

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI

FLORIN PETRESCU

ISTORIA EVREILOR

HOLOCAUSTUL

manual pentru liceu

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI

FLORIN PETRESCU

Doctor în Istorie

ISTORIA EVREILOR HOLOCAUSTUL

Editia a II-a

CASA CORPULUI DIDACTIC ILFOV
BIBLIOTECA
Nr. Inv. .... 18855 .....

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

Manualul a fost avizat cu nr. 41841/3 octombrie 2005 de către Ministerul Educației și Cercetării prin Comisia de aprobare a materialelor didactice privind Holocaustul

© **2007**. Toate drepturile acestei ediții sunt rezervate Fundației Ronald S. Lauder și autorului.
© **2007 EDP**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PETRESCU, FLORIN
Istoria evreilor: Holocaustul / Florin Petrescu. - Ed.
a 2-a. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 2007
Bibliogr.
Index
ISBN 978-973-30-1975-6

323.1(=411.16)(498)~1940/1944~(075.35)
94(=411.16)(498)(075.35)

Lucrare editată cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică.
Tiraj: 1500 ex. Preț subvenționat: 11,72 lei.

Referenți științifici: dr. Lya Benjamin (Centrul pentru Studierea Istoriei Evreilor din România)
dr. Radu Ioanid (Muzeul Holocaustului Washington)
prof. univ dr. Andrei Pippidi (Universitatea din București)

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.
Str. Spiru Haret nr. 12, sectorul 1, cod 010176, București
Tel.: (021) 315.38.20
Tel./fax: (021) 312.28.85
e-mail: office@edituradp.ro
www.edituradp.ro

Director general: Dáné Károly András
Redactor-șef: Dan Dumitru
Redactori: Rodica Mihăilescu, Corneliu Țurcașiu
Tehnoredactare computerizată: Marius Geller, Liviu Păcurar
Hărți: Iuliana Barnea (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române)
Coperta: Elena Drăgulelei Dumitru

Comenzile pentru această lucrare se primesc:
• prin poștă: pe adresa editurii
• prin e-mail: comenzi@edituradp.ro
marketing@edituradp.ro
comercial@edituradp.ro
• prin tel./fax: (021) 315.73.98
(021) 313.34.70

Cuprins

Prefață	5
Introducere	7
Tema 1	
Introducere în istoria poporului evreu	9
Începuturile istoriei evreilor	9
Evreii în spațiul antic european	12
Evreii în evul mediu european	14
Evreii în diaspora europeană și contribuția lor la dezvoltarea culturii și civilizației	20
Tema 2	
Istoria evreilor din România (I)	26
Prezența evreilor în Țările Române (secolele XV-XVIII)	26
Statutul evreilor din România înainte de 1878	29
Evreii din România în perioada 1878-1919. De la marginalizare la emancipare	33
Tema 3	
Istoria evreilor din România (II)	37
Emanciparea evreilor	37
Statutul socio-economic al evreilor din România Mare	42
Tema 4	
Istoria evreilor din România (III)	48
Manifestări ale mișcării antisemite (1919-1938)	48
Începuturile legislației antisemite; guvernarea Goga	53
Tema 5	
Antisemitismul în Europa	55
Exacerbarea antisemitismului	55
Ascensiunea la putere a nazismului și a lui Adolf Hitler	57
Antisemitismul lui Adolf Hitler	59
Tema 6	
Holocaustul	63
Ce este Holocaustul? Terminologie	63
Începutul Holocaustului	65
Politica de exterminare a evreilor din Europa	68

Tema 7	
Holocaustul în România (I)	73
Capitolul românesc al Holocaustului. Legislația antievreiască	73
Regimul Antonescu și evreii (1940-1944)	77
Tema 8	
Holocaustul în România (II)	90
Exterminarea evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria (1941-1942)	90
Odessa	101
Situația evreilor din aceste teritorii după 1942	102
Holocaustul în nordul Transilvaniei	104
Deportarea romilor în Transnistria	105
Scurtă cronologie a unor evenimente în contextul Holocaustului în România	107
Tema 9	
Cetățeni români – „Drepti între popoare”	120
Acțiuni de solidarizare a românilor cu evreii	120
Tema 10	
Mărturii ale supraviețuitorilor Holocaustului	132
Jurnale, scrisori și alte documente personale	132
Tema 11	
Antisemitismul contemporan	140
Forme de manifestare a antisemitismului contemporan	140
Negarea Holocaustului	141
Tema 12	
Evreii după Holocaust	146
Mișcarea sionistă	146
Întemeierea Statului Israel	149
Tema 13	
Contribuția evreilor la dezvoltarea economiei și culturii românești	153
Activitatea economică	153
Activitatea științifică	155
Activitatea în domeniul literaturii și al științelor umaniste	157
Artiști	160
Glosar	163
Personalități	179
Bibliografie	185

	Prefată
 <i>Acest manual este necesar pentru tineretul nou democratic din România, pentru a cunoaște erorile săvârșite împotriva poporului evreu, de către conducătorii partidelor xenofobe și antisemite, precum și de către o parte a populației civile, în anii celui de al doilea război mondial (1939–1945). Este necesar ca tineretul să aibă cunoștințe minime despre unul dintre cele mai vechi popoare din lume: poporul evreu.</i>	
<i>Acest popor, care a supraviețuit 3000 de ani, a fost un popor pribeag, în afară de Antichitate, când pentru câteva sute de ani a avut o țară. Nici un popor din istoria lumii nu a suferit cât a suferit acest popor.</i>	
<i>Prima religie monoteistă, credința într-un singur Dumnezeu, este credința acestui popor: iudaismul, începând de la profetul Moise, cu 3000 de ani în urmă, când a primit cele zece porunci de la Dumnezeu pe muntele Sinai. Creștinismul a fost o ramură a iudaismului. Iisus Hristos, întemeietorul credinței creștine, a fost evreu. După răstignirea lui Iisus – de către romani și nu evrei – creștinismul s-a despărțit de iudaism și a devenit a doua religie monoteistă din lume.</i>	
<i>Poporul lui Israel, cel evreu, a fost un popor pribeag, răspândit în toată lumea. A supraviețuit datorită datinei, obiceiurilor transmise din tată în fiu, și credinței în Dumnezeu. Istoria acestui popor este plină de suferințe, dar cea mai cruntă a fost genocidul din timpul celui de al doilea război mondial, când 6 000 000 de evrei, copii, femei, tineri și bătrâni, au fost exterminați din ordinul naziștilor și antisemiților lui Hitler. Aproape 1/2 din poporul evreu a fost ucis. Această tristă perioadă se numește Holocaust.</i>	
<i>Hoardele lui Hitler din țările subjugate au găsit – în fiecare țară – colaboratori care, în ura lor împotriva pașnicului popor evreu, erau dispuși să se asocieze genocidului, ucigând evreii din țara lor.</i>	
<i>Astfel în România, cu ajutorul membrilor „Gărzii de fier”, și al civililor antisemiți, mareșalul Antonescu s-a asociat la Holocaust. Pogromurile de la Iași, Dorohoi, București, trenul morții, deportările în Transnistria au ucis jumătate (200 000) din evreii români.</i>	

Sunt destul de mulți cei care neagă Holocaustul din România. Aceștia sunt urmașii celor care au contribuit la acel genocid. Tineretul român de astăzi trebuie să știe că orice ființă are dreptul de a trăi în pace; fie evreu, ȕigan sau de orice altă naționalitate, trebuie respectat. Ura față de orice om, creația lui Dumnezeu, trebuie condamnată, căci este un mare păcat. Din păcate, xenofobia, neonazismul, antisemitismul sunt răspândite în toată lumea. Tineretul român trebuie să lupte pentru înfrățire, pace, evitarea războaielor și pentru ca Holocaustul să nu se mai repete. Astăzi conflictele se rezolvă prin compromisuri și înțelegere reciprocă. Voi, tinerii care citiți această carte trebuie să fiți „bastionul păcii”, al dragostei și înțelegerii între popoare și să țineți minte trecutul rușinos al celor care au provocat Holocaustul, să întăriți democrația și lupta împotriva dușmăniei și urii.

Dr. Alexandru Marton, Israel

Introducere

Manualul de liceu cu titlul „Istoria evreilor. Holocaustul” se adresează elevilor de liceu și tinerilor în general, interesați să afle adevărul despre o pagină tragică din istoria evreilor.

Pe lângă suferințele și moartea evreilor „vinovați” de a se fi născut evrei, cunoașterea evenimentelor Holocaustului din perioada celui de al II-lea război mondial are semnificații deosebite în domeniul educației, al comunicării și al apropierii dintre oameni.

Pentru predarea și învățarea corectă a istoriei evreilor și a Holocaustului trebuie început cu definirea termenului Holocaust. Holocaustul se referă la evenimente precise care au avut loc în secolul XX și care au dus la distrugerea evreilor din Europa de către regimul nazist și aliații acestuia între 1933 și 1945. Holocaustul a fost o realitate unică în istoria omenirii și nu se poate compara cu nici un alt genocid.

În anii trecuți, istoria minorităților, cea a poporului evreu în mod deosebit, nu a fost abordată în manualele școlare sau a fost tratată superficial. Aceasta în pofda faptului că, încă din 1969, Consiliul Europei a sprijinit includerea istoriei minorităților etnice în istoria statelor naționale europene.

De ce este nevoie să învățăm despre istoria evreilor din România și despre capitolul românesc al Holocaustului? Un prim răspuns ar putea fi: pentru că Holocaustul este unul dintre cele mai grave și mai tragice evenimente al secolului XX, cu efecte traumatizante până în ziua de astăzi. Un alt răspuns ar putea fi: pentru că studierea lui ne întărește simțul responsabilității în relațiile noastre cu semenii și pentru că astfel ne putem însuși valorile și normele de atitudine civică în calitate de cetățeni europeni.

Studierea istoriei evreilor din România și a Holocaustului promovează cele mai generoase valori și atitudini democratice: toleranța, solidaritatea, diversitatea, comunicarea și afecțiunea dintre oameni. Studierea istoriei evreilor din România și a Holocaustului ne arată ce se poate întâmpla atunci când sunt denaturate sau anulate drepturile cetățenești și când forța dreptului este înlocuită cu dreptul forței.

În România studierea istoriei evreilor și a Holocaustului a început în 1998 prin înființarea unor centre de iudaistică la Cluj-Napoca, București, Craiova, Iași și Bacău. În ultimii ani, Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului s-a implicat activ și a organizat importante programe de perfecționare în țară și străinătate pentru profesorii de istorie interesați de studierea istoriei evreilor și a Holocaustului.

Mulțumesc încă o dată pentru sprijinul acordat în realizarea acestui manual dnei dr. Lya Benjamin (Centrul pentru Studierea Istoriei Evreilor din România), dlui prof. univ. dr. Andrei Pippidi (Universitatea București), dlui dr. Radu Ioanid (Muzeul Holocaustului Washington), dlui conf. univ. dr. Alexandru Florian (Universitatea „Dimitrie Cantemir”), dlui inspector general Doru Dumitrescu (Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului). De asemenea, mulțumesc Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și Fundației Dutch – Jewish Humanitarian Fonds (Olanda); fără sprijinul lor dezinteresat acest manual nu ar fi putut vedea lumina tiparului.

În mod special, vreau să mi exprim recunoștința față de sprijinul care mi-a fost acordat de Fundația Ronald S. Lauder Romania (Complexul Școlar Lauder Reut – București). Aici am găsit condiții excelente de lucru deoarece acesta este unul dintre cele mai importante centre didactice și pedagogice de studiere și învățare a istoriei evreilor și a Holocaustului din România. Un rol foarte important în apariția acestui manual l-a avut dna Tova Ben Nun Cherbis, președintele fundației Ronald S. Lauder – România. Îi mulțumesc și pe această cale pentru ajutorul și suportul pe care mi l-a oferit.

Florin Petrescu
Doctor în Istorie

TEMA 1

Introducere în istoria poporului evreu

- Începuturile istoriei evreilor
- Evreii în spațiul antic european
- Evreii în evul mediu european
- Evreii în diaspora europeană și contribuția lor la dezvoltarea culturii și civilizației

Începuturile istoriei evreilor

Istoria poporului evreu începe cu peste patru mii de ani în urmă. Cele mai vechi izvoare egiptene îi numesc pe evrei „habiru”. *Biblia** spune că părintele poporului evreu a fost *Abraham**, primul dintre cei trei *patriarhi**. El a fost primul care a avut revelația existenței unui singur Dumnezeu și primul care a încheiat un *Legământ** cu Dumnezeu. Conform Agadei (povestiri biblice), Abraham a fost întemeietorul *monoteismului**.

Epoca cimentării spirituale a evreilor este dominată de figura legendară a lui *Moise**, primul mare *profet** care a scos poporul evreu din sclavia egipteană și a primit prin revelație dumnezeiască cele *Zece Porunci**, nucleul codului moral al *iudaismului**, preluat ulterior de *creștinism** și de *islamism**. Astfel religia evreiască, încă de la începuturile ei, a fost monoteistă având o specifică dimensiune etică. După ieșirea din Egipt, după 40 de ani de peregrinări prin pustiu și cucerirea *Canaanului** (Pământul Făgăduinței), în jurul anului 1000 î.Hr., în istoria evreilor apare *regalitatea** – instituție necesară din rațiuni interne, dar mai ales din cauza atacurilor *filistinilor**.

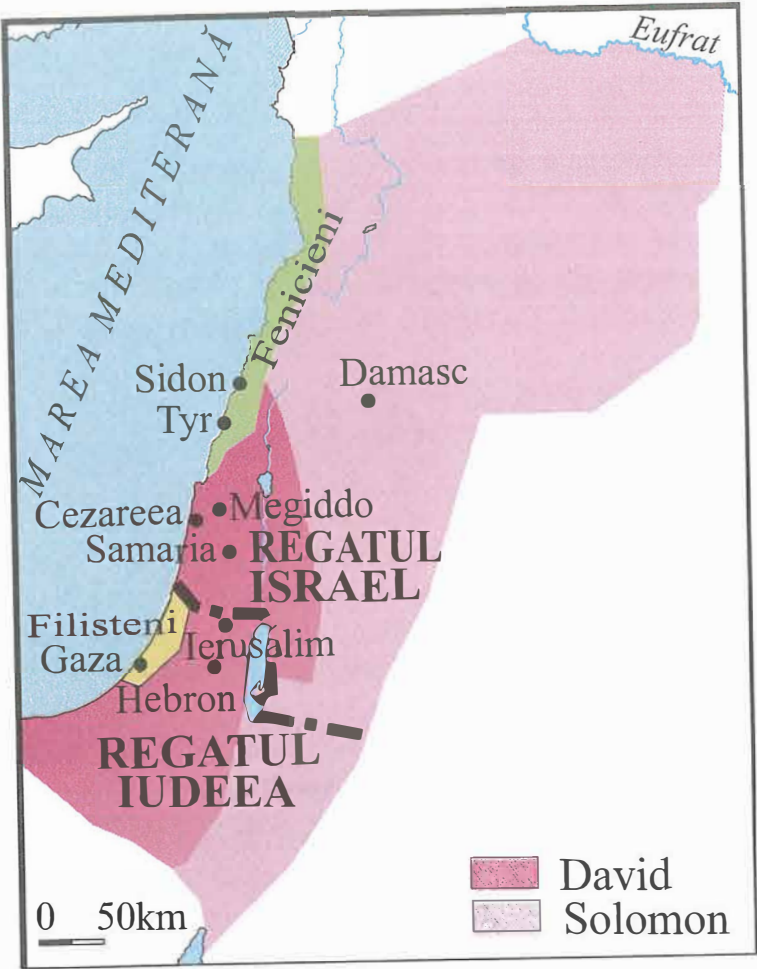
Cei mai importanți regi ai evreilor au fost *David** (1006-967 î.Hr.) și *Solomon** (967-928 î.Hr.). Regele David a stabilit capitala regatului la *Ierusalim** și a reușit să consolideze autoritatea și frontierele statului. În timpul regelui Solomon (care a fost un monarh de tip oriental), regatul evreu a ajuns la dezvoltarea sa maximă. A construit Marele *Templu** din Ierusalim.

La moartea regelui Solomon regatul evreu s-a împărțit în două țări, care s-au dovedit ținte ușoare pentru marile regate ale Orientului – Asiria și Babilonia: **Regatul Israel**, cu capitala la **Samaria**, în nord, a fost cucerit de regele asirian Sargon II în anul 721 î.Hr.; **Regatul Iudeea**, cu capitala la **Ierusalim**, în sud, a fost cucerit de babilonieni în anul 587 î.Hr. Cucerirea Ierusalimului a fost urmată de distrugerea Templului. Începe epoca unui nou *exil**.

Un rol important în istoria evreilor l-au avut *profeții**. Învățătura profetică acoperea numeroase aspecte ale eticii iudaice: blamarea păcătoșilor, mesajul dragostei divine, propovăduiau iubirea față de propriul popor dar și universalismul, și mesianismul, amenințând cu pedepse pentru păcate, dar promițând și izbăvire.

Tabelul 1. *Repere cronologice ale istoriei vechi iudaice*

1800 î.Hr. Abraham a făcut Legământul cu Dumnezeu		evreilor să se întoarcă în Iudeea și să refacă Templul din Ierusalim
1440 î.Hr. Menționarea triburilor Habiru în textele egiptene în vremea faraonului Amenhotep II	515 î.Hr.	Refacerea Templului din Ierusalim
1230 î.Hr. Ieșirea din Egipt, primirea de către Moise a Celor Zece Porunci	332 î.Hr.	Alexandru cel Mare cucerește Iudeea
1185 î.Hr. Stabilirea filistinilor pe coasta Canaanului	323 î.Hr.	După moartea lui Alexandru cel Mare, Iudeea este disputată de Egiptul condus de Ptolemeu și de Siria condusă de Seleucos
1020 î.Hr. Saul devine primul rege al evreilor	301 î.Hr.	Ptolemeu reușește să stăpânească Iudeea
1006 î.Hr. David devine rege al evreilor și mută capitala de la Hebron la Ierusalim	198 î.Hr.	Regele seleucid Antiochus III îl înfrânge pe Ptolemeu V și cucerește Iudeea
967 î.Hr. Solomon devine rege al evreilor și construiește Templul din Ierusalim	166 î.Hr.	Revolta condusă de Macabei împotriva stăpânirii seleucide
922 î.Hr. Împărțirea regatului evreu în două: Israel și Iudeea	63 î.Hr.	Pompei transformă statul evreu într-un stat clientelar al Romei
721 î.Hr. Israelul este cucerit de asirieni	6 d.Hr.	Împăratul Octavian Augustus întărește controlul roman asupra statului evreu
587 î.Hr. Iudeea și Ierusalimul sunt cucerite de babilonieni și cea mai mare parte a populației a fost mutată la Babilon, în exil. Are loc prima distrugere a Templului din Ierusalim	66 d.Hr.	Începutul marii revolte a evreilor împotriva romanilor
539 î.Hr. Regele persan Cyrus cel Mare cucerește Babilonul	70 d.Hr.	Asediul și cucerirea Ierusalimului, distrugerea Templului de către legiunile romane. Începutul unui nou exil pentru poporul evreu
537 î.Hr. Cyrus cel Mare permite		

Harta 1. *Regatul evreu în timpul regilor David și Solomon*

Documentul 1. *Cele Zece Porunci (Decalogul)*

(Exod 20, 1-14)
Atunci Elohim a rostit toate aceste cuvinte și a zis:
I. Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei: să nu ai alți dumnezei afară de mine
II. Să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare a lucrurilor care sunt sus în ceruri sau jos pe pământ sau în apele mai de jos decât pământul. Să nu te închini înaintea lor și să nu le slujești. Căci Eu, Domnul, Dumnezeul tău, sunt un Dumnezeu îndârjit, care pedepsește nelegiuirea părinților în copii până la al treilea și la al patrulea neam al celor care mă urăsc și mă îndur până la al miilea neam de cei ce mă iubesc și păzesc poruncile mele

- III. Să nu iei în deșert numele Domnului, Dumnezeului tău, căci Domnul nu-l va lăsa nepedepsit pe cel ce ia numele Lui în deșert
- IV. Adu-ți aminte de Șabat ca să-l sfințești: să lucrezi șase zile și să-ți faci lucrul tău, dar ziua a șaptea este Șabatul închinat Domnului Dumnezeului tău, să nu faci nici o lucrare, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici vita ta, nici străinul care este în casa ta, căci în șase zile a făcut Domnul cerurile, pământul și marea și tot ce este în ele, iar în ziua a șaptea s-a odihnit. De aceea a binecuvântat Domnul ziua de Șabat și a sfințit-o
- V. Cinsteste pe tatăl tău și pe mama ta, pentru ca să ți se lungească zilele în țara pe care ți-o dă Domnul Dumnezeul tău
- VI. Să nu ucizi
- VII. Să nu preacurvești
- VIII. Să nu furi
- IX. Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău
- X. Să nu poștești casa aproapelui tău, să nu poștești nevasta aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru care este al aproapelui tău

Exercițiul 1

Citiți Documentul 1!

Arătați care a fost rolul celor Zece Porunci primite de Moise de la Dumnezeu.

Exercițiul 2

Priviți Harta 1!

Arătați în timpul cărui rege statul evreu a avut cea mai mare întindere teritorială.

Evreii în spațiul antic european

În secolul II î.Hr. regele seleucid Antiochus Epiphanes a declanșat o politică de pângărire a Templului și de ofensare a religiei iudaice. Această politică a dus la numeroase revolte, conduse de *Iuda Macabeul**, în anii 166-164 î.Hr. Revolta s-a încununat cu înfrângerea lui Antiochus și cu purificarea Templului din Ierusalim. Treptat însă statul iudeu a intrat sub sfera de influență a Romei. În timpul regelui *Irod cel Mare** (37-4 î.Hr.) se dezvoltă Marele Templu din Ierusalim, iar țara cunoaște o nouă perioadă de prosperitate deși era subordonată Imperiului Roman.

În *diaspora** se produce o relație de întrepătrundere și influențare reciprocă între civilizația greacă și cea iudaică.

La începutul secolului I d.Hr. se naște în Galileea o nouă religie monoteistă – creștinismul. Adepții noii religii credeau că *Iisus din Nazaret** a fost *Mesia**, fiul lui Dumnezeu și că a înviat în a treia zi după ce a fost crucificat. Iisus a fost

Imaginea 1. Devastarea Marelui Templu din Ierusalim, basorelief de pe arcul de triumfal al lui Titus de la Roma

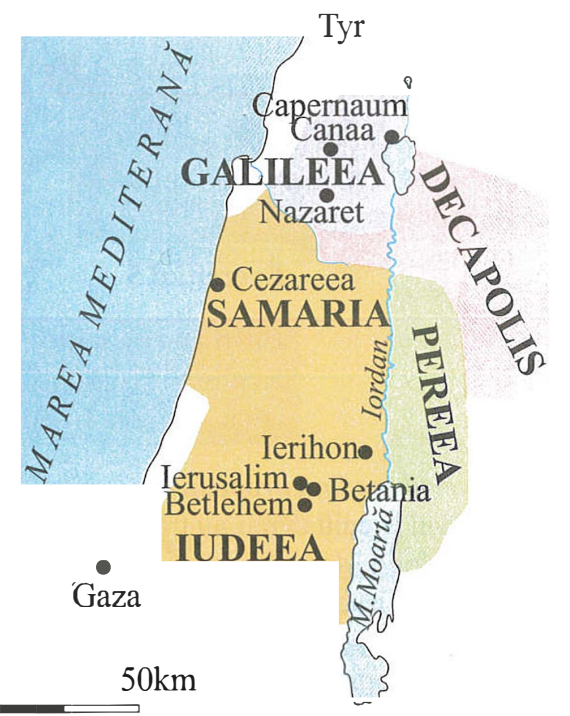
În secolul I d.Hr. evreii se bucurau de libertate religioasă în Imperiul Roman. Ulterior, relațiile cu Roma s-au deteriorat deoarece evreii au refuzat să practice cultul împăratului.

Refuzul evreilor de a practica acest cult imperial a culminat prin mari revolte care au fost sângeros reprimare de către romani. Marele Templu a fost distrus și statul evreu a fost cucerit treptat (69-70, 135 d.Hr.). Începe o nouă etapă în istoria poporului evreu: diaspora europeană.

În epoca romană târzie și în epoca bizantină *statutul** evreilor s-a degradat. Au fost interzise căsătoriile mixte între evrei și creștini și a fost îngăduit accesul evreilor la justiție: evreii nu mai aveau dreptul să depună mărturie împotriva unui creștin.

În anul 438, împăratul Theodosius II stabilea, prin codul

acuzat de blasfemie de către autoritățile religioase evreiești și de conspirație de către autoritățile politice romane și condamnat la moarte prin crucificare la Ierusalim. În acele timpuri, în Iudeea, autoritatea romană era singura care avea dreptul de a pronunța și duce la îndeplinire o sentință de condamnare la moarte a unei persoane. Noua religie s-a răspândit cu rapiditate în tot bazinul Mării Mediterane, în special în rândul comunităților evreiești, dar și în rândul neevreilor. Cea mai importantă figură a noii religii a fost *Paul – Saul**.

Harta 2. Statul evreu în epoca romană

care îi poartă numele, că religia creștină este singura religie legală a Imperiului. Astfel, iudaismul a devenit o religie ilegală iar evreii au fost scoși în afara legii. Odată cu aspirația creștinismului de a se impune ca religie unică și universală, capătă rădăcini *anti-iudaismul** și începe demonizarea evreilor și a credinței lor. Relevant în acest sens este următorul extras din codul lui Iustinian.

Documentul 2. Edictul lui Augustus cu privire la drepturile evreilor, secolul I d.Hr. (fragment)

„Evreii își pot folosi propriile obiceiuri în conformitate cu legile lor strămoșești și nu vor apărea în fața tribunalelor în ziua de Șabat.”
(<http://jewishhistory.huji.ac.il>)

Documentul 3. Lege a lui Iustinian cu privire la eretici, 28 iulie 531 (fragment)

„Noi hotărâm că nici un eretic, nici măcar cei care îndrăgesc superstiția evreiască, nu pot depune mărturie împotriva creștinilor ortodocși care sunt implicați în litigii.”
(<http://jewishhistory.huji.ac.il/links/texts.htm>)

Exercițiul 3

Priviți Harta 2!
Numiți cele mai importante orașe din Țara Sfântă în timpul epocii romane.

Exercițiul 4

Citiți Documentul 2!
Precizați care a fost scopul pentru care a fost emis edictul.

Exercițiul 5

Citiți Documentul 3!
Explicați scopul elaborării acestui edict de către Iustinian.

Evreii în evul mediu european

În Evul Mediu evreii au trăit în diaspora, s-au răspândit în Orientul Apropiat și Nordul Africii (devenite islamice) și în toată Europa (devenită creștină), unde au continuat să trăiască conform obiceiurilor și tradiției iudaice.

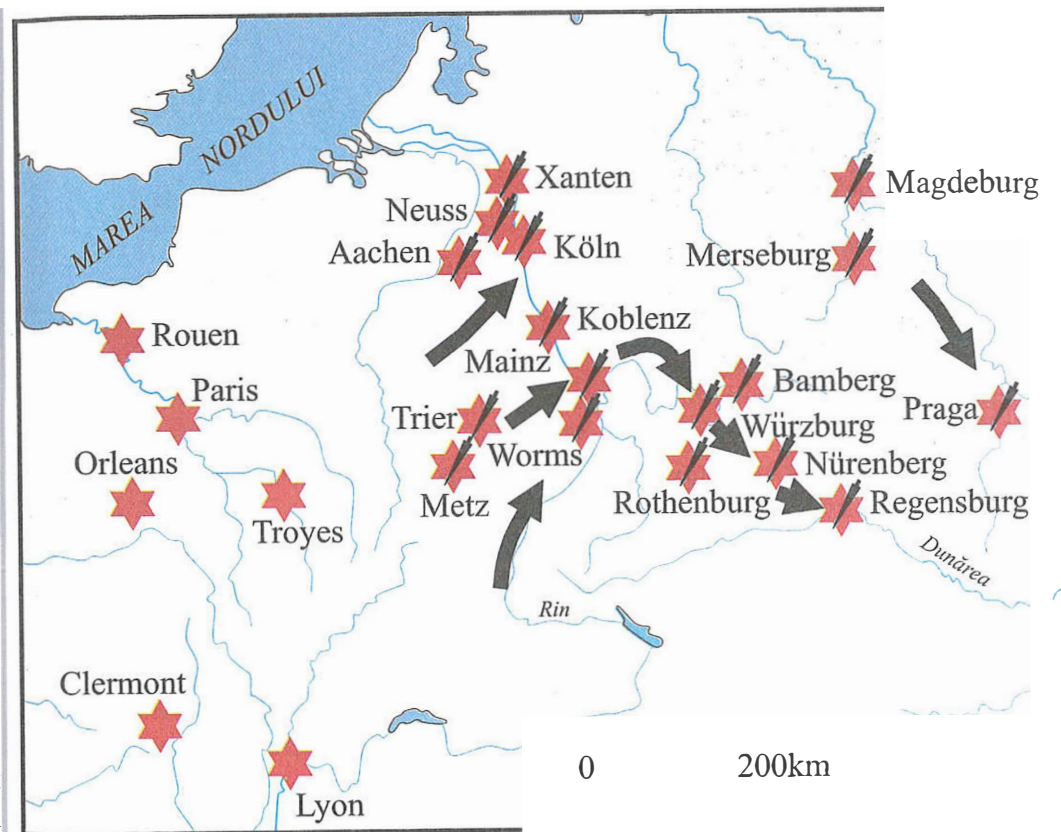
Epoca cruciadelor a însemnat debutul unei perioade grele pentru evreii din Europa. Prima cruciadă s-a declanșat în 1096, prin agresiunea asupra comunităților evreiești de pe valea Rinului. În orașe precum Köln, Trier, Worms, Mainz au avut loc adevărate masacre, *expulzări** și *convertiri** forțate la creștinism.

Imaginea 2. Țara Sfântă și Ierusalimul, mozaic de la Madaba, Iordania

Imaginea 3. Interior de sinagogă (mozaic din secolul al III-lea de la Dura Europos)

★ Comunități evreiești
↪ Direcții de deplasare a cruciaților
Harta 3. Prigoana antievreiască din timpul primei cruciade, 1096

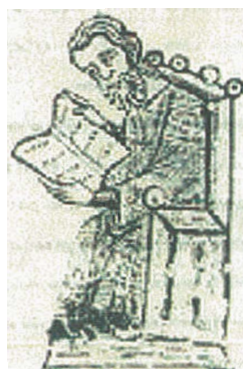
Imaginea 4. Cucerirea Ierusalimului de către cruciați, în timpul primei cruciade, 15 iulie 1099

Imaginea 5. Rabini din comunitățile evreiești din Franța, secolul al XIII-lea

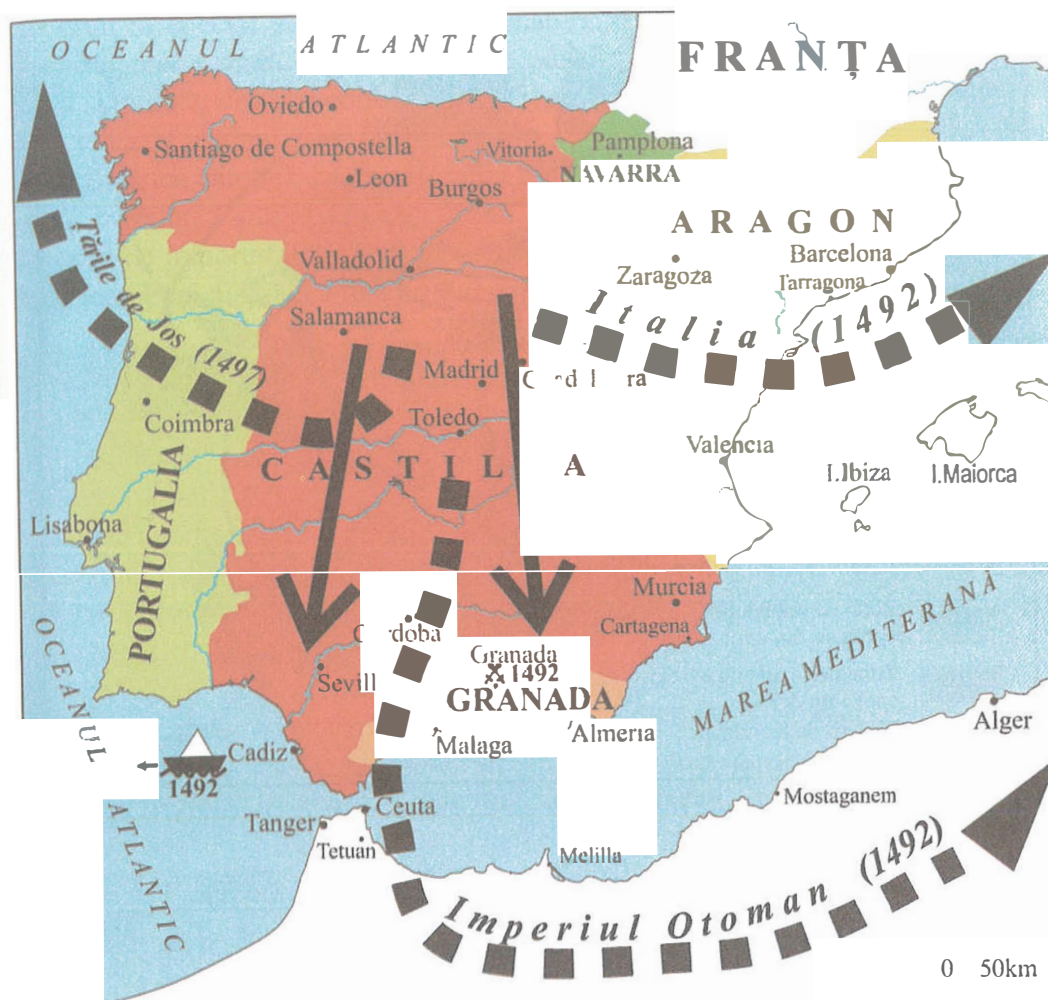
Imaginea 6. Familie evreiască în jurul mesei de Pesah, miniatură din secolul al XIV-lea

Imaginea 7. Evreu studiind Tora

În ciuda acestor prigoane, în spațiul german (în Europa Centrală și de est), se dezvoltă o civilizație iudaică de tip *așchenaz**, caracterizată prin folosirea limbii *idiș**, iar în Spania se dezvoltă o civilizație iudaică de tip *sefard**, caracterizată prin folosirea limbii *ladino* – *iudeospaniolă**. Una dintre personalitățile proeminente ale iudaismului sefard a fost *Moise Maimonide**. În Evul Mediu, evreii au avut un rol important din punct de vedere cultural și economic. Erau meșteșugari – artizani, comercianți sau medici, dar și proprietari de pământ, armatori sau notari. Viața evreilor se derula în jurul familiei și *comunității**. Mulți dintre evrei se ocupau cu studiul *Torei** și al *Talmudului**.

Deși au contribuit la înflorirea economică, politică și social-culturală a Spaniei, totuși, în 1492 au fost expulzați printr-un ultimatum semnat de perechea regală Isabella și Ferdinand. Evreii erau somați să părăsească regatul în termen de 3 luni, fără a putea scoate aur, argint sau alte valori din țară (*Edict general privind expulzarea evreilor*). Evreii sefarzi au emigrat spre Țările de Jos, Nordul Africii și Imperiul Otoman. De aici unii dintre evreii sefarzi au ajuns și în Țările Române.

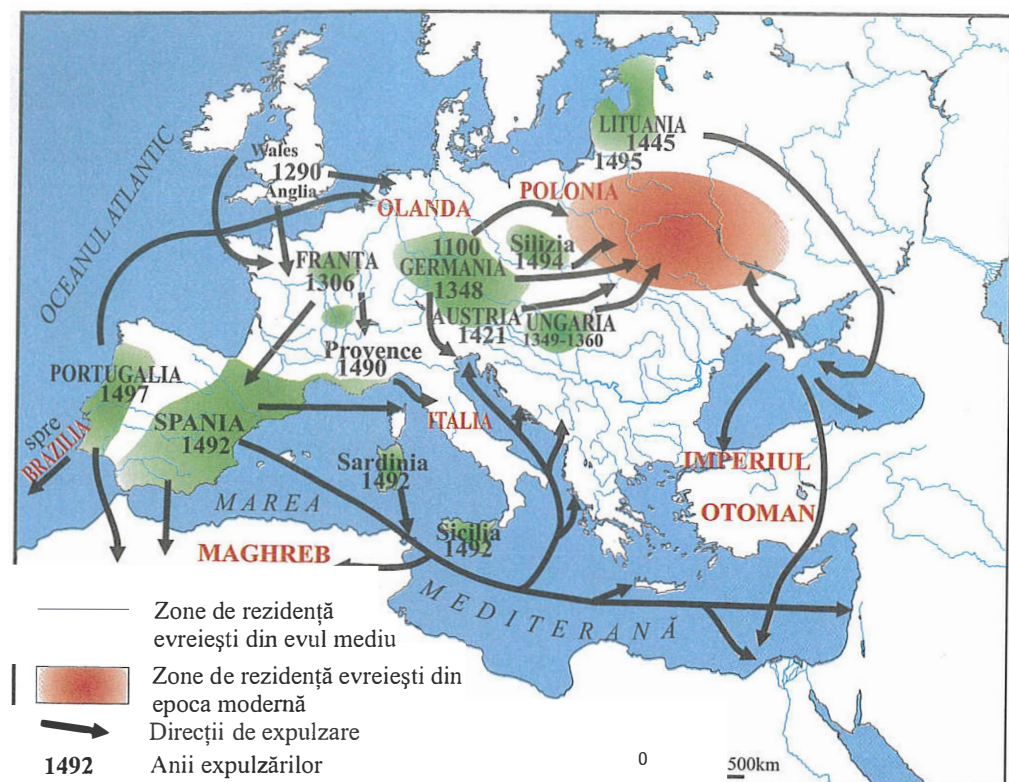
Direcția de înaintare a Reconquistei

Direcțiile de expulzare a evreilor sefarzi

Harta 4. Expulzarea evreilor din Peninsula Iberică

Dar antiiudaismul nu s-a afirmat doar în Spania. Cauzele antiiudaismului țineau de intoleranța creștinismului medieval față de alte culturi. Acuzațiile aduse evreilor erau neadevărate și țineau mai curând de imaginarul colectiv medieval,

Harta 5. Zonele de locuire și expulzările evreilor din Europa în secolele XIV-XV

construit în special pe prejudecăți de natură religioasă. Evreii erau învinuiți de așa-zisul *omor ritual**, de *deicid**, de pângărire împărtășaniei, de necurătenie fizică și morală, de răspândirea ciumei. Toate aceste învinuiri au fost false, întrucât nu s-au bazat pe fapte reale.

Biserica catolică a adoptat astăzi o nouă atitudine față de acuzația de deicid adusă evreilor. Pontificatul papei Ioan Paul al II-lea (1978-2005) a avut un rol deosebit de important în schimbarea atitudinii față de acuzarea evreilor de deicid. Papa Ioan Paul al II-lea a fost primul papă care a vizitat Israelul.

Documentul 4. Un evreu italian despre expulzarea evreilor din Spania, mai 1495 (fragmente)

„În anul 1492, în zilele regelui Ferdinand, Dumnezeu a pedepsit rămășițele poporului său și l-a exilat. După ce regele a cucerit cetatea Granada de la mauri, a ordonat expulzarea tuturor evreilor din toate părțile regatelor Castilia, Catalonia, Aragon, Galicia și Valencia. Regele le-a oferit un răgaz de trei luni pentru a pleca. Evreii aveau case, pământuri, podgorii, castele, dar cel mai adesea erau meșteșugari. În răgazul celor trei luni ei au încercat să ajungă la o înțelegere care să le permită să rămână în țară și păreau destul de siguri de succes dar când au înțeles că regele le-a hotărât răul au renunțat la speranța de a rămâne. Ei și-au vândut casele, pământurile, vitele la prețuri foarte mici ca să se poată salva. Regele nu le-a permis să scoată din țară aur sau argint, astfel încât au fost obligați să-și schimbe aurul și argintul pe haine, pielărie sau alte lucruri.

O parte dintre evreii spanioli exilați s-au dus peste mare, în Turcia, iar sultanul i-a primit cu bunăvoință, pentru că erau meșteșugari. El le-a împrumutat bani și i-a așezat pe cei mai mulți dintre ei pe o insulă și le-a dat pământuri și un statut social pentru că turcii aveau nevoie de fierari și de constructori de armament pentru războiul împotriva Europei creștine.”

(www.jewishvirtuallibrary.org)

Documentul 5. Declarație a Papei Ioan Paul al II-lea în timpul vizitei în Israel, la Ierusalim, 23 martie 2000 (fragmente)

„Mă aflu la Yad Vashem pentru a aduce un omagiu milioaneilor de evrei care, privați de orice drepturi, și mai ales de demnitate umană, au fost uciși în Holocaust.

Ca episcop al Romei și succesor al Sfântului Apostol Petru, asigur poporul evreu că Biserica Catolică, inspirată de cuvântul Bibliei pentru adevăr și dragoste, este profund întristată de ura, actele de persecuție și manifestările de antisemitism îndreptate împotriva evreilor de către creștini de-a lungul timpului.”

Imaginea 8. Școală evreiască din spațiul german, secolul al XVI-lea

Imaginea 9. Reproducere după o gravură antiiudaică; evreii sunt acuzați de pângărire împărtășaniei

Exercițiul 6

Priviți Harta 3!

- Identificați principalele comunități evreiești masacrate în timpul primei cruciade (1096).
- Identificați țările în care au avut loc aceste evenimente.

Exercițiul 7

Priviți Harta 4!

Identificați principalele comunități sefarde și direcțiile de emigrare ale evreilor sefarzi.

Evreii în diaspora europeană și contribuția lor la dezvoltarea culturii și civilizației

Aceste acuzații au avut urmări foarte grave pentru evreii europeni și au dus la *discriminări**, la expulzări, la obligativitatea de a purta semne distinctive pe îmbrăcăminte – *rondela**, la interdicția de a locui în anumite zone și la obligația de a locui într-un anumit spațiu – *ghetou**, precum și la interdicția de a cumpăra proprietăți și de a practica anumite meserii.

Cu toate acestea evreii nu au încetat să contribuie la dezvoltarea culturii și civilizației europene. Astfel, din rândul lor s-a ridicat marele filosof *Baruch Spinoza** (1632-1677) din Amsterdam. A fost unul dintre fondatorii gândirii filosofice moderne în Europa.

Imaginea 11. Costume tradiționale evreiești

Exercițiul 8

Priviți Harta 5!

- Numiți trei țări din care au fost expulzați evreii în secolele XIV-XV.
- Identificați zona în care s-au regrupat evreii în urma expulzărilor din secolele XIV-XV.

Exercițiul 9

Citiți Documentul 5!

Explicați ce demonstrează noua atitudine a bisericii catolice față de evrei.

Imaginea 10. Spinoza Baruch (1632-1677)

În secolul al XVIII-lea, se afirmă în Germania filosoful evreu *Moses Mendelssohn**, exponent al iluminismului moderat german. A fost autorul unor studii de estetică, apreciate și de marele filosof german Immanuel Kant. În contextul modernizării și al „epocii luminilor”, în Europa se dezvoltă *Haskala**, reformă culturală evreiască al cărei inițiator a fost același Moses Mendelssohn. El a militat pentru ieșirea evreilor din ghetoul spiritual și intrarea lor în societatea europeană, cerând ca pe lângă limba *ebraică** evreii să-și însușească limba și cultura țării în care trăiau. Impunându-se acest curent în rândul societății evreiești din diaspora europeană, mulți evrei au reușit să se afirme în cultura și civilizația europeană. Printre ei au fost: **Heinrich Heine**, poet, în Germania; **Karl Marx**, filosof, în Germania; **Sigmund Freud**, creatorul psihanalizei, în Austria; **Albert Einstein**, creatorul teoriei relativității, în Germania și SUA; **Marcel Proust**, romancier, în Franța; **Benjamin Disraeli**, om politic, în Marea Britanie ș.a.

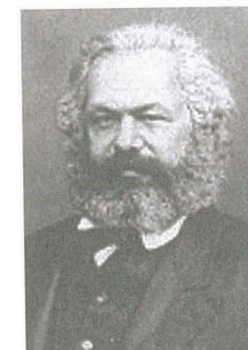
Imaginea 12. Moses Mendelssohn (1729-1786)

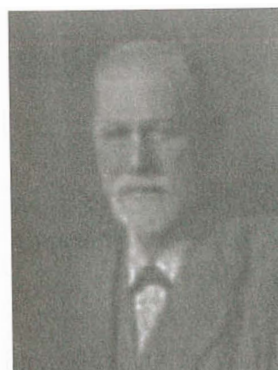
Imaginea 13. Heinrich Heine (1797-1856)

Imaginea 14. Benjamin Disraeli (1804-1881)

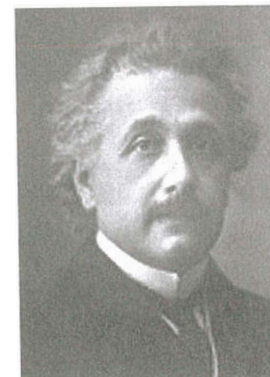
Imaginea 15. Karl Marx (1818-1883)

Imaginea 16. Sigmund Freud (1856-1939)

Imaginea 17. Marcel Proust (1871-1922)

Imaginea 18. Albert Einstein (1879-1955)

Haskala a revitalizat folosirea limbii *ebraice** și teorii referitoare la superioritatea rasială și culturală a *arienilor** față de alte rase totodată a promovat idealul laicizării și *integrarea** evreilor și în special față de evrei.

Tot în această epocă se dezvoltă *Hasidismul**, mișcare marginalizare și discriminare, a fost *emigrarea** spre America. La sfârșitul secolului religiosă de masă. Inițiatorul mișcării a fost *Israel Baal Șem al XIX-lea* și începutul secolului al XX-lea, din cauza creșterii antisemitismului au *Tov**, născut în Galiția. El propăvăduia speranța eliberării, emigrat peste două milioane de evrei, iar S.U.A. au devenit țara cu *comunitatea evreiască** cea mai puternică și cea mai numeroasă.

Imaginea 19. *Israel Baal Șem Tov (1700-1760)*

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea începe procesul de *emancipare** a evreilor. Franța a fost prima țară europeană care a acordat *drepturi civile** evreilor (28 septembrie 1791). *Adunarea Constituantă* a Franței a hotărât ridicarea tuturor excepțiilor și restricțiilor cu privire la evrei și le-a acordat drepturi civile și politice. Războaiele napoleoniene au adus emanciparea și în alte țări europene.

Imaginea 20. *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului, 26 august 1789*

Imaginea 21. *Napoleon vizitând bolnavii de ciumă, Iaffa, 1799*

Imaginea 22. *Napoleon Bonaparte (1769-1821), împărat al Franței (1804-1815)*

În ciuda integrării unei importante părți a evreilor în societatea europeană, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea apar noi forme de prigoană antievreiască, bazate pe antiiudaismul religios medieval, la care s-au adăugat ideologii naționaliste

Chiar dacă evreii s-au implicat activ și direct în Revoluția de la 1848, cunoscută și ca „primăvara popoarelor”, multe din programele de emancipare nu s-au realizat deoarece guvernele revoluționare nu au rezistat sau nu au avut curajul politic necesar pentru a acorda evreilor drepturi civile totale. Ascensiunea *naționalismului** în Europa a avut pentru evreii de pe continent efecte contradictorii. Pe de o parte au fost promovate valori liberale ca legalitate, libertate, egalitate în fața legilor dar, pe de altă parte, radicalismul și extremismul cu lozinci pseudo-naționaliste au dus treptat la marginalizarea evreilor și la apariția xenofobiei și a antisemitismului modern.

Antisemitismul este un concept modern, apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea, în 1889, în contextul tulburărilor antievreiești din Europa. Antisemitismul modern are la bază antiiudaismul medieval de natură religioasă, la care s-a adăugat *rasismul** [antisemitism = antiiudaism + rasism].

În Germania și Franța au avut loc manifestări puternice de antisemitism. În Franța acestea au survenit în timpul Republicii a III-a, pe fondul înfrângerii suferite în războiul franco-prusac (1870-1871) și al pierderilor teritoriale care i-au urmat (Alsacia și Lorena). „Vinovați” erau considerați evreii. *Afacerea Dreyfus**, care este un exemplu pentru falsele acuzații aduse evreilor, a polarizat societatea franceză și europeană. În epocă, ea a fost una din cele mai acute forme de manifestare a *problemei evreiești**.

Imaginea 23. *A. Dreyfus (1859-1935)*

Imaginea 24. *Articolul „J'Accuse...!” Pe prima pagină a ziarului L'Aurore a apărut protestul lui E. Zola împotriva acuzării nedrepte a lui Dreyfus de spionaj*

Evreii au dat dovadă de patriotism în țările unde trăiau. Ei au făcut parte din armatele națiunilor care au participat la primul război mondial. La sfârșitul războiului, prin „sistemul de la Versailles” (1919-1920) și prin Tratatul Minorităților (1919) a fost recunoscut statutul de minoritate națională și pentru evreii din țările succesorale. Dar frustrările și schimbările de mentalitate pe care le-a produs războiul (schimbări istorice de frontiere, dispariția a milioane de oameni, revoluția *bolșevică** din Rusia) au contribuit la creșterea antisemitismului în Europa.

Republica democratică de la Weimar, identificată de mulți germani cu înfrângerea Germaniei, a oferit multor oameni politici și intelectuali evrei ocazia să ocupe importante funcții publice. Propaganda naționalistă a folosit acest lucru acuzându-i pe evrei că au cauzat înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial și că au profitat de pe urma ei.

Documentul 6. „Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului”, 26 august 1789 (fragmente)

„Art. 10. Nici o persoană nu trebuie să se teamă pentru opiniile sale, chiar religioase, cu condiția ca manifestarea lor să nu prejudicieze ordinea publică stabilită de lege.

Art. 11. Libera comunicare a gândurilor și opiniilor este unul din drepturile cele mai prețioase ale omului; prin urmare, orice cetățean poate să vorbească, să scrie sau să publice liber, cu condiția de a răspunde când abuzează de această libertate, în cazurile stabilite prin lege.”

Documentul 7. Mărturisire a lui Napoleon în timpul exilului de pe insula Sf. Elena, 1816 (fragment)

„Este dorința mea ca evreii să fie tratați ca frații deoarece noi toți am fost parte a iudaismului. În afară de asta, acest lucru va aduce în Franța multe bogății deoarece evreii sunt numeroși și vor veni în număr mare în țara noastră, unde se vor bucura de drepturi mai multe decât în oricare altă țară. Dacă nu ar fi fost evenimentele din 1814, cei mai mulți evrei din Europa ar fi venit în Franța, unde egalitatea, fraternitatea și libertatea îi așteptau și unde ei ar fi putut sluji țara ca oricare alt cetățean.”

(www.wikipedia.org)

Exercițiul 10

Citiți Documentul 6!

– Explicați importanța Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului.

– Faceți legătura dintre Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului și Legea din 28 septembrie 1791.

Evaluare. Tema 1

I. Citiți cu atenție Tabelul 1!

Realizați corespondența între următoarele personalități, evenimente și date

1. Abraham	a. Întoarcerea evreilor la Ierusalim	332 î.Hr.
2. Cyrus cel Mare	b. Iudeea sub control roman	1800 î.Hr.
3. Alexandru cel Mare	c. Legământul cu Dumnezeu	537 î.Hr.
4. Octavian Augustus	d. Cucerirea Iudeei	6 d.Hr.

II. Priviți imaginea 1!

Identificați un simbol clasic al iudaismului.

III. Priviți imaginea 6!

Identificați două elemente care demonstrează importanța familiei în cultura iudaică.

IV. Priviți imaginea 11!

Identificați trei elemente caracteristice costumelor evreiești prezentate.

V. Priviți imaginea 24 și citiți pasajul referitor la Afacerea Dreyfus!

Folosindu-vă și de informațiile de la istorie, dezvoltați ideea antisemitismului existent în Europa Occidentală la sfârșitul secolului XIX.

VI. Eseu istoric

Alcătuți un eseu referitor la evoluția antisemitismului în Europa în secolele XV-XIX.

Exercițiul 11

Citiți Documentul 7!

Numiți motivul pentru care Napoleon regretă faptul că nu a reușit să acorde drepturi civile evreilor.

TEMA 2

Istoria evreilor din România (I)

- Prezența evreilor în Țările Române (secolele XV-XVIII)
- Statutul evreilor din România înainte de 1878
- Evreii din România în perioada 1878-1919. De la marginalizare la emancipare

Prezența evreilor în Țările Române (secolele XV-XVIII)

În Evul Mediu, din Imperiul Otoman vin și se așază în Țara Românească evrei *sefarzi**, de cultură spaniolă. Din Ungaria și Polonia vin și se așază în Transilvania și Nordul Moldovei evrei *așchenazi**, de cultură germană. În Transilvania, regii Ungariei au avut față de evrei o poziție similară lumii catolice, coordonată de papa de la Roma prin deciziile Conciliului IV de la *Lateran** – 1215.

În Țara Românească și Moldova, în timpul domniilor lui Matei Basarab, Vasile Lupu și Constantin Brâncoveanu, ca și în timpul domnilor fanarioți, populația evreiască a crescut ca număr și a fost organizată în comunități. În documentele oficiale acestea vor fi denumite *Bresle*. Din punct de vedere juridic populația evreiască era *discriminată** și avea un *statut** inferior față de *majoritatea** creștină. Cele mai importante coduri de legi prin care s-a reglementat statutul evreilor au fost: *Pravila de la Govora* și *Îndreptarea legii* ale lui Matei Basarab – 1640 și 1652, *Carte românească de învățătură* a lui Vasile Lupu – 1646, *Așezământul lui Constantin Mavrocordat* – 1741, *Codurile lui Caragea* – 1818 și *Callimachi* – 1817.

Imaginea 1. Stemele meseriașilor evrei din Țările Române
(Muzeul de istorie al evreilor din România)

Evrei Așchenazi

Evrei Sefarzi

.....► Drumuri comerciale

★ Comunități evreiești

Harta 1. Câteva dintre cele mai importante comunități evreiești din Țările Române
(secolele XVII – XVIII)

În secolul al XVIII-lea, *comunitatea evreiască** din Țările Române crește ca număr și ca importanță. Împreună cu alte minorități, evreii au practicat în principal comerțul și meseriile artisanale.

În Principatul Transilvaniei, evreii, mult timp, nu au putut locui legal decât în Alba Iulia iar în alte orașe erau tolerați. În 1623, principele Gabriel Bethlen a permis evreilor să se așeze și în alte orașe și le-a oferit mai multe facilități în practicarea comerțului.

În Transilvania, intrată sub control habsburgic, evreii au beneficiat de reformele împăraților Iosif II și Leopold II. Aceștia au inaugurat un regim mai permisiv pentru evrei, în ceea ce privește practicarea unor activități comerciale și agricole, precum și acordarea dreptului la școlarizare. Aceste reforme au fost aplicate cu întârziere și cu multe consecvențe.

Documentul 1. Bula de aur dată de Andrei II, regele Ungariei, în spiritul hotărârilor Conciliului IV de la Lateran, prin care se stabilesc restricții pentru evrei, 1222 (fragment)

„...comiții cămării, schimbătorii de bani, slujbașii sării și strângătorii vămilor... să nu poată fi ismaeliți și evrei.”
(Eskenasz V. 1995, 4)

Documentul 2. „Carte românească de învățătură”, Vasile Lupu, 1646 (fragmente)

„Glava 64... 2. Jidovul de va face greșală și dup-aceea va veni spre credința creștinească și se va boteza, au nu să va certa nicecum, sau să va certa mai puțin pentru acea greșală... 3. Jidovul ce s-a botezat, de va fi luat ceva și cât de puțină certare pentru greșală ce-au greșit încă înainte de botez atunci giudețul nice într-un chip nu va putea să-l certe, cum spune pravila. 4. Jidovul dacă se va boteza de-are fi făcut câte păcate și scârnăvii, pentru darul botezului toate se vor curăți și va rămânea, cum a fi născut a doua oară. Atunci poate să fie și preot fără nice de o sminteală.”
(Eskenasz V., 1995, 111)

Documentul 3. Codul Calimachi, 1817 (fragmente)

„47. Deosebirea credințelor nu are nici o înrăurire la particularnicile drituri, dacă de cătră legi oareșcare alte pricini, nu s-a hotărât vreo deosebire.

91. Nu este slobod a se face alcătuirea căsătoriei între creștini și necreștini.

1430. Armenii și jidovii sunt opriți deapănarea de a cumpăra moșii de veci.

1431. Jidovii au voie să cumpere case și dughene în orașe iar armenii au voie să cumpere și vie în podgorii.”
(Gyemant L., Benjamin L. 1999a, 399-400)

Documentul 4. I. Raicevici, consul austriac despre comerțul din Țările Române, 1785

„Întreg comerțul și micile industrii de primă necesitate se găsesc în mâinile străinilor. În Valahia se mai găsesc biserici luterane și sinagogi... Evreii, fiind în număr foarte mare, au căpătat învoirea de a avea sinagogi în multe părți.”
(Benjamin L., 1990, 250)

Exercițiul 1

Priviți Harta 1!

– Identificați zonele în care se aflau principalele comunități evreiești în secolele XVII - XVIII.

– Folosindu-vă de cunoștințele de la istorie explicați această realitate.

Exercițiul 2

Citiți Documentul 1!

Explicați de ce evreii nu puteau deține funcțiile și nu puteau avea ocupațiile menționate în text.

Statutul evreilor din România înainte de 1878

Din punct de vedere juridic evreii din Țările Române erau împărțiți în două: evrei **pământeni** și **sudiți**. Evreii pământeni au fost supuși autorității statale românești. Domnitorul, în schimbul taxelor și impozitelor plătite de evreii pământeni, le-a acordat anumite privilegii, mai ales în ceea ce privește organizarea vieții comunitare, dar în fond și ei au intrat în categoria străinilor: nu aveau drept la proprietate de pământ și erau supuși la o seamă de restricții specifice. Erau conduși de *hahambașa** și de staroste, confirmați de Domn. Evreii **sudiți**, cetățeni ai altor state, nu plăteau impozite și nu erau obligați să efectueze serviciul militar. Erau sub jurisdicția consulilor țărilor ai căror cetățeni erau.

Instituțiile tradiționale ale evreilor erau – *sinagoga**, școala, *baia rituală**, măcelăria rituală *cașer**, spitalul și instituțiile de binefacere. Prin *Regulamentele Organice* (Țara Românească – 1831, Moldova – 1832) statutul juridic al evreilor din Principate s-a degradat. S-au introdus noi restricții în ceea ce privește dreptul

Exercițiul 3

Citiți Documentul 2!

Precizați statutul evreilor în Moldova la jumătatea secolului al XVII-lea, conform articolului 64 din *Cartea românească de învățătură*.

Exercițiul 4

Citiți Documentul 3!

Menționați contradicțiile referitoare la evrei în prevederile Codului lui Calimachi. Explicați-o.

Exercițiul 5

Citiți Documentul 4!

Ce ilustrează observația consulului austriac?

Imaginea 2. „România revoluționară” de C. D. Rosenthal

Imaginea 4. „Trei revoluționari” de C.D. Rosenthal (Rosenthal, Rosetti, Mălinescu)

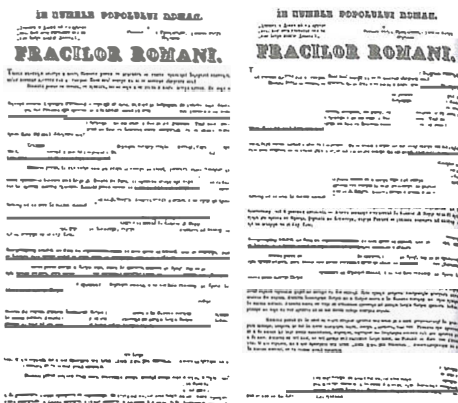
Imaginea 5. Al. I. Cuza, domnitor al Principatelor Unite (1859-1866)

Imaginea 6. Carol I, domnitor și rege al României (1866-1914)

de așezare a evreilor în diferite localități rurale și de practicare a unor activități comerciale.

Programele revoluției de la 1848 „Proclamația de la Islaz”, „Dorințele Partidei Naționale din Moldova” prevedeau *emanciparea* * imediată, respectiv

Imaginea 3. Proclamația de la Islaz, 11 iunie 1848 (Arhiva C.S.I.E.R.)

emanciparea graduală a evreilor, dar aceste programe nu au putut fi puse în aplicare.

La revoluția română au participat și intelectuali evrei – Hilel Manoach, Constantin D. Rosenthal, Iuliu Popper, Barbu Iscovescu, Davicion Bally.

Al. I. Cuza (1859-1866), Domnul Principatelor Unite, îi numea pe evreii „pământeni” *români de cult mozaic* și avea toată bunăvoința față de ei.

Odată cu această prevedere constituțională, prin care evreii din România au fost transformați în apatrizi, apare o „problemă evreiască”. Rezolvarea ei va deveni obiectul unor *presiuni internaționale* * și *umanitare* * din partea unor Mari Puteri.

Un moment special în viața comunității evreiești din București și din Vechiul Regat a fost construirea Templului Coral, inaugurat în anul 1867. Construirea Templului, înființarea primelor școli laice israelito-române au marcat începutul iluminismului evreiesc

Harta 2. Cartierul evreiesc din centrul Bucureștiului, la 1871 (fragment din harta realizată de col. Papazoglu)

în România, ieșirea din „ghetoul” spiritual și lupta cercurilor progresiste evreiești pentru *integrarea* * în societatea românească cu păstrarea, însă, a particularităților etnice și culturale. În 1857, apare la București primul periodic de limbă română și franceză cu specific evreiesc – „Israelitul român”.

În capitală, în 1831, populația evreiască era de 2.583 persoane. Până în 1859 acest număr se dublează. La sfârșitul secolului al XIX-lea populația evreiască bucureșteană atinge un maximum de 40.533 (14,1%).

Evreii din Transilvania au primit toate drepturile civile odată cu instaurarea dualismului austro-ungar, în 1867. Din punct de vedere religios comunitatea evreiască transilvăneană s-a despărțit în trei: comunitatea **ortodoxă** (tradițională), comunitatea **neologă** (reformată) și **status quo ante**.

Documentul 5. Proclamația de la Islaz, 11 iunie 1848 (fragment)

„21. Emanciparea israeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință ...”
(Iancu C., 1996, 53-54)

Documentul 6. Dorințele Partidei Naționale în Moldova, Cernăuți, august 1848 (fragmente)

„23. Libertatea culturilor

Moldova a avut pururea fală a cunoaște libera întrebuințare a tuturor culturilor...

27. Emanciparea graduală a israeliților moldoveni

Marele număr de israeliți străini veniți în Moldova, cere ca guvernul să se ocupe neadormit cu această chestiune importantă pentru țeară, trebuie ca, prin măsuri umane și progresive, să se opereze cât mai în grabă fusia israeliților și prefacerea lor într-o stare de cetățeni folositori ai Statului.”
(Iancu C., 1996, 52)

Documentul 7. Mesaj Domnesc al lui Al. I. Cuza, 1864 (fragment)

„Ținând seama de împrejurările locale, guvernul meu a luat măsurile cuvenite pentru a grăbi pe cât cu putință emanciparea românilor de rit israelit.”
(Iancu C., 1996, 62-63)

În ciuda susținerii Prințului Carol, tentativa de a acorda cetățenie* evreilor a eșuat prin Constituția* de la 1866. Deși inițial Constituția prevedea emanciparea evreilor, forma finală a articolului 7 făcea acest lucru imposibil – *Numai străinii de rit creștin pot dobândi calitatea de români.*

Documentul 8. Constituția României, București, 3 iulie 1866 (fragmente)

„Art. 7. Calitatea de român se capătă, se păstrează și se pierde în conformitate cu regulile enunțate prin legile civile. *Numai străinii de rit creștin pot dobândi calitatea de români.*”
(Iancu C., 1996, 72)

Exercițiul 6

Citiți Documentele 5 și 6!

Precizați care era principala prevedere referitoare la evrei.

Exercițiul 7

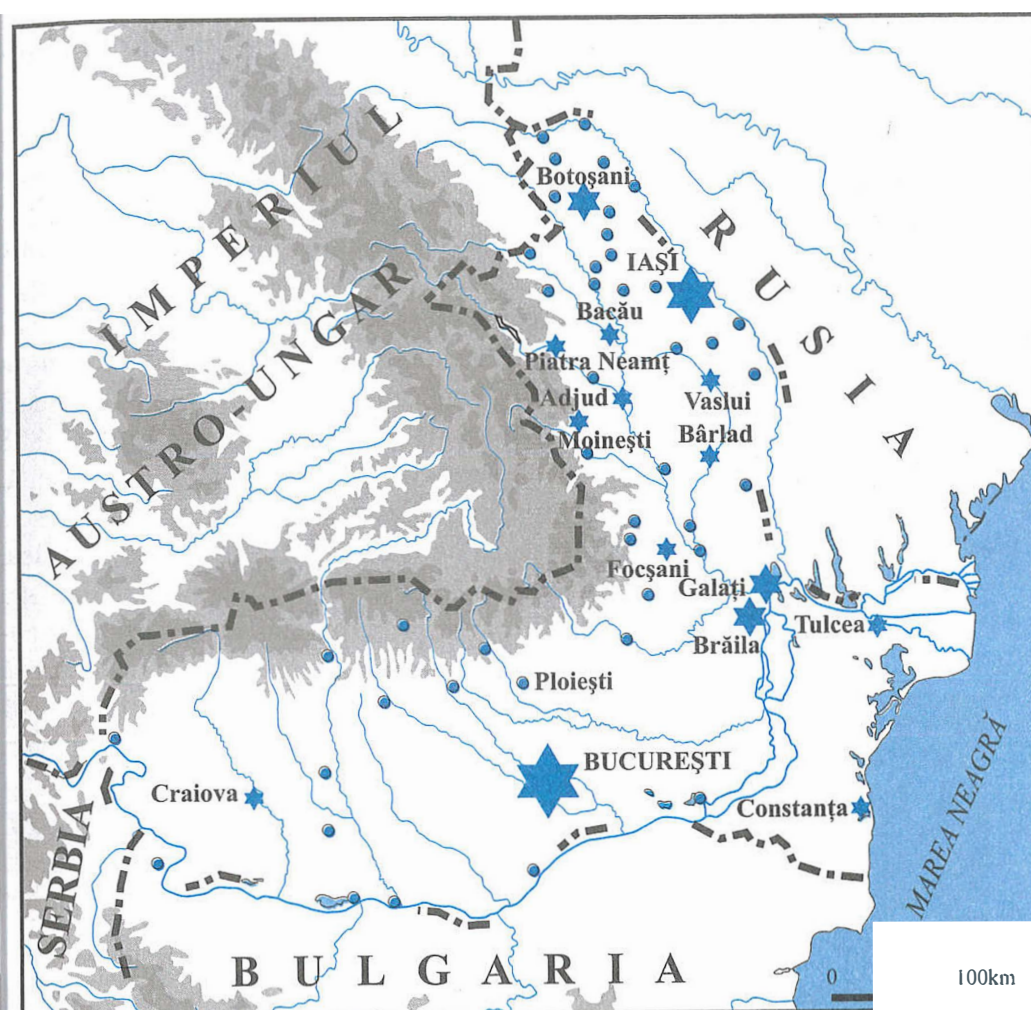
Citiți Documentul 8!

Găsiți două motive pentru care evreii nu au dobândit calitatea de cetățeni.

Evreii din România în perioada 1878-1919. De la marginalizare la emancipare

Războiul de independență (1877-1878) a însemnat un moment important în care evreii au avut ocazia să-și dovedească fidelitatea față de țară. M. Brociner a fost rănit la Grivița și a devenit primul ofițer de origine evreiască din armata română.

Participarea evreilor la efortul de război al țării a fost însemnată și s-a manifestat prin voluntariat pe front – 888 militari pe front din cei 60.000

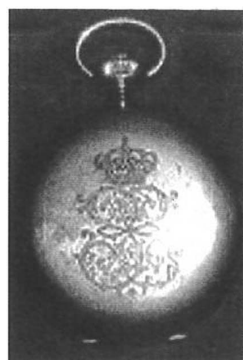
★ 45 000-20 000   ★ 20 000-10 000   ★ 10 000-5 000   ● 5 000-1 000

Harta 3. Cele mai importante comunități evreiești din Vechiul Regat (1881-1918)

Imaginea 9. Mauriciu Brociner (1855-1946)

Imaginea 10. Ceas cu monogramă oferit de Regina Elisabeta a României lui Mauriciu Brociner

Imaginea 9. Th. Herzl, „Statul evreilor”, 1896

de militari operativi ai armatei române, donați în bani și materiale de război – păături, alimente, materiale medicale și prin organizarea convoiului umanitar* „Ambulanța Română Israelită – Zion”. La Congresul de pace de la Berlin din 1878, prin articolele 43, 44, 45, Marile Puteri au condiționat recunoașterea independenței României de acordarea drepturilor civile* evreilor, astfel că un an mai târziu, în 1879, România a fost nevoită să modifice celebrul articol 7 al Constituției din 1866.

Naturalizarea (încetățenirea) devenea posibilă dar ea se acordă doar individual și nu colectiv și nu tuturor evreilor din țară ci doar anumitor categorii de evrei – celor care au adus servicii deosebite statului. Astfel, emanciparea evreilor din România a rămas nerezolvată. Între 1879 și 1918, conform acestei legi au primit cetățenia română aproximativ 1.500 de evrei dintre care 88 erau veterani ai Războiului de Independență a căror naturalizare a fost votată în bloc.

Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea în comunitatea evreiască din România s-a manifestat în principal două orientări politico-culturale: **asimilaționistă** – evrei care doreau să se integreze în cultura română și să primească drepturi civile și politice și **sionistă** – evrei care doreau conservarea identității iudaice să facă *alia** în Eretz Israel*. Lucrarea lui Th. Herzl* – „Statul evreilor” – a fost publicată în limba română și a avut un ecou important printre evreii din România.

Documentul 9. Congresul de la Berlin, document final, 1 iulie 1878 (fragmente)

„Art. 43 – Înaltele Părți Contractante recunosc independența României, legând-o de condițiile expuse în cele două articole următoare.”

„Art. 44 – În România, deosebirea de credințe religioase și de confesiuni nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ce privește folosirea drepturilor civile și politice, admiterea la posturi publice, funcții și onoruri sau exercitarea diferitelor industrii și profesii în orice localitate.

Libertatea și practicile exterioare ale tuturor cultelor sunt asigurate tuturor supușilor Statului român, precum și străinilor, și nu se va pune nici o piedică organizării ierarhice a diferitelor comunități și nici raporturilor cu conducătorii lor spirituali.

Supușii tuturor puterilor, comercianți sau alții, vor fi tratați în România pe picior de egalitate perfectă, fără deosebire de religie.”

(Iancu C., 1996, 182-183)

Documentul 10. Articolul 7 al Constituției de la 1866, modificat la 25 octombrie 1879

„Articolul 7 – Deosebirea de credințe religioase și de confesiuni nu va constitui în România o piedică la obținerea drepturilor civile și politice, nici la exercitarea lor.

1. Străinul, oricare ar fi religia sa, fie că este supus sau nu unei protecții străine, va putea obține naturalizarea în următoarele condiții:

a. El va adresa guvernului cererea sa de naturalizare, prin care va face cunoscut capitalul pe care îl posedă, profesia sau industria pe care o exercită și voința sa de a-și stabili domiciliul în România.

b. În urma acestei cereri, el va trebui să locuiască în România zece ani și să dovedească prin acțiunile sale că este folositor țării.

2. Vor putea fi scutiți de stagi:

a. Cei care au introdus în țară industrii, inovații folositoare sau care posedă talente deosebite; cei care au întemeiat mari stabilimente de comerț sau de industrie.

b. Cei care, născuți și crescuți în țară, nu s-au bucurat niciodată de o protecție străină.

c. Cei care au servit sub drapel în Războiul de independență, care vor putea fi naturalizați în chip colectiv, la propunerea guvernului, printr-o singură lege și fără altă formalitate.

3. Naturalizarea nu poate fi acordată decât printr-o lege și individual.
4. O lege specială va stabili modul prin care străinii își vor putea stabili domiciliul în România.
5. Numai românii (din naștere sau naturalizați) vor putea dobândi imobile rurale în România.”
- (Iancu C., 1996, 199-200)

Exercițiul 8

Citiți Documentele 9 și 10!

Menționați două deosebiri privind statutul evreilor din România.

Exercițiul 9

Priviți Harta 3!

Explicați de ce în Moldova și în România aflau cele mai multe comunități evreiești.

Evaluare. Tema 2

I. Priviți Imaginea 1!

Numiți cinci meserii practicate de evrei în Țările Române.

II. Priviți Imaginea 2!

Care este mesajul pe care îl transmite portretul *României revoluționare* aparținând unui pictor evreu.

III. Priviți Harta 2!

Identificați zona în care se găsea cea mai mare concentrare a populației evreiești din București, la sfârșitul secolului XIX.

IV. Priviți Imaginea 9!

Folosind alte surse de informare realizați un scurt eseu despre viața și activitatea liderului sionist Th. Herzl.

V. Completați spațiile libere cu informația corectă:

- a. Principalele instituții tradiționale ale evreilor erau: școala, ..., măcelăria rituală ....., spitalul și .....
- b. În Evul Mediu evreii din Țările Române erau conduși de ..... și de ..... confirmări de Domn.

VI. Realizați corespondența

1. Constituția	a. 1878
2. Tratatul de la Berlin	b. 1848
3. Proclamația de la Islaz	c. 1866

TEMA 3

Istoria evreilor din România (II)

- Emanciparea evreilor
- Statutul socio-economic al evreilor din România Mare

Emanciparea evreilor

Înainte de primul război mondial, clasa politică din România ramane divizată în ceea ce privește „problema evreiască”*, în condițiile în care *presiunile internaționale** pentru acordarea de *drepturi civile** evreilor se intensifică. În 1909 se creează **Uniunea Evreilor Pământeni**, organizație politică a evreilor din România care avea ca principal obiectiv obținerea *cetățeniei** pentru evreii din România.

Imaginea 1. Șef rabin dr. Niemirower și marele rabin Țirelson din Chișinău la festivitatea de încoronare a regelui Ferdinand și a reginei Maria, Alba Iulia, 1922 (Muzeul de Istorie a Evreilor, București)

În primul război mondial au luptat circa 25.000 de evrei sub steagurile armatei române. Evreii români, deși nu erau cetățeni români, erau obligați prin legi speciale să efectueze serviciul militar, fără însă a putea deveni ofițeri. Participarea evreilor români la operațiunile de front a fost adesea marcată de abuzuri sau ordine ilegale. Implicarea directă pe front a fost dublată – ca și în războiul de la 1877 – de acțiuni caritabile și de sprijinire a efortului de război al țării. Bilanțul participării

evreilor români la Primul Război Mondial este de: 820 decorați, dintre care 220 medici și sanitari, 882 morți pe câmpul de luptă, 740 răniți, 449 prizonieri și 3.043 dispăruți.

Tabelul 1. Numărul combatanților evrei români din armata română în timpul primului război mondial (1916 – 1919)

Poziții în armată ale evreilor români	Evrei români			
	Morți	Răniți	Prizonieri	Dispăruți
Ofițeri	-	-	-	-
Subofițeri	37	28	60	38
Gradați	34	49	71	184
Soldați	811	663	318	2.821
Total	882	740	449	3.043

(Iancu C., 2000, 15)

Imaginea 2. Soldați români de origine evreiască în timpul primului război mondial (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 3. Soldați români de origine evreiască în timpul primului război mondial (Arhiva C.S.I.E.R.)

În 1918, s-au adoptat câteva legi privind încetățenirea evreilor. Printre ele, articolul 28 al Tratatului de pace de la Bufta (care a fost ratificat de parlament dar nu a fost contrasemnat de rege), *Legea Marghiloman** și „decretele-lege Brătianu.” Dar nici aceste prevederi legislative nu au acordat evreilor încetățenirea colectivă.

Primele legi importante în acest sens au fost cele adoptate în 1919.

Conform *Legii cultelor* din 1928 și decretelor din 1931, *Comunitățile evreiești** au devenit persoane juridice. *Comunitatea evreiască** primea subvenție de la bugetul statului. Subvenția a scăzut de la 10 milioane de lei în anul 1929 la un milion de lei în 1937. Diferența este cauzată și de stabilizarea monetară din anul 1929, stabilizare la un curs de 32 de ori mai mic decât cel din 1914. Suma a reprezentat cea mai mică subvenție de la stat pentru o minoritate religioasă recunoscută de stat.

Imaginea 4. Dr. Jacob Niemirower Șef rabin între 1921-1939

Imaginea 5. Dr. Alexandru Șafran Șef rabin între 1940-1947

Documentul 1. Tratatul de pace de la București (Bufta), 7 mai 1918 (fragmente)

„Capitolul VII – Egalizarea confesiunilor religioase din România

Art. 27 – În România se recunoaște cultelor romano-catolic, greco-unit, bulgaro-ortodox, protestant, mahomedan și iudaic aceeași libertate și aceeași protecție legală și administrativă ca și cultului româno-ortodox.

Art. 28 – Deosebirea de confesiune religioasă nu trebuie să exercite în România nici o influență asupra stării juridice a locuitorilor, îndeosebi asupra drepturilor lor politice și civile. Principiul exprimat în primul alineat va fi pus în aplicare și în ce privește naturalizarea locuitorilor români nesupuși unei supușenii străine, inclusiv a evreilor, socotiți aici până în prezent ca străini.”

(Iancu C., 1998, 188-189)

Documentul 2. Legea Marghiloman, 27 august 1918 (fragmente)

„Art 1 – Străinii din România care nu sunt supuși ai altui Stat, fără deosebire de religie, sunt declarați cetățeni români, dacă îndeplinesc condițiile necesare pentru a face parte din categoriile următoare.

1. Cei care au slujit în armată, sub orice formă, în cursul războiului.
2. Cei care s-au născut în România, din părinți născuți și ei în România.
3. Cei care au făcut campania din Bulgaria în 1913.
4. Soțiile și copiii tuturor celor care fac parte din aceste categorii.”

(Iancu C., 1996, 310)

Prin prevederile Decretelor-Lege din 1919, ale „sistemului de la Versailles” (1919-1920), ale Tratatului Minorităților din 1919, confirmate de articolul 133 al *Constituției** din 1923, România acordă cetățenie evreilor. Marea Unire din 1918 a adus sub administrație românească o populație evreiască cu tradiții diferite, cu nivel de educație diferit și cu repartizare geografică diferită: evrei din Vechiul Regat, de limbă română, *ladino** și *idiș** – 235.000, evrei din Transilvania, de limbă maghiară și idiș – 180.000, evrei din Basarabia, de limbă rusă și idiș – 267.000 și evrei din Bucovina, de limbă germană și idiș – 88.000.

Documentul 3. Decret-lege pentru acordarea drepturilor cetățenești evreilor născuți în țară, 28 mai 1919, (fragmente)

„1. Locuitorii evrei ai Vechiului Regat, majori, născuți în țară, sau întâmplător în străinătate, din părinți așezați în țară, care n-au fost supuși unui stat străin, sunt cetățeni români și se vor bucura de toate drepturile cetățenești, dacă manifestă această voință, făcând declarația că ei sunt născuți în România și că nu s-au bucurat de nici o protecție străină.

Acei care au satisfăcut legea de recrutare, cei care au fost mobilizați în vreuna din campaniile de la 1913 încoace, precum și văduvele și copiii legitimi minori ai decedaților din campaniile de la 1913 încoace, n-au de făcut afirmația că sunt născuți în țară și că n-au fost supuși unui stat străin. Simpla declarație că voiesc să dobândească drepturile de cetățenie este îndestulătoare.

Soțiile și copiii legitimi, minori, ai celor care au făcut asemenea declarații vor beneficia deplin drept de cetățenia română.

De asemenea, vor beneficia deplin drept de cetățenia română și văduvele, soțiile și copiii legitimi ai celor naturalizați individual înainte de publicarea acestui decret-lege și care copii sunt sau erau minori în momentul naturalizării.” (Scurtu I., 1995, 130)

Documentul 4. Tratatul Minorităților, Paris, 9 decembrie 1919 (fragmente)

„Considerând că România, din propria sa voință, dorește a da garanții sigure de libertate și de dreptate atât locuitorilor din Vechiul Regat al României cât și celor din teritoriile de curând transferate, fără deosebire de rasă, limbă sau religiunea cărora le-ar aparține.

Art. 2. Guvernul român se angajează a da tuturor locuitorilor săi întreagă și deplină protecție pentru viața și libertatea lor, fără deosebire de naștere, de naționalitate, de limbă, de rasă sau de religiune.

Art. 7. România se obligă a recunoaște ca supuși români, de plin drept și fără o formalitate, pe evreii locuind în țară pe teritoriile României și care nu pot a se prevala de nici o altă naționalitate.

Art. 8. Toți supușii români vor fi egali în fața legii și se vor bucura de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, de limbă sau de religie.

Deosebirea de religie, de credință sau de confesiune nu va putea fi o piedică pentru nici un supus român cu privire la folosința drepturilor sale civile și politice, în special la admiterea în serviciile publice, în funcțiuni și onoruri sau la exercitarea diferitelor profesii și industrii.”

(Scurtu I., 1995, 174-178)

Documentul 5. Constituția din 1923 (fragmente)

„Art. 5. Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi...

Art. 7. Deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturi civile și politice și a le exercita.

Naturalizarea nu are efect retroactiv. Soția și copiii minori profită, în condițiunile prevăzute de lege, de naturalizarea soțului sau tatălui.”

(„Monitorul oficial” 29 martie 1923)

Documentul 6. Legea pentru regimul general al cultelor (*Legea Cultelor*), 22 aprilie 1928 (fragmente)

„1. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune, întrucât exercițiul lor nu atinge ordinea publică, bunele moravuri și legile sale de organizare...

3. Credințele religioase nu pot împiedica pe nimeni a dobândi sau exercita drepturile civile și politice, nici nu pot scuti pe nimeni de la obligațiunile impuse de legi...

21. Pe lângă biserica ortodoxă, a cărei organizare este stabilită prin lege specială, în statul român, mai există următoarele culte:

- a) Cultul român greco-catolic (unit);
- b) Cultul catolic (de rit latin, grec-rutean și armean);

- c) Cultul reformat (calvin);
- d) Cultul evanghelic-luteran;
- e) Cultul unitarian;

(Scurtu I., 1996, 1996, 267-273)

Exercițiul 1

Priviți Tabelul 1!

Explicați participarea evreilor români la Primul Război Mondial.

Exercițiul 2

Citiți Documentele 1, 2 și 3!

Găsiți două asemănări și două deosebiri în prevederile celor trei documente în ceea ce privește statutul evreilor din România.

- f) Cultul armean-gregorian;
- g) **Cultul mozaic (cu diferitele sale rituri);**
- h) Cultul mahomedan.”

Exercițiul 3

Citiți Documentele 4 și 5!

Menționați ideea esențială care se desprinde din aceste documente.

Exercițiul 4

Citiți Documentul 6!

Identificați pasajul dezvoltat Constituția de la 1923.

Harta 1. Cele mai importante comunități evreiești din România Mare (1930)

Cu aceste cifre România se afla pe locul 3 în Europa, după U.R.S.S. și Polonia, în ceea ce privește numărul populației evreiești. Cu anumite excepții, până în decembrie 1937, prevederile esențiale ale Tratatului minorităților au fost respectate în România, atât față de evrei cât și față de celelalte grupuri etnice.

Din cei 756.930 de evrei din România, 265.000 erau evrei activi: 32% în comerț, 30% în activități industriale, 5,4% în agricultură și viticultură, 4,0% în activități bancare și 2,2% în transporturi și telecomunicații. Alte statistici indică profesiunile libere practicate de evrei în România interbelică. Astfel, în 1936, dintr-un total de 6.040 avocați, 2.093 (1/3) erau evrei. În 1938, dintr-un număr de 8.810 medici, 3.147 (35,7%) erau evrei, ș.a.

Numărul cel mai mare de evrei locuiau în Bucovina astfel, din totalul populației, în Bucovina erau evrei 10,8%, în Basarabia – 7,2%, în Moldova – 6,5% și în Crișana – 6,4%.

Evoluția demografică a evreilor bucureșteni: în 1804 locuiau în capitală 120 de familii de evrei, aproximativ 500 de persoane; ultimul recensământ al României interbelice din 1930 arată că populația capitalei era de 639.040 locuitori, dintre care

Statutul socio-economic al evreilor din România Mare

Recensământul din 1930, singurul din România interbelică, ne oferă date statistice concludente cu privire la numărul și repartizarea teritorială a evreilor din România. Conform acestor date statistice, în România Mare cu o populație totală de 18.000.000 de oameni trăiau 756.930 de evrei, ceea ce reprezenta 4,2% din populație. Minoritatea evreiască era în marea ei majoritate concentrată în orașe – 13,6%.

Tabelul 2. Procentul populației evreiești, pe provincii și arii de locuire, 1930

Provincii istorice	Populație			Evrei %	
	Total	Evrei	din total	din total arie urbană	din total arie rurală
Oltenia	18.057.028	756.930	4,2	13,6	1,6
Muntenia	1.513.175	3.523	0,2	1,6	0,1
Dobrogea	4.029.008	94.216	2,1	7,8	0,1
Moldova	815.475	4.031	0,5	1,8	0,1
Basarabia	2.433.596	162.268	6,5	23,1	1,2
Bucovina	2.864.402	206.958	7,2	26,8	4,3
Transilvania	853.009	93.101	10,8	30,0	3,9
Banat	3.217.988	81.503	2,4	8,6	1,3
Crișana - Maramureș	939.958	14.043	1,2	5,8	0,2
România	1.390.417	97.287	6,4	16,7	3,8

(Friling T., Ionescu M., Ioanid R- edit., 2005, 20)

69.885 evrei (10,9%). Tot în anii '30 în București era concentrată circa 11% din totalul populației evreiești din țară.

Tabelul 3. *Apartenența firmelor individuale, comerciale și industriale din România, 1938*

Provincia	Firme		
	românești	evreiești	alții
Oltenia	92 55%	3 72%	3 72%
Muntenia	76 95%	14 91%	8 14%
Dobro ea	48 09%	5 24%	47 67%
Moldova	40 65%	56 12%	3 23%
Basarabia	17 61%	63 17%	19 22%
Bucovina	14 65%	77 01%	8 34%
Transilvania	36 15%	26 78%	37 07%
Banat	47 36%	19 69%	32 95%
Crișana și Maramureș	21,22%	28,40%	50,38%
Total România	48 49%	31,14%	20,37%

(Scurtu I., 1999p, 48)

Imaginea 6. A. Stern (1848-1931), președinte U.E.P.

Imaginea 8. W. Fildermann, (1882-1963), președintele U.E.R.

Imaginea 7. Instalarea primului comitet al Comunității evreiești din București, 1920 (Arhiva C.S.I.E.R.)

Viața culturală a evreilor în România interbelică era intensă. În 1934 se tipăreau în România 18 ziare și 9 reviste (27 în total), în limbile română, maghiară, idiş și germană (*Curierul Israelit*, *Egalitatea*, *Neamul evreiesc*, *Revista Adam*, *Uj Kelet*). În 1937, în Vechiul Regat erau circa 63 comunități evreiești, fiecare cu instituțiile tradiționale – sinagogă, baie rituală*, școală, spital-azil.

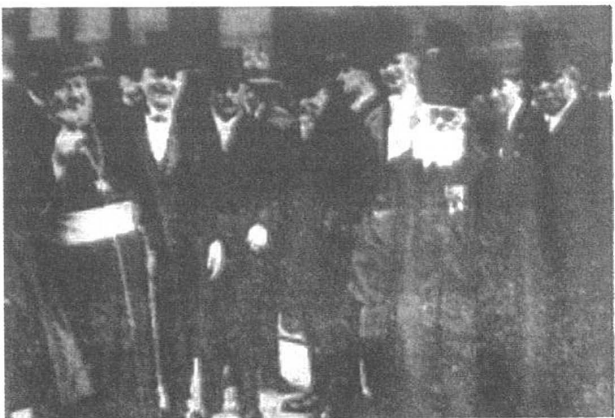
Comunitatea evreilor din București era împărțită în funcție de tradiție: 1. **comunitatea**

scheneză* și 2. **comunitatea efardă***. Ambele comunități aveau lăcașe de cult, spitale, maternități, școli (grădinițe, școli primare, școli secundare), azile, antine, cimitire, biblioteci, societăți științifice și literare, societăți de ajutor reciproc.

În România interbelică exista o tendință de integrare a evreilor în societatea românească. Acest curent era mai puternic în Vechiul Regat și era reprezentat de **Uniunea Evreilor Pământeni** (din 1923, reședința dr. W. Filderman*). Uniunea a încheiat carteluri electorale cu partide politice românești (cu PNL în special dar și cu Partidul Poporului sau cu NTȚ) care i-au permis accesul în parlament. Din 1932, Partidul evreiesc a decis să depună liste proprii în alegeri, obținând rezultate modeste (1,29% în 1933 și 1,42% în 1937). În

anii 1932-1937 au existat parlamentari evrei aleși pe listele altor partide. Cultul mozaic a avut un senator de drept în Senatul României în persoana șef rabinului r. I. Niemirower. **Curentul sionist** milita pentru *alia** spre *Palestina**. În cadrul mișcării sioniste s-au afirmat mai multe curente: **sioniștii generoși** (de centru), **sioniștii socialiști** (de stânga), **sioniștii revizionişti** (de dreapta) și **sioniștii eligioși**. În afara organizațiilor sioniste mai exista **Clubul Național Evreiesc** și **Partidul Evreiesc din România**, președinte Theodor Fischer și președinte de onoare *Adolf Stern**.

În 1936, s-a format **Consiliul Central al Evreilor din România** prin colaborarea între Partidul Evreiesc din România și Uniunea Evreilor din România. În același an s-a creat și **Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România**.

Imaginea 9. Prim-ministrul Vintilă Brătianu, șef rabinul Niemirower, marele rabin Țirelson, N. Lupu, ministrul Muncii, și I. Inculeț, ministrul Sănătății

Imaginea 10. Miron Cristea, patriarhul României, înconjurat de mitropolitul Nicolae Bălan și de dr. Iacob Niemirower, șef rabin al cultului mozaic din România

Imaginea 11. Z. Jabotinski, lider sionist, în vizită la Cernăuți, 1930

Documentul 7. Programul Partidului Evreiesc din România, 8 noiembrie 1933 (fragmente)

Partidul Evreiesc își propune realizarea următoarelor revendicări:

1) O reformă a legii pentru dobândirea și pierderea naționalității român din 24 februarie 1924, prin care întreaga materie a chestiunilor în legătură cu cetățenia română să fie reglementată în spiritul adevăratei democrații și în concordanță cu prevederile convenției intervenite între România și aliații săi la Paris, la 9 decembrie 1919, convenție ce a fost ratificată prin legea publică la 20 septembrie 1920...

5) Partidul Evreiesc cere ca în serviciile administrative centrale de stat și în administrațiile locale, în învățământul public, în justiție și în armată să fi primiți evrei potrivit cu aptitudinile lor.

6) Modificarea legii Cultelor în dispozițiunile sale referitoare la cultul mozaic, astfel încât să se dea posibilitatea acestui cult de a se organiza potrivit cu voința majorității credincioșilor săi din țară, pe baze autonome...

8) Modificarea legii repaosului duminical, astfel încât credincioșii cultului mozaic, care se abțin de la lucru în ziua de sâmbătă, să fie lăsați să-și exercite profesiunea duminică...

11) Alcătuirea unor legi și regulamente pentru orânduirea situației juridice a colectivităților etnice din România, care să traducă în fapt principiul emancipării colective.

(Scurtu I., 1999a, 196-198)

Exercițiul 5

Priviți Harta 1!

Numiți cele mai importante cinci centre urbane în care locuia populația evreiască.

Evaluare. Tema 3

I. Priviți imaginea 1!

Precizați semnificația acesteia.

II. Priviți imaginile 4 și 5!

Realizați două scurte eseuri privind viața și activitatea celor doi Șefi rabini ai cultului mozaic din România.

III. Priviți Imaginea 7!

Precizați semnificația acesteia.

IV. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect din enunțurile de mai jos:

1. Uniunea Evreilor Pământenți s-a format în anul:

- a. 1918   b. 1909   c. 1925   d. 1923

2. Comunitățile evreiești din România au fost recunoscute ca minoritate națională conform reglementărilor legale din anii:

- a. 1929 – 1937   b. 1928 – 1931   c. 1923 – 1928   d. 1924 – 1931

3. Evreii din București erau împărțiți în două comunități în funcție de:

- a. tradiție   b. religie   c. studii   d. reglementările statului român

4. Uniunea Evreilor Pământenți a reprezentat curentul:

- a. sionist   b. integraționist   c. regal   d. republican

5. Realizați un scurt eseu despre contribuția evreilor la modernizarea României interbelice.

Exercițiul 6

Citiți Documentul 7!

Numiți trei revendicări existente în programul Partidului Evreiesc.

TEMA 4

Istoria evreilor din România (III)

- **Manifestări ale mișcării antisemite (1919-1938)**
- **Începuturile legislației antisemite; guvernarea Goga**

Manifestări ale mișcării antisemite (1919-1938)

Odată cu realizarea Marii Uniri de la 1918, România a devenit un stat cu numeroase *minorități** naționale. Evreii reprezentau a treia minoritate națională din România – 756.930 sau 4,2%. În noile condiții, conform Declarației adoptate de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia (1 decembrie 1918), prevederile „sistemului de la Versailles” (1919-1920) și Tratatului Minorităților (1919), România s-a angajat să acorde minorităților naționale drepturi egale cu națiunea majoritară.

După Primul Război Mondial, România a trebuit să facă față unor noi situații complicate precum: inflația, criza economică, șomaj, probleme în uniformizarea și armonizarea administrației din toate provinciile. Pe plan extern trebuia să se confrunte cu curentul revizionist, care dorea modificarea „sistemului de la Versailles” (1919-1920), reprezentat de Uniunea Sovietică, Ungaria, Bulgaria și Germania. Din aceste motive, dar și pe un fond mai vechi, xenofobia și intoleranța etnică a unei părți a societății românești au cunoscut o creștere importantă.

Două dintre figurile cele mai importante ale *antisemitismului** românesc au fost A.C. Cuza și C.Z. Codreanu. În 1920, A.C. Cuza se desparte de N. Iorga și înființează Partidul Naționalist-Democrat Creștin, iar în 1922, C.Z. Codreanu devine liderul „Asociației studenților creștini”. A.C. Cuza a întemeiat la Iași, în 1923, L.A.N.C. – Liga Apărării Național Creștine, cu un program ultranaționalist și antisemit care prevedea „eliminarea evreilor din toate sectoarele vieții economice și culturale” și eliminarea lor din România, iar ca simbol adoptă *svastica**. C.Z. Codreanu a făcut parte din Comitetul de Conducere, unde decizia aparținea exclusiv lui Cuza. Până în 1935, când s-a unit cu Partidul Național-Agrar, L.A.N.C. a avut o slabă audiență electorală, între 1,14% și 5,32%. Teoria lor antisemită susținea că evreii reprezentau o gravă amenințare pentru țară. Argumentele antisemiților români erau: **rasiste** – evreii, conform ideologiei lor, ar aparține unei rase inferioare, „sterilă” din punct de vedere cultural; **teologice** – care denaturau preceptele religiei iudaice. Din punct de vedere **politic** acuzau organizarea evreilor în comunități spunând că ar fi ca un stat în stat, iar pe plan **economic**, ignorând contribuția evreilor la dezvoltarea societății și îi etichetau ca „paraziți” care îi exploatează pe ceilalți.

Antisemitismul românesc îi prezenta pe evrei ca pe dușmanii României și îi asimila cu curente politice ostile României Mari. În Transilvania erau identificați cu ungurii și acuzați de *revizionism** și *iredentism**, iar în Basarabia erau identificați cu rușii și ucrainenii și acuzați de *bolșevism**. În 1927, C.Z. Codreanu – care preia titlul de căpitan – a înființat *Legiunea Arhanghelul Mihail* iar în 1930 a înființat *Garda de Fier*, ca secție politică a Legiunii Arhanghelul Mihail. Din cauza manifestărilor de violență fizică și de limbaj ale acestei organizații, în 1931, guvernul P.N.Ț. (ministru de Interne Ion Mihalache) dizolvă *Garda de Fier* (aceasta se reorganizează și este dizolvată încă de două ori, în 1932 – prim-ministru N. Iorga – și 1933 – prim ministru I.G. Duca, asasinat de legionari la Sinaia în același an). În 1935, Mișcarea Legionară s-a legalizat ca partid politic sub numele *Totul pentru Țară*.

O parte a intelectualilor – studenți, învățători, preoți, șomeri intelectuali – au sprijinit *extrema dreaptă**. În perioada interbelică, Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica au fost printre principalii ideologi ai extremei drepte românești.

Între anii 1922-1923, manifestări antisemite au avut loc la Iași, Botoșani, Cluj, București. Au fost cazuri de molestare fizică a evreilor, s-au spart geamuri ale magazinelor și locuințelor evreiești, au avut loc marșuri antisemite, studenți evrei au fost alungați din facultăți, s-a blocat accesul elevilor și studenților evrei în școli și universități. Din dorința de a elimina concurența evreilor, în mediile universitare antisemiții cer *numerus clausus** și *numerus nullus**. În 1927, au avut loc la Cluj și Oradea grave tulburări antisemite în timpul congresului studenților „creștini” – devastări de sinagogi, molestări, jafuri, rămase nepedepsite de autorități. Dezordinile antisemite au continuat și în timpul mult așteptatei guvernări național-tărăniste: incendieri, molestări, devastări de proprietăți evreiești la Borșa, Sighet, Suceava, Bălți, Soroca, Iași etc. La Congresul studenților creștini din 1936, de la Târgu-Mureș, unde au participat în principal studenți legionari, s-au adoptat documente antidemocratice și antisemite.

La mijlocul anilor '30, asistăm în Europa la ascensiunea și consolidarea regimurilor de extremă dreaptă cu puternice accente antisemite. România nu face excepție. În 1934, s-a adoptat „**Legea pentru folosirea personalului românesc în întreprinderi**”. Ea prevedea că angajații cetățeni-români trebuie să fie într-un procent de minimum 80% (restul de 20% puteau fi cetățeni străini, de preferință

Imaginea 1. Corneliu Zelea Codreanu (1899-1938)

căsătoriți cu românce și având copii), iar în consiliile de administrație trebuiau fie de maximum 50% (această prevedere se referea în special la marile rafinării unde consiliile de administrație erau formate în proporție covârșitoare din cetățeni străini). Președintele consiliului de administrație nu putea fi decât cetățean-român. Articolul 11 al legii preciza că „Admisibilitatea străinilor în țară se va face după normele stabilite de *Legea pentru protecția muncii indigene* din 1930”. Legea a favorizat introducerea crieriului de origine etnică în angajarea personalului industrie. S-a încălcat astfel egalitatea cetățenilor români în dreptul la muncă.

În societatea românească încep să se aplice *numerus clausus* și *nullus* (barourile de avocați, facultățile de medicină, A.G.I.R. – Adunarea Generală a Inginerilor din România etc.).

Documentul 1. Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia, 1 decembrie 1918, (fragmente)

„III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie, prin indivizii din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce alcătuiesc.
2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.”

(Scurtu I., Boar L., 1995, 119)

Documentul 2. Jurnalul Consiliului de Miniștri privind dizolvarea Gărzii de Fier, 9 decembrie 1933 (fragmente)

„Consiliul de Miniștri, în ședința sa din 9 decembrie 1933, Având în vedere că în țară funcționează o grupare politică denumită la început *Legiunea Arhanghelul Mihail*, iar azi *Garda de Fier*,

Considerând că prin programul și acțiunea sa din ultimul timp această grupare urmărește pe de o parte schimbarea pe cale revoluționară a ordinii legale în stat și pe de altă parte întronarea unui regim social și politic contrar celui statornicit atât prin Constituție, cât și prin tratatele de pace,

Având în vedere că mijloacele de acțiune ale acestei grupări sunt teroarea și violența,

Considerând că prepararea unor astfel de mijloace teroriste are loc la reuniuni clandestine și cu caracter conspirativ,

În virtutea art. 107, ultim aliniat din Constituție și a art. 2 al legii din 23 decembrie 1925, hotărăște:

Art. I. Gruparea Arhanghelul Mihail, astăzi Garda de Fier este și rămâne dizolvată.

Art. II. Localurile de întrunire ale membrilor acestor grupări vor fi închise, iar arhivele și orice corespondență vor fi ridicate de autoritățile respective, oriunde s-ar găsi.

Art. III. Sunt interzise:

a) Întrebuințarea de semne distinctive, purtarea de uniforme, steaguri și orice alte simboluri sau forme exterioare prin care s-ar căuta să se exteriorizeze participarea persoanelor la activitatea zisei grupări;

D-nii miniștri de Interne și de Justiție sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a acestui jurnal.”

(Scurtu I. și colab., 2002; „Monitorul oficial”, 9 decembrie 1933)

Documentul 3. Moțiunea studențimii creștine adoptată de Congresul general de la Târgu-Mureș, 5 aprilie 1936 (fragmente)

„Studențimea română creștină, adunată la al X-lea Congres general, la Târgu-Mureș, în zilele de 3-5 aprilie 1936, a votat în unanimitate următoarea moțiune:

Studențimea română, constatând pericolul ce pândește ființa fizică și spirituală a mișcării naționale, prin ofensiva mișelească a trădătorilor, calomniilor, corupției și tentativelor de asasinat, declară că *a ajuns la capătul răbdării și al îngăduinței*.

În consecință, cere:

1. Măsuri neîntârziate pentru protegurea și redresarea morală, fizică și materială a elementului românesc, grav periclitat în Bucovina, Maramureș, Banat și Țara Moșilor și îmbunătățirea situației elementului românesc din Macedonia, Valea Timocului, Banatul Iugoslav, Ucraina și din părțile transnistrene, a căror etnitate începe să se destrame...

4. Ridicarea regimului excepțional, starea de asediu și cenzura, instaurate nu din rațiuni superioare de stat și care prin modul de aplicare înăbușesc orice pulsație de gând și simțământ românesc, favorizând atacurile lașe și calomnia, adică asasinatul moral.

5. Măsuri restrictive și legale împotriva curenților sociale și spirituale distructive care sapă la temelia existenței statului și culturii românești: liberalismul, comunismul, francmasoneria și sectele religioase.

Să înceteze protejarea hrubelor masonice prin paza armatei române.

Congresul studentesc se declară solidar cu dezideratele materiale profesionale ale neamului și studențimii române și în consecință cere:

1. Românizarea industriei și comerțului...”
(Scurtu I. și colab., 2002)

Documentul 4. Programul de guvernare al guvernului Goga, 31 decembrie 1937 (fragment)

„Am luat în studiu pentru o rezolvare cât mai promptă reexaminarea cetățeniilor postbelice ale elementului semit, care cu sutele de mii a invadat România de după război, rămânând aici din poftă de câștig prin corupțiune și fraudă. Îndepărtarea acestor intruși reclamă o lungă instrumentare, a cărei dispoziții în curând vor fi date publicității. S-a luat în cercetare pentru grabnică rezolvare problema numirii de comisari ai guvernului pentru supraveghere acordului cu legea de protecție a muncii românești. S-a luat în studiu românizarea întreprinderilor și societăților care, lucrând cu capital intern și realizând beneficii de la stat, se ferească totuși de personalul românesc, aplicând în funcțiuni numai străini.”

(Benjamin L., 1996, 22)

Documentul 5. Zaharia Stancu, „Între Ion și Ițic” în *Lumea românească* protestează împotriva politicii antisemite a guvernului Goga, ianuarie 1938

„Citim cu atențiune dar și cu îngrijorare comunicatele guvernului. Urmărim cu atenție dar și cu îngrijorare activitatea membrilor actualului guvern. Și ascultăm cu atenție dar și cu îngrijorare vorbele, îndreptățite sau nu, care trec din gură în gură și fac ocolul țării. Azi numai atât putem spune: cele ce se întâmplă nu sunt spre folosul națiunii românești și nu aduc nici un bine statului românesc. Așadar omul cel mai fericit dacă aș putea întrebuința în articolele mele alte cuvinte sau alte semne pe care totuși cititorii mei depărtați să le înțeleagă. Poate că vom avea nevoie să reînviem fabula.”

(Benjamin L., 1996, 27)

Exercițiul 1

Citiți Documentul 2!

- Selectați din text două cauze care au provocat asasinarea prim-ministrului I.G. Duca.
- Cum apreciați dizolvarea Gărzii de Fier și asasinarea lui I.G. Duca?

Începuturile legislației antisemite; guvernarea Goga

În urma eșecului ultimelor alegeri democratice din România și a intervenției arbitrare a lui Carol II în 1937, a venit la putere guvernul Goga, numit și „guvernul celor 44 de zile”. Din acest guvern au făcut parte: A.C. Cuza – ministru secretar de stat și generalul I. Antonescu – ministrul Apărării Naționale. Legislația și măsurile antisemite s-au înmulțit. În ianuarie 1938 a fost emis *Decretul-lege 169, „Decret-lege asupra revizuirii cetățeniei”*, care a anulat emanciparea colectivă consfințită de *Constituția** din 1923 și a încălcat prevederile Tratatului Minorităților. În timpul acestei guvernări antisemitismul a devenit politică de stat. Politica antisemită a guvernului Goga a fost continuată de guvernul Miron Cristea.

La 9 martie 1938 s-au publicat normele de aplicare ale decretului, pe baza cărora s-a trecut la revizuirea *cetățeniei** populației evreiești. La 17 noiembrie 1939 s-a publicat Decizia Ministerului Justiției nr. 165.945 privind rezultatele oficiale ale aplicării Decretului 169/1938. În decizie se arată că pentru 225.222 de evrei, aproximativ 30% din cei 756.930 de evrei din România, s-a retras cetățenia și au devenit apatrizi, pierzându-și dreptul la muncă și proprietate.

Imaginea 2. O. Goga (1881-1938)

Documentul 6. Decret-regal pentru revizuirea cetățeniei evreilor din România, 21 ianuarie 1938 (fragmente)

Art. 5. În termen de 30 zile de la publicarea acestei legi în „*Monitorul oficial*” primarii comunelor vor întocmi un tablou al evreilor înscrși în registrele de naționalitate ale comunei. Înscrierea făcută în temeiul unei hotărâri a comisiei de apel sau a unei hotărâri judecătorești, va fi menționată în tablou.

Art. 6. În termen de 20 zile de la afișare, toți cei trecuți în tablou sau moștenitorii lor, care prin faptul înscrierii autorului beneficiază de cetățenia română, vor depune judecătoriei actele doveditoare a întrunirii condițiilor prevăzute.

Art. 8. Judecătorul, examinând actele depuse, va putea ordona cercetări pentru stabilirea temeiniciei arătarilor din actele depuse.

Art. 9. După expirarea termenelor pentru depunerea actelor, eventual după ce s-au făcut cercetările prevăzute de art. 8, judecătorul va cerceta, fără citarea părților, dacă cel înscris întrunește condițiile pentru dobândirea de plin drept a naționalității române.

Art. 10. Dacă din actele aflate la dosar se constată că sunt întrunite condițiile cerute de art. 6, judecătorul va ordona închiderea procedurii...

Art. 12. Dacă în sprijinul înscrierii făcute nu s-a depus nici un act sau dacă, din actele aflate la dosar, se constată că cel înscris nu întrunește condițiile cerute de

lege pentru dobândirea deplin drept a naționalității române, judecătoria va ordona ștergerea din registre, înscrierea socotindu-se a fi fost făcută prin fraudă...

Art. 22. Persoanele înscrise în registrele privitoare la evreii cărora li s-a acordat drepturi cetățenești sunt obligate ca, în termen de 20 zile de la publicarea în „Monitorul oficial” a acestei legi, să depună instanței judecătorești, în registrele căreia declarația de cetățenie este înscrisă, următoarele acte:

1. Actul de naștere.
  2. Actul doveditor că părinții celui ce a făcut declarație au locuit în țară, în cazul când nașterea acestuia a avut loc în străinătate.
  3. Actul doveditor că nu a fost supus unui alt stat străin.
  4. Actul doveditor al satisfacerii legii recrutării sau cel al mobilizării la una din campaniile după 1913.
  5. Alte acte doveditoare a uneia din situațiile care, potrivit art. 1 din decretul-lege nr. 2085 din 1919, au îndrituit acordarea drepturilor cetățenești.
- (Scurtu I., 1999a, 485-489)

Exercițiul 3

Citiți Documentul 6!

Selectați din textul decretului regal prevederile care le anulează pe acelea din Constituția din 1923, legate de emanciparea colectivă.

Evaluare. Tema 4

I. Încercuiți răspunsurile corecte la următoarele afirmații:

- 1) Înființarea P.N.D.C. de către A.C. Cuza s-a făcut în anul:
- a) 1919   b) 1920   c) 1922   d) 1923

2. Argumentele antisemiților români erau:

- a) rasiste   b) istorice   c) demografice   d) economice

3. Legiunea Arhangelul Mihail a fost condusă de:

- a) A.C. Cuza   b) C.Z. Codreanu   c) O. Goga   d) regele Carol II

II. Situații în timp și ordonați cronologic:

- a. Dizolvarea Gărzii de Fier
- b. Asasinarea primului ministru I.G. Duca
- c. Crearea L.A.N.C.
- d. Congresul Studenților creștini de la Tg.-Mureș
- e. Înființarea Gărzii de Fier

TEMA 5

Antisemitismul în Europa

- Exacerbarea antisemitismului
- Ascensiunea la putere a nazismului și a lui Adolf Hitler
- Antisemitismul lui Adolf Hitler

Exacerbarea antisemitismului

Imediat după primul război mondial, Germania a trecut printr-o perioadă de instabilitate politică și recesiune economică, ambele pe fondul unei deziluzii naționale cauzate de pierderea războiului.

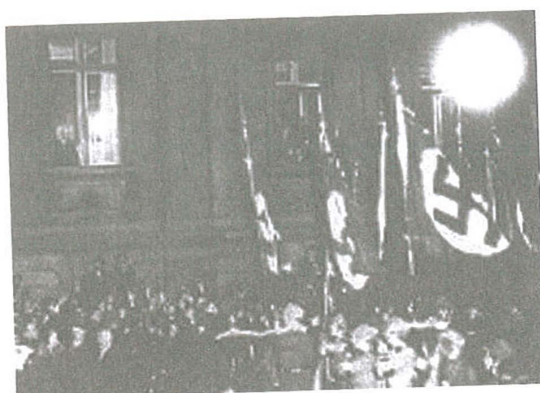
Între 1924 și 1929, Germania a cunoscut o perioadă de relativă stabilitate politică și prosperitate economică. Această perioadă a fost întreruptă de „Marea Criză Economică”*, declanșată prin scăderea bruscă a acțiunilor la bursa din New York, pe 29 octombrie 1929.

Criza economică a fost un adevărat balon de oxigen pentru partidele naționaliste și antisemite din Europa, în general, și din Germania, în special, deoarece pe fondul recesiunii economice – șomaj, inflație, lipsa investițiilor, falimente – poporul german era din ce în ce mai sensibil la discursurile antidemocratice, antisemite și naționaliste ale partidelor extremiste. Cel mai important dintre acestea a fost *Partidul Național Socialist** (nazist) condus de *Adolf Hitler**. Ideologia partidului a fost prezentată în cartea *Mein Kampf* (Lupta mea), scrisă de Hitler în 1924, pe când se afla în închisoare, acuzat de tentativă de lovitură de stat. Conform acestei ideologii, rasele umane erau clasificate în „superioare” (rasa *ariană**), creatoare de civilizație și „inferioare”, incapabile de creativitate. Nazismul proclama astfel dreptul legitim al celor „superioare” de a le elimina fizic pe cele „inferioare”. Evreii erau identificați cu cea de a doua categorie și cu dușmanul absolut care trebuia exclus din corpul social. Slavii erau considerați de asemenea un popor inferior, care trebuia să ajungă sclavul arienilor. Tuturor stereotipurilor medievale antiiudaice li s-au adăugat clișeele referitoare la inferioritatea rasială a evreilor.

În plan economic, Partidul Nazist promitea eliminarea șomajului, eliminarea inflației devastatoare și extinderea producției de bunuri de larg consum pentru a îmbunătăți standardele de viață ale clasei muncitoare și clasei de mijloc.

Imaginea 1. Femeie germană care face focul cu bancnotele fără valoare în timpul Marii Inflații din anii '20

Imaginea 2. Ultimul președinte al Republicii de la Weimar, von Hindenburg, asistă la manifestarea de bucurie nazistă în urma rezultatelor alegerilor din toamna anului 1932

trimis la moarte în numele unei ideologii criminale, în timpul Holocaustului*, circa 6 milioane de oameni, doar pentru simplul fapt că erau evrei.

Campania electorală și alegerile din 1932 au fost cele mai violente din câte a cunoscut Germania. În ianuarie 1933, Partidul Nazist a reușit să ajungă la putere, iar Adolf Hitler a devenit Cancelar (prim-ministru) al Germaniei.

Imaginea 3. Adolf Hitler la o manifestație nazistă

Imaginea 4. Afis electoral al Partidului Social Democrat

Imaginea 5. Președintele von Hindenburg și cancelarul Adolf Hitler la Potsdam, 20 ianuarie 1933

Exercițiul 1

Priviți Imaginea 2!

Găsiți două elemente care demonstrează existența nazismului.

Exercițiul 2

Priviți Imaginea 3!

Descrieți atitudinea dictatorului la această manifestație publică.

Un alt element al ideologiei naziste a fost „principiul conducătorului” (Führerprinzip). Conform acestui principiu, liderul se transformă într-un veritabil dictator, persoană care deținea toată puterea în stat și o exercita în mod arbitrar. Fără o presă liberă, fără partide politice, fără consultări cu societatea civilă, fără drepturi și libertăți cetățenești, Partidul Nazist a urmărit instaurarea statului totalitar. Simbolul Partidului Nazist a fost *svastica**. Acest simbol a rămas până astăzi simbolul unui regim totalitar de dreapta care a

Exercițiul 3

Priviți Imaginea 4!

Identificați cele trei simboluri și ideologiile pe care le reprezentau și împotriva cărora lupta Partidul Social Democrat.

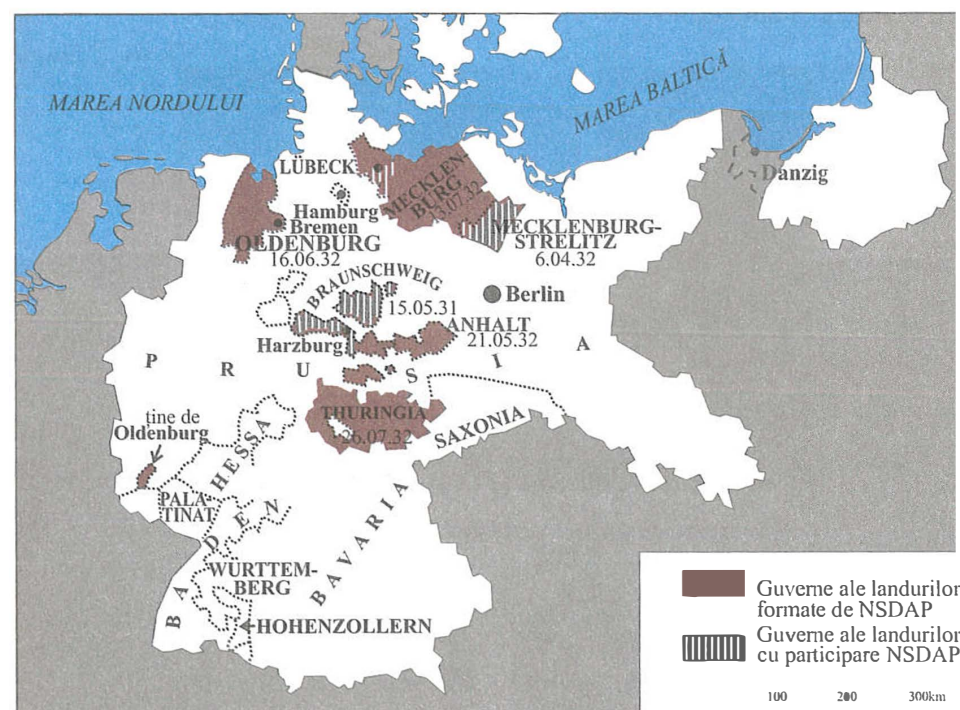
Exercițiul 4

Priviți Imaginile 3 și 5!

Comparați cele două ipostaze ale lui Hitler.

Ascensiunea la putere a nazismului și a lui Adolf Hitler

În alegerile parlamentare din 3 martie 1933, coaliția de guvernare a lui Hitler obține o majoritate la limită. Reichstag-ul rezultat din aceste alegeri a transferat printr-un „Act de împuternicire” toată puterea politică Partidului Nazist. Acțiunile împotriva a ce mai rămăsese din regimul democratic au continuat cu desființarea celui mai important sindicat al muncitorilor germani (Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund) în 2 mai 1933. În 1934, Hitler se concentrează asupra reorganizării Germaniei. Organizarea în „landuri” federale este desființată și înlocuită cu o autoritate centrală, la Berlin.

Harta 1. Ascensiunea politică a național-socialiștilor cu prilejul alegerilor locale din 1932

În noaptea de 30 iunie spre 1 iulie 1934 a avut loc așa numita *Noapte a cuțitelor lungi* în care Hitler, cu ajutorul organizațiilor paramilitare SS* și SA* a reușit să își subordoneze în totalitate partidul și să anihileze orice formă de concurență politică.

Pe 2 august 1934, după moartea președintelui Paul von Hindenburg, Adolf Hitler forțează o lege prin care unifică cele două funcții de conducere a statului: președinția statului (*Reichspräsident*) și cancelariatul guvernului (*Reichskanzler*). Din acel moment nu a mai existat nici o separare reală a puterilor în stat, iar Adolf Hitler a devenit Conducător (*Führer und Reichskanzler*).

Odată cu consolidarea puterii în Germania nazistă, pentru a anihila opoziția politică și sindicală, regimul nazist a construit o rețea de *lagăre de concentrare** și de muncă similare cu cele existente din anii '20 în Uniunea Sovietică. Lagărul de la Dachau (1933), lângă München a fost primul lagăr de acest fel.

În ceea ce privește evoluția economică, partidul a avut mare succes. Odată depășită Marea Criză Economică, economia germană s-a dezvoltat în ritm accelerat. Între 1933 și 1936, produsul intern brut al Germaniei a crescut cu 9,5% pe an. Dezvoltarea economică a scos Germania din criza economică în care se afla și a redus șomajul substanțial în mai puțin de 4 ani. Aceste succese au întărit puterea Partidului Nazist și a lui Hitler și au mărit încrederea populației în politica antidemocratică și antisemită a regimului.

Imaginea 6. Adunare a Partidului Nazist la Nürnberg, 1936

Exercițiul 5

Priviți Harta 1!

Identificați zonele (landurile) unde naziștii au reușit să dețină puterea sau să participe la exercitarea ei.

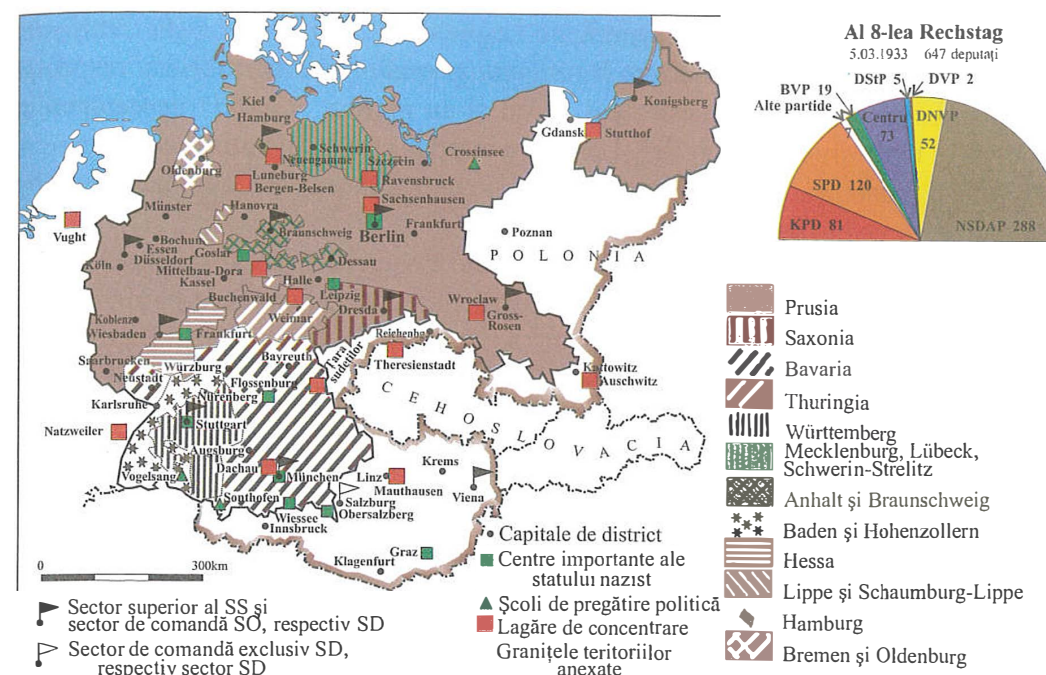
Exercițiul 6

Priviți Imaginea 6!

Precizați principalele caracteristici ale unei manifestații naziste.

Antisemitismul lui Adolf Hitler

Începând cu 30 ianuarie 1933, odată cu venirea la putere a lui Adolf Hitler, acesta începe să-și pună în aplicare politica antisemită și planul de a-i exclude pe evrei din viața publică a Germaniei.

Harta 2. Al III-lea Reich German, cu anexările teritoriale din 1938 și 1939

Imaginea 7. Trupe „SA” supraveghează boicotul împotriva magazinelor evreiești, 1 aprilie 1933

Imaginea 8. Arderea pe rug a cărților interzise de regimul nazist de către trupe „SA”

Pe 1 aprilie 1933 s-a proclamat „boicotul general” al magazinelor evreiești. În fața acestora au fost așezate pancarte prin care populația era avertizată să nu cumpere din aceste magazine și membri ai poliției politice „SS” sau „SA” supravegheau respectarea boicotului.

Următorul pas în „rezolvarea” „problemei evreiești” a fost definirea calității de evreu. În acest sens au fost promulgate Legile de la Nürnberg: *Legea Cetățeniei* și *Legea privind protecția onoarei și sângelui german* (15 septembrie și respectiv 14 noiembrie 1935). Prin aceste legi evreii și-au pierdut *statutul** de cetățeni și odată cu el toate *drepturile civile**. Legile au interzis căsătoriile mixte și au decretat că numai o persoană de sânge german-arian poate fi cetățean german, iar evreii din cetățeni au devenit „subiecți-supuși”.

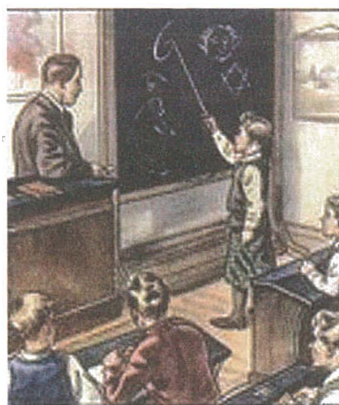
În 1936, evreii au fost excluși din toate posturile care aveau legătură cu educația, politica sau industria. Măsurile antisemite s-au intensificat în 1938 când, din 17 august, evreii au fost obligați să-și adauge prenumele de Israel (bărbații) și Sarah (femeile) împreună cu un „J” (jude – evreu) pe pașaport.

Imaginea 9. Pașapoarte ale evreilor germani ștampilate cu „J” (jude – evreu)

Pe 15 noiembrie, același an, elevilor și profesorilor evrei li s-a interzis să mai frecventeze școlile publice germane.

Aproape 100 de evrei au fost uciși și alți 20.000 au fost trimiși în lagăre de concentrare în timpul *pogromului** din noaptea de 9-10 noiembrie, numită și *Kristallnacht* (Noaptea de Cristal) din cauza geamurilor sparte ale magazinelor evreiești. Hitler și liderii SS au fost nemulțumiți de „soluția individuală”, de violențele de stradă, astfel că autoritățile naziste s-au gândit la o altă „soluție globală” a *Judenfrage* (problema evreiască).

Imaginea 10. Elevi germani care învață să identifice evrei pe așa-zise criterii rasiste; desen dintr-o carte pentru copii

Reichsvertretung (Adunarea reprezentativă a evreilor din Germania) a încercat în tot acest timp să limiteze efectele politicii antisemite și să-i liniștească pe evreii germani prin acțiuni și comunicate în care își exprima speranța că, cu toate discriminările și persecuțiile la care erau supuși, relațiile dintre germani și evreii germani nu se vor degrada și mai mult.

Între 1933 și 1939 au făcut *alia** în *Palestina** peste 220.000 de evrei, majoritatea din Europa Centrală, zonă controlată de administrația nazistă și expusă legilor rasiale.

Documentul 1. Lege privind Cetățenia, Nürnberg, 15 septembrie 1935 (fragmente)

„ARTICOLUL 1:

(1) O temă de interes a statului este cine se bucură de protecția Statului și cine, prin urmare, are obligații față de Stat.

(2) Statutul de cetățean trebuie să fie dobândit în concordanță cu prevederile Statului și cu Legea Cetățeniei.

ARTICOLUL 2:

(1) Cetățean al Statului poate să fie doar cine este german sau rudă de sânge și cine, prin comportamentul său, arată că este doritor și în mod personal potrivit să slujească poporul german și Statul.

(2) Dreptul de cetățenie este obținut prin acordarea de documente de cetățenie.

(3) Numai cetățenii statului se pot bucura de drepturi politice depline în concordanță cu prevederile legii.”

(www.shoah.de)

Exercițiul 7

Citiți Documentul 1!
Precizați caracterul acestei legi.

Evaluare. Tema 5

Exercițiul 8

Priviți Imaginea 10!
Descrieți criteriile rasiste după care elevii germani erau învățați să „identifice” evreii.

I. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect din afirmațiile de mai jos:

1. Germania a cunoscut o perioadă de relativă stabilitate între anii:

a. 1922-1925 b. 1924-1929 c. 1924-1928 d. 1924-1930

2. O prevedere economică a programului partidului nazist era:

- a. violența
- b. svastica
- c. soluția finală
- d. eliminarea șomajului

3. În ianuarie 1933, cancelar al Germaniei a devenit:

- a. von Hindenburg
- b. Hitler
- c. ben Gurion
- d. Weizmann

II. Completați spațiile punctate cu informația corectă

1. În mai 1933 a fost desființat cel mai important ..... al muncitorilor germani
2. Răfuiala între Hitler și opoziția sa s-a făcut în așa-numita ..... care a avut loc în .....
3. Măsurile împotriva evreilor au debutat în aprilie 1933 prin .....

III. Realizați un scurt eseu care să cuprindă principalele măsuri antievreiești luate în Germania de la venirea la putere a lui Hitler (1933) până la declanșarea celui de-al II-lea război mondial (1939).

TEMA 6

Holocaustul

- Ce este Holocaustul? Terminologie
- Începutul Holocaustului
- Politica de exterminare a evreilor din Europa

Ce este Holocaustul? Terminologie

Holocaustul* – *Shoah** este politica sistematică, de discriminare și *exterminare** a evreilor europeni de către regimul nazist din Germania și de către aliații și colaboratorii acesteia.

Termenul „Holocaust” este de origine greacă și înseamnă „sacrificiu prin ardere completă”. Termenul presupune un sacrificiu religios și din acest motiv el nu definește exact realitatea. Un alt termen pentru uciderea în masă a evreilor europeni de către regimul nazist și aliații acestuia este termenul ebraic „hurban” care înseamnă distrugere. Un alt termen de caracterizare a tragediei suferite de evreii europeni este cuvântul ebraic „Shoah”, însemnând catastrofă.

Populația romă folosește termenul de „porajmos” care înseamnă devorare.

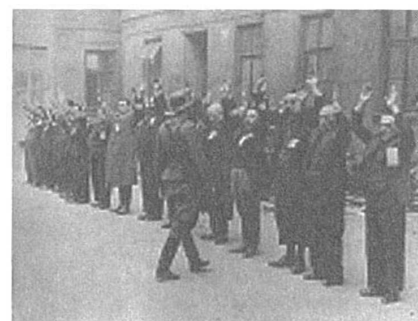

Imaginea 1. „Steaua galbenă”, semn distinctiv discriminatoriu.

Purtarea ei a devenit obligatorie în Germania în septembrie 1941

Imaginea 3. Doi artizani ai crimei: H. Himmler și R. Heydrich

Imaginea 2. Soldați „SS” reținând grupuri de evrei în ghetoul din Varșovia, Polonia

Holocaustul a debutat prin definirea calității de evreu și prin măsuri legislative rasiale; au urmat confiscarea proprietăților evreiești, izolarea evreilor în cartiere speciale, *ghetouri**, *deportarea** și în final exterminarea.

Holocaustul a culminat prin exterminarea fizică în masă a evreilor, prin folosirea tehnologiei industriale de către Germania nazistă și aliații săi. Holocaustul s-a desfășurat în toate zonele ocupate și cucerite de Germania sau controlate de aceasta prin regimuri aliate. Regimul nazist avea în plan să extindă *soluția finală** și în Marea Britanie, Statele Unite și în toate teritoriile pe care le-ar fi cucerit. Victimele Holocaustului au fost evreii. Numai pentru ei s-a adoptat planul de exterminare fizică totală prin așa-zisa „soluție finală”. În afară de aceștia regimul nazist a ucis și alte grupuri umane – romi, membri sau simpatizanți ai partidului comunist, prizonieri de război sovietici, homosexuali, polonezi, oameni cu deficiențe fizice sau psihice, martori ai lui Iehova, sindicaliști și disidenți de orice fel.

Documentul 1. Autorizație pentru R. Heydrich (redactată de A. Eichmann, „expert” în probleme evreiești) și semnată de H. Goering

„Completând dispozițiile ordinului din 24 ianuarie 1939, care vă însărcina să găsiți pentru problema evreiască soluția cea mai favorabilă conform împrejurărilor, prin emigrare sau evacuare, vă dau drept misiune prin prezenta să luați toate măsurile pregătitoare necesare, fie că e vorba de organizare, fie de aplicare, fie de mijloacele materiale, pentru a obține o soluție totală a problemei evreiești în zona de influență germană din Europa.

Toate celelalte organisme guvernamentale au obligația să coopereze cu dumneavoastră în acest scop.

Vă însărcinez, în plus, să-mi trimiteți, în scurt timp, un plan de ansamblu despre măsurile pregătitoare privind organizarea, punerea în aplicare și mijloacele materiale necesare pentru realizarea «Soluției finale» dorite a problemei evreiești”.

(Hilberg. R., 1997, 360)

Documentul 2. Discurs al lui Adolf Hitler, 1939

„În viața mea, în timpul luptei mele pentru putere, am fost deseori profet, și tot adesea am fost ridiculizat, în primul rând de poporul evreu, care a primit cu râsete profețiile mele, și anume că într-o zi voi lua conducerea Statului și, prin acest fapt, a întregului popor, și că printre alte lucruri voi rezolva problema evreiască.

Cred că între timp râsul de hienă al evreilor din Germania li s-a oprit în gât. Astăzi voi mai fi încă o dată profet: dacă finanța evreiască internațională din Europa și din afara Europei va reuși, o dată mai mult, să arunce popoarele într-un nou război mondial, atunci rezultatul nu va fi o bolșevizare a lumii, și, deci, victoria iudaismului, ci dimpotrivă, nimicirea rasei evreiești în Europa.”

(Hilberg. R., 1997, 353)

Exercițiul 1

Priviți Imaginea 1!

Precizați de ce acest însemn a fost ales ca semn distinctiv pe care evreii erau obligați să îl poarte în Germania nazistă.

Începutul Holocaustului

Se poate spune, pe bună dreptate, că Holocaustul a început odată cu primele măsuri pe care naziștii le-au luat contra evreilor. Prima dintre aceste măsuri a fost boicotarea magazinelor evreiești din 1 aprilie 1933. Măsura în sine a durat o singură zi și nu a avut nici un efect economic dar ea a însemnat debutul unui lung proces, care a culminat cu exterminarea evreilor din Europa. Au urmat legile rasiale și excluderea evreilor din rândul cetățenilor.

Odată cu ocuparea Austriei și a unei părți din Cehoslovacia (zona sudetă), măsurile antievreiești s-au aplicat și evreilor care locuiau în aceste teritorii. Între 1937 și 1939, politica antievreiască a regimului nazist s-a caracterizat și prin măsuri de expulzare

Exercițiul 2

Citiți Documentele 1 și 2!

Găsiți o corelație între cele două documente.

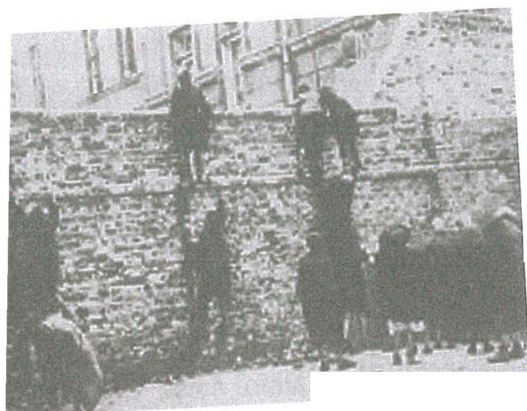

Imaginea 4. Marea sinagogă din Varșovia, distrusă în aprilie 1943

Imaginea 5. Viață și moarte pe străzile ghetoului din Varșovia

Imaginea 6. Copii evrei escaladând zidul care înconjură ghetoul din Varșovia pentru a face rost de mâncare

Imaginea 7. Evacuarea ghetoului din Varșovia, aprilie 1943

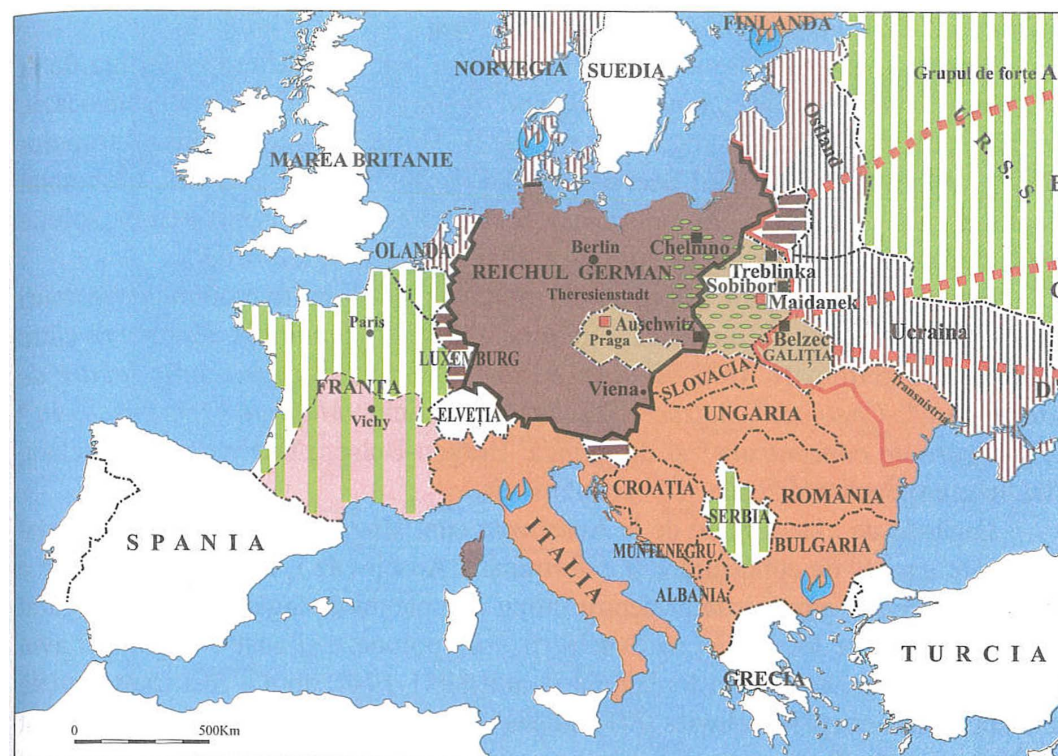
Imaginea 8. Evacuarea ghetoului din Varșovia, aprilie 1943

și emigrare forțată din Germania și din teritoriile controlate de ea. Locurile unde evreii s-ar fi putut refugia erau puține sau nu existau deloc. S.U.A. au micșorat cota de imigrare evreiască iar Marea Britanie a interzis *alia** evreilor în *Palestina**.

Cele mai dramatice faze ale Holocaustului au fost declanșate după începerea celui de-al doilea război mondial (1 septembrie 1939) și în special după atacarea U.R.S.S. (22 iunie 1941).

În multe orașe ocupate de Germania au fost organizate ghetouri, arii rezidențiale supraaglomerate, unde au fost siliți să locuiască toți evreii din oraș și din împrejurimi. Aceștia nu aveau mijloace de trai și nu aveau voie să părăsească ghetoul.

În aceste condiții evreii au murit din cauza foamei, a frigului și a bolilor. Cele mai importante ghetouri au fost cele din Varșovia, Cracovia, Vilnius, Lodz, Minsk, Budapesta etc. Cu toate lipsurile pe care le sufereau în ghetouri, evreii au încercat să reziste și să supraviețuiască. Hotărârea de deportare a evreilor din ghetoul de la Varșovia a dus la cea mai importantă răscoală a evreilor împotriva naziștilor. Revolta a început la 19 aprilie și s-a terminat prin înfrângerea ei la sfârșitul lui mai. Au fost uciși 7.000 de evrei în luptă și 30.000 au fost deportați în lagărul de exterminare de la *Treblinka**.

- Marele Reich German (1939)
- Regiuni anexate
- Protectorat, guvernământ general
- Subcomisariate, respectiv împuterniciți ai Reichului
- Sub administrație militară
- Aliați ai Germaniei naziste
- Granița de interese germano-sovietică, 1939-1941
- Granița dintre zonele de acțiune ale grupelor de forțe Einsatzgruppen A-D
- Regiuni cu ghetouri evreiești și lagăre de muncă
- Lagăre de concentrare
- Lagăre de exterminare
- Rezistență cu succes împotriva "soluției finale"

Harta 1. Holocaustul în Europa 1933-1945

Exercițiul 3

Priviți Imaginile 4, 5 și 6!
Descrieți situația evreilor din ghetoul Varșoviei.

Exercițiul 4

Priviți Harta 1!
Enumerați două țări, în afara Germaniei, în care a avut loc Holocaustul.

Politica de exterminare a evreilor din Europa

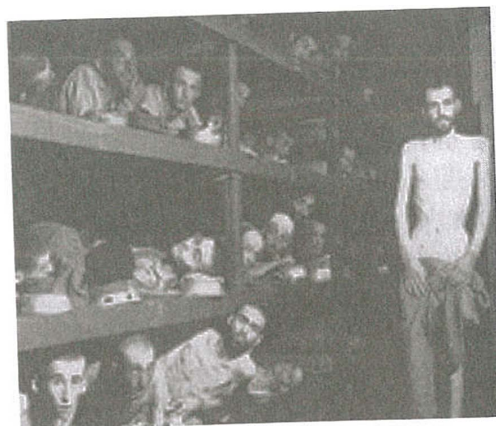
Planul de exterminare a evreilor europeni a fost adoptat la Conferința de la Wannsee (20 ianuarie 1942), din ordinul expres al lui Adolf Hitler. Cu această ocazie au participat cei mai înalți funcționari ai regimului nazist, H. Himmler – comandantul trupelor SS, și al Gestapo (Serviciul Secret), R. Heydrich – general „SS”, A. Eichmann – colonel „SS”, au stabilit cu cinism exterminarea evreilor europeni ca o „soluție finală a problemei evreiești” din Europa (*Endlösung der Judenfrage*).

Planul de exterminare a fost pus în practică în mai multe moduri: pogromuri organizate de trupele SS din armata germană, execuții sumare și deportarea către lagărele de exterminare. În acest scop au fost construite tot mai multe *lagăre de exterminare*: Chelmno*, Belzec*, Sobibor*, Treblinka, Maidanek* și Auschwitz* și *lagăre de concentrare** și de muncă: Bergen-Belsen, Buchenwald, Dachau, Flossenbürg, Mauthausen, Sachsenhausen și Theresienstadt.

Lagărele de exterminare de la Auschwitz sunt lângă Cracovia. Aici au existat două lagăre naziste de concentrare și exterminare. Auschwitz I, lagărul inițial, care a servit drept centru administrativ pentru întreg complexul de lagăre, a fost inaugurat pe 20 mai 1940 pe locul unei mai vechi cazărmi poloneze și austro-ungare. A avut o cameră de gazare care a funcționat în anii 1941-1942, apoi a fost transformată în adăpost antiaerian. Auschwitz II (Birkenau), un lagăr de exterminare unde au fost construite și în camerele de gazare mai mult de un milion de evrei. Construcția lui a început în 1941 ca parte a programului Soluției finale – Endlösung, or exterminarea în masă a evreilor. A început în primăvara 1942 și a continuat până în decembrie 1944. Auschwitz III (Monowitz) a fost lagăr de muncă. Auschwitz rămâne în istorie ca simbol al „Soluției finale”.

Imaginea 9. Sosirea și selecția în lagărul de exterminare de la Auschwitz-Birkenau

Imaginea 10. Deținuți evrei în lagărul de la Buchenwald

Harta 2. Rețeaua de căi ferate pe care naziștii au folosit-o pentru a deporta evrei la Auschwitz

Programul nazist de exterminare fizică a evreilor a avut efecte catastrofale, fiind uciși între 5,2 și 6 milioane de evrei, dintre care 3 milioane de evrei polonezi. În afară de evrei au mai fost exterminați pe criterii rasiale 500.000 de romi. Vinovați pentru aplicarea „Soluției finale” sunt cei care au ordonat crimele: liderii naziști, cei care au executat aceste ordine – trupele „SS”, jandarmeria, poliția, unități *Einsatzgruppen** (patru unități mobile, A, B, C și D care aveau misiunea de a executa evrei în spatele frontului), colaboraționiști din rândul populației locale dar și cei care au pus la dispoziție mijloacele pentru îndeplinirea acestor ordine – funcționarii căilor ferate care au programat și organizat transporturile pe calea

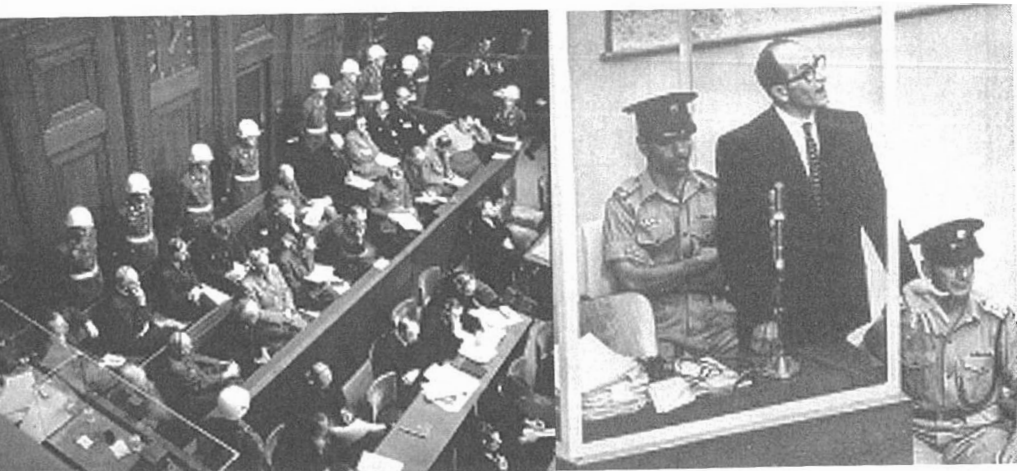
Imaginea 11. Partizani evrei care au acționat lângă Vilna, Lituania

ferată, funcționarii „zeleși” care au aplicat măsurile discriminatorii, care au executat în mod birocratic măsurile antievreiești. De asemenea, un aspect ce nu trebuie neglijat a fost atitudinea populației civile din Germania și din zonele ocupate sau controlate de aceasta, așa-numiții „martori tăcuți” care au asistat la tragedia evreilor fără a avea nici o reacție. Este adevărat că în regimurile totalitare sovietic și nazist, cu atât mai mult în timp de război, populația nu avea cum să reacționeze și nu o putem

imaginea colectiv pentru lipsa ei de reacție.

Rezistența evreiască în fața Holocaustului a fost redusă dar ea totuși a existat. Mașini de partizani efectuau sabotaje și atacuri de hărțuire asupra armatei germane și a celor care colaborau cu ea.

După ce Germania nazistă și aliații ei au pierdut războiul, a urmat procesul de denazificare, de judecare și pedepsire a criminalilor de război și a celor care au colaborat, planificaseră și executaseră „Soluția Finală”. A fost organizat în acest scop Tribunalul de la Nürnberg, care a funcționat între 1945 și 1949. În procesul principal au fost condamnați la moarte, între alții, Goering, Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Jodl. Condamnați la închisoare pe viață au fost Hess, Funk, Raeder. Alți criminali au primit pedepse cu închisoare între 10 și 20 de ani.

Imaginea 12. Foști lideri naștiți în boxa acuzaților la procesul de la Nürnberg

Imaginea 13. Fostul lider nazist A. Eichmann în timpul procesului de la Ierusalim (1962)

Documentul 3. Stenograma conferinței de la Wannsee, 20 ianuarie 1942 (fragmente)

Strict Secret

Stenograma discuțiilor

30 de copii

Duplicatul 16

...II. La începutul discuțiilor comandantul Poliției secrete și al SD-ului, general SS Heydrich, a raportat că Führer-ul și-a dat acordul pentru pregătirea «soluției finale a problemei evreiești» în Europa și a fixat aceste discuții pentru a clarifica această problemă fundamentală. Dorința Führer-ului este de a avea un plan care să-i fie trimis în legătură cu aspectele organizatorice, efective și materiale pe care le-ar putea avea soluția finală a problemei evreiești din Europa, soluție care face necesară o acțiune comună și o colaborare imediată între toate instituțiile statului.

III. O altă soluție a problemei este evacuarea evreilor spre răsărit, cu condiția ca mai întâi Führer-ul să-și dea acordul. Aproximativ 11 milioane de evrei vor fi implicați în soluționarea finală a problemei evreilor europeni, repartizați pe țări după cum urmează:

Țara A	Numărul	Țara B	Numărul
Germania	131.800	Bulgaria	48.000
Austria	43.700	Anglia	330.000
Teritoriile din Est	420.000	Finlanda	2.300
Guvernământul General	2.284.000	Irlanda	4.000
Bialystok	400.000	Italia, inclusiv Sardinia	58.000
Protectoratul Boemia și Moravia	74.200	Albania	200
Estonia	fără evrei	Croația	40.000
Letonia	3.500	Portugalia	3.000
Lituania	34.000	România, inclusiv Basarabia	342.000
Belgia	43.000	Suedia	8.000
Danemarca	5.600	Elveția	18.000
Franța / teritoriile ocupate	165.000	Serbia	10.000
teritoriile neocupate	700.000	Slovacia	88.000
Grecia	69.600	Spania	6.000
Olanda	160.800	Turcia (partea europeană)	55.500
Norvegia	1.300	Ungaria	742.800
		URSS	5.000.000
		Ucraina	2.994.684
		Bielorusia, fără Bialystok	446.484
		Total:	11.000.000

(www.shoah.de)

Exercițiul 5

Priviți Documentul 2!

Pe baza informațiilor din acest document și din manual, realizați o lucrare de arhivă a țărilor în care au fost uciși evrei în timpul „soluției finale”.

evaluare. Tema 6

Răspundeți prin *da* sau *nu* la următoarele afirmații:

1. Termenul Holocaust este de origine greacă și înseamnă sacrificiu prin ardere completă.
2. În perioada 1937-1939 regimul nazist a dus o intensă politică de deportare a evreilor din Germania.
3. Cele mai importante ghetouri au fost cele din Budapesta, Cracovia, Varșovia, Cluj.

Explicați următorii termeni:

- a) shoah, b) porajmos, c) soluție finală, d) alia, e) Einsatzgruppen.

I. Sarcini de lucru!

1. Explicați cauzele pentru care naziștii au trecut la exterminarea în masă a evreilor.
2. Găsiți două argumente prin care să demonstrați accelerarea Holocaustului odată cu declanșarea celui de-al II-lea război mondial.
3. Numiți trei metode de exterminare a evreilor.
4. Numiți cel puțin trei lagăre de exterminare construite de naziști.
5. Alcătuiți un eseu istoric cu titlul „Politica de exterminare a evreilor din Europa”.

Exercițiul 6

Priviți Harta 2!

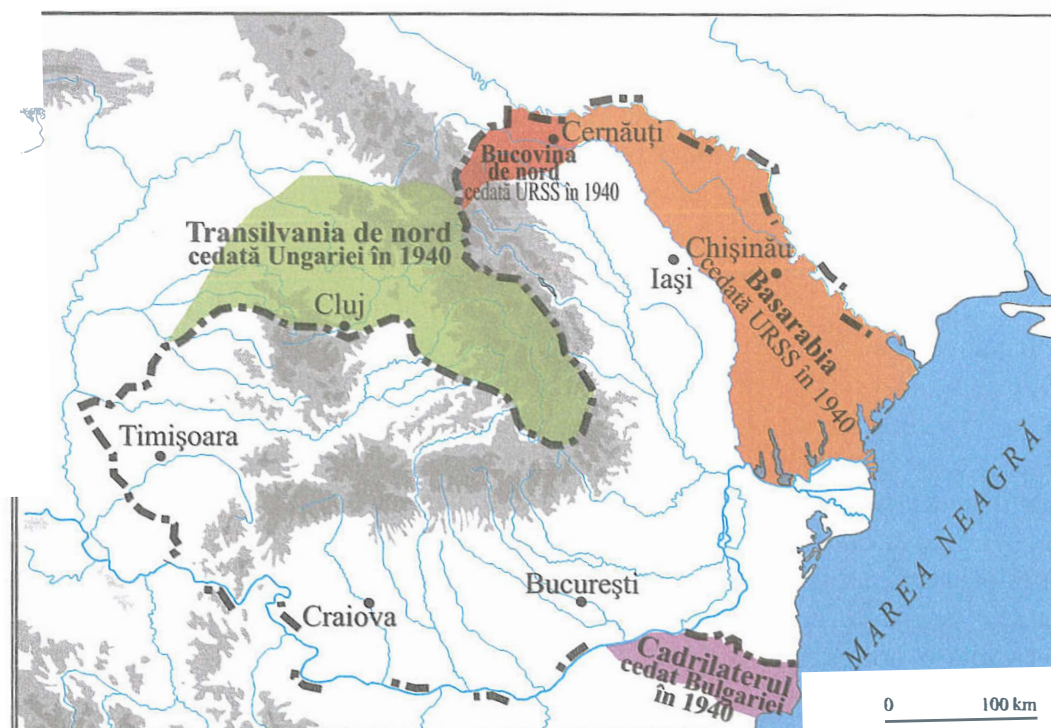
Precizați țările din care au fost deportați evrei pentru a fi exterminați la Auschwitz.

TEMA 7 Holocaustul în România (I)

- **Capitolul românesc al Holocaustului. Legislația antievreiască**
- **Regimul Antonescu și evreii (1940-1944)**

Capitolul românesc al Holocaustului. Legislația antievreiască

Cedările teritoriale din vara anului 1940, impuse României de U.R.S.S. și Germania nazistă au dus la o gravă criză politică. Nesiguranța populației evreiești a fost cauzată și de atmosfera general antisemită creată de clasa politică și de propaganda oficială, ca diversiune confortabilă într-un moment de gravă criză politică internă. În acest context s-au amplificat manifestările antisemite.

Harta 1. Cedările teritoriale impuse României în vara și toamna anului 1940

În momentul retragerii armatei și administrației române din Basarabia și nordul Bucovinei, persoane aparținând minorităților naționale, inclusiv evrei, au manifestat o atitudine jignitoare față de armata română. Pe fondul nesiguranței și al zvonurilor, autoritățile de stat militare și civile, precum și propaganda oficială au exagerat aceste incidente.

La Galați și Dorohoi au avut loc primele izbucniri antisemite sub forma unor *pogromuri**. Pogromul de la Dorohoi a fost declanșat pe 1 iulie 1940 de militari români care se retrăgeau din Herța, cu ocazia înmormântării unui soldat român de origine evreu. Acestor incidente le-au căzut victime circa 100 de evrei. Fără sprijinul unor cadre din armată și al unor familii de români, victimele ar fi fost mult mai numeroase. Crime împotriva populației evreiești au mai avut loc la gara Galați, la Mihoveni, Ciudei, Zăhărești, Șerbăuți și în multe alte localități din nordul Moldovei.

Atașamentul față de Germania nazistă se exprimă și prin adoptarea de noi măsuri antisemite.

Decretul-lege 2650 din 8 august 1940, semnat de regele Carol II, primul ministru I. Gigurtu și ministrul Justiției I.V. Gruia, a fost bazat pe principiile rasisimului de factură nazistă. Evreii au fost împărțiți în trei categorii: **categoria I** era alcătuită din evreii intrați în România după 30 decembrie 1918 – aceștia erau supuși la interdicții majore; **categoria a II-a** cuprindea evreii naturalizați individual până la 30 decembrie 1918, combatanții în Războiul de independență din 1877-1878, pe cei care au luptat în linia de foc în timpul Războiului pentru întregirea neamului (1916-1919), orfanii de război și urmașii categoriilor exceptate. Nici evreii din această categorie nu intrau în comunitatea națională, fiind supuși la o seamă de restricții privind dreptul: la proprietate în mediul rural, la ocuparea funcțiilor publice ș.a. **În categoria a III-a** intrau majoritatea evreilor din România, încetățeniți pe baza decretelor-legi din anul 1919. Pentru toți evreii s-au impus următoarele interdicții: ocuparea de funcții publice, dobândirea de proprietăți în mediul rural, carieră militară, practicarea profesiei de avocat, de notar public, de a fi membri în consilii de administrație ale întreprinderilor de stat și particulare, de a fi comercianți în comunele rurale; de a fi negustori de băuturi alcoolice, editori de cărți și ziare, deținători de mijloace de propagandă românești ș.a. Statul a interzis evreilor dobândirea de nume românești.

Legea a definit calitatea de evreu în spirit rasist, a formulat și legiferat inferioritatea „rasei” evreiești pe criteriul ritului și al sângelui, a decretat excluderea etniei evreiești din corpul național al societății românești. Cetățenia română nu mai avea nici o importanță, căci însăși apartenența la etnia evreiască anula evreilor drepturile cetățenești.

Un decret special nr. 2651 din data de 8 august 1940 interzicea căsătoriile mixte între evrei și „românii de sânge”.

Documentul 1. Declarație a primului ministru Ion Gigurtu privind „noua orientare” a politicii externe a României, 8 iulie 1940 (fragmente)

„Orientarea politicii externe a României, în cadrul celor două mari națiuni ale Axei, este un fapt împlinit. Această orientare nu este o întâmplare sau o acțiune de moment, ci reintrăm prin ea în vechi tradiții ale statului nostru, tradiții care au fost rupte pentru considerațiuni ce nu mai sunt actuale și care erau depășite de evenimente încă cu mult înaintea actualului conflict.”

(Scurtu I. și colab. 2002; Universul, 8 iulie 1940)

Documentul 2. Declarație a ministrului de Externe M. Manoilescu la întoarcerea din vizita la Berlin, 30 iulie 1940 (fragmente)

„...românii nu pot ajunge să se simtă așa cum ar dori, stăpâni la ei acasă, decât dacă se rezolvă prin măsuri categorice și hotărâtoare problema elementului evreiesc la noi.

În acest sens suntem hotărâți să venim cu măsuri serioase și bine studiate, care vor fi aplicate cu acea sinceritate și cu acel spirit de hotărâre ce caracterizează actele guvernului nostru.

Pe această cale ne vom apropia mai mult ca niciodată în cursul istoriei noastre de lozinca veche a naționalismului românesc: *România a românilor și numai a românilor.*”

(Benjamin L., 1996, 53)

Documentul 3. Telegramă către Ministerul Afacerilor Externe al Franței semnată de H. Spitzmuller, reprezentantul guvernului de la Vichy în România, cu privire la pogromul de la Galați, 21 septembrie 1940

„Presiunea exercitată constant de ruși la graniță provoacă o nervozitate crescândă în orașele din estul României. După Iași, care puțin a lipsit să nu fie evacuat în urmă cu două zile, Galațiul trece acum printr-o tulburare evidentă.

Ieri, 50 de evrei au fost luați ostatici pentru situația în care tulburările interne și externe ar determina populația izraelită să iasă în stradă. La Galați, ritmul plecărilor se accelerează, în general, de la o zi la alta.”

(Iancu C., 2001, 76)

Documentul 4. Decret-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România, 8 august 1940, (fragmente)

„...*Art. 2.* Sunt socotiți evrei în înțelesul acestui decret cu putere de lege:

- a) cei de religie mozaică;
- b) cei născuți din părinți de religie mozaică;

- c) creștinii născuți din religie mozaică nebotezați;
- d) creștinii născuți din mamă creștină și tată de religie mozaică, nebotezat;
- e) cei născuți din mamă de religie mozaică, afară din căsătorie;
- f) femeile intrând în alineatele premergătoare, căsătorite cu creștini, dacă au intrat la creștinism cel mai târziu un an înainte de înființarea Partidului Națiunii;
- g) evreii de sânge, ateii, sunt socotiți evrei în sensul acestui decret cu putere de lege.

Trecerea la creștinism a celor de religie mozaică, după punerea în aplicare a acestui decret, nu schimbă calitatea de evreu, astfel cum este statornicită de acest decret cu putere de lege...

Art. 7. Evreii prevăzuți în categoriile I și II nu pot fi:

- a) funcționari publici de orice fel, cu și fără salariu și colaboratori direcți la activitatea serviciilor publice;
- b) membri în profesiunile care au, prin natura lor, legătură directă cu activitățile publice, avocați, experți și alte îndeletniciri asemănătoare;
- c) membri în consiliile de administrație ale întreprinderilor de orice natură, publice și particulare;
- d) comercianți în comunele rurale;
- e) comercianți de băuturi alcoolice și deținători de monopoluri, cu orice putere de lege;
- f) tutori sau curatori ai incapacitailor ce sunt de religie creștină;
- g) militari;
- h) exploatatori sau închiriatori de cinematografe, editori de cărți, ziare, reviste românești, colportori de imprimate românești și deținătorii oricăror mijloace de propagandă națională românească;
- i) conducători, membri și judecători în asociațiile sportive naționale;
- j) oameni de serviciu în instituțiile publice.

Art. 8. Evreii prevăzuți în categoria I vor putea exercita îndeletnicirile în profesiunile libere în limitele ce se vor arăta printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri. Aceștia nu pot candida și nu pot fi aleși în consiliile și comitetele conducătoare ale îndeletnicirilor și profesiunilor libere organizate prin legi.

Evreii prevăzuți în categoria a III-a pot să practice orice îndeletniciri, profesiuni și activități, în afară de excepțiile acestui decret cu putere de lege, întru această categorie, prevăzute în art. 7, 10, 11, 13...

Art. 10. Obligațiunile militare, fiind obligațiuni de onoare, se transformă, în virtutea acestui decret cu putere de lege, pentru evreii din România din categoriile I și a III-a, în obligațiune fiscală. Evreii din categoria a II-a nu pot fi militari de război.

Art. 11. Evreii aparținând oricărei categorii nu pot dobândi proprietăți rurale în România.

Evreii aparținând oricărei categorii pot vinde proprietățile lor rurale românilor de sânge, cu exercitarea dreptului de preempțiune pentru Ministerul Agriculturii.

Evreii aparținând oricărei categorii nu pot dobândi, în viitor, întreprinderi industriale rurale...

Art. 14. Evreii din orice categorie nu pot dobândi nume românești. Actele de atribuire potrivnice acestei dispozițiuni sunt nule. Cei ce încearcă să dobândească și cei ce vor dobândi nume românești se vor pedepsi în condițiunile acestui decret cu putere de lege."

(Benjamin L., 1993, 46-48)

Exercițiul 1

Priviți Harta 1!

Precizați evenimentele și datele la care au fost ocupate teritoriile României Mari.

Exercițiul 2

Citiți Documentul 2!

Care considerați că au fost măsurile pe care statul român le-a luat împotriva evreilor?

Regimul Antonescu și evreii (1940-1944)

În politica regimului Antonescu față de evrei se pot distinge patru etape: **1)** septembrie 1940 – ianuarie 1941 – statul național-legionar (perioadă în care sunt promulgate peste 20 de legi antievreiești, având loc și acțiuni teroriste antievreiești declanșate de legionari, acțiuni care au culminat cu pogromul de la București din ianuarie 1941); **2)** de la eliminarea legionarilor de la putere și transformarea statului român într-un stat totalitar fără legionari (februarie 1941), până la intrarea României în războiul antisovietic - 22 iunie 1941 (guvernul

Exercițiul 3

Citiți Documentul 4!

– Descoperiți elementele antisemite al acestui decret-lege.

– Enumerați ce restricții profesionale și civice li s-au impus evreilor.

Imaginea 1. I. Antonescu (1882 – 1946)

Antonescu continuă politica de românizare forțată prin promulgarea a numeroase legi antievreiești); **3)** 22 iunie 1941 – octombrie 1942 (în această perioadă are loc pogromul de la Iași, se pun în mișcare „Trenurile Morții”, toți evreii din mediul rural sunt evacuați în capitalele de județe. Pe teritoriul României anului 1940, în mediul rural trăiau 157 936 evrei, în 1942 au mai rămas 2.539. Au avut loc pogromuri pe teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord. Tot atâtea evenimente care culminează cu deportările în Transnistria, transformată într-un imens lagăr al morții pentru populația evreiască); **4)** octombrie 1942 – 23 august 1944, intervine o schimbare în politica antievreiască a lui Antonescu (guvernul refuză *deportarea** evreilor din Vechiul Regat și sudul Transilvaniei, în lagărele naziste de exterminare; au loc repatrieri parțiale din Transnistria. Această schimbare intervine în urma modificărilor în raportul de forțe în mersul războiului în favoarea Națiunilor Unite și sub presiunea unor cercuri politice românești și evreiești din România și de peste hotare).

Odată cu instaurarea statului național-legionar (septembrie 1940) și cu preluarea puterii de către generalul I. Antonescu în colaborare cu „Garda de Fier”, apropierea economică, politică și militară față de Germania nazistă s-a accelerat iar procesul de *românizare** s-a intensificat.

Prin aplicarea legislației antievreiești, populația evreiască a fost separată de ceilalți cetățeni români din punct de vedere juridic, politic, social și economic. Evreii au fost scoși în afara protecției legilor care garantau siguranța vieții cotidiene pentru orice cetățean într-un stat modern. Ei erau expuși măsurilor administrative adoptate ad-hoc și abuzurilor aparatului represiv, fără a se putea apăra prin intermediul instanțelor de judecată. În perioada Statului Național Legionar, evreii au fost victime a numeroase acțiuni teroriste ale legionarilor, care au culminat cu pogromul din ianuarie 1941.

Coabitarea dintre generalul Antonescu și Legiune nu a funcționat. La 14 ianuarie 1941, generalul Antonescu l-a întâlnit pe Hitler la Obersalzberg și a obținut acordul Führer-ului pentru a înceta colaborarea cu Legiunea. Această hotărâre a avut la bază lupta pentru putere. Între 21-23 ianuarie, în urma demiterii de către Antonescu a mai multor miniștri legionari și a comisarilor

Imaginea 2. Sinagoga sefardă din București, devastată și incendiată în timpul pogromului, 21-23 ianuarie 1941 (Arhiva C.S.I.E.R.)

legionari de românizare, a izbucnit un conflict armat între legionari și Antonescu. În aceste zile bande de legionari au devastat și incendiat proprietăți sau locuri publice evreiești (case, magazine, sinagogi).

În București au fost omorâți peste 120 de evrei, dintre care 116 identificați nominal; din aceștia 83 aduși de la Jilava și 11 de la Abator. Au fost distruse 1.274 de clădiri comerciale și case ale evreilor. Federația Comunităților Evreiești din România a evaluat pagubele la suma de 383 milioane lei (inclusiv pagubele provocate sinagogilor). Rebeliunea legionară s-a terminat prin înfrângerea legionarilor și îndepărtarea lor de la guvernare.

Imaginea 3. Victime evreiești ale pogromului de la București la morgă (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 4. Generalul I. Antonescu, în prezența lui Adolf Hitler, semnează aderarea României la „Axă”, Berlin, 23 noiembrie 1940

Românizarea începută în septembrie 1940 a continuat pe toată perioada guvernării lui Ion Antonescu, și după înlăturarea legionarilor de la putere. În acest scop s-a preconizat elaborarea unor legi și „etapele în care se va exercita operația”. Antonescu nu dorea să facă aceste „reforme” prin mijloace violente ci în etape succesive, astfel încât să nu aibă de suferit structura economiei naționale.

Imaginea 5. Tânăr evreu român din Botoșani purtând „steaua lui David”

Legislația antievreiască a avut un caracter *restrictiv* și de *constrângere* nula drepturile cetățenești garantate prin *Constituția* de la 1923), *discriminatoriu* e referea doar la populația evreiască), *rasial* (noțiunea de „sânge” stătea la iza drepturilor cetățenești), *antidemocratic* (se introducea principiul inegalității cetățenilor unei țări în fața legii).

Tabelul 1. Cronologia românizării (1940-1941)

- 1940:**
- 2 octombrie: a fost interzisă arendarea farmaciilor la evrei (Decret-lege nr. 3294)
  - 4 octombrie: au fost trecute proprietățile rurale evreiești în patrimoniul statului (Decret-lege nr. 3347)
  - 11 octombrie: eliminarea evreilor din învățământul de toate gradele (Decret-lege nr 3438)
  - 16 octombrie: excluderea avocaților evrei din barouri (Decret-lege nr. 3487)
  - 9 noiembrie: s-au anulat autorizațiile pentru debitele de vânzare a produselor de monopol deținute de evrei (Decret-lege nr. 3758)
  - 12 noiembrie: interzicerea medicilor evrei de a mai trata pacienți creștini (Decret-lege nr. 3789)
  - 12 noiembrie: a intrat în vigoare Decret-lege nr. 3825 cu privire la „românizarea personalului din întreprinderi”, concedierea salariaților evrei din întreprinderi
  - 19 noiembrie: au fost românizate casele de filme, sălile de cinematograful și birourile de voiaj și turism (Decret-lege nr. 3850)
  - 4 decembrie: au trecut în patrimoniul statului vasele și plutitoarele aparținând evreilor sau societăților evreiești. În baza acestui decret au trecut în patrimoniul statului 146 de vase și plutitoare evaluate la 1.318.849.900 lei 1941 (Decret-lege nr. 3968)
  - 5 decembrie: excluderea evreilor din armată prin „Statutul Militar al Evreilor” (Decret-lege nr. 3984)

- 1941:**
- 1 martie: înființarea Oficiului român pentru desfacerea produselor laminate de fier (ODESFER), având drept scop românizarea industriei și comerțului de fierărie (Decret-lege nr. 491)
  - 14 martie: înființarea Oficiului pentru aprovizionarea și distribuirea

produselor de pielărie cu scopul de a româniza industria și comerțul cu pielărie (Decret-lege nr. 655)

- 27 martie: legea de expropriere a imobilelor urbane ale evreilor (Decret-lege nr. 842)
- 2 mai: înființarea Centrului Național de Românzare (Decret-lege nr. 1216)
- 2 mai: au intrat în patrimoniul statului: brutăriile, instalațiile de prelucrat paste făinoase sau orice alte anexe ale morilor; fabricile industriale de spirt; fabricile de produse și substanțe medicamentoase; drepturile de orice fel asupra subsolului (Decret-lege nr. 1219)
- 9 octombrie: au intrat în proprietatea Centrului Național de Românzare creanțele ipotecare, spitalele și casele de sănătate evreiești. Până la 1 august 1943, CNR a preluat 564 de creanțe în valoare nominală de 180.000.000 lei
- 28 noiembrie: s-au anulat toate concesiunile de farmacii urbane sau rurale acordate evreilor; autorizațiile de funcționare a drogheriilor; în 60 de zile trebuiau lichidate depozitele de medicamente (Decret-lege 3275)

Procesul de românizare era expresia economică a *antisemitismului** de stat. Pentru a putea fi pus în practică s-a înființat *Centrul Național de Românzare*. Românzarea întreprinderilor industriale și comerciale urbane a avut mai multe etape: 1. *identificarea* întreprinderilor industriale și comerciale cu capital evreiesc; 2. *instituirea controlului* asupra acțiunilor, bunurilor și întreprinderilor evreiești; 3. *desființarea unor întreprinderi evreiești*; 4. românizarea prin „*bună înțelegere*”.

Imaginea 6. I. Antonescu și H. Goering

Regimul antonescian a creat un organism „specializat” care să se ocupe de *problema evreiască**. În octombrie 1941, Radu Lecca a fost numit în funcția de director pentru reglementarea regimului evreilor în cadrul Președinției Consiliului de Miniștri. La 6 septembrie 1943 a fost instituit Comisariatul general pentru problemele evreiești, condus de un comisar general, tot în persoana lui Radu Lecca.

Federația Uniunilor de Comunități Evreiești, dizolvată pe baza Decretului-lege din 16 decembrie 1941, a fost înlocuită cu Centrala Evreilor. După dizolvarea Federației, Centrala a devenit singura organizație autorizată să reprezinte interesele

colectivității evreiești în fața autorităților, să organizeze viața evreiască în conformitate cu dispozițiile guvernului antonescian. Centrala s-a vrut o variantă autohtonă a *Judenrat**-ului german. În conformitate cu prevederile Regulamentului, Centrala avea următoarele atribuțiuni: reprezentarea exclusivă a intereselor evreilor în România și administrarea bunurilor fostei Uniuni a Comunităților Evreiești în țară, organizarea evreilor în conformitate cu dispozițiile guvernului român, pregătirea emigrării evreilor, organizarea activității culturale și a școlilor evreiești, editarea unui ziar al Centralei Evreilor din România, furnizarea tuturor datelor și informațiilor cerute de autorități în legătură cu problemele de românizare, editarea arnetelor de identitate speciale pentru evrei, fiecare evreu fiind obligat să aibă un arnet de identitate prevăzut cu fotografie.

La 22 iunie 1941, conducătorul statului a ordonat armatei române trecerea granițelor pentru eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, anexate forțat de U.R.S.S., în iunie 1940. România a intrat în războiul antisovietic alături de Germania nazistă.

În acest nou context, primul eveniment tragic al istoriei evreilor români a fost pogromul de la Iași. Pogromul de la Iași (29 iunie – 6 iulie) s-a desfășurat la ordinul lui Ion Antonescu, care dorea ca orașul – fiind aproape de front – să fie curățat de toți evreii. Secția 2 a Cartierului General al Armatei Române și Serviciul

Imaginile 7 și 8. Evrei la muncă obligatorie (Arhiva C.S.I.E.R.)

Special de Informații (SSI) au pregătit terenul pentru pogrom și au elaborat pretextul pentru pedepsirea populației evreiești a orașului. Pregătirea pogromului de la Iași a avut cinci etape de desfășurare: 1. **răspândirea** de zvonuri că evreii au tras asupra armatei; 2. **atenționarea** românilor despre ce urma să se întâmple; 3. **creșterea** colaborării populare cu forțele de securitate; 4. **marcarea** caselor creștine; 5. **incitarea** populației la crimă, viol și jaf.

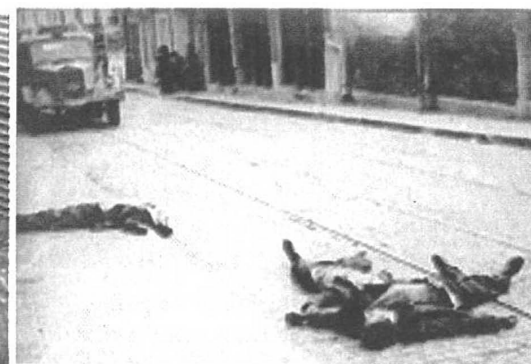
Soldați români și germani, la care s-au adăugat și localnici, au început operațiuni de „identificare” și „pedepsire” care au degenerat rapid într-un pogrom (jafuri, crime, violuri, devastări, arestări). Arestații au fost duși în curtea Chesturii Poliției. În curtea Chesturii violențele au continuat, iar în jurul orei 14 soldații germani, jandarmii și polițiștii români au deschis focul în plin asupra evreilor.

Imaginea 9. Pogromul de la Iași. Evrei percheziționați și reținuți, iunie 1941 (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 10. Pogromul de la Iași. Victime pe străzile din Iași, iunie 1941 (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 11. Pogromul de la Iași. Victime pe străzile din Iași, iunie 1941 (Arhiva C.S.I.E.R.)

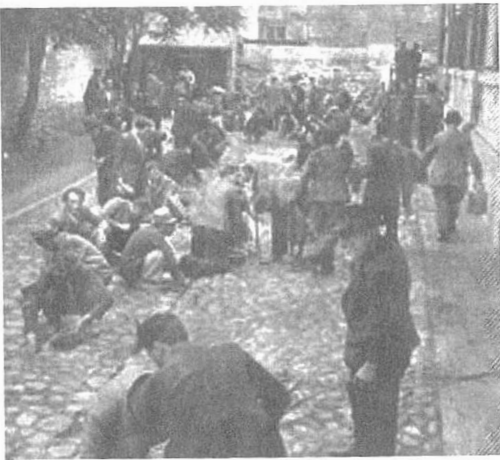
La 29 iunie 1941, Mihai Antonescu a ordonat evacuarea tuturor evreilor din Iași. Până la urmă, cu mici excepții, au fost evacuați bărbații. Autoritățile române au organizat două trenuri – cunoscute sub numele de „trenurile morții” – cu care să se execute această evacuare. Evreii supraviețuitori ai evenimentelor de la Chestura Poliției au fost duși la gară și suiți cu forța în vagoane de marfă. 1. „Trenul morții” care a plecat de la Iași spre Călărași avea 2.530 de evrei la plecare și doar 986 au ajuns la destinație după șapte zile, 1.544 au decedat pe drum; 2. „Trenul morții” spre Podu Iloaiei avea 1.900 de evrei la plecare, dintre care 977 au decedat pe drum și 923 au rămas în viață. În raportul oficial, autoritățile române au afirmat că 1.900 de evrei au fost suiți în tren și „numai” 1.194 au murit. Conform tabelor cu decedați întocmite de sinagogile din oraș, în 1943, în timpul pogromului de la Iași, au fost uciși între 13.266 și 14.850 de evrei.

Tabelul 2. Numărul evreilor supraviețuitori și decedați în „trenurile morții”, Iași, 29 iunie 1941

Transportul	Total	Decedați pe drum	Rămași în viață
Primul tren	2.530	1.544	986
Al doilea tren	1.900	977	923
Total	4.430	2.521	1.909

(*** 1991, 113-118)

Imaginea 12. Pogromul de la Iași. Evrei obligați să curețe curtea chesturii de urmele masacrului din ziua precedentă (Arhiva C.S.I.E.R.)

În seara zilei de 28 iunie 1941, la o săptămână de la declanșarea ofensivei pentru recuperarea Basarabiei, în tot orașul s-au auzit focuri de armă. Bănuiala a

Imaginile 15 și 16. „Trenul morții” la Tg. Frumos, 30 iunie 1941. Civili și militari evacuează cadavrele celor decedați în tren (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginile 13 și 14. Evreu din Iași surprins de aparatul de fotografiat la suirea în „trenul morții” în Iași și la oprirea acestuia la Podul Iloaiei (Arhiva U.S.H.M.M.)

Imaginile 17 și 18. „Trenul morții” la Tg. Frumos, 30 iunie 1941. Civili și militari evacuează cadavrele celor decedați în tren (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 19. „Trenul morții” la Podu Iloaiei. Militari și civili evacuează cadavrele celor decedați în tren (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imagine 20. Supraviețuitori ai „trenului morții” Iași-Călărași ajunși la destinație (Arhiva C.S.I.E.R.)

căzut imediat asupra populației evreiești, suspectată deja că face semne luminoase pentru a dirija avioanele sovietice. Aceste acuzații au fost simple zvonuri și nu au putut fi dovedite niciodată. Nu au fost descoperite urme de gloanțe pe ziduri și nici arme în posesia evreilor. De asemenea, nici un soldat român sau german nu a fost ucis sau rănit.

Documentul 5. Decret regal privind investirea generalului Ion Antonescu cu puteri depline, 5 septembrie 1940 (fragment)

„Art. I. Investim pe dl. general Ion Antonescu, președintele Consiliului de Miniștri, cu depline puteri pentru conducerea statului român.

Art. II. Regele exercită următoarele prerogative regale:

1. El este capul oștirii;
2. El are dreptul de a bate monedă;
3. El conferă decorațiunile române;
4. El are dreptul de grațiere, amnistie și reduceri de pedepse;
5. El primește și acreditează ambasadorii și miniștrii plenipotențari;
6. El numește pe primul-ministru, însărcinat cu depline puteri;

7. El încheie tratate;
8. Modificarea legilor organice, numirea miniștrilor și subsecretarilor de stat se va face prin decrete regale contrasemnate de președintele Consiliului de Miniștri.

Art. III. Toate celelalte puteri ale statului se exercită de președintele siliului de Miniștri.

Dat în București, la 5 septembrie 1940.”

rtu I. și colab., 2002)

Documentul 6. Scrisoare către Ministerul Afacerilor Externe al Franței înătată de H. Spitzmuller, reprezentantul guvernului de la Vichy în nânia, cu privire la pogromul de la București, 22 ianuarie 1941

„La originea acestei răzmerițe se află caracterul precar al alianței încheiate 6 septembrie 1940, între generalul Antonescu, care își acordase puteri ratoriale, și mișcarea legionară, care pretindea că repezintă România nouă... În ptea de 21 spre 22, încep jafurile de garaje și de prăvălii; un adevărat pogrom e declanșat în cartierele evreiești Dudești și Văcărești; incendii sunt provocate titundeni; ...În cursul nopții de 22 spre 23 ianuarie, pogromul declanșat în ptea precedentă începe din nou, cu și mai multă violență. Cartierele evreiești at sistematic jefuite, prăvăliile incendiate, mărfurile furate. Mai multe sute de rei sunt duși la Jilava, unde sunt executați... Alți izraeliți, încărcăți în camioane, at duși la abatoare, mutilați într-un mod înspăimântător, apoi executați ca niște e. În sfârșit, alții sunt uciși în pădurile din preajma Bucureștiului.”

ncu C., 2001, 111-121)

Documentul 7. Interviu acordat de generalul Ion Antonescu ziarului italian La Stampa”, cu privire la rezolvarea „problemei evreiești” în România, 3 septembrie 1940 (fragmente)

„Eu voi rezolva problema evreiască în cursul reorganizării Statului, încetul încetul... Bunurile evreilor vor fi în mare parte expropriate în schimbul unor demnizații. Evreii care au venit în țară după 1913, cu alte cuvinte după a doua rte a războiului balcanic, vor fi înlăturați de îndată ce aceasta va fi cu puțință, iar dacă au devenit cetățeni români, în vreme ce ceilalți, o repet, vor fi substituiți cetul cu încetul. Evreii vor putea trăi, dar nu vor putea fi beneficiarii resurselor bogățiilor acestei țări. În România trebuie să trăiască și să fie puși în valoare ai întâi românii. Ceilalți, dacă rămân locuri libere vin după ei.”

Carp M., 1946, 58-59)

Documentul 8. Ion Antonescu cu privire la educația tineretului, 8 aprilie 1941 (fragment)

„După ce veți face mai întâi această răspândire a hărților, vom trece la a doua etapă: dezvoltarea sentimentului eroic al națiunii. Pentru aceasta va trebui să facem educația copiilor și a tinerilor din punct de vedere patriotic și național, și cu ajutorul poeziilor și cântecelor patriotice. Pe urmă, va trebui să inspirăm românilor ura împotriva dușmanilor nației. Așa am crescut eu: cu ură împotriva turcilor, jidanilor și ungurilor. Sentimentul acesta de ură împotriva dușmanilor patriei trebuie împins până la ultima extremitate. Îmi iau eu această răspundere.”

(Benjamin L., 1996, 220)

Documentul 9. Ordin telefonic al generalului Ion Antonescu pentru colonelul Constantin Lupu (comandantul garnizoanei Iași) pentru a evacua evreii din oraș, 28 iunie 1941 (fragment)

„Vei da o ordonanță, care o vei semna D-ta, ca Comandant Militar al orașului Iași, bazată pe Înaltele Decrete existente și mai adăugând, având și în vedere starea de războiu... La primirea de focuri de armă dintr-o locuință, se va încercui acea locuință cu armata, vor fi arestați toți locatarii (afară de copii) și după o instrucție sumară, acei găsiți de vină vor fi executați.”

(Ioanid R., 1998, 89)

Documentul 10. Raport al lui Emanoil Leoveanu, director general al poliției, către generalul Ion Antonescu, 2 iulie 1941 (fragmente)

„Nu a existat nici un rănit sau mort la unitățile române asupra cărora s-a tras și nici un semn de gloanțe pe zidurile caselor sau geamuri”.

„Nici germanii nu au avut morți sau răniți, prin urmare atacul a fost un simulacru executat cu arme de salon (s-au găsit pe teren tuburi trase din această categorie) și cu sisteme de pocnitori care au imitat focul armelor automate.”

(Ioanid R., 1998, 90)

Documentul 11. Mărturie a lui Iancu Țuherman, supraviețuitor al Trenului Morții, Iași – Podu Iloaiei (fragment)

„Am fost înghesuiți în vagoane de vite, câte 100-150 de persoane într-un vagon... Trenul își continua drumul făcând numeroase manevre și opriri pe linii secundare. Eram în plină vară, căldura din vagon devenise de nesuportat... de sete, mulți au început să-și bea propria urină, unii au înnebunit, aruncându-se în neștire peste alții, căutând de la un capăt la altul al vagonului în disperare și

elir un strop de apă sau o gură de aer. Nu-ți mai dădeai seama cine era cadavru
cine mai era în viață. La orele 14, după 9 ore de chin... trenul s-a oprit în gara
odu Iloaiei. Ușile vagoanelor s-au deschis. Din vagonul meu au coborât doar 8
upraviețuitori, restul de 129 au trecut în neființă sufocați și deshidratați.”
Rozen M., 2004, 33)

Exercițiul 4

Citiți Documentul 5!
Pe baza cunoștințelor legate de
Constituția de la 1923, precizați
acele prerogative ale regelui care
au trecut în atribuțiile primului
ministru I. Antonescu.

Exercițiul 5

Citiți Documentul 6!
Descrieți trei momente ale rebeliunii
legionare.

Exercițiul 6

Citiți Tabelul 1!
Pe baza legilor antievreiești
adoptate în 1940, menționați trei
ocupații ale evreilor care reies din
această legislație.

Exercițiul 7

Citiți Documentul 7!
– Menționați trei aspecte ale
politicii antisemite precizate de
I. Antonescu.
– Precizați metoda propusă de
I. Antonescu pentru procesul de
românizare.

Exercițiul 8

Citiți Documentul 8!
Menționați două aspecte ale stra-
tegiei antisemite a conducătorului
statului în 1941.

Exercițiul 9

**Priviți Imaginile 9, 10, 11, 12, 13, 14
și citiți Documentul 11!**
Realizați un scurt eseu privind
evenimentele tragice din vara
anului 1941 de la Iași.

Evaluare. Tema 7

- I. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect:
1. Primele izbucniri antisemite, sub forma unor pogromuri au avut loc la:
a. Dorohoi și Galați	b. Iași și Galați
c. Dorohoi și Iași	d. Iași și București

2. Prin decretul 2650 / 1940 evreii români au fost împărțiți în:
a. două categorii	b. trei categorii
c. cinci categorii	d. patru categorii

II. Definiți categoriile în care au fost împărțiți evreii conform Decretului din
august 1940

III. Precizați principiul esențial care stătea la baza acestei împărțiri pe
categorii.

IV. Plecând de la împărțirea în etape a politicii regimului Antonescu față de
evrei, menționați principalele caracteristici ale fiecărei etape.

V. Asociați literele din fața noțiunilor enunțate în coloana din stânga cu cifra
corespunzătoare din coloana din dreapta:

a. Românizare	1. 1943
b. Rebeliune	2. 1941
c. Comisariatul general pentru problemele evreiești	3. 1940–1944

VI. Ținând cont de caracteristicile legislației antievreiești, dați exemple de legi
emise de statul roman care pot să le exemplifice.

VII. Definiți procesul de românizare și exemplificați-l prin trei legi adoptate în
acest sens.

VIII. Plecând de la textul manualului, realizați un scurt eseu privind acțiunile
antisemite din toamna anului 1940 – vara anului 1941.

TEMA 8

Holocaustul în România (II)

- Exterminarea evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria (1941-1942)
- Odessa
- Situația evreilor din aceste teritorii după 1942
- Holocaustul în nordul Transilvaniei
- Deportarea romilor în Transnistria
- Scurtă cronologie a Holocaustului în România

Exterminarea evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria (1941-1942)

În primele luni de război, unități de jandarmi atașate armatei române care opera în Bucovina și Basarabia au executat ample acțiuni de „curățire a terenului”, execuții sumare, marșuri forțate, violuri și jafuri.

La 19 august 1941, autoritățile germane și române au semnat „*acordul de la Tighina*” prin care *Transnistria** era trecută sub administrație românească. Aceasta era condusă de un guvernator, în persoana lui Gh. Alexianu, subordonat

Imaginea 1. Armata română trece Prutul și începe operațiunile de eliberare a Basarabiei și Bucovinei de Nord, 22 iunie 1941

direct lui I. Antonescu. Transnistria a fost împărțită în județe și raioane, conduse de prefecți și pretori. Pretorii au avut un rol decisiv în *exterminarea** evreilor;

Imaginea 2. Soldați români care supraveghează evrei (femei și bătrâni) în ghetoul din Chișinău, septembrie 1941 (arhiva U.S.H.M.M.)

ei erau accia care puneau în practică operațiunile de „curățire a terenului”. Evreii care au scăpat de execuțiile de pe teritoriul Basarabiei și Bucovinei au fost organizați în convoaie, încolonați și direcționați dincolo de Nistru, în Transnistria. În perioada septembrie-decembrie 1941 autoritățile române au organizat *deportarea** în masă a evreilor în Transnistria din Basarabia, Bucovina de Nord și de Sud (Suceava, Rădăuți, Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului ș.a.). De asemenea, au fost deportați evrei din Dorohoi și din Ținutul Herța. Convoaiele au fost organizate conform „directivelor” de la 6 septembrie 1941. Planul cuprindea direcțiile de deplasare a evreilor și stabilirea punctelor de trecere a Nistrului. Jandarmii executau pe oricine care rămânea în urmă sau care se prăbușea epuizat. Aceste marșuri forțate ale evreilor au însemnat exterminarea lor prin înfometare și epuizare. Cele cinci direcții principale ale marșurilor forțate au fost: **1.** Prin Moghilev, în nordul Transnistriei – 140 km mers pe jos, **2.** Prin Iampol către Krijopol, până la Obodovka și Balanovka, jud. Balta – 100 km mers pe jos, **3.** Prin Râbnîța, la sud de orașul Balta, până la orașele Bobrik și Krivoe Ozero, județul Golta – 200 km mers pe jos, **4.** Prin Tiraspol spre Odessa, către Nikolaievka, până la Bogdanovka, jud. Golta – 200 km mers pe jos, **5.** Prin Iaska spre Bogdanovska, jud. Golta – 200 km mers pe jos. Numărul evreilor deportați prin aceste

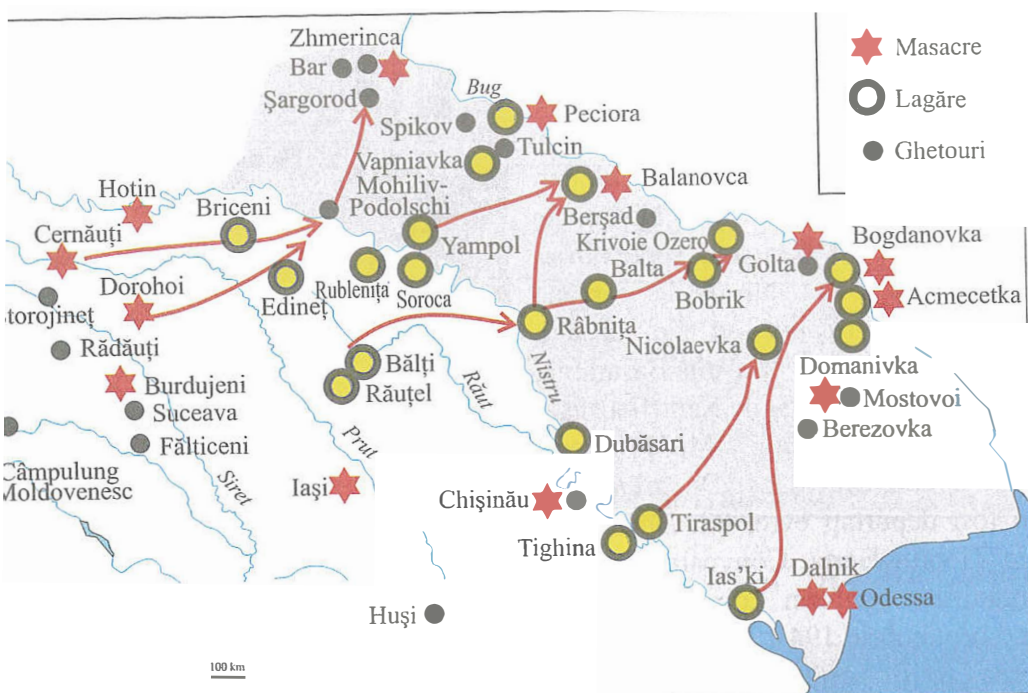
Imaginea 3. Soldați români care supraveghează evrei (femei și bătrâni) în ghetoul din Chișinău, septembrie 1941 (Arhiva U.S.H.M.M.)

Imaginea 4. Evrei înainte de deportarea de către autoritățile române din ghetoul de la Chișinău, septembrie 1941 (Arhiva U.S.H.M.M.)

Imaginea 5. Evrei (femei și copii) reținuți și aflați sub pază în Basarabia, iulie 1941 (Arhiva U.S.H.M.M.)

Harta 1. Deportarea evreilor români din Bucovina și Basarabia în Transnistria

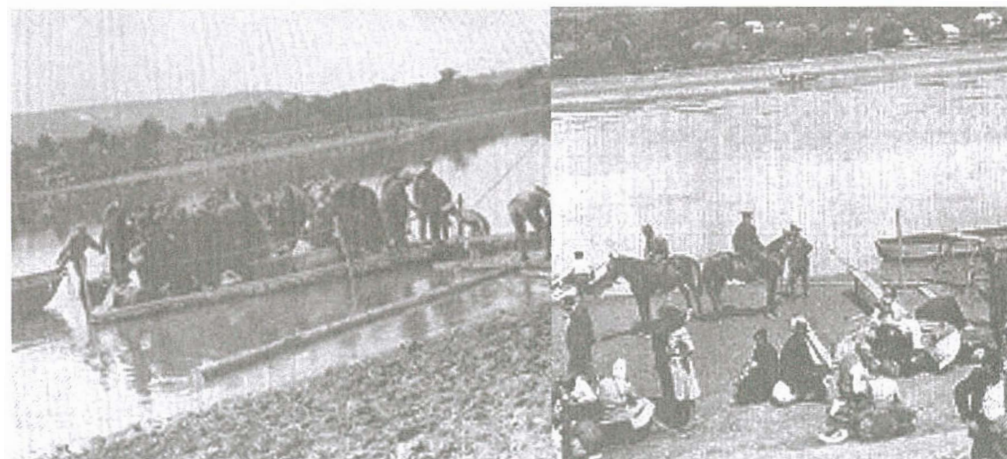
cinci puncte variază între 118.847 și 123.000 de persoane. În Transnistria au acționat unități ale armatelor a III-a și a IV-a române, jandarmeria română și ucraineană.

Regimul Antonescu și-a propus să rezolve așa-zisa *problemă evreiască* mai ales prin deportare, dar nu a avut un plan bine stabilit pentru a duce la îndeplinire acest obiectiv. Prima etapă a procesului de deportare s-a încheiat în decembrie 1941. Majoritatea evreilor erau concentrați în zona Golta, în județele Moghilev,

Imaginile 6 și 7. Deportăți evrei din Basarabia sunt forțați să treacă Nistrul în Transnistria, 10 iunie 1942 (Arhiva U.S.H.M.M.)

Tulcin și Balta. Procesul de deportare a fost un dezastru iar autoritățile române au scăpat acest proces de sub control. Planul de a-i deporta pe evrei peste Bug, în zona administrației germane, a eșuat. Județul Golta a rămas cunoscut sub numele de „Regatul morții” deoarece aici, sub autoritatea română reprezentată de prefectul Modest Isopescu, au fost exterminați prin împușcare și incendiere în jur de 80.000 de evrei.

Imaginile 8 și 9. Evrei din Dorohoi sunt expulzați prin Volcineț peste Nistru, în Transnistria, 10 iunie 1942 (Arhiva U.S.H.M.M.)

Deportările au fost reluate în vara anului 1942, când au mai fost expediați în Transnistria câteva mii de evrei din Bucovina de Nord, județul Dorohoi și, sub diferite pretexte, din Vechiul Regat și sudul Transilvaniei.

În Transnistria au fost deportați între 154.449 și 170.737 de evrei dintre care au supraviețuit doar 49.927. Aici evreii deportați din România au fost așezați în *lagăre** și ghetouri în județele Moghilev (Peciora și Scazineț, Vapniarca), Balta, Tulcin și Golta (Bogdanovka, Domanovka și Acmețetka). Autoritățile române nu au asigurat nici un fel de mijloace de trai deportaților.

Imaginea 10. Deportarea evreilor din Bălți (Basarabia) în Transnistria (Arhiva C.S.I.E.R.)

Evreii locuiau în case sau grajduri abandonate, în condiții inumane, fără să poată să se întrețină. Mâncarea se vindea la prețuri exorbitante și evreii o obțineau, de obicei, în schimbul hainelor sau obiectelor de valoare pe care reușiseră să le mai aibă până în acel moment asupra lor. Din acest motiv, în iarna grea 1941-1942 rata mortalității a fost foarte mare.

O altă cauză a ratei mortalității a fost epidemia de tifos exantematic care a izbucnit în Transnistria din cauza igienei precare și a numărului mare de cadavre rămase neîngropate.

Documentul 1. Afirmații făcute de vice prim-ministrul M. Antonescu la ședința Consiliului de Miniștri, 8 iulie 1941 (fragmente)

„Cu riscul de a nu fi înțeles de unii tradiționaliști care mai pot fi între dv., eu sunt pentru migrațiunea forțată a întregului element evreiesc din Basarabia și Bucovina, care trebuie zvârlit peste graniță.”

„Nu știu peste câte veacuri neamul românesc se va mai întâlni cu libertatea de acțiune totală, cu posibilitatea de purificare etnică și revizuire națională.”

„Să folosim acest moment istoric și să curățim pământul românesc și națiunea noastră de toate nenorocirile care s-au abătut de-a lungul veacurilor asupra acestui pământ în care n-am putut fi stăpâni. Dacă este nevoie, să trageți cu mitraliera.”

(Benjamin L., 1996, 266)

Documentul 2. Declarație a lui I. Antonescu la ședința Consiliului de Miniștri, 5 septembrie 1941 (fragmente)

„Am să fac o operă de curățire totală de evrei și de toți cei care s-au strecurat la noi. ...dacă noi nu făceam acest război, ca să curățim rasa de acești oameni care sug viața noastră economică, națională și fizică, noi eram amenințați ca să pierim cu desăvârșire... Prin urmare, politica în această privință este să facem un tot omogen și în Basarabia și în Bucovina și în Moldova – eu și cu dv. dacă vom trăi, dacă nu, o va face altul și în Transilvania. Să nu credeți că atunci când am hotărât deparazitarea neamului românesc de toți evreii nu mi-am dat seama că produc o criză economică. Dar mi-am spus că este un război pe care îl duc. Și atunci, ca la război, sunt pagube pentru nație. Dar dacă (îl) câștig acest război, națiunea obține compensațiile. Trecem printr’o criză pentru că scoatem pe evrei... dacă scăpăm momentul acesta istoric de acum, l-am pierdut pentru totdeauna. Și dacă câștigă evreii războiul, noi nu mai existăm.”

(Benjamin L., 1996, 298)

Documentul 3. Raport trimis de șeful SD-ului din cadrul Einsatzgruppe D către von Ribbentrop, 31 iulie 1941 (fragmente)

„Românii acționează contra evreilor fără nici un fel de plan pregătit. Nu am avea nimic de reproșat numeroaselor execuții dacă pregătirile tehnice și execuțiile ar fi suficient de corecte. În general, românii lasă cadavrele celor uciși pe locul în care au fost împușcați, fără să le îngroape. *Einsatzkommando*-ul a dat dispoziții poliției românești să acționeze într-o formă mai metodică în această chestiune.”
(Ioanid R., 1998, 147)

Documentul 4. Declarația plutonierului de jandarmi Ion Lubov, cu privire la masacrele de la Orhei, iulie 1941 (fragmente)

„Am trimis pe jandarmi să facă o groapă la 2 km de comună. În aceeași seară, eu, împreună cu jandarmul Postelnicu și cu 3 locuitori și ei înarmați, i-am dus la locul indicat, spunându-le evreilor că îi duc în transferare.

La fața locului, în fața gropii făcute, am deschis cu toții foc asupra evreilor după care au murit pe loc. În acești evrei eu am tras trei focuri de pistol. După ce au fost împușcați, eu am plecat la post.”

(Carp M., 1946, 137)

Documentul 5. Mărturia locotenentului Augustin Roșca, Instrucțiuni de deportare, 2 septembrie 1942 (fragmente)

„Evreii din lagărele Edineț și Securenii să fie evacuați peste Nistru. S-au transmis și detalii cum să se execute operația; să se formeze grupuri de 100 de persoane pe zi, să aibă grijă de hrana lor, să se ceară câte o căruță pentru 100 de persoane și, în ce privește consemnul special, ca acei care nu se pot ține de convoi, fie din neputință, fie din boală, să fie executați. Asupra modului de execuție, să se prezinte la șefii de posturi din localități și să ceară militari și unelte (lopeți și târnacoape), care să facă din timp gropi pentru circa 100 persoane la locuri potrivite, și anume departe de sate pentru a nu auzi țipete și focuri de arme, și să nu fie în vale, pentru a nu spăla apele, groapa.”

(Carp M., 1946, 31)

Documentul 6. Declarația locotenentului Andronic Prepeliță cu privire la execuțiile evreilor la Stânca Roșnoveanu, iulie 1941 (fragmente)

„Precizez că la mitralieră era serg. major Mihailov Vasile, iar cpt. Stihi și sublt. Mihăilescu aveau câte un pistol mitralieră. Evreii erau așezați pe trei coloane în fața lor, în formă de triunghi și trei linii, bărbați, femei, amestecați. Asupra evreilor au tras cu armele cei trei de mai sus. Eu am văzut personal acest lucru.”

(Carp M., 1946, 133)

Documentul 7. Declarația comandantului lagărului Vertujeni, col. Alexandru Constantinescu (fragmente)

„Evreii, în număr de 21-23.000 de persoane, aduși din Bucovina și Basarabia de legiunile de jandarmi, nu puteau fi încartiruiți toți în micul târgușor Vertujeni, astfel că ei constituiau o îngrămădire înfiorătoare de ființe omenești. Totul într-o promiscuitate de nedescris, femei, copii, fete, băieți, oameni bolnavi, oameni în agonie, femei lehuze și, în plus, neputința de a se hrăni. Consecința: o mortalitate din ce în ce mai mare.”

(Ioanid R., 1998, 183)

Documentul 8. Mărturia lui Isaia Herșcovici din Dărăbani cu privire la viața din timpul deportării în Transnistria (fragment)

„Oamenii încep să moară ca muștele. Nici măcar muncitorii comunității, ce veneau să ridice cadavrele cu furgoanele nu pridideau să facă față. De multe ori cadavrele zăceau zile peste zile până venea cineva să le ridice. Încet-încet fiecare dintre noi se îmbolnăvește. Vedeai omul mergând pe stradă sau la lucru și deodată cade. M-am îmbolnăvit și eu de tifos. Odată cu mine și ceilalți. Am zăcut o lună de zile luptând cu moartea. Între timp, dintr-o fostă școală din timpul rușilor a fost creat un fel de spital rudimentar unde medicii, evrei deținuți la fel ca și noi, încep să-i izoleze pe bolnavi. Epidemia atinge apogeul. Sute de oameni mor pe zi, iar cei care au reușit să treacă bine criza arătau ca niște fantome. Cu greu se puteau ține pe picioare. Vedeam adesea cadavre vii, și eu printre ele umblând pe străzi. Zbirii, și în fața acestei situații disperate, refuzau să ne scutească de muncă. Cine era «sănătos» era obligat să iasă la muncă.”

(Ancel J., 1998, 42)

Documentul 9. Declarația adjutantului de jandarmi Vasile Ivănoiu, iulie 1941 (fragment)

„Am ajuns la postul meu din comuna Grozint, județul Hotin, în noaptea de 10 iulie 1941. La vreo 3-4 zile m-a chemat șeful de secție Clișcăuți, Dumitru Gheorghe, împreună cu toți cei nouă șefi de post, ce se găseau în raza secției, și ne-a comunicat că sunt dispoziții de sus, fără a indica cine anume le-a dat, că este momentul să fie curățat terenul de tot ce este dăunător statului român, adăugând că aceste elemente trebuie să dispară... Mie mi-au fost indicate 82 de persoane din două comune. La auzul numelor de persoane ce trebuiau să dispară, i-am atras atenția șefului de secție că unele din aceste persoane n-au nici o vină, și în ce situație ne vom pune când, a doua zi după executarea lor, ne va întreba familia unde sunt, arătându-i că nu pot face asemenea lucru. La remarcă mea, șeful de secție mi-a spus că suntem

în război și că ordinul se execută, nu se discută și că dacă nu-l voi executa, mă va executa el pe mine.”

(Ancel J., 1998, 53)

Documentul 10. Declarația plutonierului de jandarmi Dumitru Petre, iulie 1941 (fragment)

„Ajuns la ghetoul din Telmași am găsit evrei 40-50, jandarmi, subofițeri și soldați în termen, după care adjutantul Mincu Filip, plut. major Chitu i-a scos din ghetou și a predat fiecăruia dintre ei câte doi evrei, dându-mi și mie doi evrei bătrâni de circa 70-80 de ani și încolonați am plecat cu ei în apropierea podului Teleuțești, unde evreii au fost așezați din ordinul maiorului Bechi cu fața la pământ, iar jandarmii în spatele lor și la ordinul plut. major Chitu a comandat deschiderea focului, am tras toți în același timp, am tras și eu câte un cartuș în evreii ce ni s-au dat în primire pentru execuție, lovindu-i în cap mortal.”

(Ancel J., 1998, 62)

Documentul 11. Mărturie a lui Bety Petrescu-Șechter, supraviețuitoare a lagărului Peciora, octombrie 1942 (fragment)

„În lagăr nu era nici un fel de organizare. Teritoriul era înconjurat cu sârmă ghimpată și sentinelele păzeau zi și noapte orice ieșire din lagăr ca nimeni să nu scape din acest iad. Nu aveam pe ce dormi, fiecare căuta să recupereze câte ceva pe care să se poată așeza. Unii se culcau pe cadavrele ce urmau să fie scoase în zilele următoare. Nu exista nici un fel de mijloc de aprovizionare. Oamenii erau zdrențăroși, murdari și lihnii de foame. Ca să nu moară, mulți se hrăneau cu carnea cadavrelor umane care erau în preajmă.”

(Rozen M., 2004, 62)

Documentul 12. Mărturie a lui Esther Golbelman, supraviețuitoare a lagărului de la Bogdanovka, iarna 1941-1942 (fragment)

„La Bogdanovka, zilnic erau aruncați din baracă cei care muriseră noaptea. Din nou drumurile erau pavate cu trupuri. Ucrainenii de abia așteptau să mai fie aruncați afară în curțile sovhozului cadavrele celor morți. Se repezeau ca ulii de pradă să-i despoaie. Ce era mai bun din îmbrăcămintea morților lua soldații români, zdrențele le lăsa pentru ucrainenii.

În dimineața zilei de 21 decembrie 1941, zi de iarnă grea, am auzit împușcături. În încăperea noastră nimeni nu știa de unde vin. Cine împușcă pe cine...

Cam după o oră, casele în care ne aflam au fost înconjurate de polițiști ucraineni și de soldați români. Sus pe colină, câțiva ofițeri nemți și români iveau, discutând aprins ce ordine trebuie date.

Din toate barăcile oamenii erau goniți afară. Piața de lângă casele de jos ale vhozului era neagră de oameni.

În ziua de 22 decembrie am rămas închiși în barăci. Ucigașii erau ocupați u evreii de sus, din cocini. Se ucideau cam 2.000 de oameni pe zi: femei, bărbați, ătrâni. Pe copii nici nu-i mai împușcau, îi aruncau direct în râpă, peste foc. Pe ei maturi îi împușcau, ucigându-i. Pe marginea gropii stăteau polițiști ucraineni i jandarmi români. Împușcau cu schimbul.”

Rozen M., 2004, 65)

Documentul 13. Raport despre situația evreilor aflați în ghetourile din Transnistria, ianuarie 1944 (fragmente)

„**1. Număr:** În toată Transnistria sunt internați circa 75.000 evrei (bărbați, emei și copii).

Aceștia trăiesc în lagăre răspândite în toate județele Transnistriei. Cei mai numeroși sunt în județul Moghilău, aproximativ 45.000. Numai în orașul Moghilău trăiesc 11.000, așezați în partea de nord a orașului și locuiesc în casele părăsite de ucraineni, restul trăiesc răspândiți în sate, fiind întrebuințați de către organele administrative la munca câmpului și de către autoritățile militare pentru nevoile lor curente.

Al doilea mare ghetou se află la Berșad, unde sunt circa 8.000 de evrei. Urmează apoi orașul Balta cu 2.700, Jmerinka cu 2.187, Râbnița cu 1.467, Vapniarca cu 1.200.

2. Organizare: Fiecare ghetou este condus de un comitet de 6 evrei, aleși dintre intelectualii internați.

Aceștia au atribuțiunea să se îngrijească de procurarea alimentelor, repartizarea brațelor de muncă, precum și de distribuirea ajutoarelor primite de la comunitate. Comitetele depun o intensă activitate pentru a veni cât mai mult în ajutorul copiilor și celor mai nevoiași.

1. Higienă: Cea mai mare parte dintre evrei locuiesc în casele mici și murdare ale ucrainenilor, aproximativ între 15–35 într-o cameră complet neaerisită; dorm pe scânduri, neavând pături, saltele, cearșafuri și așternuturi și se învelesc cu hainele de pe ei.

În majoritate, ghetourile nu au closete și la Moghilău fecalele sunt răspândite a fiecare pas, nu au băi și nici spălătorii, cu excepția câtorva. Pentru aceste locuințe, evreii plăteau chirii ucrainenilor în haine, bijuterii sau încălțăminte. Dacă locuiesc

în casele aparținând autorităților locale, plătesc de asemeni chirie. Numai o mică parte dintre evrei au pături și saltele, bineînțeles că aceștia sunt cei mai bogați.

2. Sănătate: Pe lângă fiecare ghetou, comitetele de conducere au înființat câte un dispensar, unde sunt internați cei care s-au îmbolnăvit de foame sau mizerie. Aceștia nu au medicamente, nu au aparate chirurgicale și am aflat că rostul acestor dispensare este de a izola pe bolnavi de cei sănătoși, spre a nu produce epidemii.

În ultimul timp, Comunitatea Evreilor din țară le-a trimis medicamente, dar acestea sunt complet insuficiente, neajungând doar decât la câteva ghetouri. În lagărul de la Moghilev sunt internați circa 3.000 de copii bolnavi; mi-a lăsat o impresie detestabilă. Pe scânduri, acoperiți cu saltele, copiii, adesea cadavre, își așteaptă ceasul morții din clipă în clipă. Este ceva groaznic de văzut.

3. Îmbrăcăminte: 90% din cei internați sunt îmbrăcați în zdrențe, producând o impresie oribilă. Hainele ce le-au avut le-au dat localnicilor în schimbul alimentelor sau chiriei, sau le-au vândut spre a-și procura alimente.

4. Hrană: Aceasta este cu desăvârșire insuficientă și de cea mai proastă calitate. Cu ajutoarele primite de la Comunitate sunt hrăniți copiii orfani și o parte din cei ce nu mai au ce vinde. Pentru restul, fiecare trebuie să-și procure singuri alimente de unde și cum știe. Vând zilnic lucruri pe nimic, pentru a-și procura o bucată de pâine.

Am văzut pe străzile ghetoului din Moghilev femei și copii leșinați de foame, întrucât alimentele de la bucătăria comună sunt cu totul insuficiente. Se dă un singur fel de mâncare. Autoritățile nu le vin cu nimic în ajutor, întrucât acestea trebuie să satisfacă mai întâi nevoile urgente ale armatei.

5. Mijloace de existență: La evacuare, evreii au luat cu ei bani, bijuterii și îmbrăcăminte. O parte a acestora le-au pierdut pe drum, iar restul le-au dat în schimbul locuinței și alimentelor sau le-au vândut pe prețuri derizorii.

Am aflat că, pentru a fi găzduit o noapte de ucraineni, au dat în schimb o pereche de ghete sau îmbrăcăminte. Numai o parte din ei găsesc de lucru și pentru munca efectuată primesc de cele mai multe ori alimente. Restul circulă fără nici un rost în ghetouri. Cerșetoria este la ordinea zilei și foarte puțini se ocupă cu comerțul ambulant de alimente.

6. Concluziuni: În ghetouri am găsit mari mutilați de război, invalizi, văduve și orfani, fără nici un sprijin.

De asemenea, am constatat că la evacuare, bărbații fiind la muncă obligatorie, nu au fost ridicați decât femeile și copiii, astăzi bărbații trăind liberi în țară, neputându-le veni cu nimic în ajutor. Le este cu desăvârșire interzisă corespondența. Ni s-a comunicat că au primit dispozițiuni ca corespondența să se facă colectiv pe ghetou,

dar n-au primit nici un răspuns. De asemenea, o parte din familie se găsește internată într-un lagăr, iar tatăl și un copil în alt lagăr. Nu s-a făcut trierea la mulți dintre ei când a fost comisia la fața locului, aceștia fiind mutați dintr-un lagăr în altul. Foarte mulți mi-au comunicat că au fost ridicați de autoritățile din țară fără cercetări și trimiși direct în lagăre, fără ca aceștia să fi avut vreo activitate subversivă. Autoritățile administrative depun mari eforturi pentru a stârpi contrabanda. Jandarmeria își pierde în majoritate timpul cu supravegherea lor. Mă întreb cum se poate gândi cineva că acești oameni ar trebui să se alimenteze singuri, când nu au unde munci ca să câștige, când nu pot primi nimic de la rude și când ajutorul Comunității este cu desăvârșire insuficient. În lagăre sunt o mulțime de copii orfani, ai căror părinți au murit de tifos exantematic în ghetou și circulă prin ghetouri cerșind. Au nevoie urgentă de hrană, medicamente, îmbrăcăminte, lenjerie, încălțăminte, paie, unelte, așternuturi și locuințe mai omenești.”
(Benjamin L., 1996, 543–545)

Exercițiul 1

Citiți Documentul 1!
Cum apreciați motivele invocate de vice prim-ministrul M. Antonescu pentru emigrarea forțată a întregului *element evreiesc* din Basarabia?

Exercițiul 2

Priviți Imaginile 2, 3 și 4!
Descrieți modul în care au fost deportați evreii în timpul guvernării Antonescu.

Exercițiul 3

Citiți Documentele 2 și 3!
Precizați dacă au fost justificate motivele invocate de I. Antonescu pentru politica sa antisemită.

Exercițiul 4

Priviți Harta 1!
– Menționați direcțiile de deportare a evreilor români din Basarabia și Bucovina în Transnistria.
– Numiți principalele lagăre aflate în Transnistria.

Exercițiul 5

Citiți Documentul 5!
Descrieți modalitățile de exterminare a evreilor utilizate de autoritățile române.

Exercițiul 6

Priviți Imaginile 6 și 7!
Descrieți modul în care erau deportați evreii români din Basarabia și Bucovina.

Exercițiul 7

Citiți Documentele 8, 9, 11 și 12!
Descrieți condițiile în care trăiau evreii români deportați în Transnistria.

Exercițiul 8

Citiți Documentul 13!
Realizați un scurt eseu privind *condițiile asigurate* de statul român evreilor români deportați în Transnistria.

Odessa

La 16 octombrie 1941, după un lung asediu, trupele române și germane au reușit să ocupe Odessa. La 23 octombrie, comandamentul militar român din oraș, stabilit într-un fost sediu al N.K.V.D., a fost aruncat în aer pentru că trupele sovietice l-au minat în retragere iar armata română, deși a fost avertizată de localnici, nu a verificat securitatea clădirii. Vinovată pentru acest incident a fost făcută populația evreiască a orașului, iar generalul Antonescu a ordonat acțiuni de pedepsire și represalii care au degenerat repede în adevărate masacre. Numărul victimelor acestor represalii a fost între 2.000 și 4.000 de evrei.

Documentul 14. Ședința Consiliului de Miniștri cu guvernatorii Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei, 13 noiembrie 1941 (fragmente)

„*Dl. mareșal Ion Antonescu, conducătorul statului:* Rolul diviziei a X-a la Odessa este acela pe care l-am spus: este un organ la dispoziția administrației. Cu evreii de la Odessa, ceea ce s-a întâmplat, s-a întâmplat; de acum înainte să se pună regulă. Represiunea a fost destul de severă?

Dl. prof. Gh. Alexianu, guvernatorul Transnistriei: A fost, domnule mareșal.

Dl. mareșal Ion Antonescu, conducătorul statului: Ce înțelegeți prin «destul de severă»? Dv. sunteți cam miloși cu alții, nu cu neamul românesc.

Dl. prof. Gh. Alexianu, guvernatorul Transnistriei: A fost foarte severă, domnule mareșal.

Dl. mareșal Ion Antonescu, conducătorul statului: Am spus să se împuște câte 200 de evrei pentru fiecare mort și 100 de evrei pentru fiecare rănit. S-a făcut așa?

Dl. prof. Gh. Alexianu, guvernatorul Transnistriei: Au fost și împușcați și spânzurați pe străzile Odesei.

Dl. mareșal Ion Antonescu, conducătorul statului: Să faceți așa pentru că eu răspund în fața țării și a istoriei. Să vină evreii din America să mă tragă la răspundere! Nu admit însă confiscarea averilor evreilor. Evreii nu trebuie menajați

ntu că, dacă ar putea, nici ei nu ne-ar menaja pe noi, nici pe mine, nici pe a, nici pe dumnealor. Eu am plecat de la ideea că, dacă nu se va găsi un român e să mă omoare, n-are să mă omoare nimeni. De aceea nu-i las eu pe evrei. Să credeți că ei n-au să se răzbune atunci când vor avea posibilitatea. Dar, ca să aibe cine să se răzbune, termin eu cu ei mai înainte. Și aceasta n-o fac pentru ne personal, ci pentru populația acestei țări.”
enjamin L., 1996, 332)

Exercițiul 9

Citiți Documentul 14!

Utilizând și informațiile pe care le aveți din manual, realizați un eseu privind masacrele de la Odessa.

uația evreilor din aceste teritorii după 1942

În urma înfrângerii de la Stalingrad din iarna 1942–1943, au avut loc schimbări importante în politica regimului Antonescu față de evrei. Pe 16 octombrie 1942 a fost anulat planul de deportare a evreilor din Vechiul Regat și din sudul Transilvaniei către lagărele de exterminare din Polonia și o parte din evreii deportați în Transnistria au fost repatriați. Astfel un grup de evrei originari din jud. Dorohoi, care au supraviețuit, respectiv 6.000 de persoane din 11.000, au revenit în România la sfârșitul lui decembrie 1943. În martie 1944 a fost repatriat un grup de 1.800 de copii (până la 15 ani) rămași orfani în Transnistria. I. Antonescu spera că prin aceste măsuri își va asigura condiții de pace mai blânde în eventualitatea, devenită pentru el, o certitudine, că Germania și aliații ei vor pierde războiul.

Imaginea 11. Deportați evrei întorși din Transnistria (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 12. Deportați evrei întorși din Transnistria (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 13. Deportat evreu întors din Transnistria (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 14. Copii evrei orfani întorși din Transnistria, 28 februarie 1944 (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 15. Copii evrei orfani întorși din Transnistria, 28 februarie 1944 (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 16. Copii evrei orfani întorși din Transnistria, 28 februarie 1944 (Arhiva C.S.I.E.R.)

Numărul victimelor capitolului românesc al *Holocaustului** diferă de la cercetător la cercetător. Acest lucru se întâmplă din cauza interpretării documentelor, dar mai ales a lipsei de documente: Matatias Carp observă dispariția a 264.900 de evrei români; Raul Hilberg și Radu Ioanid citează distrugerea a 270.000 de evrei aflați sub autoritate românească; Dinu Giurescu menționează 108.710 evrei români care au murit în Transnistria, fără a include între victime pe evreii ucraineni și pe cei uciși în Basarabia și Bucovina; Jean Ancel afirmă că în Transnistria au pierit 310.000 de evrei, la care se adăugă încă 100.000 de evrei uciși în Basarabia și Bucovina în anul 1941 iar, potrivit calculelor lui Andrei Șiperco, autoritățile române din vremea războiului au fost responsabile de exterminarea a peste 200.000 de evrei, dintre care jumătate deportați din țară, ceilalți fiind localnici din Transnistria.

Evreii români și ucraineni care au pierit în teritoriile aflate sub administrație românească – Bucovina, Basarabia, Transnistria – au fost între 280.000 și 380.000

Imaginea 17. Copil evreu bucureștean înainte de deportarea în Transnistria (Arhiva C.S.I.E.R.)

Imaginea 18. Același copil evreu bucureștean, după întoarcerea din Transnistria (Arhiva C.S.I.E.R.)

de persoane, așa cum se menționează în Raportul Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România.

Ion Antonescu este responsabil direct pentru uciderea evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria și a acționat după un plan propriu. În același timp, atunci când interesele politice proprii au cerut respingerea cererii germane de a deporta evreii din Vechiul Regat și sudul Transilvaniei în lagărele de exterminare din Polonia, în toamna anului 1942, regimul Antonescu a putut să respingă această cerere. Astfel au supraviețuit aproximativ 290.000 de evrei.

Exercițiul 10

Priviți Imaginile 11 – 18!

Analizați condițiile în care se aflau deportații evrei la revenirea din Transnistria.

Holocaustul în nordul Transilvaniei

Evreii din nord-vestul Transilvaniei au avut un statut diferit de cel al evreilor din Vechiul Regat sau al celor din Basarabia și Bucovina. Pe 30 august 1940, prin dictatul de la Viena, România a fost obligată să cedeze Ungariei o parte a Transilvaniei și astfel o parte a evreilor ardeleni – 165.000 – au ajuns sub administrație maghiară.

Autoritățile maghiare au început rapid să aplice măsurile antievreiești: ziarele, cluburile și asociațiile evreiești au fost desființate. Odată cu ocuparea Ungariei de către Germania, la 19 martie 1944, evreilor din Ungaria (inclusiv celor din nordul Transilvaniei) li s-a aplicat „soluția finală”.

În data de 26–28 aprilie, guvernul maghiar în colaborare cu germanii a emis un decret prin care evreii trebuiau să fie concentrați în *ghetouri**. Centrele de ghetoizare transilvănene au fost reședințele de județ

sau localitățile cu o populație evreiască numeroasă – Dej, Cluj, Baia Mare, Gherla, Oradea, Satu Mare, Șimleul Silvaniei, Reghin, Sfântu Gheorghe și Târgu-Mureș.

Procesul de ghetoizare a durat o săptămână, între 3 și 10 mai. În aceste centre evreii urmau să fie concentrați în ghetouri, zone izolate din cartierul evreiesc, fabrici abandonate, depozite sau cărămidării.

Mutarea în ghetouri a fost repede urmată de o nouă etapă a tragediei evreilor din nordul Transilvaniei. Deportarea către lagărele de exterminare din Polonia a început în mai 1944. În fiecare zi, câte patru trenuri cu câte 35–40 de vagoane de marfă fiecare erau trimise din centrele de ghetoizare spre lagărele de exterminare. Fiecare tren transporta câte 3.000 de evrei, 70–80 în fiecare vagon. Procesul de deportare a fost astfel finalizat într-un timp record – doar 24 de zile. Autoritățile maghiare și „specialiștii” germani au deportat spre lagărele de exterminare din Polonia (*Auschwitz**) 166.061 evrei din nordul Transilvaniei. Dintre aceștia au pierit 135.000 și doar 31.061 au supraviețuit.

Imaginea 19. Jandarmeria maghiară în nordul Transilvaniei

Deportarea romilor în Transnistria

Romii (*țigani*) sunt originari din nord-vestul Indiei și din Pakistanul de astăzi (provincia Punjab). Cel mai probabil, ei au părăsit aceste teritorii în jurul anului 1000 și au migrat spre vest (Orientul Apropiat, Africa de Nord, Europa). În secolul al XIV-lea au ajuns în Peninsula Balcanică, iar la începutul și la mijlocul secolului al XV-lea au ajuns în Europa Vestică și Nordică. Cauzele migrației populației rome sunt complexe: demografice, economice și culturale.

Pe teritoriul României prezența romilor este documentată din secolul al XIV-lea, cea mai veche atestare fiind din 3 octombrie 1385, când domnul Țării Românești, Dan I, dăruiește ctitoriei sale, mănăstirea Vodița, „40 de sălașe de țigani”. În Țările Române romii aveau un *statut juridic** inferior, ei fiind robi domnești, mănăstirești sau boierești. Romii trăiau în *sălașe*.

Legile din Principatele Române conțineau prevederi prin care populația romă era așezată într-o stare juridică de inferioritate. Unii robi lucrau pe diferite moșii iar unii dintre ei erau nomazi. La mijlocul secolului al XIX-lea, printr-un șir de legi s-a realizat dezrobirea (*emanciparea**) țăganilor.

Meseriile și ocupațiile tradiționale ale romilor erau legate de activități meșteșugărești (căldărari, lingurari, cazangii, fierari, zlătari, bidinari, spoitori etc.) sau de divertisment (circari, lăutari, ursari, ghicitori etc.)

Prima lucrare despre romii din Principate a fost publicată în 1837 (Mihail Kogălniceanu, *Esquisse sur l’histoire, les mœurs et la langue des cigains*).

Imaginea 20. Țigani nomazi în zona Brașovului, 1910

mai degrabă ca o categorie socială și nu ca o minoritate națională. La recensământul din anul 1930 s-au declarat țigani 262.501 persoane, ceea ce reprezenta 1,5% din populația țării. Majoritatea, 221.726 persoane (84,5%) locuiau în sate, iar 40.775 (15,5%) locuiau în orașe.

În timpul celui de-al II-lea război mondial, regimul Antonescu a luat măsuri împotriva unei părți a populației rome.

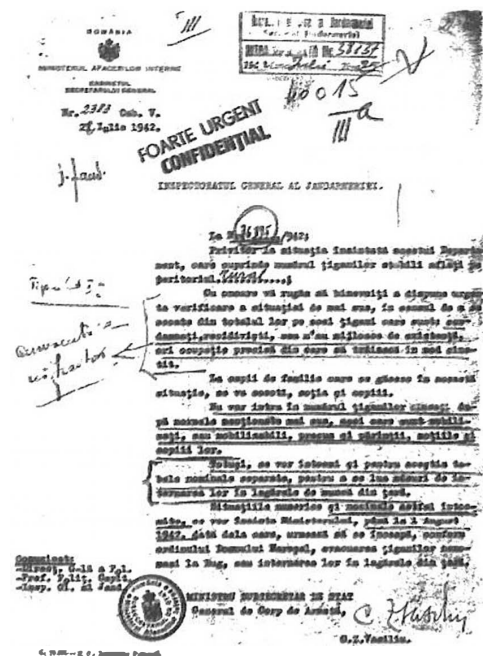
În anul 1942, Ion Antonescu, personal, a luat decizia de deportare a unor categorii de romi în teritoriul dintre Nistru și Bug (*Transnistria**), motivând că sunt „periculoși și indezirabili”.

Au existat două mari operațiuni de deportare: 1. Între 1 iunie și 15 august 1942 au fost deportați toți romii nomazi. Ei s-au deplasat pe jos sau cu căruțele; 2. În septembrie 1942 au fost deportați o parte dintre romii sedentari. Operațiunea s-a făcut pe calea ferată cu ajutorul a nouă garnituri de tren. În octombrie 1942, deportările în Transnistria au fost sistate, dar s-au mai făcut deportări individuale de romi și ulterior. În total între iunie 1942 și decembrie 1943 au fost deportați în Transnistria 25.000 de romi.

Imaginea 21. Categoriile de țigani care urmau să fie evacuate în Transnistria, 22 iulie 1942

În timpul Holocaustului, în unele țări europene romii au fost supuși unui regim de discriminare pe considerente rasiale. În Germania nazistă și în teritoriile ocupate de aceasta, romii au fost deportați și exterminați în lagărele de exterminare din Polonia (Auschwitz, *Treblinka** ș.a.).

În România, în perioada interbelică nu a existat o „problemă a țăganilor”. Ei erau percepuți

Odată ajunși în Transnistria, romii au fost așezați în partea de est, pe malul Bugului, în județele Golta, Oceacov, Berezovca și Balta. Ei trăiau în așa-numitele „colonii de țigani”, care erau ca niște lagăre sau ghetouri.

Din cauza tratamentului pe care l-au suferit, ca și din cauza foamei, frigului, bolilor și a mizeriei, foarte mulți dintre romii deportați au murit în Transnistria. Se apreciază că din cei 25.000 de romi deportați, circa 11.000 au murit în locurile de deportare și doar aproximativ 14.000 au supraviețuit deportării.

Scurtă cronologie a unor evenimente în contextul Holocaustului în România

1938, ianuarie 22 – Publicarea de către guvernul Goga (1937, decembrie – 1938, februarie) a decretului-lege privind revizuirea cetățeniei, procedeu la care a fost supusă numai populația evreiască. Peste 200.000 de persoane de origine evreiască și-au pierdut cetățenia română.

1940, iunie 26 – Notă ultimativă a guvernului sovietic adresată României: Basarabia și Bucovina de nord au intrat în componența URSS, cu o populație evreiască de peste 270.000 persoane.

1940, iulie 1 – Pogrom antievreiesc la Dorohoi, organizat și executat de unități militare în retragere din teritoriile intrate în componența Uniunii Sovietice. S-a soldat cu 50 de morți.

1940, august 9 – Publicarea de către guvernul Gigurtu (iulie–septembrie 1940) a decretului-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România. A fost o lege bazată pe principii etnicist-rasiste. Evreii nu mai beneficiau de drepturile cetățenești acordate de Constituție celorlalți locuitori ai țării.

1940, august 30 – Este semnat Dictatul* de la Viena, prin care nordul Transilvaniei intră sub stăpânire maghiară, cu o populație evreiască de peste 160.000 de persoane.

1940, septembrie 5 – Publicarea decretului regal privind instalarea generalului Ion Antonescu în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri.

1940, septembrie 6 – Publicarea decretului regal privind investirea generalului Ion Antonescu cu depline puteri pentru conducerea statului român.

1940, septembrie 14 – Decret regal: Statul român devine Stat național legionar. Generalul Ion Antonescu este conducătorul statului legionar și șeful regimului legionar. Horia Sima este conducătorul mișcării legionare.

1941, ianuarie 21–23 – Pogromul din București în zilele rebeliunii legionare. Au fost uciși peste 120 de evrei. S-au profanat principalele lăcașuri de cult: Templul Coral, Sinagoga Mare, Unirea Sfântă, Marele Templu al evreilor sefarzi. Au fost devastate sute de locuințe și magazine evreiești.

1941, februarie 14 – Decret regal. S-a abrogat decretul din 14 septembrie 1940 privind proclamarea Statului național legionar român.

1941, iunie 21 – Ministerul Afacerilor Interne emite ordinul privind evacuarea evreilor din sate și târguri. S-a comunicat Marelui Stat Major, Inspectoratului General al Jandarmeriei, Direcției Generale a Poliției, tuturor prefecturilor. Evreii au fost concentrați în capitalele de județ.

1941 iunie 22 – Generalul Ion Antonescu ordonă armatei române trecerea Prutului. România intră în războiul antisovietic alături de Germania nazistă. Se instaurează un regim de teroare antievreiască.

1941, iunie 29 – iulie 6 – Desfășurarea pogromului din Iași prin împușcarea evreilor în incinta chesturii poliției și asfixierea în masă în „trenurile morții”.

1941, iulie 5 – Unități de avangardă ale armatei române intră în Cernăuți. Începe asasinarea în masă a evreilor.

1941, iulie 17 – Trupele germane și române intră în Chișinău. Au fost uciși circa 10.000 de evrei.

1941, iulie 24 – Înființarea ghetoului din Chișinău.

1941, iulie 25 – Peste 25.000 de evrei din Basarabia au fost aruncați peste Nistru, în Ucraina.

1941, iulie – Trupele române și germane, pe măsură ce cuceresc teritoriile din Basarabia și Bucovina, asasinează în masă populația evreiască.

1941, august 5 – Începe returnarea de către nemți a miilor de evrei basarabeni aruncați de către autoritățile antonesciene dincolo de Nistru. Mii de evrei au fost uciși.

1941, august 5 – Se emite ordinul guvernamental privind obligativitatea de a purta semnul distinctiv de către evrei.

1941, august 19 – Se hotărăște intrarea sub administrație română a teritoriului dintre Nistru și Bug (Transnistria), cu excepția regiunii Odessa. Gh. Alexianu este numit guvernatorul Transnistriei.

1941, august – Înființarea lagărelor la Secureni, Edineț și în alte localități din Basarabia, pentru evreii returnați de nemți de pe teritoriul Transnistriei.

1941, septembrie 3 – Ordinul circular emis de Cabinetul ministrului de Interne prin care se face cunoscut prefectilor de județe că evreii sunt obligați să poarte ca semn distinctiv o stea cu șase colțuri, cusută pe haină, în partea stângă a pieptului.

1941, septembrie 10 – S-a anulat ordinul privind obligativitatea purtării semnelui distinctiv de către evrei. Totuși, în Moldova, Cernăuți și Transnistria evreii au continuat să-l poarte.

1941, septembrie 16 – Reîncep deportările în Transnistria. Pornește la drum primul lot al evreilor basarabeni din lagărul Vertujeni.

1941, octombrie 9 – Primul apel adresat lui Ion Antonescu de către președintele Federației Uniunilor de Comunități Evreiești, dr. W. Filderman, prin care cere oprirea deportării evreilor din Basarabia și Bucovina în Transnistria.

1941, octombrie 9 – Încep deportările în Transnistria din toate localitățile din Bucovina de sud.

1941, octombrie 10 – Se ordonă înființarea ghetoului din Cernăuți și deportarea tuturor evreilor care se mai află pe teritoriul Bucovinei de nord.

1941, octombrie 11 – Al doilea apel adresat lui Ion Antonescu de către dr. W. Filderman, în care arată că „deportarea înseamnă moartea, moartea fără vină, fără altă vină decât aceea de a fi evreu”.

1941, octombrie 13 – Începe deportarea evreilor din ghetoul din Cernăuți.

1941, octombrie 16 – Intrarea trupelor române în orașul Odessa.

1941, octombrie 22 – Sare în aer clădirea Comandamentului militar din Odessa (fostul sediu al N.K.V.D.). Au murit 61 de persoane din Comandamentul militar românesc.

1941, octombrie 23-26 – Represalii sângeroase împotriva evreilor din Odessa. Conform ordinului conducătorului statului, au fost asasinați în primul rând evreii refugiați din Basarabia. Numărul victimelor se estimează între 25.000 și 40.000.

1941, noiembrie 7 – Primul convoi de deportați din orașul și județul Dorohoi este imbarcat în vagoane pentru vite și trimis spre Transnistria.

1941, decembrie 17 – Ultimele convoaie cu evrei sosite din Bucovina și județul Dorohoi trec Nistrul prin Atachi. Se încheie prima etapă a deportării evreilor din România.

1941, decembrie 17 – Apare decretul-lege semnat de conducătorul statului cu privire la dizolvarea Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din România.

1941, decembrie 21 – Sub conducerea prefectului județului Golta, lt. col. Isopescu Modest, începe masacrarea evreilor din ghetoul Bogdanovca (Transnistria). Au fost ucise în jur de 80.000 de persoane, evrei basarabeni și localnici.

1942, ianuarie 30 – Apare regulamentul de funcționare al Centralei Evreilor din România.

1942, februarie 27 – Scufundarea vasului „Struma” în apele Mării Negre. Au pierit peste 700 de evrei.

1942, februarie – Asasinarea evreilor din lagărele de la Domanovca și Acmețetca – Transnistria.

1942, iunie 7 – Din ordinul conducătorului statului reîncepe deportarea evreilor din Cernăuți.

1942, iunie 14 – Sunt deportați 450 de evrei din Dorohoi.

1942, iulie 11 – Marele Stat Major ordonă măsurile referitoare la organizarea deportărilor de evrei în Transnistria ca sancțiune pentru abaterile de la regimul muncii obligatorii.

1942, iulie 24 – Președinția Consiliului de Miniștri ordonă Ministerului Afacerilor Interne să treacă la deportarea în Transnistria a tuturor evreilor suspectați ca luptători sau simpatizanți comuniști.

1942, august 8 – Apariția în „Bukarester Tageblatt”, organul de presă al Ambasadei germane din București, a articolului „Rumänien wird Judenrein” (România va fi curățată de evrei). Populația evreiască a aflat, astfel, că deportarea ei în lagărele naziste de exterminare este în plină pregătire.

1942, septembrie 4 – Începe marea bătălie de la Stalingrad, desfășurată în două etape: bătălia de apărare (4 septembrie – 19 noiembrie 1942) și ofensiva sovietică (19 noiembrie 1942 – 2 februarie 1943).

1942, septembrie 8 – Deportarea unui lot de peste 1.500 de evrei din Vechiul Regat și sudul Transilvaniei în Transnistria.

1942, septembrie 13 – Cordell Hull, ministrul Afacerilor Externe al Statelor Unite, transmite prin radio, cu prilejul anului nou evreiesc, un mesaj de simpatie către evreii de pretutindeni. Evenimentul are un puternic ecou atât la oficialități, cât și în presa din România.

1942, septembrie 16 – Din ordinul Marelui Stat Major, sunt ridicați și închiși într-o școală evreiască din București 148 de evrei, împreună cu familiile lor, pentru deportarea în Transnistria.

1942, septembrie 22 – Deportarea în Transnistria a evreilor arestați la 16 septembrie, inclusiv a altor câteva sute din toată țara.

1942, septembrie 22 – Memoriul adresat de dr. W. Filderman guvernului, în care cere să nu se dea curs insistențelor Germaniei naziste de a deporta evreii din România în lagărele naziste de exterminare.

1942, octombrie 16 – Apare în presă comunicatul Consiliului de Miniștri referitor la hotărârea de sistare a deportărilor în Transnistria. Se respinge și planul german de deportare a evreilor în lagărele naziste de exterminare.

1942, noiembrie 22 – Are loc o ședință a conducătorilor Centralei Evreilor din România la care participă dr. W. Filderman. Se comunică propunerea guvernului privind posibilitatea emigrării celor aproximativ 75.000 de evrei supraviețuitori în Transnistria în schimbul unei taxe de câteva zeci de miliarde de lei. Dr. Filderman cere înainte de orice discutarea repatrierii deportaților.

1942 – În nordul Transilvaniei, aflată sub ocupație maghiară, sunt organizate detașamentele de servicii pentru front. Sunt încadrați bărbații evrei care

au depășit vârsta de 21 de ani. Aproximativ 15.000 de persoane. Cel puțin jumătate dintre ei au pierit.

1943, ianuarie 1 – Deplasarea primei delegații evreiești în Transnistria pentru organizarea asistenței deportaților.

1943, ianuarie 2 – Dr. Filderman adresează o notă guvernului, prin care cere repatrierea din Transnistria a orfanilor, a celor trimiși din Vechiul Regat din cauza așa-ziselor abateri de la disciplina muncii obligatorii, a evreilor din Dorohoi, a evreilor care au cerut repatrierea în URSS pentru întregirea familiei.

1943, mai 11 – Mareșalul Antonescu ordonă ca evreii să fie supuși unei contribuții excepționale de 4 miliarde de lei. Termenul de plată este de o lună de zile. Cei ce nu vor plăti vor fi sancționați.

1943, mai 12 – Dr. W. Filderman adresează un memoriu lui N. Gingold, președintele Centralei Evreilor din România, în care demonstrează cu date imposibilitatea colectării sumei solicitate. Memoriul lui Filderman este înaintat conducătorului statului.

1943, mai 26 – Conducătorul statului ordonă deportarea în Transnistria a dr. Filderman, considerând tonul memoriului o dovadă de impertinență.

1943, august – Reîntoarcerea dr. W. Filderman din Transnistria. Înaintează guvernului numeroase note documentate cu privire la situația dramatică a evreilor din Transnistria. Cere repatrierea lor imediată.

1943, septembrie 7 – Centrala Evreilor din România formulează o cerere de repatriere din Transnistria a diferitelor categorii de evrei.

1943, octombrie 2 – Se ordonă repatrierea din Transnistria a deportaților, așa-ziși „infractori ai disciplinei la munca obligatorie”.

1943, decembrie 8 – Se ordonă repatrierea din Transnistria a deportaților originari din Dorohoi.

1943, decembrie 20 – Sosesc în Dorohoi în jur de 1.500 repatriați din Transnistria.

1944, februarie 15 – S-a ordonat repatrierea din Transnistria a orfanilor de ambii părinți, până la vârsta de 15 ani.

1944, martie 6 – Sosesc la Iași 1.846 orfani repatriați din Transnistria.

1944, martie 19 – Ocuparea Ungariei de către trupele germane. Instalarea guvernului Sztojai, net progerman. Se trece la aplicarea „Soluției finale” în nordul Transilvaniei, aflată sub ocupație maghiară.

1944, martie 20 – Se ordonă repatrierea evreilor din Transnistria. Ordinul fiind dat târziu, în plină ofensivă a trupelor sovietice care au trecut Bugul, nu poate fi executat decât în proporție minimă.

1944, martie 21 – La Budapesta, Eichmann, luând primul contact cu Consiliul evreiesc, declară: „Germanii doresc ca evreii să aibă o comportare disciplinată. Numai pentru faptul că cineva este evreu nu i se va întâmpla nimic”

1944, martie 29 – Consiliul de Miniștri maghiar aprobă 69 de ordine guvernamentale antievreiești, care marchează începerea depozitării tuturor evreilor (inclusiv a celor din nordul Transilvaniei) de drepturi cetățenești, separarea și izolarea lor de restul populației.

1944, martie 30 – Vasul „Milka” pleacă spre Palestina din portul Constanța, cu 243 de emigranți.

1944, aprilie 4 – Vasul „Belacita” pleacă din portul Constanța spre Palestina, cu 120 de orfani reveniți din Transnistria și 30 de supraveghetori.

1944, aprilie 5 – Intră în vigoare, în Ungaria (inclusiv în nordul Transilvaniei) obligativitatea purtării stelei galbene.

1944, mai 3 – Se declanșează acțiunea de strângere în ghetouri a evreilor din nordul Transilvaniei.

1944, mai 10 – Se încheie operația de ghetoizare în nordul Transilvaniei.

1944, mai 15 – Începe deportarea evreilor din Transilvania de nord în lagărele naziste de exterminare. Acțiunea se încheie la 7 iunie.

1944, iulie 6 – Pleacă spre Palestina, din portul Constanța, vasul „Kasbek” cu 700 de emigranți.

1944, august – Vasul „Mefküre”, plecat din portul Constanța, cu emigranți spre Palestina este scufundat. Pe vas se aflau 60 de copii orfani, supraviețuitori din Transnistria.

1944, august 23 – Răsturnarea regimului antonescian. România întoarce armele împotriva Germaniei naziste.

1944, septembrie 16/17 – Pogromul de la Sărmaș (jud. Dej), organizat și executat de trupele maghiare care au ocupat vremelnice localitatea.

1944, decembrie 19 – Promulgarea decretului-lege de abrogare a măsurilor legislative antievreiești în România, adoptate în perioada regimului Antonescu.

Documentul 15. Dimitrie Cantemir despre romii din Moldova, *Descrierea Moldovei*, 1716 (fragment)

„Țiganiile sunt împrăștiate aici și acolo în toată Moldova și nu află boier care să nu aibă în stăpânirea sa câteva sălașe de-ale lor. De unde și când au venit acest neam în Moldova? Nu știu nici ei înșiși și nici nu se găsește nimic despre dânșii în cronicile noastre. Toți Țiganii, din toate ținuturile, au același grai, care este amestecat cu multe cuvinte grecești și pesemne și persienești. Ei nu au altă îndeletnicire afară de fierărie și zlătărie. Au aceeași înfățișare și aceleași năravuri ca și Țiganii din alte țări; însușirile lor cele mai de seamă și ceea ce îi deosebește de alții sunt trândăvia și furtișagul.”

(Cantemir D., 1973, 297)

Documentul 16. Declarația lui Ion Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri, 7 februarie 1941 (fragmente)

„Toți Țiganii din București trebuie scoși. Dar înainte de a-i scoate, trebuie să ne gândim unde îi ducem și ce facem cu ei. Soluția ar fi fost să așteptăm până se asanează Bălțile Dunării, ca să facem sate țigănești acolo și să-i ocupăm cu pescuitul etc. ... O altă soluție este să intrăm în tratative cu proprietarii mari. În Bărăgan, totdeauna a fost lipsă de brațe de muncă. Să construim aceste sate, nu definitiv, dar să facem niște case și barăci, organizație sanitară, comerț, cârciumi etc. Să facem o statistică a lor și să-i ridicăm odată, în masă, și-i aducem în acele sate. Facem trei-patru sate, de câte 5–6.000 familii, și instalăm acolo gardienii împrejurul lor, să nu poată să iasă. Ei își trăiesc viața acolo și găsesc de muncă acolo.”

(Ciucă M.D. edit., 1998, 181)

Documentul 17. Ordinul nr. 70 din 22 mai 1942 al Președinției Consiliului de Miniștri către Ministerul Afacerilor Interne, Subsecretariatul de Stat al Marinei și Guvernământului Transnistriei, prin care se decide deportarea în Transnistria a unor categorii de romi

„Pentru asigurarea ordinii interne și eliminarea elementelor eterogene și parazitare, am onoarea a vă transmite următoarele dispozițiuni ale domnului mareșal Antonescu:

1. Țiganiile nomazi, grupați în șatre din toată țara, vor fi imediat dirijați pe jos și pe drumurile cele mai scurte, prin organele de jandarmerie, spre Transnistria, unde vor fi instalați prin grija guvernământului; legiunile de jandarmi vor urmări mișcarea lor și lunar se va raporta Cabinetului Militar stadiul ei.

2. Se va face o clasare și o statistică a ȝiganilor din regiunea București, Pitești, Ploiești și Buzău în vederea trimerii și a acestora în Transnistria. Se vor stabili prin clasare categoriile ce vor fi exceptate (cei cu ocupațiuni folositoare) și se vor face studiile necesare transportului pe c.f. până la Dunăre (Oltenița – Giurgiu). Paralel, Subsecretariatul de Stat al Marinei va studia transportul lor pe apă de la Giurgiu–Oceacov–Bug și, după posibilitățile lui de execuție, se vor stabili grupele și data plecării lor. Ulterior, în raport cu posibilitățile de transport, se vor degaja toate centrele urbane și apoi cele rurale de toți ȝiganii parazitari, retrograzi și necinstiți, pripășiți și tolerați prin o condamnabilă nepăsare a conducerii treburilor noastre publice de până acum. Toate aceste măsuri au un caracter strict secret pentru a se evita sustrageri și agitațiuni de spirite. Nici organelor de execuție, nici șatreilor nomade nu li se va arăta nici scopul, nici destinația finală. Ridicarea ȝiganilor din București se va face în masă și prin surprindere, însă organizat și cu omenie. Operațiunea va începe în luna iunie, pentru a le da posibilitatea de instalare pe timpul verii și de agonisire a mijloacelor de trai pentru iarna viitoare. Ministerul de Interne va convoca o conferință a tuturor organelor interesate (poliție, jandarmerie, căile ferate, marină, sănătate publică, guvernământ) pentru stabilirea tuturor detaliilor de execuție și va prezenta domnului mareșal planul general al operațiunei.”

(Achim V., 2004, 9–10)

Documentul 18. Situația deportaților romi din județul Oceacov, notă informativă a Siguranței, 5 decembrie 1942 (fragmente)

„Pe timpul cât au stat în cazărmile de la Alexandrudar, ȝiganii au trăit într-o mizerie de nedescris. Erau alimentați insuficient. Li se dădeau 400 gr. pâine pentru cei capabili a munci și câte 200 gr. pentru bătrâni și copii. Li se mai dădeau puțini cartofi și foarte rar pește sărat și acesta în cantități extrem de mici.

Din cauza proastei alimentări, unii ȝigani – aceasta o formează majoritatea – au slăbit într-atât că au ajuns numai schelete. Zilnic mureau – mai ales în ultimul timp – câte 10–15 ȝigani. Erau plini de paraziți. Vizita medicală nu li se făcea deloc, iar medicamente nu aveau. Sunt goi, fără haine pe ei, iar rufăria și îmbrăcăminte le lipsește de asemenea completamente. Sunt femei al căror corp (partea inferioară) este gol în adevăratul sens al cuvântului. Săpun nu li s-a dat de când au venit, din care cauză nu s-au spălat nici ei și nici n-au putut să-și spele singura cămașă ce o au.

În general situația ȝiganilor este groaznică și aproape de neînchipuit. Din cauza mizeriei, mulți dintre ei au ajuns niște umbre și aproape sălbateci. Această

stare a lor se datorește din cauza relei cazări și alimentări, precum și a frigului. Din cauza foametei la care sunt supuși, i-au speriat pe ucrainenii cu furturile. Dacă în țară unii ȝigani se țineau de furturi, o făceau din obișnuință, pe când acolo și ȝiganul care în țară era cinstit s-a pus pe furt, căci foamea l-a dus la acest gest rușinos.

Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noiembrie a.c. au murit 309 ȝigani. Au fost găsite cadavre de ȝigani pe șoseaua Oceacov-Alexandrudar. Aceștia au murit de foame și frig.

Dar că ȝiganii de la cazărmile Alexandrudar au fost cazați mai omeneste prin comunele arătate mai sus, încă nu s-a rezolvat problema ȝigănească din județul Oceacov. Li s-a ameliorat întrucâtva doar situația, fiind expuși mai puțin frigului și că au fost deparazitați. Dar dacă nu li se va da și lemne sau alt combustibil, ȝiganii vor fi în stare să facă din case ceea ce au făcut din cazărmi, niște locuințe nelocuibile. Și frigul o să-i ducă și la aceasta, fără să se gândească că răul și-l agravează, și că pericolul de a muri de frig este mai mare. De asemenea, dacă nu li se va da o alimentație omenească, asistență medicală și medicamente, precum și îmbrăcăminte la unii, mortalitatea ȝiganilor nu o să scadă, dar va crește pe zi ce gerul va crește și el. De asemenea, vor intensifica furturile de la ruși. De altfel, populația băștinașă este foarte revoltată și starea de spirit a acesteia este foarte scăzută prin faptul că au fost evacuați din casele lor în timp de iarnă pentru ca aceste case să fie date pe seama ȝiganilor, pe care nu pot să-i sufere.”

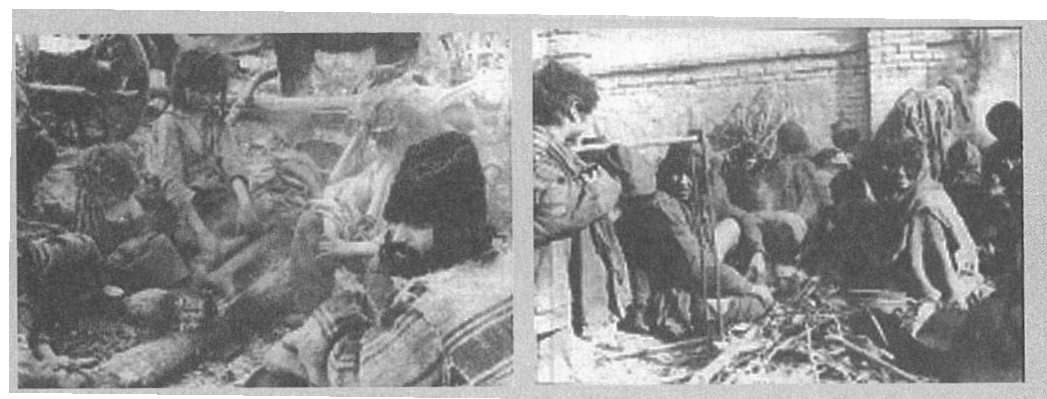
(Achim V., 2004, 24–29)

Documentul 19 Mărturia lt. col. Vasile Gorsky, fostul prefect al județului Oceacov (Transnistria), depusă în 1945 (fragmente)

„La o conferință a prefecților din Transnistria din timpul verii lui 1942, dl. guvernator Alexianu mi-a comunicat că la ordinul Mareșalului Antonescu vor fi expulzați din țară și trimiși în județul Oceacov mai multe mii de ȝigani nomazi... Într-o săptămână au venit 15.000 de ȝigani. Comandantul Legiunii de jandarmi mi-a raportat verbal după sosirea primelor trenuri că aceștia au venit într-o stare de neînchipuit. Erau mulți bătrâni, femei și foarte mulți copii. În căruțe erau paralitici, bătrâni de peste 70 de ani, orbi, cerșetori, unii muribunzi. Marea majoritate aproape goi, în zdrențe... Erau revoltați, strigau, urlau, blestemau, pentru ce au fost ridicați de la casele lor și trimiși în Transnistria. Mulți mi-au făcut dovada că aveau copii pe front, femei ai căror soți erau pe front; unora le muriseră pe front fiii sau soții, alții aveau de-ai lor răniți în spitale. Despre aceste cazuri am raportat în scris și verbal, prin telefon, d-lui guvernator, care mi-a dat ordin ca pentru aceste cazuri să-i fac raport pentru fiecare caz separat în parte... În timpul iernii 1942–1943 au

nurit 3.000–4.000 de țigani. Deși ni s-au dat ordine precise referitoare la actele de deces, n-am reușit să stabilim datele exacte deoarece, datorită numărului prea redus de jandarmi, țiganii reușeau să fugă spre Odessa sau spre România. Ei erau arestați pe drum, închiși în alte localități, unde mureau fără acte de identitate. Rezultatul practic al deportării țiganilor în Transnistria a fost un uriaș eșec, atât material cât și moral... Rezultatul material a fost resimțit în România, unde lipsa brațelor de muncă s-a constatat imediat. La Oceacov au fost distruse sate întregi, au fost arse livezi, s-a produs moartea a 4.000 de țigani, precum și a altor câteva sute de localnici, jandarmi, soldați. În plus, dificultățile, pentru administrația civilă a județului, legate de sistemul transporturilor pe cale ferată, și de detenția țiganilor de către posturile de poliție sau de jandarmi.”

(Ioanid. R., 1998, 316–317)

Imaginile 22 și 23. Romi care au supraviețuit deportării, pe drumul de întoarcere în țară, Tîghina 1944

Documentul 20. Interviu cu Ioan Marin, supraviețuitor al deportării în Transnistria, iunie 2001 (fragmente)

„Ne-au dus tot așa, cu mașina, la Gara Triaj din București. Acolo se aflau vagoane de marfă, două vagoane din acelea de vite... Ca mâncare, câte o pâine uscată la câte doi inși, adică o jumate de pâine pentru două persoane. Când am ajuns acolo, în gară: hărmălaie, gălăgie, unii plâneau, alții se văitau, «Ce-i cu noi, unde ne duceți, aoleo», «De ce», «Ce am făcut, ce am furat», câte și mai câte moduri de vociferare, în românește, în țigănește... Când ne-au încărcat, în zori de zi a plecat și garnitura; mai plecase înaintea noastră o garnitură, așa că a mai scăzut din tumult... Erau vagoane din astea acoperite, unde se transportă vite, cu ușile zăvorâte.

Acolo (la Tiraspol) ne-au debarcat, am trecut pe la niște medici să ne controleze, să nu avem boli din alea care să răspândească microbii. Apoi, ne-am luat în spate copiii, bătrânii bolnavi și, în sfârșit, ne-au încărcat în niște camioane din astea motorizate militare. La Tiraspol, acolo, într-o curte îngrădită cu, cum să vă spun, îngrădită cu sârmă, așa ca un fel de lagăr, ca un fel de obor, cu mai multe rânduri de sârmă ghimpată, acolo ne-am dat seama că suntem majoritatea țiganilor. Au început să vorbească care în românește, care în țigănește: «Fraților, ne-a adus Antonescu aici pentru exterminare, pentru ca să ne înmormânteze, să ne omoare, să ne curețe de pe fața pământului...» Ei, de acolo au început – cum am spus – pornirile. Alții porneau, dacă îi trimiteau pe jos, la lagărul sau la punctul de muncă din colhozul cutare, alții după cum erau cerințele... Prima dată am fost la Oceacov cu ai mei. De la Oceacov am fost la un fel de colonie, un colhoz, unde ne-au repartizat pe unii la paie, pe alții la coceni, la curățat cartofi, la scos cartofi, la încărcat în saci... Ei, și cum vă spuneam, banii adunați mi-au prins bine. Pentru că acolo, în Transnistria, se purtau cu noi exact ca cu infractorii, de aceea cu banii ne mai ajutam, mai ales dacă ne mutau dintr-un loc în altul. Până a început tragedia în iarna lui 1942 spre '43, atunci a început tragedia.”

(Nastasă L., Varga A. (edit), 593–610)

Exercițiul 11

Citiți Documentul 17!

- **Descrieți organizarea procesului de deportare a romilor în Transnistria.**
- **Enumerați instituțiile statului implicate în deportarea romilor în Transnistria.**
- **Explicați de ce documentul a fost strict secret.**

Exercițiul 12

Citiți Documentele 19 și 20!

Precizați:

- **categoriile de romi care au fost deportate;**
- **condițiile în care au fost deportați romii.**

Evaluare. Tema 8

I. Situați în timp și ordonați cronologic:

data	evenimentul
	– ocuparea Ungariei de către germani
	– acordul de la Tighina
	– ocuparea Odessei
	– deportarea în masă a evreilor din Bucovina
	– Diktatul de la Viena

II. Stabiliți relația corectă între următorii termeni și definițiile lor

termen	definiție
<i>Transnistria</i>	– curent extremist și discriminatoriu de respingere și ură față de evrei. Termenul a apărut în lucrările lui W. Marr intitulate „Antisemitismus” (1873) și „Calea spre victoria germanismului asupra iudaismului” (1879) și poate fi definit ca antiiudaismul medieval la care s-a adăugat rasismul modern [antisemitism = antiiudaism + rasism]
<i>Curățirea terenului</i>	– acțiune abuzivă de mutare forțată, de alungare a unei persoane sau a unui grup de persoane în exil, într-o regiune îndepărtată
<i>Deportare</i>	– (ebr. <i>iehudi</i>), persoană care respectă tradițiile iudaice: crede într-un singur Dumnezeu (al lui Abraham și al lui Moise), este circumcis (în cazul bărbaților), respectă șabatul, respectă Legile iudaice și legile alimentare cașer*
<i>Antisemitism</i>	– formulă folosită de administrația și armata română în Bucovina, Basarabia. Termenul acoperea: execuțiile sumare, jafurile, violurile, deportările, marșurile forțate
<i>Evreu</i>	– zonă geografică între râul Nistru și râul Bug care în perioada 1941–1944 a fost administrată de România. Aici au avut loc operațiuni de concentrare, deportare și exterminare a evreilor români și ucraineni din Basarabia, Bucovina și Vechiul Regat și sudul Transilvaniei de către regimul Antonescu

III. Încercuiți răspunsul corect al următoarelor afirmații:

- Unul din lagărele de exterminare a evreilor din Tansnistria a fost:
a. Chișinău   b. Dorohoi   c. Bogdanovka   d. Odessa
- Prin acordul de la Tighina, Transnistria a fost trecută sub administrație:
a. sovietică   b. germană   c. ucraineană   d. română
- În Transnistria au acționat:
a. jandarmeria română
b. jandarmeria română și ucraineană
c. jandarmeria română, ucraineană și unități Einsatzgruppen
d. armata română, jandarmeria română și ucraineană

IV. Realizați un scurt eseu privind deportarea romilor în Transnistria.

TEMA 9

Cetățeni români – „Drepti între popoare”

- Acțiuni de solidarizare a românilor cu evreii

Imaginea 1. Traian Popovici, primar al Cernăuțului (1892–1946)

Bucovinei, Tit Simedrea. În 1989, Institutul *Yad Vashem** din *Ierusalim** i-a decernat avocatului Traian Popovici titlul de *Drept între Popoare**.

„Trenul morții” plecat de la Iași a ajuns în dimineața de 3 iulie 1941 la Roman. Aici a fost întâmpinat de infirmierele de la Crucea Roșie care intenționau să acorde deportaților asistență umanitară (ceai și pachete cu hrană rece). Soldații care însoțeau trenul au interzis oricărei persoane să se apropie de tren. Atunci a intervenit președinta Crucii Roșii Roman, doamna Viorica Agarici, care s-a așezat pe șină pentru a împiedica plecarea trenului și pentru a putea asista victimele din vagoane. Șansa a făcut ca Regina Mamă Elena să se afle în vizită la Roman. Aceasta a vorbit la telefon cu generalul Ion Antonescu, iar Crucea Roșie a putut să deschidă vagoanele și să acorde ajutor umanitar evreilor. În tren se petreceau scene de coșmar: vii și morți, amestecați, zăceau în propriile excremente. La Săbăoani vagoanele au fost deschise, morții au fost îngropați iar bolnavii au primit îngrijire medicală. Viorica Agarici a avut rolul cel mai important în salvarea evreilor din „trenul morții” Iași–Călărași dar fără ajutorul autorităților sanitare, civile și militare, acest lucru nu s-ar fi putut întâmpla. Pentru aceste fapte V. Agarici a primit titlul de „Drept între Popoare” iar pe „aleea dreptilor” de la *Yad Vashem* a fost sădit un copac în amintirea ei.

Imaginea 2. Viorica Agarici, bust în gara Roman

Imaginea 3. Gropi comune ale victimelor pogromului de la Iași, înhumate în Cimitirul evreiesc

După ce s-a adresat mai multor personalități românești pentru a opri *deportarea** evreilor, Regina-mamă Elena a apelat direct la Ion Antonescu, care a fost obligat să cedeze și să fie de acord ca evreii care nu au fost încă deportați din Cernăuți să rămână temporar pe loc. În 1942, Regina a trimis un consistent ajutor evreilor deportați, ajutor care a salvat viețile a mii de evrei din Transnistria. Regina Mamă a mai contribuit decisiv la întoarcerea, în 1943 și 1944, a mii de supraviețuitori evrei și a mii de copii orfani evrei din *Transnistria**. Pentru aceste merite, Regina-mamă Elena a primit, de asemenea, titlul de „Drept între popoare” acordat de Statul Israel.

Imaginea 4. M. S. Regina-mamă Elena (1895–1982)

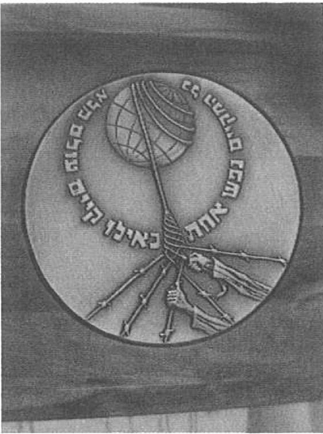
Imaginea 5. M. S. Regina-mamă Elena în vizită, în timpul războiului, la spitalul Așezămintelor „M. S. Elena”

Institutul *Yad Vashem* din *Ierusalim* a fost creat în 1953 cu scopul de a cinsti memoria victimelor și eroilor din timpul *Holocaustului**. Un alt obiectiv al Institutului *Yad Vashem* este omagierea celor „Drepti între popoare”, ne-evrei care și-au riscat viața pentru a salva evrei. Numărul total al oamenilor care au

primit distincția „Drept între popoare” este de 20.205. Numărul celor din România recunoscuți ca „Drepti între popoare” este de 60.

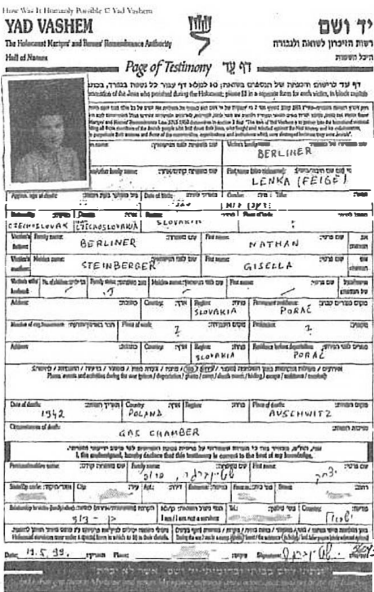

Imaginea 6. Medalie „Drept între popoare”

Imaginea 7. Medalie „Drept între popoare”

Încă din anii '30, propaganda antisemită a devenit din ce în ce mai puternică și a avut un ecou din ce în ce mai mare. Această propagandă îi prezenta pe evrei ca pe dușmanii cei mai mari și ca pe principalii vinovați de toate eșecurile României interbelice. Unul dintre rezultatele acestei propagande a fost scăderea sensibilității românilor față de discriminările și suferințele la care au fost expuși evreii. În aceste condiții, orice atitudine de dezaprobare a persecutării evreilor era percepută ca lipsă de patriotism sau chiar ca trădare de patrie.

Cu toate acestea, evreii din România s-au bucurat de simpatie și au fost salvați de la moarte în timpul Holocaustului de prieteni sau de necunoscuți care au făcut acest gest, punându-și propria viață în pericol. Salvatorii evreilor erau vecini, prieteni sau colegi la locul de muncă cu cei pe care i-au salvat sau a fost vorba de gesturi spontane, explicate prin dorința de solidaritate.

Gesturi de solidaritate cu evreii au făcut unii intelectuali, artiștii, oamenii politici sau simpli particulari. Conform decretului-lege publicat în „Monitorul Oficial” din 8 septembrie 1940, evreii trebuiau eliminați din teatrele românești. Cu toate acestea, numeroși directori de teatre nu au respectat

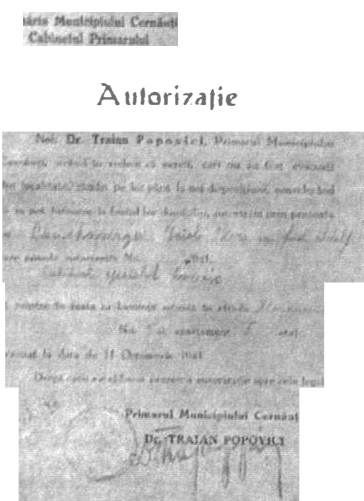
Imaginea 8. Fișă tip pentru identificarea victimelor Holocaustului, Institutul Yad Vashem

această lege: Constantin Tănase a plătit mai departe salariul comicului N. Stroe; Sică Alexandrescu, directorul Teatrului de Comedie, a salvat angajații evrei de la munca obligatorie, printre ei pe actrița Leny Caler; Lucia Sturdza-Bulandra, directoarea Teatrului „Regina Maria”, a primit un „sever avertisment public” pentru că nu a concediat artiștii evrei din trupa sa; Liviu Rebreanu, directorul Teatrului Național, a făcut același lucru și a refuzat să o concedieze pe actrița Leny Caler; Teodor Mușatescu a fost de acord ca Elly Roman și Henri Mălineanu să se folosească de numele lui pentru a semna melodiile compuse de ei.

Foarte multe personalități românești au protestat împotriva discriminărilor și abuzurilor la care erau supuși evreii și au încercat să le ușureze sau să le amelioreze pe cât posibil situația.

Primarul Cernăuțului, dr. T. Popovici și Viorica Agarici sunt exemple strălucite în sprijinul acestei realități. Aceste gesturi erau periculoase iar cei care făceau astfel de lucruri se expuneau și riscau pedepse grele.

În 1941, Șerban Flondor i-a aprovizionat cu alimente pe evreii aflați în ghetoul din Storojineț și, cu ajutorul unor conducători de la C.F.R., a expediat familii de evrei spre București. Un caz special este cel al agronomului Vasiliu, director de fermă la Alexandrovka și care în seara de Crăciun a oferit un coș cu mere, pâine și fructe deportaților evrei. El a mai luat apărarea unui evreu care era bătut de un locotenent, iar pentru acest lucru a fost trimis pe front, de unde nu s-a mai întors nciodată. Un alt șef de fermă din Transnistria, economistul Vucol Dornescu, a fost alertat că 120 de evrei urmau să fie împușcați și i-a salvat motivând că are nevoie de mână de lucru. Aceeași motivație a mai fost folosită și pentru a mai salva și alți evrei din alte lagăre*. Mai mult decât atât, Vucol Dornescu mergea la București, de unde aducea scrisori și pachete pentru deportați. Aceste transporturi de scrisori și pachete au fost făcute de mai mulți ofițeri și funcționari români care astfel au înlesnit legătura evreilor deportați cu familiile lor. (Marinescu și cpt. Petrescu Teodor au adus scrisori și bani evreilor din Mostovoi; inginerul Constantin Păunescu, subdirector general la C.F.R., a pus la dispoziție vagoane cu care erau transportate pachete pentru evreii deportați la Moghilev; la 14 martie 1944, au fost salvați de la moarte, de către o patrulă românească condusă de un sergent, 370 de evrei din lagărul de la Trichati, care lucrau la linia ferată spre Odessa.)

Imaginea 9. Autorizație de tip „Popovici”

În nordul Transilvaniei, aflată sub ocupație ungară, situația evreilor a fost dramatică. Oficialitățile religioase catolice, ortodoxe, și greco-catolice s-au manifestat public și au reacționat la persecutarea, deportarea și exterminarea evreilor. La 18 mai 1944, episcopul Marton Aron a ținut în biserica Sfântul Mihail din Cluj un curajos discurs în care a condamnat public persecuția evreilor din nordul Transilvaniei. El a devenit *persona non grata* în teritoriul controlat de Ungaria și a rămas până la sfârșitul războiului la Alba Iulia. Aceeași atitudine a avut-o și episcopul greco-catolic unit Iuliu Hossu.

În acele condiții dramatice, un număr însemnat de localnici – români și maghiari – și-au pus în pericol propria viață pentru a salva evrei. Unul dintre ei a fost Jozsef Szücs, care comanda în 1942 detașamente de muncă forțată. El a construit barăci, a chemat un medic, a interzis carcera și pedepsele corporale, a oferit hrană mai bună. În anul 1944, Jozsef Szücs a ajutat mai multe familii de evrei să scape de ghetou, refugiindu-se în România. Rozalia Antal din Satu Mare l-a ascuns pe Händler și pe încă patru tineri evrei, salvându-i astfel de la moarte. Când situația a devenit periculoasă, cei ascunși au fost transportați la Budapesta, unde au putut să se ascundă mai ușor. Ioan Oșan, din Baia Mare l-a ascuns în casa sa, primejduindu-și viața, pe evreul Izsák și l-a salvat astfel de la deportare și moarte. Al. Ritoc din Carei, Nicoară Pomuț, Elisabeta Farcaș din Târgu-Mureș, Rozalia Grosz și soțul ei, din Dej, Veronika Déak, com. Lazuri (jud. Satu Mare) au înlesnit plecarea, au ascuns și au salvat familii de evrei până la eliberarea zonei de către armata română.

Lista cetățenilor români distinși de Yad Vashem cu titlul „Drept între popoare”

Agarici, Viorica

A ajutat supraviețuitori evrei din trenul morții după pogromul de la Iași.

Antal, Rozalia

S-a oferit să-i ascundă pe vecinii ei, familia Handler, în casa sa.

Anuțoiu T. Anghel

A avertizat evreii din comunitățile din Bacău, Brașov, Odobești, Piatra-Neamț și Buzău că urmau să fie arestați, așa încât au putut fugi la timp.

Băiaș, Vasil și Băiaș, Maria

Au adus alimente cunoștințelor lor, familia Steinfeld, în ghetoul din Dej și s-a oferit să îi ascundă pe băieții familiei la ferma lor.

Beceanu, Dumitru

Când a început pogromul în Iași, la 29 iunie 1941, le-a propus celor doi angajați evrei să se ascundă în apartamentul lui. Încă aproximativ 20 de evrei și-au găsit adăpost acolo.

Cojoc, Gheorghe

A aranjat cu autoritățile din orașul Piatra Neamț ca 50 de evrei să muncească în pădurile din jurul Târgu Neamțului și i-a salvat de la deportarea în Transnistria.

Cuciubă, Traian și Cuciubă, Traian (fiul)

Și-au ajutat prietenul evreu, pe Rosenthal, să scape de deportarea din 1944, trecându-l ilegal în partea românească a Transilvaniei.

Dumitru, Adrian; Strauss-Tiron, Gabriela și Catană, Maria

Au salvat o familie din Transnistria.

Elena, Regina-mamă a României

A apelat direct la Antonescu pentru ca acei evrei care nu fuseseră încă deportați din Cernăuți să rămână acolo temporar. A salvat viețile a mii de evrei din Transnistria și a ajutat la întoarcerea a mii de evrei care rămăseseră în viață, inclusiv a mii de orfani evrei din Transnistria.

Farkas, Ștefan și Farkas, Rozalia

Au fost de acord să-l ascundă pe Szabo în pivnița casei lor, împreună cu alți 8 colegi din detașamentul de muncă.

Florescu, Constanța

Între 1941-1944 a adăpostit-o în casa sa pe Roza Hendler, pe care o cunoscuse înainte de război, și a avut grijă de ea cu devotament.

Gheorghe, Petre I.

A ajutat și a salvat mulți evrei din ghetoul Crivoi-Ozero, Transnistria.

Ghițescu, Alexandru

În timpul pogromului de la București, la 21 ianuarie 1941, l-a ascuns în casă pe Joseph Morgenstern până când cei care căutau evrei au plecat.

Grosz, Rozalia și Grosz, Bandi

Au ascuns-o pe Schnable sub roata de rezervă a camionului lor și au strecurat-o afară din ghetoul din Dej.

Hîj, Simion și Hîj, Metzia

Când a început evacuarea ghetoului din Cernăuți au salvat familii de evrei de la a fi încolonate și deportate de autoritățile române.

Lajos, Peter

A salvat viața lui Neumann prezentându-l sub o identitate falsă.

Manoliu, Florian

A fost implicat în salvarea unor evrei maghiari în 1944.

Mărculescu, Emilian

A scos cinci evrei din închisoare în mijlocul nopții, sub pretextul că trebuia să-i transfere nemților, spre a fi executați.

- Moldovan, Valeriu**
A salvat familia Fleischman, în 1944.
- Motora, Sabin**
A luat măsuri de evacuare a prizonierilor din Vapniarka la Grosulovo, mai aproape de granița română, contrar ordinului primit, de a-i transfera spre est, pentru a fi predați germanilor.
- Muranyi, Rozsi**
A ascuns 8 evrei, din aprilie 1944 până în octombrie 1944, când Oradea a fost eliberată.
- Nicopoi-Strul, Elisabetha**
A salvat familia lui Strul, 7 persoane, în timpul pogromului de la Iași, la 29 iunie 1941.
- Nits Janos; Nits Gyula și Nits Aliz**
Au fost implicați în salvarea unor evrei în Transilvania de Nord, în 1944.
- Onișor, Ioana; Demusca, Letiția; Crăciun, Ana și Crăciun, Pavel**
Au oferit adăpost familiei Kandel cu două zile înainte ca evreii din Bistrița să fie internați în ghetou și apoi deportați în lagărele de exterminare.
- Paelungi, Ștefan**
A ascuns familia Leitman, în timpul războiului, într-o colibă îndepărtată care aparținea tatălui lui.
- Pal (Kudor), Anna și Pal, Jeno**
Au fost de acord să ascundă copilul lui Nissel, deși știau ce riscă ascunzând evrei.
- Pântea, Nona**
A oferit unui număr de 6 evrei, care locuiau în casele din vecini, adăpost în camera ei, în timpul pogromului de la Iași.
- Pocorni, Egon și Pocorni, Nicolina**
Au ajutat pe evreii din Derebcin, județul Moghilev, în Transnistria.
- Pop, Nicolaie; Pop, Maria și Pop (Saileanu), Aristina**
S-a oferit să o ascundă pe Hanna Marmor și pe copiii ei și să le facă rost de tot ce aveau nevoie.
- Pop, Valer**
Și-a convins fiica adoptivă să nu poarte steaua galbenă și a reușit să-și interneze soacra, pe Lina Farkas, în spitalul unui prieten de-al lui din Cluj, pentru a o salva de deportare.
- Popovici, Traian**
A reușit să împiedice deportarea a 20.000 de evrei.

- Profir, Grigore**
În iunie 1941, în timpul pogromului de la Iași, a adus noi muncitori la moara sa salvându-i de la a fi uciși.
- Puti, Alexa; Puti, Maria și Puti, Todor**
L-a ascuns pe Solomon într-o peșteră, la marginea pădurii de lângă casa sa. Maria și Todor, copiii lui Puti, și-au ajutat tatăl să adâncească peștera și i-au adus mâncare lui Solomon de trei ori pe săptămână.
- Simionescu, Constantin**
A ajutat 10 evrei din Iași, din familiile Spiegel, Sapira și Siegler. L-a luat pe Fred Spiegel, de 16 ani, împreună cu frații lui, sub aripa sa protectoare, după ce tatăl lor fusese în „trenurile morții”.
- Sion, Mircea și Petru, G.**
Au intervenit activ în favoarea evreilor și pentru unii dintre ei au obținut eliberarea din lagărele de muncă. Au făcut tot posibilul să-i salveze și au ascuns aproximativ 15 evrei în casele lor din Iași și pe o proprietate din afara orașului.
- Șorban, Raoul**
L-a ajutat pe Rabinul Carmilly-Weinberger să fugă la Turda și să se întâlnească cu Iuliu Maniu în București.
- Stoenescu, Ioana și Stoenescu, Pascu**
Au invitat familia Donner să se ascundă în casa lor, în timpul celor trei zile ale pogromului de la București.
- Stroe, Magdalena**
A salvat o femeie evreică de la deportare în nordul Transilvaniei.
- Șuta, Ioan**
A salvat 9 evrei care fugiseră din detașamentul de muncă.
- Szakadati, Janos și Szakadati, Juliana**
Veneau zilnic să le aducă alimente evreilor din ghetoul din Oradea, fără a primi nimic în schimb și riscându-și viața.
- Toth, Jozsef**
L-a ascuns pe Weissberger, pe soția lui Hermina, pe fiica lor Clara-Luisa, pe fiul lor Andrei și pe bunica Etelca, în bucătăria casei lui.
- Tubak, Maria**
În timpul pogromului de la București, în 21 ianuarie 1941, s-a așezat lângă poartă și le-a spus legionarilor care căutau evrei că nu mai era nici un evreu în casă.
- Zaharia, Josif**
A găsit un băiat evreu și i-a oferit hrană și adăpost.

Documentul 1. Apelul lui Constantin C.I.C. Brătianu adresat mareșalului Ion Antonescu, 16 septembrie 1942 (fragment)

„Domnule Mareșal,

După persecuțiunile și expulzarea evreilor, ca represalii în contra coreligionarilor lor din Bucovina și Basarabia, și sub influența tratamentului ce au suferit în Germania, astăzi se iau măsuri foarte stricte în contra Țiganilor care sunt ridicați cu forța spre a fi trimiși, în vagoane plumbuite, în Transnistria, cum se întâmplă la Pitești. Nimeni nu înțelege scopul și interesul acestor expulzări.

După cum știți foarte bine, acești cetățeni români nu au fost până astăzi supuși în Statul nostru la un tratament special. Ei sunt ortodocși ca și românii și ocupă în țara noastră un rol economic important, fiind meseriași dibaci, ca: potcovari, fierari, căldărari, cărămidari, zidari sau lucrători agricoli și salahori. Mulți sunt mici negustori, mici proprietari, lăptari etc. Aproape toți lăutarii din țara noastră sunt Țigani și nu este sărbătoare populară care să se poată dispensa de concursul lor.

Deodată, autoritățile le pun în vedere să plece din țara în care s-au născut și în care moșii și strămoșii lor au trăit, din țara pentru care, ca buni români, și-au vărsat sângele fiind înrolați în armată. În preajma iernii, ei trebuie să-și lichideze în câteva ore gospodăriile lor, din care nu au dreptul să ducă cu dâșii decât 20 kg obiecte și îmbrăcăminte. Bătrâni, femei și copii sunt aruncați peste hotare în niște regiuni necunoscute lor, în care nu au nici un rost în viață.

Și pentru ce această cruzime? Ce vină au acești nenorociți? Ce folos va rezulta din expulzarea lor? Oare țara românească, mai cu seamă după războiul actual, este suprapopulată și are o abundență de meseriași și muncitori, care cere sacrificarea unui mare număr din cetățenii ei? Nu-mi pot închipui că măsurile ce se iau pornesc din inițiativa sau cu știința Conducătorului Statului, și de aceea fac apel la Dvs., ca să faceți să înceteze o persecuție care ne va duce cu câteva secole înapoi în istoria omenirii...”

(Ioanid R., 1998, 313-314)

Documentul 2. Notă informativă a S.S.I. privind un memoriu înaintat la Palat de către un grup de intelectuali români cu privire la deportările și exterminarea evreilor din Basarabia și Bucovina, 20 august 1942 (fragment)

„În timpul deportării se menționează că evreii au pierit din pricina violențelor, a bolilor, a foametei și a frigului, iar această acțiune se transformă, în fapt, într-o metodică și perseverentă acțiune de exterminare. De doi ani ne-am așezat în fruntea statelor care prigonesc pe evrei... În atmosfera celei mai sălbatice persecuții,

prin neconținutele falsificări ale adevărului, prin cultivarea dușmăniei și urii, prin exasperarea antagonismelor, noi am făcut din problema evreiască singura problemă de stat a României.

În ordinea internă am promovat un fel de fanatism anarhic care proclamă deschis dreptul de a ucide, de a jefui, de a împila... Am fost și suntem noi înșine un neam prigonit. Cu ce drept ne putem plânge de asuprirea fraților noștri rămași dincolo de granițele țării, când suntem pe cale de a extermina o populație minoritară, ale cărei drepturi la viață au fost garantate de aceleași tratate care au consfințit hotarele noastre naționale? E o datorie inspirată din grija pentru viitor să oprim cu un ceas mai devreme persecuțiile împotriva evreilor care duc în mod organizat la o catastrofă națională. Am trecut de mult dincolo de orice limită îngăduită unui stat de drept și unui stat de oameni. Putem aștepta ca problema evreiască să fie rezolvată, în ansamblul ei, la conferința de pace, care va hotărî și soarta tuturor statelor. Acolo se va stabili și situația evreilor din România și tot acolo se va decide și soarta României însăși.”

(Friling T., Ionescu M., Ioanid R. - edit., 2005, 307)

Documentul 3. Declarație a lui Traian Popovici, primar al municipiului Cernăuți (fragment)

„În ce mă privește, dacă m-am învrednicit de această tărie de a nu ceda curentului, de a mă împotrivi lui, de a fi stăpân pe voința mea, de a înfrunța pe cei mari, de a fi cu adevărat om, nu e meritul meu. E meritul tuturor generațiilor de popi din care mă trag și care m-au învățat ce e iubirea de oameni, e meritul tuturor profesorilor de la liceul din Suceava, cari m-au crescut în lumina frumoaselor virtuți ale clasicismului și mi-au plămădit sufletul la căldura umanității, care, neobosită, cizelează pe om și-l diferențiază de brută.”

(Friling T., Ionescu M., Ioanid R. - edit., 2005, 294)

Documentul 4. Raport al Direcției generale a poliției, martie 1943 (fragment)

„Suntem informați că diferiți indivizi, ca: militari aflați în concediu, funcționari sau foști funcționari, în majoritate din București, în baza unor acte vechi rămase asupra lor, ca bilete de voie, ordine de serviciu sau carnete de funcționari modificate, reușesc a se introduce în Transnistria, unde vizitează comunele cu evreii evacuați pentru a aduce scrisori și, în unele cazuri, și bani. Toți acești indivizi ridică din ghetouri evrei, sau chiar familii de evrei, pe care, pentru a-i scăpa de controlul polițienesc, îi îmbracă în efecte militare, dându-le diferite acte false, ca bilete de voie, bilete de ieșire din spital, ordine de serviciu, sau chiar acte de identitate

plăsmuite, încercând a-i trece în țară. În trenuri, călătoresc în același compartiment, însă separat. La controlul ce se face și în caz de nevoie, iau pe evrei sub protecția lor, intervenind energic, pentru a uza de funcția sau de calitatea ce o au.”
(Friling T., Ionescu M., Ioanid R.- edit., 2005, 301-302)

Documentul 5. Notă informativă a S.S.I. cu privire la intenția unor lideri români de a interveni în favoarea evreilor, 24 ianuarie 1944 (fragment)

„Două cercuri politice interne au reacționat și au căutat să intervină în favoarea evreilor deportați: liberalii și național-țărăniștii. Separat sau în colaborare, prin șefii lor de partid sau prin personalități proeminente ale partidului, aceste cercuri – de acord asupra problemei evreiești în România – au intervenit, prin memorii asupra politicii generale a guvernului sau prin audiențe speciale, să oprească deportările de evrei în Transnistria în totalitatea lor sau cel puțin să le reducă în proporția lor, la anumite regiuni sau persoane vinovate.”
(Friling T., Ionescu M., Ioanid R.- edit., 2005, 306)

Documentul 6. Reacție a episcopului unit Iuliu Hossu, Chemare pentru ajutorarea evreilor, 2 aprilie 1944 (fragment)

„Chemarea noastră se îndreaptă către voi toți, venerați frați și prea iubiți fii, să-i ajutați pe evrei nu numai cu gândul, dar și cu jertfa voastră, știind că azi nu putem face lucru mai bun decât această creștinească și românească ajutorare, din caldă iubire omenească. Prima preocupare a ceasului de față să fie această acțiune de ajutorare.”
(Friling T., Ionescu M., Ioanid R.- edit., 2005, 304)

Exercițiul 1

Citiți Documentul 1!
Precizați meseriile tradiționale ale rromilor din România.

Exercițiul 2

Citiți Documentul 2!
– **Menționați metodele prin care au fost exterminați evreii români.**
– **Descrieți atitudinea intelectualilor români față de procesul de exterminare a evreilor.**

Exercițiul 3

Citiți Documentul 3!
Precizați motivația pe care a avut-o primarul Cernăuțiului pentru a salva evrei de la deportare și moarte.

Exercițiul 4

Citiți Documentele 4 și 5!
Enumerați metodele prin care cetățeni români (militari și civili) au reușit să salveze evrei.

Evaluare. Tema 9

I. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect:

1. Traian Popovici a fost primar al orașului:
a. Iași   b. București   c. Cernăuți   d. Cluj
2. Salvatoarea evreilor din „trenul morții” în gara Roman a fost:
a. Regina-mamă   b. Viorica Agarici   c. Leny Caler   d. Lucia Sturdza-Bulandra
3. „Aleea dreptilor” se află la:
a. București   b. Cluj   c. Ierusalim   d. Haifa

II. Definiți următorii termeni:

a. „Drept între popoare”, b. Yad Vashem, c. solidaritate, d. persona non grata

III. Asociați literele din fața evenimentelor din coloana din stânga cu anul corespunzător din coloana din dreapta

a. Crearea institutului Yad Vashem	1) 1989
b. Apel al lui C.I.C. Brătianu adresat lui I. Antonescu cu privire la soarta romilor	2) 3 iulie 1941
c. Acordarea titlului „Drept între popoare” avocatului Popovici	3) 1953
d. Sosirea „trenului morții” în gara Roman	4) 16 septembrie 1942

IV. Dați cinci exemple de acțiuni de solidaritate a românilor cu evreii.

V. Alcătuiți un scurt portret al dr. Traian Popovici.

TEMA 10

Mărturii ale supraviețuitorilor Holocaustului

- **Jurnale, scrisori și alte documente personale**

Holocaustul* a fost o epocă tragică în istoria Europei și a civilizației umane. În timpul Holocaustului au pierit peste zece milioane de oameni dintre care șase milioane de evrei. În timpul Holocaustului au mai fost uciși oameni de diverse orientări politice (dizidenți politici), de diverse orientări religioase (Martorii lui Iehova) și etnice (polonezi, ruși), prizonieri de război sovietici, oameni cu deficiențe și nu în ultimul rând romi. Cu toate acestea „*Soluția finală*”*, așa cum denumea administrația nazistă exterminarea evreilor europeni, nu a reușit în totalitate. Dovada acestui fapt sunt zecile de mii de supraviețuitori, oameni care au reușit să supraviețuiască.

Imaginea 1. Anna Frank (1929-1945)

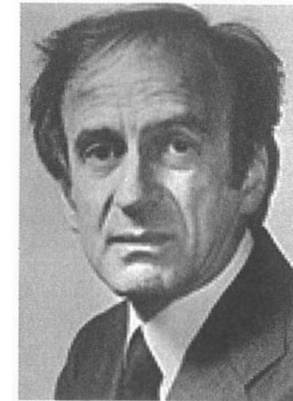

Imaginea 2. Anna Frank și mama sa la Frankfurt, 1933

Anna Frank a fost unul dintre sutele de mii de copii victime ale Holocaustului. Anna s-a născut la Frankfurt (Germania), în 1929, dar s-a mutat în Olanda, în 1933, după ce Adolf Hitler a ajuns la putere. Șapte ani mai târziu, naziștii au invadat Olanda, care a capitulat în cinci zile. Anna a fost nevoită să părăsească școala publică și să se înscrie la o școală evreiască. La împlinirea vârstei de 13 ani, în 1942, Anna a primit ca dar, din partea părinților, un jurnal în care imediat a început să-și scrie gândurile intime. În iulie 1942, germanii au început să deporteze evreii din Amsterdam spre *lagărele de exterminare** de la *Auschwitz** și *Sobibor**. Pentru a evita *deportarea**, Anna și familia ei s-au ascuns și timp de doi ani au trăit în camerele secrete din spatele birourilor familiei din strada Prinsengracht nr. 263. Pe 4 august 1944, Gestapo-ul a descoperit, în urma unui denunț, locul unde era ascunsă familia Frank și aceasta a fost arestată și deportată, în septembrie 1944, în lagărul de exterminare de la Auschwitz-Birkenau. În decembrie 1944, Anna și sora ei Margot au fost transferate în *lagărul de*

concentrare* de la Bergen-Belsen. Aici au murit de tifos în martie 1945, cu o lună înainte ca lagărul să fie eliberat. În timpul în care Anna și familia sa au stat ascunși, Anna a ținut un jurnal în care și-a notat teama, speranța și experiența prin care a trecut în acele momente. După război a fost publicat, iar povestea Annei Frank a devenit un simbol al copiilor discriminați și dispăruți în timpul Holocaustului.

Eliezer Wiesel s-a născut în 1928, la Sighet, și este un supraviețuitor al Holocaustului. Este autorul a peste 40 de cărți, dintre care cea mai celebră este *Noaptea*, în care descrie experiențele prin care a trecut în timpul Holocaustului. *Noaptea* a fost publicată în anul 1958 și până astăzi a fost tradusă în 30 de limbi. După război, Elie Wiesel a fost trimis la un orfelinat francez unde a învățat limba franceză și, din întâmplare, și-a găsit sora mai mare, care și ea supraviețuise Holocaustului. În 1948, Wiesel a început să studieze filosofia la Sorbonna și a devenit jurnalist. Timp de 10 ani, după război, a refuzat să scrie sau să vorbească despre experiențele din timpul Holocaustului. Ca mulți alți supraviețuitori, Wiesel nu-și putea găsi cuvintele pentru a-și descrie experiența. Întâlnirea din 1952 cu François Mauriac, laureat al „Premiului Nobel pentru

Imaginea 3. Elie Wiesel

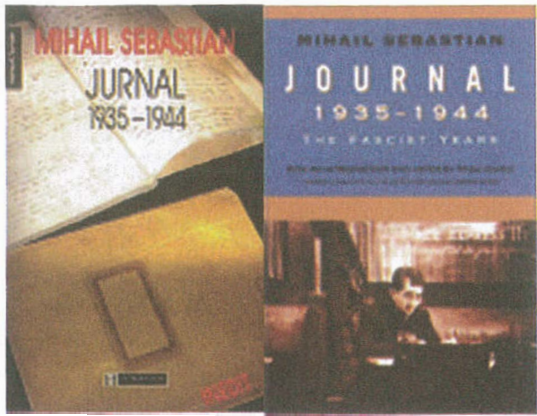
Imaginea 4. Casa familiei lui Elie Wiesel din Sighet

Imaginea 5. Strada principală a ghetoului din Sighet, după deportarea evreilor

Literatură”, l-a determinat să scrie despre experiențele prin care a trecut în timpul Holocaustului. În 1986, Elie Wiesel a primit Premiul Nobel pentru Pace. Astăzi, Elie Wiesel locuiește în Statele Unite și este profesor la Universitatea din Boston și președinte al „Fundației Elie Wiesel pentru Umanitate”.

Mărturiile despre Holocaustul din România sunt numeroase și tulburătoare. Unele dintre cele mai importante pagini de memorialistică sunt cele ale lui *Mihail Sebastian** – nu a fost deportat, dar a trecut prin tot procesul de *românizare** la care a fost supusă populația evreiască a Bucureștiului: anularea permiselor C.F.R.,

Imaginea 6. „Jurnalul” lui Mihail Sebastian

concedieri, muncă forțată, taxe abuzive, anularea dreptului de semnătură, donații forțate și efectele *pogromului** din ianuarie 1941; Miriam Korber Bercovici și Ruth Glasberg Gold – au fost *deportate** împreună cu familiile în *Transnistria**; Hedi Fried – originară din Sighet, a fost deportată împreună cu familia în *lagărul de exterminare** de la *Auschwitz**; Alexandru Marton, supraviețuitor al aceluiași lagăr de exterminare.

Documentul 1. Pagini din jurnalul Annei Frank (fragmente)

„Miercuri, 8 iulie, 1942

Dragă Kitty,

De duminică dimineată până azi parcă au trecut ani. S-au întâmplat o mulțime de lucruri, parcă s-ar fi întors pământul pe dos! Dar mai trăiesc, Kitty, și tata spune că asta e principalul. Da, mai trăiesc, dar nu mă întreba cum. Poate că astăzi nici nu mă mai înțelegi. De aceea am să-ți povestesc ce s-a întâmplat de duminică încoace.

Vineri, 9 octombrie, 1942

Dragă Kitty,

Azi am numai vești triste, deprimante. Prietenii și cunoscuții noștri evrei vor fi ridicați în masă. Și *Gestapo*-ul nu e prea delicat. Vor fi încărcăți în vagoane de vite și duși în lagărul pentru evrei din Westerbork... Radioul englez vorbește de camere de gazare și se pare că aceasta este metoda de exterminare cea mai rapidă.”

(www.shoah.de)

Documentul 2. Pagini de mărturii, E. Wiesel, *Noaptea* (fragmente)

„Ei și-au început călătoria fără o privire înapoi la străzile abandonate, la morți, la casele pustii, la grădini, la pietrele de mormânt... Iată-l pe Rabin cu spatele încovoiat, cu fața sa rasă... Simpla sa prezență printre deportați adăuga o notă de irealitate scenei. Era ca o pagină întoarsă dintr-o carte de povești... Unul după altul treceau prin fața mea, profesorii, prietenii, toți cei de care îmi fusese frică, toți cei de care râdeam, toți cei împreună cu care trăisem de-a lungul anilor. Ei se duceau, căzuți, târându-și bagajele, târându-și viețile, părăsindu-și casele, anii copilăriei, speriați ca niște câini bătuți. [...]

Pentru o fracțiune de secundă le-am zărit pe mama și pe sora mea împinse spre dreapta. Tzipora o ținea de mână pe mama. Le-am văzut dispărând în zare, mama mângâia superbul păr al surorii mele... și nu am știut că în acel loc, în acel moment eram despărțit de mama și de Tzipora pentru totdeauna. [...]

Dacă aveam vreo motivație, ea se datora, în esență, prezenței tatălui meu. În lagăr am fost apropiați, mai apropiați decât oricând. Pentru că eram, poate, ultimii supraviețuitori ai familiei noastre? Mai era și altceva: eram mai uniți pentru că, în sfârșit, îl aveam pe tata numai pentru mine. Acasă trebuie oare s-o mai amintesc? – era prea adesea absent. În lagăr, îl vedeam de dimineată până seara, de la asfințit până în zori de zi: nu-l vedeam decât pe el. Depindeam unul de celălalt: avea nevoie de mine, așa cum și eu aveam nevoie de el. Din cauza lui, voiam să trăiesc; din cauza mea, încerca să nu moară. Atâta timp cât eu eram în viață, se știa util, poate chiar indispensabil. Față de mine era bărbatul, tatăl de altădată, răspunzător de o ființă, de o viață. Odată eu plecat, și-ar fi pierdut rolul, autoritatea, pe scurt: identitatea. Și invers: fără el, viața mea n-ar fi avut sens, nici scop.

În această privință au eșuat, în parte, germanii și metodele lor psihologice. Au încercat să-i convingă pe deținuți să nu se gândească decât la ei înșiși, să-și uite rudele și prietenii și să nu fie preocupați decât de propriile lor nevoi, dacă nu vroiau să devină «musulmani» (muribunzi). Ei bine, s-a întâmplat exact invers. Cine se închina într-un univers redus doar la trupul său avea mai puține șanse de scăpare. În schimb, a trăi pentru un frate, un prieten, un ideal, era ceva care te ajuta să rezisti mai mult. Eu am rezistat datorită tatălui meu. Fără el, m-aș fi prăbușit. Mi-era suficient să-l văd, târându-se cu pași greoi, în căutarea unui zâmbet, pentru a i-l oferi. Era punctul meu de sprijin, balonul meu de oxigen.

Nu voi uita niciodată liniștea nocturnă care mă lipsea, pentru toată eternitatea, de dorința de a trăi. Nu voi uita niciodată acele momente care mi-au ucis Dumnezeu și sufletul și mi-au transformat visele în praf și pulbere. Nu voi uita niciodată aceste lucruri, chiar dacă aș fi condamnat să trăiesc atât de mult ca Dumnezeu însuși. Niciodată! [...]

În spatele meu, aud aceeași întrebare omenească: *Unde este Dumnezeu acum?*

Și aud o voce înăuntrul meu care îi răspundea: ...Aici este – atârnă în aceste spânzurători. [...]

Vroiam să mă privesc într-o oglindă... Nu îmi mai văzusem chipul încă din ghetou. Din adâncul oglinzii, un cadavru mă privea lung. Privirea din ochii lui, așa cum mă fixa, nu m-a mai părăsit niciodată.”

(www.gradesaver.com/ClassicNotes/Authors/about_elie_wiesel.html)

Documentul 3. Discurs ținut de Elie Wiesel în 1995, cu ocazia ceremoniei de aniversare a 50 de ani de la eliberarea lagărului de la Auschwitz (fragment)

„După Auschwitz, condiția umană nu mai este la fel, nimic nu va mai fi la fel.”

Documentul 4. Pagini de mărturii, Rosemarie Moskin, privind excluderea elevilor evrei din școlile publice din Germania (fragmente)

„M-am așezat singură în unul din ultimele rânduri ale auditoriului, întrebându-mă ce vroia directorul de la noi. Și fără să ascult cu adevărat cuvintele lui am știut ce avea să spună. Într-o zi vă veți întoarce, «Vă vom primi înapoi cu brațele deschise. Dar acum trebuie să ne despărțim. Inima mi-e grea că vă dau aceste vești. Dar nu am încotro».”

(*www.yadvashem.org*)

Documentul 5. Pagini de mărturii, Moshe Sandberg, privind excluderea evreilor din școlile publice din Germania (fragmente)

„Unul din profesori în mod special a făcut tot ce-a putut ca să mă umilească. Era un profesor de istorie pe nume Bencur. În timpul unei lecții a început să citeze dintr-un discurs al lui Hitler referitor la faptul că evreii trebuie șterși de pe fața pământului. Întorcându-se spre mine, m-a întrebat ce credeam despre discurs și mai ales despre acea propoziție. Nu am știut ce să răspund și cred că nu am spus nimic. Drept pentru care a început să țipe, spunând că tratam întrebarea, pe el și pe toți profesorii fără respect, și în final m-a dat afară din clasă.”

(*www.yadvashem.org*)

Documentul 6. Mihail Sebastian descrie suferințele evreilor în timpul pogromului de la București, ianuarie 1941 (fragmente)

„Marele dezastru este în Văcărești și mai ales în Dudești. Nu a rămas casă, nu a rămas cocioabă care să nu fi fost spartă, jefuită, arsă. Încerci să-ți imaginezi cartierul arzând miercuri noaptea, în timp ce bandele de huligani împușcau atâtea oameni înnebuniți de groază... Vezi ici, colo, lângă ruine, o femeie bătrână, un copil despuiat care plânge, care așteaptă. Așteaptă ce? Pe cine? În fața Morgii, sute de oameni își așteaptă rândul. E atât de multă lume dispărută de acasă, sunt atâtea cadavre încă neidentificate. *Universul* de azi e plin de anunțuri mortuare evreiești. Cimitirele sunt pline de morminte noi. Numărul evreilor morți toți nu se cunoaște.”

(*Sebastian M., 2002, 295-296*)

Documentul 7. Pagini de mărturii, Hedi Fried, din Sighet, despre detenția în lagărul de la Auschwitz, unde a fost deportată de autoritățile maghiare (fragmente)

„Zählappel (apelul pentru numărătoare) era evenimentul cel mai important al zilei: era ca un rit religios. Eram alungate din barăci de trei ori pe zi. Toate trebuia să stăm pe rânduri de câte cinci, chiar și bolnavele, nici măcar muribundele nu erau scutite. Noi eram numărate de câteva, întâi de blockova (paznica de ordine), pe urmă de o paznică din SS, apoi de încă una și la urmă de comandantul SS. Numărătoarea trebuia să corespundă, altfel...”

(*Fried H., 2002, 86*)

Documentul 8. Pagini de mărturii, Alexandru Marton, despre selecția din lagărul de la Auschwitz (fragmente)

„Șirul de oameni înainta încet. A început «selecția». La capătul platoului stătea un grup de ofițeri SS, printre care căpitanul medic dr. Mengele. Toată coloana de bărbați trebuia să treacă prin fața lui iar el indica cu degetul mare de la mână dreaptă cine e apt de muncă și cine nu. Fără să scoată o vorbă, mișcând degetul spre dreapta, indica munca, adică viața, și un SS-ist îi îmbrâncea pe cei selecționați în coloana din dreapta. Dacă degetul arăta spre stânga, aceasta însemna moartea – gazarea și crematoriul... Grupul celor inapți de muncă a ajuns pe platoul uriaș din fața barăcii de dezinfecție. Toți, femeii, copii și bărbați, au fost puși să se dezbrace în pielea goală, pentru baie și dezinfectare. Câteva femei au îndrăznit să ceară separarea temporară a bărbaților. Li s-a explicat că, deoarece trenul îi așteaptă pentru a-i duce în alt lagăr, nu este timp pentru separare. Astfel, cu toții, femei tinere, adolescente, bărbați tineri și bătrâni, copii, s-au dezbrăcat în pielea goală, intrând în baraca enormă cu podeaua de lemn și cu dușuri frumos lustruite. Nimeni nu a observat gurile de țevi care erau în cele patru colțuri ale barăcii. După introducerea oamenilor, 1.000 de persoane, s-au închis ușile de oțel și s-a dat drumul gazului ucigător Cyclon B. În loc de apă, din dușuri și gurile de țevi din colțuri a țâșnit gazul asfixiant.”

(*Marton A., 2000, 59-60*)

Documentul 9. Pagini de mărturii, Ruth Glasberg Gold, despre intrarea armatei române în Cernăuți și începutul deportărilor, iulie – octombrie 1941

„5 iulie 1941. La două săptămâni după primul atac, avangarda română a intrat în oraș atacând, prădând și omorând mii de evrei. În dimineața următoare au sosit trupele de intervenție (*Einsatzgruppen*) și au continuat acțiunea începută. Barbarii naziști executau orice evreu care le ieșea în cale. În douăzeci și patru de

ore au fost uciși peste 2.000 de oameni... Coloana, care se rărea văzând cu ochii, de-abia mai reușea să se târască înspre Berșad, unde speram să ne odihnim după lungul nostru drum. Însă Berșad nu era ultimul loc în care urma să ne oprim. Aveam să mai mergem încă patruzeci de kilometri, apoi să traversăm râul Bug,„ pentru a fi predați trupelor SS germane.”
(Glasberg Gold R., 2003, 107)

Exercițiul 1

Priviți imaginile 1 și 2!
Descrieți stilul de viață al familiei Frank.

Exercițiul 2

Citiți Documentul 1!
Motivați spaima pe care o simte Anna.

Exercițiul 3

Citiți Documentele 4 și 5!
Cum a exmatriculat-o pe Rosemarie directorul școlii?
– Comparați atitudinea profesorului lui Moshe cu cea a directorului școlii lui Rosemarie.
– Descrieți ce au simțit Moshe și Rosemarie ca elevi evrei într-o școală publică germană în regimul nazist.

Exercițiul 4

Citiți Documentul 2!
Care a fost motivul pentru care a reușit să supraviețuiască Elie Wiesel?

Exercițiul 5

Citiți Documentul 8!
Descrieți cum se făcea verificarea numărului de deținuți.

Exercițiul 6

Citiți Documentul 8!
Explicați procesul de „selecție” la care erau supuși evreii de îndată ce ajungeau în lagărul de exterminare de la Auschwitz-Birkenau.

Exercițiul 7

Citiți Documentul 9!
Enumerați forțele care au participat la eliminarea evreilor din Cernăuți.

Evaluare. Tema 10

I. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect:
1. Ce eveniment a determinat familia Frank să se mute de la Frankfurt la Amsterdam în 1933?

a. falimentul	b. venirea la putere a lui Hitler
c. începutul războiului	d. a fost deportată

2. În ce țară s-a născut Elie Wiesel?

- a. România   b. Ungaria   c. Polonia   d. Germania

II. Folosindu-vă de textul manualului, precizați categoriile etnice, religioase, % politice etc. care au pierit în timpul Holocaustului.

III. Asociați literele din fața evenimentelor din coloana din stânga cu anul corespunzător din coloana din dreapta

a. Elie Wiesel a primit premiul Nobel	1) 4 august 1944
b. pogromul din București	2) ianuarie 1941
c. deportarea familiei Frank la Auschwitz	3) 1986
d. intrarea armatei române în Cernăuți și începutul deportărilor	4) iulie – octombrie 1941

IV. Precizați principalele momente din viața Annei Frank.

V. Folosindu-vă de cunoștințele din manual, alcătuiți un scurt eseu privind importanța și semnificația mărturiilor celor care au reușit să supraviețuiască Holocaustului.

TEMA 11

Antisemitismul contemporan

- **Forme de manifestare a antisemitismului contemporan**
- **Negarea Holocaustului**

Forme de manifestare a antisemitismului contemporan

Publicarea mărturiilor privind tragedia *Holocaustului** nu a făcut să dispară *antisemitismul**. Chiar dacă *opinia publică** mondială a luat cunoștință de politica de exterminare a evreilor din Europa din anii 1933-1945, acest lucru nu a dus la o diminuare a antisemitismului, ba dimpotrivă, în unele medii, antisemitismul a crescut în intensitate.

După cel de al doilea război mondial apar așa-numitele curente *negaționiste** și *revizioniste** care neagă sau minimalizează Holocaustul. Negaționiștii preferă să li se spună revizionişti, dar termenul nu este acoperit integral deoarece revizionismul înseamnă reexaminarea istoriei acceptate, în funcție de noi descoperiri.

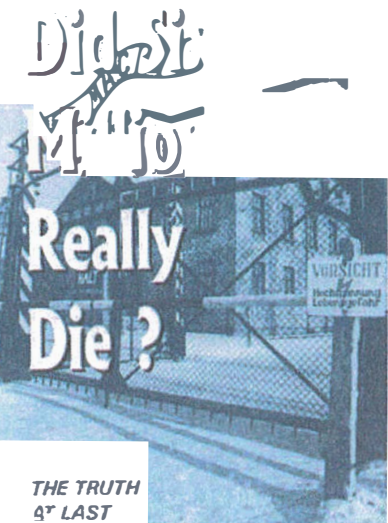
Negaționiștii au lansat termenul de „industria holocaustului” și susțin că diverse grupuri exploatează tragedia

evreilor din interese politice și financiare iar revendicările victimelor Holocaustului sunt necinstite.

După cel de al doilea război mondial a început o campanie puternică de denigrare a suferințelor evreilor din timpul Holocaustului. Printre cele mai importante lucrări care neagă Holocaustul au fost cele scrise de Arthur Butz, *Păcălelile secolului XX: Cu privire la așa-zisa exterminare a evreilor europeni* (1976), și Richard Harwood, *Chiar au murit șase milioane?* (1985). În 1979, s-a înființat în Statele Unite „Institutul pentru revizuirea istoriei” cu o secție specială dedicată desființării „mitului” Holocaustului.

Imaginea 1. Manifestație de negare și trivializare a Holocaustului

Imaginea 2. Richard Harwood, „Chiar au murit 6 milioane?”

Exercițiul 1

Priviți Imaginea 1!

- Arătați care este atitudinea protestatarilor față de Holocaust.
- Precizați de ce unii dintre aceștia au fețele acoperite.

Negarea Holocaustului

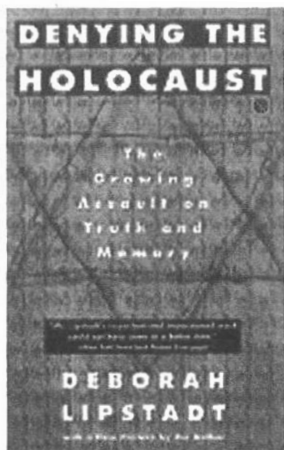
Negaționiștii pretind că negarea Holocaustului face parte din „dreptul universal la libertatea de expresie”, art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, care garantează libertatea de expresie. Opinia publică și autoritățile politice din țările democratice au reacționat la aceste tentative de mistificare și de blocare a adevărului. Șapte țări europene, printre care Franța, Germania și România, au legi care fac negarea Holocaustului ilegală. Cu toate acestea, mulți negaționiști au intentat în instanță procese, pe care le-au pierdut, prin care au încercat să demonstreze ceea ce nu se putea demonstra – că Holocaustul nu a avut loc sau că a avut proporții minime.

Pe cei care neagă proporțiile crimelor făcute în timpul Holocaustului îi contrazic actele și documentele sistemului birocratic german însuși, pe care naziștii nu au putut să le distrugă. Acestea sunt gropile comune, aflate în vecinătatea lagărelor conținând corpurile celor uciși, dovezile fizice ale exterminării: fișele de tren, ordine de cumpărare a gazului sau a altor otrăvuri, dar, în special, mărturiile celor care au supraviețuit acestui sistem de exterminare în masă și declarațiile celor care au pus în practică sistemul de exterminare.

Negaționismul contemporan se poate clasifica în mai multe tipuri: 1) *Negaționismul integral* (cei care susțin că Holocaustul nu a existat deloc, că este o invenție); 2) *Negaționismul selectiv* (cei care susțin că Holocaustul a existat doar în Germania nazistă și în teritoriile cucerite de aceasta, din vina exclusivă a autorităților germane); 3) *Negarea prin comparație* (cei care minimalizează Holocaustul comparându-l cu alte genociduri din istoria omenirii).

În afara negaționiștilor integrali, negaționiștii nu neagă că evreii au fost persecutați în timpul celui de al III-lea Reich, că evreii au fost privați de drepturile civile, că au fost obligați să locuiască în ghetouri și că au fost deportați. Nu neagă, de asemenea, că au existat lagăre de concentrare și că au existat crematorii în lagărele de concentrare. Negaționiștii susțin că în aceste lagăre evreii au murit dintr-un număr mare de motive. Ei neagă că a existat o politică de exterminare în masă a evreilor.

Cei care neagă Holocaustul susțin că nu există dovezi care să demonstreze existența Holocaustului: a) că nu există nici un ordin scris al lui Hitler sau al altui

Imaginea 3. *Deborah Lipstadt, Negând Holocaustul*

oficial german de a-i extermina pe evrei; b) că naziștii nu au folosit camere de gazare pentru a-i extermina pe evrei – aceste camere au fost folosite la dezinsecție; c) că cifra de 6 milioane de victime evreiești este exagerată; d) că fotografiile și filmele au fost fabricate după cel de-al II-lea război mondial de aparatul de propagandă al Aliatilor; e) că tot ce a fost pus pe seama germanilor a fost cu intenția de a ușura crearea unui stat evreiesc în Palestina; f) că dovezile în ceea ce privește Holocaustul sunt falsificate și greșit interpretate intenționat.

După apariția cărții *Negând Holocaustul* a lui D. Lipstadt, în 1998, în care autoarea a adus acuzații grave negaționiștilor care falsifică dovezi și prezintă intenționat interpretări greșite cu privire la Holocaust, a avut loc un proces celebru legat de negarea Holocaustului. În Marea

Britanie, autoarea a fost dată în judecată de cei pe care i-a acuzat de antisemitism și negaționism. În 2002, ea a câștigat procesul și a fost găsită nevinovată.

În ceea ce privește situația din România, până în 1989, Holocaustul a fost ignorat sau distorsionat, chiar dacă regimul avea, cel puțin în propaganda oficială, o atitudine critică față de regimurile de dreapta (regimul monarhic de autoritate și regimul Antonescu) și față de organizațiile de extremă dreaptă (Garda de Fier). Curentul de extremă dreaptă, naționalist și antisemit era prezentat ca fiind de import, „străin poporului român”. Alianța politică și militară cu Germania era explicată prin trădarea puterilor occidentale care „au aruncat România în brațele Germaniei”. Victimele evreiești au fost neglijate și trecute sub tăcere. Acest lucru demonstrează că istoriografia românească era controlată politic și că încerca să minimalizeze crimele comise pe teritoriul României sau în teritoriile administrate de aceasta și să nege participarea României la Holocaust.

În istoriografia și cultura românească după 1990 se întâlnesc două atitudini față de Holocaustul evreilor din România: cei care neagă sau minimalizează Holocaustul și cei care prezintă evenimentele în lumina adevărului istoric. Din păcate, nici astăzi nu au dispărut din societatea românească manifestările de antisemitism și negaționism.

Documentul 1. Ordonanța de urgență nr. 31 din 13/03/2002 „privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii” (fragmente)

„Art. 1. – Pentru prevenirea și combaterea incitării la ură națională, rasială sau religioasă, la discriminare și la săvârșirea de infracțiuni contra păcii și omenirii, prezenta ordonanță de urgență reglementează interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii.

Art. 2. – În sensul prezentei ordonanțe de urgență:

a) prin organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob se înțelege orice grup format din trei sau mai multe persoane, care își desfășoară activitatea temporar sau permanent, în scopul promovării ideilor, concepțiilor sau doctrinelor fasciste, rasiste sau xenofobe, precum ura și violența pe motive etnice, rasiale sau religioase, superioritatea unor rase și inferioritatea altora, antisemitismul, incitarea la xenofobie, recurgerea la violență pentru schimbarea ordinii constituționale sau a instituțiilor democratice, naționalismul extremist. În această categorie pot fi incluse organizațiile cu sau fără personalitate juridică, partidele și mișcările politice, asociațiile și fundațiile, societățile comerciale, precum și orice alte persoane juridice care îndeplinesc cerințele prevăzute la prezenta literă;

b) prin simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe se înțeleg drapelurile; emblemele, insignele, uniforme, sloganurile, formulele de salut, precum și orice alte asemenea însemne care promovează ideile, concepțiile sau doctrinele prevăzute la lit a);

c) prin persoană vinovată de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii se înțelege orice persoană condamnată definitiv de o instanță judecătorească română sau străină pentru una sau mai multe infracțiuni contra păcii și omenirii, precum și orice persoană condamnată de o instanță penală internațională pentru crime de război sau crime contra umanității...

Art. 6. – Contestarea sau negarea în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea unor drepturi...

Art. 12. – Se interzice ridicarea sau menținerea în locuri publice, cu excepția muzeelor, a unor statui, grupuri statuare, plăci comemorative referitoare la persoanele vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii.

Art. 13. – (1) Se interzice acordarea numelor persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii unor străzi, bulevarde, scuaruri, piețe, parcuri sau altor locuri publice.

(2) Se interzice, de asemenea, acordarea numelor persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii unor organizații, cu sau fără personalitate juridică.”

(www.cdep.ro)

Documentul 2. Raportul Comisiei Internaționale privind studierea Holocaustului în România (fragmente)

„Cuvânt înainte

La inițiativa președintelui României, domnul Ion Iliescu, la 22 octombrie 2003, a fost constituită Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România. Comisia a fost, de la bun început, concepută ca un organism independent de cercetare, în afara oricăror influențe și comenzi politice.

Scopul activității Comisiei a fost cercetarea și stabilirea adevărului privind tragedia Holocaustului în România în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale, precum și evenimentele premergătoare acestei tragedii. Rezultatele cercetărilor desfășurate de Comisie s-au concretizat în actualul Raport, întocmit exclusiv în conformitate cu standardele și normele științifice în vigoare.

Concluzii și recomandări

Comisia concluzionează, împreună cu marea majoritate a cercetătorilor de bună credință ai acestui domeniu, că autoritățile române poartă responsabilitatea principală, atât pentru planificarea cât și pentru aplicarea Holocaustului. Aceasta include deportarea și exterminarea sistematică a majorității evreilor din Basarabia și Bucovina, precum și a unor evrei din alte zone ale României, în Transnistria; omorârea în masă a evreilor români și a celor locali în Transnistria; execuțiile masive ale evreilor din timpul pogromului de la Iași; discriminarea și degradarea sistematică aplicată tuturor evreilor români în timpul administrației antonesciene – inclusiv exproprierea bunurilor, concedierea de la locurile de muncă, evacuarea forțată din zonele rurale și concentrarea în capitalele de județ și în lagăre, și utilizarea masivă a bărbaților de origine evreiască drept mână de lucru forțată sub aceeași administrație. Evreii au fost supuși degradării pentru simplul motiv că erau evrei, au pierdut protecția statului și au devenit victimele lui. O parte a populației rome din România a fost de asemenea supusă deportării și morții în Transnistria.”

(Friling T., Ionescu M., Ioanid R. – edit., 2005, 7)

Exercițiul 2

Citiți Documentul 1!
Definiți următorii termeni: organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob, simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe.

Evaluare. Tema 11

I. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect:
1. „Institutul pentru revizuirea istoriei” a fost înființat în:

- a. Franța   b. Marea Britanie   c. Statele Unite   d. Germania

2. În ce an a apărut Ordonanța de urgență nr. 31, care interzice manifestările rasiste?

- a. 1989   b. 1996   c. 2005   d. 2002

II. Definiți următorii termeni:

- a. opinie publică   b. negaționism   c. revizionism

III. Explicați prin ce se deosebesc cele trei tipuri de negaționism.

IV. Folosindu-vă de cunoștințele dobândite, analizați argumentele negaționiștilor și apreciați corectitudinea lor.

Exercițiul 3

Citiți Documentul 2!
Descrieți caracterul și scopurile acestei Comisii.

TEMA 12

Evreii după Holocaust

- Mișcarea sionistă
- Întemeierea statului Israel

Mișcarea sionistă

Sionismul* este o ideologie și o mișcare politică care a militat pentru refacerea statului evreu – cămin național al poporului evreu – pe vechile pământuri ale lui Israel, în **Palestina***. Încă de la început a fost un răspuns la **antisemitism***.

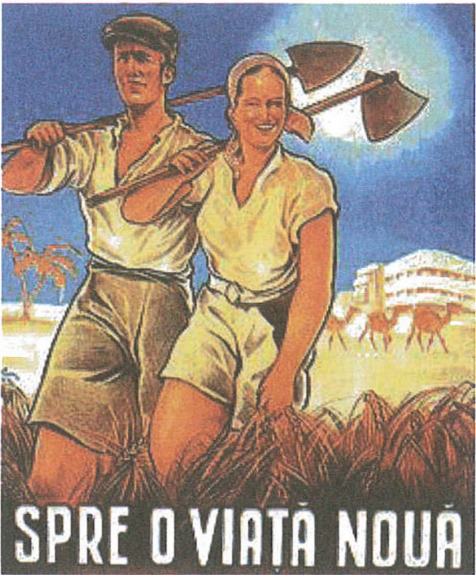
Sionismul mișcare națională evreiască – are la bază două elemente naționale: **limba națională** a poporului evreu – limba **ebraică*** și **teritoriul național** al poporului evreu – **Palestina*** istorică.

Primul val de **alia*** a avut loc între 1882 și 1903 și a adus 30.000 **olimi*** din Rusia, România și Polonia. Al doilea a avut loc între 1904 și 1914 și a adus 40.000 olimi din Rusia. Al treilea a avut loc între 1919 și 1923 și a adus 35.000 olimi din Europa Centrală și de Est. Al patrulea val de alia

s-a desfășurat între 1924 și 1931 și a adus 80.000 olimi din Europa. Valul al cincilea a avut loc între 1932 și 1938 și a adus 220.000 olimi, în special din Germania. Alia clandestină a avut loc între 1938 și 1948 și a adus 150.000 olimi din Europa. Imediat după proclamarea Statului Israel, între 1948 și 1951, a avut loc o alia în masă care a adus în Israel peste 700.000 olimi din lumea întreagă. Între 1948 și 1995, din România au plecat spre noua patrie peste 275.000 de evrei olimi.

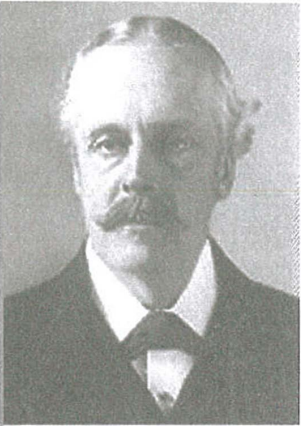
Imaginea 2. Theodor Herzl (1860-1904)

Imaginea 1. Afiș sionist de încurajare a alia, anii '30

Deși au existat tentative mai vechi de întoarcere la **Ierusalim*** – Sion, sionismul a început să se manifeste cu fermitate între 1896 și 1904, când a fost coordonat de „părintele” sionismului **Theodor Herzl*** prin cartea sa **Statul evreilor**.

Un moment foarte important pentru mișcarea sionistă și obiectivul ei – realizarea unui stat național evreu – a avut loc pe 2 noiembrie 1917, când ministrul de Externe al Marii Britanii, **Arthur James Balfour***, a declarat public și oficial necesitatea realizării unui stat cămin național evreiesc în Palestina. Acest document este cunoscut sub numele de „**Declarația Balfour**”.*.

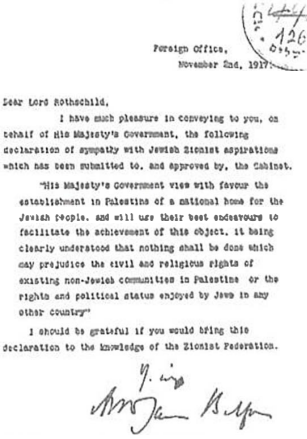

Imaginea 3. A. J. Balfour, ministru de Externe al Marii Britanii (1848-1930)

Documentul 1. „Declarația Balfour”, scrisoarea lui Arthur James Balfour, ministrul britanic de externe, către Lordul Rothschild. 2 noiembrie 1917

„Ministerul de Externe
2 Noiembrie 1917
Stimate Lord Rothschild,
Am deosebita plăcere să vă comunic, în numele Guvernului Majestății Sale, următoarea declarație de sprijin a aspirațiilor sioniste evreiești, care au fost ascultate și aprobate de Guvern:
Guvernul Majestății Sale privește favorabil stabilirea în Palestina a unui cămin național evreiesc, casă a poporului evreu, și își va folosi toate eforturile pentru a face posibilă îndeplinirea acestui obiectiv. Este clar înțeles că nimic nu se va face pentru a prejudicia drepturile civile și religioase ale comunității neevreiești care trăiește în Palestina, sau drepturile și statutul politic de care se bucură evreii în orice altă țară.

Vă voi fi recunoscător dacă veți aduce conținutul acestei declarații la cunoștința Federației Sioniste.
Al dv.,
Arthur James Balfour”
(www.jewishvirtuallibrary.org)

Imaginea 4. „Declarația Balfour”, 2 noiembrie 1917

Imaginea 5. Lagărul de la Dekalia (Cipru) unde erau internați evreii care făceau alia ilegală în Palestina între anii 1945-1948

Imaginea 6. Supraviețuitoare ale Holocaustului în drum spre Eretz Israel

- Viitorul stat evreu
- Viitorul stat arab
- Viitoarea zonă internațională

Între anii 1922 și 1948, Palestina a fost administrată de Marea Britanie, care a primit un mandat din partea Societății Națiunilor pentru a pregăti înființarea unui stat evreu. Ocupația militară britanică a vrut să mulțumească și pe coloniștii evrei, ca și pe arabii localnici, dar a sfârșit nemulțumindu-i și pe unii și pe ceilalți.

Planul ONU din 31 august 1947, ca și *Rezoluția 181 a Adunării Generale a Națiunilor Unite* din 29 noiembrie 1947 au propus o împărțire a Palestinei în două state, unul arab și unul evreu, iar Ierusalimul să fie administrat de ONU. Toate planurile au fost acceptate de organizațiile sioniste dar refuzate categoric de organizațiile arabe, care nu au acceptat sub nici o formă existența unui stat evreu în zonă.

Harta 1. Planul ONU de împărțire a Palestinei în 1947

Exercitiul 1

Priviți Imaginea 1!
Explicați mesajul pe care îl transmite afișul.

Exercițiul 2

Citiți Documentul 1!
Precizați obligațiile pe care și le asumă guvernul Marii Britanii.

Exercițiul 3

Priviți Harta1!
Enumerați principalele orașe din Palestina și zonele unde se află acestea.

Întemeierea Statului Israel

Proclamarea Statului Israel a avut loc pe 14 mai 1948. Imediat după proclamarea statului, statele arabe vecine au atacat noul stat evreu pentru a împiedica constituirea sa. Războiul de Independență s-a terminat în 1949 prin victoria Israelului asupra agresorilor săi, victorie care a însemnat și consolidarea sa teritorială.

Imaginea 7. Proclamarea statului Israel, 14 mai 1948

Imaginea 8. Declarația de independență a Statului Israel

Israelul modern este o republică parlamentară, cu un președinte fără atribute executive și cu un parlament – *knesset** – care controlează guvernul condus de un prim ministru.

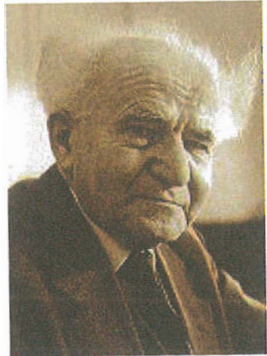
Imaginea 9. Knesset-ul israelian, Ierusalim

Imaginea 10. Plenul kneset-ului israelian, Ierusalim

Capitala Israelului este la Ierusalim. Israelul modern nu are *constituție**, dar Rezoluția Harari din 1950 conține legi fundamentale cu caracter constituțional care reglementează sistemul politic și garantează drepturile, libertățile și îndatoririle cetățenilor. Cei mai importanți prim-miniștri ai Israelului au fost *David ben Gurion**, Golda Meir, Ițhak Rabin, Menahem Begin, Șimon Peres.

Imaginea 11. *David ben Gurion*

Imaginea 12. *Golda Meir*

Imaginea 14. *Menahem Begin*

Viața politică a statului evreu este dominată de două partide: Partidul Laburist (de stânga) și Partidul Likud (de dreapta).

În Israel, din punctul de vedere al stilului de viață, populația se împarte simetric în: evreii **religioși** – 30% (dintre care 1/3 ultraortodocși) – sunt cei care respectă și trăiesc strict conform normelor religioase: poartă *kipa** tot timpul, țin strict *șabatul**, mănâncă exclusiv după regulile *cașer** și au o viață religioasă intensă; evreii **tradiționaliști** – 40% – sunt cei care respectă anumite norme religioase: poartă *kipa* doar la *sinagogă** și de *sărbători**, respectă în linii generale *șabatul*, respectă în general regulile alimentare *cașer* și au o viață religioasă moderată și respectă tradițiile; evreii **laici** – 30% – nu își ordonează viața după criterii religioase.

Harta 2. *Statul Israel*

Documentul 2. Legea Reîntoarcerii – Alia, 1950 (fragmente)

„Evreu este acela/aceea născut/ă dintr-o mamă evreică, sau cel/cea care s-a convertit la iudaism și care nu are altă religie.

1. Orice evreu are dreptul să se întoarcă în țară ca *oleh* (plural *olim**).
2. Alia se face prin viza de *oleh*.
3. Viza de *oleh* va fi acordată oricărui evreu care vrea să se stabilească în Israel, numai dacă Ministerul Imigrării este de acord cu acest lucru, în următoarele condiții:
  - a. Când aplicantul nu este implicat în activități împotriva Statului Israel;
  - b. Dacă aplicantul nu pune în pericol sănătatea publică, sau securitatea statului.
4. Certificatul de *oleh*
  - a. Un evreu care a ajuns în Israel și și-a exprimat dorința să se stabilească aici primește un certificat de *oleh*.
5. Orice evreu care a imigrat în această țară înainte de promulgarea acestei legi, și orice evreu care s-a născut în această țară, înainte sau după promulgarea legii, va fi considerat *oleh*.
6. Ministerul Imigrării este însărcinat cu implementarea acestei legi și poate să emită reguli cu privire la implementarea acesteia, cu acordarea vizelor de *oleh* sau a certificatelor copiilor sub 18 ani.

David ben Gurion,
Prim Ministru”

Exercițiul 4

Priviți Imaginea 7!
Identificați personalitatea reprezentată în tabloul de pe perete.

Exercițiul 5

Citiți Documentul 2!
Definiți calitatea de evreu-*oleh* conform textului.

Exercițiul 6

Priviți Harta 2!
Identificați capitala și cele mai importante orașe din Israel.

Evaluare. Tema 12

I. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect:

1. Cel mai numeros val de alia a avut loc între anii:

- a. 1904-1914   b. 1948-1951   c. 1924-1931   d. 1882-1903

2. *Statul evreilor* a fost scris de:

- a. ben Gurion   b. Balfour   c. Herzl   d. Meir

3. Proclamarea Statului Israel a avut loc pe:

- a. 9 mai 1945   c. 1 decembrie 1918
b. 1 septembrie 1939   d. 14 mai 1948

II. Definiți următorii termeni:

- a. alia   b. sionism   c. Palestina   d. kneset

III. Faceți corespondența între următoarele noțiuni:

<i>personalitate</i>	<i>an</i>	<i>eveniment</i>
1. David ben Gurion	1979	<i>Statul evreilor</i>
2. Theodor Herzl	1917	Pacea istorică cu Egiptul
3. James Balfour	1948	„Declarația Balfour”
4. Menahem Begin	1896	Independența statului Israel

IV. Realizați un scurt eseu despre Israelul modern, pornind de la stilurile de viață ale evreilor israelieni.

TEMA 13
Contribuția evreilor la dezvoltarea economiei și culturii românești

- **Activitatea economică**
- **Activitatea științifică**
- **Activitatea în domeniul literaturii și al științelor umaniste**
- **Artiști**

Activitatea economică

În România, după Marea Unire din 1918, procentul populației evreiești se stabilizează la 4,2% (aproximativ 750.000 de oameni din populația de 16.000.000 de locuitori ai României Mari de la 1919). Astfel evreii au devenit a treia minoritate a țării, după maghiari și germani.

Tabelul 1. Numărul și structura populației active din România în anul 1913

amuri și grupe e activități	TOTAL – ACTIVI din care:				n procente activi – evrei față de total - activi
	Număr persoane	În procente față de total activi	Număr de persoane	În procente față de total activi evrei	
Exploatarea solului (agricultură, silvicultură)	3.158.955	80,5%	2132	2,4%	0,1%
Exploatarea solului (industria extractivă)	9.166	0,2%	113	0,1%	1,2%
Industria prelucrătoare	308.320	7,9%	37.514	41,8%	12,2%
Comerțu și cre itu	106.824	2,7%	33.410	37,2%	31,35
Transporturi	71.475	1,8%	3.092	3,5%	4,3%
Instituții pu ice (administrație, armată, culte, justiție, învățământ etc)	182.071	4,7%	4.304	4,8%	2,4%
Diverse servicii și profesii (personal menajer, zilieri etc.)	89.157	2,2%	9.135	10,2%	10,2%
Tota	3.925.968	100%	89.700	100%	, o

(Rosen A., 2002, 133)

Conform recensământului din anul 1930, mai mult de 3/4 din evreii din România erau ocupați în sectoare vitale pentru economia națională: în industrie 30%, în comerț 33%, în agricultură și silvicultură 5,5%, și în agenții de credit 4%.

Unele dintre cele mai importante societăți industriale din România la a căror înființare au participat și evrei în perioada 1919-1927 au fost: *Uzinele Metalurgice Unite Titan-Călan* (înființate în 1924 de către M. Auschnit, O. Kaufmann, E. Auschnit, R. Fraenkel și I. Johnson), *Uzinele de fier și Domeniile Reșița* (înființate în 1920 de către O. Kaufmann și V. Levy), fabrica de vagoane *Astra – Arad* (înființată în 1920 de către N. N. Schapira, M. Blank, A. Blank, O. Kaufmann, R. Soepkez și L. Traseron).

În plină dezvoltare industrială și capitalistă a României, băncile de investiții s-au dezvoltat foarte repede. Numărul băncilor a ajuns de la 26 în 1900, la mai mult de 200 în 1913. Dintre acestea o parte au fost fondate de personalități evreiești. Printre cele mai importante și mai serioase bănci cu capital evreiesc din România putem aminti: *Banca Generală a Țării Românești* (1897), *Banca Berkowitz* (1903), *Banca de Credit Român* (1904), *Banca de Credit și Industrie* (1904), *Banca Marmorosch Blank & Co.* (1905) și *Banca de Industrie și Comerț București* (1908).

Imaginea 1. Jacques Elias (1844-1923)

Unul dintre cei mai importanți bancheri, industriași și oameni de afaceri evrei din România a fost Jacques Elias (1844-1923), care a întemeiat Banca Generală a Țării Românești și a avut un rol important în dezvoltarea industriei zahărului, a industriei petrolului, a industriei lemnului ca și a altor ramuri industriale; a lăsat prin testament, întreaga sa avere Academiei Române. La capitolul dedicat bancherilor și filantropilor mai putem menționa pe Iacob Marmorosch (1828-1904), pe Mauriciu Blank (1828-1904) și Aristide Blank (1883-1960), adevărată dinastie de bancheri, întemeietori și proprietari ai celebrei bănci Marmorosch, Blank et Co.

La începutul secolului al XX-lea, numeroase întreprinderi cu capital evreiesc din România au participat la expoziții, unde au primit importante premii și distincții. Cele mai importante au fost: 1. Întreprinderea *Dorobanțul* (textile) din Ploiești,

Imaginea 2. Aristide Blank (1883-1960)

condusă de Max I. Schapira și distinsă cu diploma de onoare și medalia de aur la Expoziția Paris, în 1907 și cu „Meritul comercial și industrial” clasa I la București, în 1907; 2. Întreprinderea *Ancora* (nasturi și obiecte din metal) din Galați, condusă de S. Weissenberg și premiată cu medalii de aur la Expozițiile din București și Bordeaux, în 1901 și 1906; 3. Fabrica de pielărie din Bacău, condusă de S. Filderman și distinsă cu medalii de aur la Expoziția de la Paris și la Expoziția Generală Română de la București, în 1900 și 1906; 4. Fabricile de spirt din Neamț, conduse de M. Juster și H. Rapaport, distinse cu câte o medalie de aur la Expoziția de la Paris, în 1900.

În București, pe lângă mari industriași, pe lângă cei cu profesii libere (avocați, ziariști, medici, profesori), conform unei statistici din 1934, aici activau 2.151 meseriași evrei – 12% din numărul total al meseriașilor bucureșteni. Meseriile evreilor erau de croitori – 41%, tinichigii – 10,8%, cizmari – 6,85% dar și electricieni – 0,32%, instalatori – 1,1%. În anul 1938, an de referință pentru economia românească, din totalul firmelor evreiești din București și Ilfov, cele mai multe aveau ca domeniu de activitate confecțiile – 32,7%, metalurgia – 7,1% și pielăria – 5,2%.

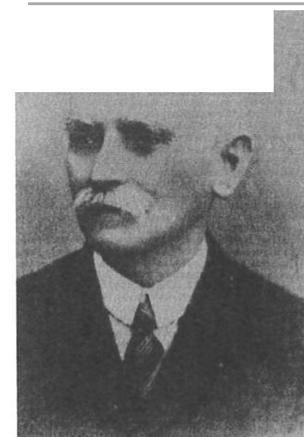
Exercițiul 1

Priviți Tabelul 1!

Explicați în ce domenii de activitate activau evreii din România.

Activitatea științifică

Intellectualii evrei din România au avut o contribuție importantă la dezvoltarea și aplicarea științelor exacte: matematică, fizică, chimie și medicină. Oamenii de știință români de origine evreiască au contribuit la toate etapele dezvoltării științelor în România, de la etapa de constituire a lor (mijlocul secolului al XIX-lea) până la cea de explozie a marilor talente în domeniul științific (secolul al XX-lea). Cei mai importanți matematicieni au fost: David Emmanuel (1854-1941), întemeietor al școlii matematice moderne din România, membru al Academiei Române; Alexandru Froda (1894-1973), profesor de teoria mulțimilor la Universitatea din București; Solomon Marcus (n. 1925), profesor la Universitatea din București, membru al Academiei Române, Simion Sanielevici (1870-1963), profesor la Universitatea Al. I. Cuza din Iași, membru al Academiei Române.

Imaginea 3. David Emmanuel (1854-1941)

Imaginea 4. Alexandru Froda (1894-1973)

Imaginea 5. Simion Sanielevici (1870-1963)

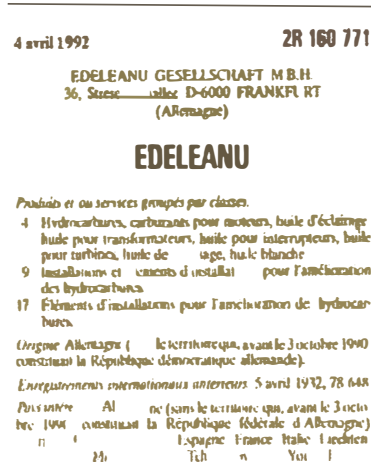

Imaginea 6. Solomon Marcus (n. 1925)

În domeniul chimiei, cea mai importantă contribuție a fost cea a lui Lazăr Edeleanu (1861-1941), profesor la Universitatea din București și director la rafinăria Vega. În anul 1908, a inventat un nou procedeu modern de rafinare a petrolului, procedeu care îi poartă numele, și care asigură extragerea și rafinarea selectivă a benzenului și a toluenului din petrol. Un alt mare savant în domeniul chimiei a fost Solomon Sternberg (1923-1990), profesor la Institutul Politehnic București.

Imaginea 7. Lazăr Edeleanu (1861-1941)

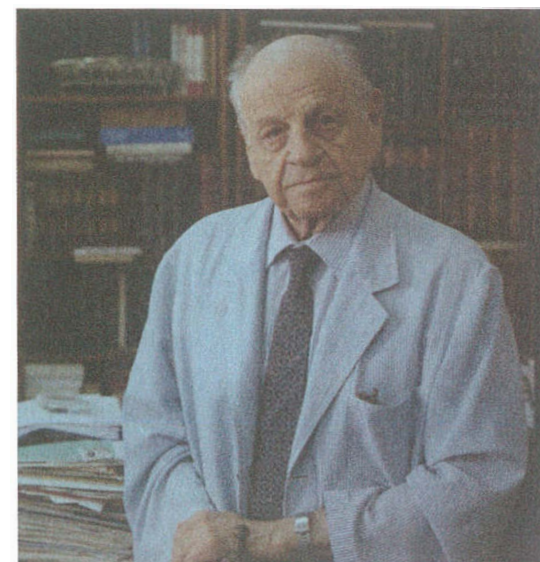
Imaginea 8. Înregistrarea internațională a „procedului Edeleanu”, 4 aprilie 1932

Medicina a fost unul dintre domeniile în care talentul și munca stăruitoare a evreilor s-au exprimat cel mai bine. Conform datelor publicate de Colegiul Medicilor din România, în 1938, în toată țara erau recunoscuți 8.810 medici. Din aceștia 4.386 erau români și 3.147 erau evrei (35,72%).

Unul dintre primii medici importanți evrei în istoria medicinei românești poate fi considerat Iuliu Barasch (1815-1863), fondatorul primului spital de pediatrie din București (1858) De asemenea a fost printre primii profesori la proaspăt înființata „Școala Națională de Medicină și Farmacie” din București. O altă personalitate strălucită în societatea medicală românească, contemporan cu noi, a fost Nicolae Cajal (1919-2004). Membru al Academiei Române și în diverse societăți medicale, acad. Cajal a avut importante descoperiri în domeniul virusologiei. Medicii Jacob Felix, Arthur Kreindler, Oscar Sager au adus contribuții importante la dezvoltarea științelor medicale în diverse specialități.

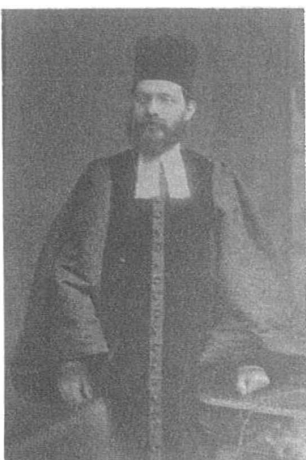
Imaginea 9. Iuliu Barasch (1815-1863)

Imaginea 10. Nicolae Cajal (1919-2004)

Activitatea în domeniul literaturii și al științelor umaniste

Și în domeniul științelor umaniste s-au afirmat numeroși evrei de pe meleagurile românești. Contribuțiile lor în lingvistică, folclor, istorie au început din secolul al XIX-lea și au continuat cu intensitate și după aceea. Una dintre cele mai importante personalități în acest domeniu a fost Moses Gaster (1856-1939), expulzat din România în 1885, stabilit în Anglia, unde a devenit profesor la Oxford. Opera sa cea mai importantă a fost *Istoria literaturii române populare* (1883); alte contribuții importante au mai avut: Lazăr Șăineanu (1859-1934), lingvist și folclorist, autorul unor importante lucrări cum ar fi *Basmele române* și *Dicționar universal al limbii române*; Alexandru Graur (1900-1988), membru al Academiei Române, autorul lucrărilor *Evoluția limbii române* și *Studii de lingvistică generală*; Iancu Fischer (1923-2002), filolog și latinist clasic din opera căruia reținem *Noaptea atice*.

Imaginea 11. *Moses Gaster* (1856-1939)

Imaginea 12. *Lazăr Șăineanu* (1859-1934)

Imaginea 13. *Alexandru Graur* (1900-1988)

Imaginea 14. *Constantin Dobrogeanu-Gherea* (1855-1920)

Benjamin Fundoianu (1898-1944), poet și filosof existențialist. Stabilit la Paris, destinul său s-a asemănat cu al multor evrei europeni în timpul *Holocaustului**. În 1944 a fost deportat și ucis în *lagărul de exterminare** de la *Auschwitz**; *Tristan Tzara**, un exponent al curentului avangardist, a participat la Zürich la fondarea curentului dadaist, curent care a dus la schimbări importante în arta contemporană. Specifice acestui curent sunt operele lui Tzara: *Prima aventură cerească a domnului Antipyrine* (1916) și *Șapte*

Imaginea 15. *Ilarie Voronca* (1903-1946)

În domeniul filosofiei s-au remarcat I. Brucăr și I. Banu, autori ai unor lucrări de istorie a filosofiei. *Constantin Dobrogeanu-Gherea** (1855-1920), s-a afirmat ca intelectual marxist, critic literar, lider al Partidul Social Democrat din România.

În domeniul creației literare sunt de menționat: Ilarie Voronca (1903-1946), care debutează în cadrul cenaclului *Sburătorul*, stabilindu-se la Paris, unde i-au apărut cele mai importante opere precum *L'Apprenti fantôme* (1938), *Beauté de ce monde* (1940) și *Arbre* (1942); un alt evreu român cu o contribuție remarcabilă la dezvoltarea culturii românești și universale a fost

Imaginea 16. *Benjamin Fundoianu* (1898-1944)

Imaginea 17. *Tristan Tzara* (1896-1963)

Imaginea 18. *Mihail Sebastian* (1907-1945)

manifeste Dada (1924); *Mihail Sebastian** (1907-1945) are un loc special în cultura română. El a fost martorul perioadei de maximă fertilitate a societății în România interbelică. În același timp a fost și martorul dramei intelectualului evreu în anii ascensiunii extremei drepte în viața publică și apoi în anii Holocaustului în România. Printre cele mai importante opere ale sale sunt *De două mii de ani* (1934), *Steaua fără nume* (1943) și *Jurnal*, apărut postum (2002).

După cel de-al II-lea război mondial, în literatura română au continuat să se impună numeroși scriitori, poeți, critici literari, esteticieni de origine evreiască: Nina Casian, Alexandru Mirodan, Zigu Ornea, Ovidiu Crohmălniceanu, Paul Cornea, Ion Ianoși, Radu Cosașu ș.a.

Documentul 1. Dobrogeanu-Gherea comentează lipsa de soluții a clasei politice în ceea ce privește problema țărănească, după anul 1907 în lucrarea *Neoiobăgia (Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare)*, 1910 (fragment)

„Când, după 1907, chestia țărănească a fost pusă din nou pe tapet – în mod atât de tragic și sinistru – clasa politică a căutat soluții pentru rezolvarea acestei chestiuni. De aici au urmat foarte multe soluții, dar afară de unele excepții, care nici ele nu reprezintă o vedere destul de clară, soluția tot negăsită a rămas. Bineînțeles, n-am în vedere pe acei oameni de stat eminamente practici care, după sistemul cunoscut, caută să împace capra cu varza, să dea ceva țăranului fără să ia de undeva și deci să lase lucrurile tot cum au fost, având aerul totuși că au făcut ceva. Vorbesc de oamenii de bună-voință și de bună-credință, care au priceput că, așa cum mergem, mergem spre dezastru și deci era abilităților eclectic-oportuniste trebuie să ia sfârșit.

Una din cauzele nereușitei nici a acestora din urmă e însuși felul cum pricepeau ei soluția. Pentru ei soluția e un fel de iarbă a fiarelor, o formulă magică; aceasta, odată găsită și enunțată, va face, vorba ceea, ca „fiecare să prospere și România să trăiască.”

Documentul 2. *Steaua fără nume*, Actul II, scena V, 1943 (fragmente)

„PROFESORUL: Sunt seri când tot cerul mi se pare pustiu, cu stele reci, moarte, într-un univers absurd, în care numai noi, în marea noastră singurătate, ne zbatem pe o planetă de provincie, ca într-un târg în care nu curge apă, nu arde lumina și unde nu opresc trenurile rapide... Dar sunt seri când tot cerul foșnește de viață... când pe ultima stea, dacă ascuți bine, auzi cum freamătă păduri și oceane – fantastice păduri și fantastice oceane – seri în care tot cerul e plin de semne și de chemări, ca și cum de pe o planetă pe alta, de pe o stea pe alta, ființe care nu s-au văzut niciodată, se caută, se presimt, se cheamă... Da... Sau pe steaua mea fără nume... Aventura asta ridicolă, care se numește viața noastră, se repetă astfel, de la început, sub același cer, dar cu alt noroc. Poate că acolo tot ce aici e greoi și apăsător devine ușor, tot ce aici e întunecat și opac devine luminos și transparent. Tot ce încercăm fără să izbutim nici pe jumătate – gesturile noastre zadarnice, visurile noastre căzute – tot ce am fi vrut să cuezăm și nu am cuezat, să izbutim și n-am izbutit, tot, tot, se împlinește, se simplifică, se împarte.”
(Sebastian M., 1985, 166-167)

Exercițiul 2

Citiți Documentul 1!

Identificați problema socială la care se referă fragmentul.

Artiști

Ca participant activ la Revoluția de la 1848, Constantin David Rosenthal a pictat tablourile devenite simboluri ale renașterii naționale: *România revoluționară* și *România rupându-și lanțurile pe Câmpia Libertății*.

Imaginea 19. Avram Iancu, portret de B. Iscovescu

Imaginea 20. „România rupându-și lanțurile” de C. D. Rosenthal

În perioada interbelică avangarda se manifestă și în pictură. Artiștii evrei sunt în mijlocul acestor adevărate revoluții în cultură: Marcel Iancu (1895-1984) și Victor Brauner (1903-1966) au fost reprezentanții de seamă ai curentelor „cubist” și „suprarealist”.

Imaginea 21. „Adam și Eva” de Victor Brauner

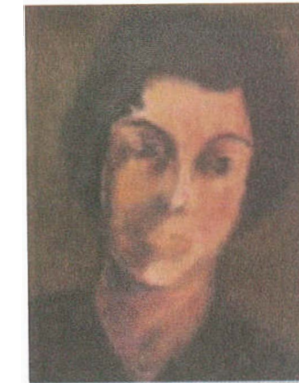
Imaginea 22. „Paradisul pierdut” de Marcel Iancu

Imaginea 23. Autoportret Marcel Iancu (1895-1984)

Imaginea 24. „Rabin” de Iosif Iser

Imaginea 25. „Autoportret” de Margareta Sterian

Forța și expresivitatea imaginii se văd în tulburătoarele picturi ale Iosif Iser (1881-1958) și ale Margaretei Sterian (1897-1992).

Imaginea 26. Autoportret Iosif Iser (1881-1958)

Imaginea 27. Pianista Clara Haskil (1895-1960)

În domeniul muzicii s-au afirmat printre alți Clara Haskil (pianistă), Silvia Marcovici (violonistă), Radu Lupu (pianist), A. Vieru, Miriam Marbe și Filip Lazăr (*compozitori*).

Exercițiul 3

Priviți Imaginile 21, 22 și 24!
Precizați curentul artistic din care fac parte lucrările.

Evaluare. Tema 13

I. Completați spațiile punctate din enunțuri folosind cuvintele din lista alăturată:

1. A lăsat prin testament, întreaga sa avere	a. dadaist
2. Destinul lui Benjamin Fundoianu se aseamănă cu al multor evrei europeni în timpul	b. primului spital de pediatrie din București
3. T. Tzara a participat la Zürich la fondarea curentului	c. Academiei Române
4. Iuliu Barasch (1815-1863), fondatorul	d. Holocaustului

II. Stabiliți corespondența între termenii aflați pe cele trei coloane:

1. Astra – Arad	a. 1883	A. Banca Generală a Țării Românești
2. Moses Gaster	b. 1943	B. „Meritul comercial și industrial”
3. Mihail Sebastian	c. 1920	C. Steaua fără nume
4. Jacques Elias	d. 1907	D. fabrică de vagoane
5. Dorobanțul	e. 1897	E. Istoria literaturii române populare

III. Explicați cum și în ce fel au contribuit evreii români la integrarea culturii naționale în cultura universală.

IV. Realizați un scurt eseu în care să prezentați cel puțin trei personalități române de origine evreiască și contribuția lor la dezvoltarea societății românești.

GLOSAR

„Afacerea Dreyfus”

Proces celebru și abuziv intentat în 1894 ofițerului francez de origine evreiască *Alfred Dreyfus**, acuzat de înaltă trădare doar din cauza originii sale evreiești (degradat în 1895, grațiat în 1899 și *reabilitat** în 1906). Procesul s-a transformat repede într-o problemă internațională și a polarizat *opinia publică** franceză și internațională în legătură cu *problema evreiască**. Emile Zola a susținut nevinovăția lui Dreyfus în ziarul L’Aurore prin celebra sa scrisoare deschisă adresată președintelui Republicii Franceze și intitulată „*J’accuse!*” (13 ianuarie 1898). La procesul lui Dreyfus a asistat și jurnalistul vienez *Th. Herzl**, fondatorul sionismului politic.

Alfabet

Sistem de scriere fonetic (semnele grafice reprezintă sunete) folosit de popoarele antice și moderne, inclusiv de evrei. În alfabetul ebraic nu există vocale ci doar consoane, în număr de 22: א – alef, ב – bet, ג – ghimel, ד – dalet, ה – he, ו – vav, ז – zayn, ח – het, ט – tet, י – yod, כ – kaf, ק – kaf sofit, ל – lamed, מ – mem, נ – mem sofit, נו – nun, ס – nun sofit, ע – sameh, פ – ayin, פּ – pfei, ק – pfei sofit, צ – țadic, ק – țadic sofit, ק – kuf, ר – reș, ש – șin, ת – tav.

Alia

(rom. *urcare*) Mișcare de întoarcere în

Eretz *Israel** a evreilor din *exil**. Au existat mai multe valuri de alia începând cu 1882, dar cel mai puternic a fost cel de după proclamarea statului Israel, între anii 1948–1956.

Alianța Israelită Universală

Organizație evreiască înființată în anul 1860 cu scopul de a proteja evreii din lumea întreagă și de a sprijini lupta acestora în țările unde acest lucru nu se întâmplase încă. „A lucra pretutindeni pentru emanciparea și progresul moral al israeliților și de a oferi un sprijin eficace acelor care suferă în identitatea lor de israeliți”. *Adolphe Cremieux** a fost unul dintre liderii cei mai cunoscuți ai organizației.

Amen

(rom. *cu adevărat, așa sa fie*) În *creștinism** și *iudaism** formulă rostită pentru a încheia o dorință, o binecuvântare, un jurământ sau rugăciune care tocmai au fost rostite.

Antiudaism

Manifestare violentă de respingere și ură față de evrei, de inspirație religioasă, în evul mediu manifestată prin acuzații false, interdicții și *expulzări**. Pe baza antiudaismului s-a dezvoltat la sfârșitul secolului al XIX-lea *antisemitismul**.

Antisemitism

Curent extremist și *discriminatoriu** de respingere și ură față de evrei.

Termenul a apărut în lucrările lui W. Marr intitulate „*Antisemitismus*” (1873) și „*Calea spre victoria germanismului asupra iudaismului*” (1879) și poate fi definit ca *anti-iudaism** medieval la care s-a adăugat *rasismul** modern [antisemitism = anti-iudaism + rasism].

Arieni

Populație de origine indo-europeană care a migrat cel mai probabil de la est de Marea Caspică spre India, Orientul Apropiat și Europa în mileniile III - II î.Hr. În epoca nazistă termenul a fost folosit *discriminatoriu** pentru a denumi populația „pură” din punct de vedere *rasial**. De fapt, în ideologia nazistă, termenul arian era sinonim cu acela de german.

Asimilare

Proces prin care un individ sau un grup minoritar se integrează, în timp, în cultura și civilizația populației majoritare, ceea ce duce la diluarea propriei sale identități etnice și religioase.

Așchenazi

(ebr. *Așkenaz* – *Germania*) Tip de civilizație evreiască apărută în spațiul german la începutul Evului Mediu și răspândită în centrul și estul Europei în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Este caracterizată prin folosirea limbii *idiș**.

Auschwitz – Birkenau

(pol. *Oświęcim* - *Brzezinka*) Localități de lângă Cracovia unde au existat trei lagăre naziste de concentrare și exterminare: Auschwitz I, lagărul inițial care a servit drept centru administrativ

pentru întreg complexul de lagăre, a fost inaugurat pe 20 mai 1940 pe locul unei mai vechi cazărmi poloneze și austro-ungare. A avut și o cameră de gazare care a funcționat în anii 1941-1942, apoi a fost transformată în adăpost antiaerian; Auschwitz II (Birkenau), un lagăr de exterminare unde au fost uciși mai mult de un milion de evrei în camerele de gazare special amenajate. Construcția lui a început în 1941 ca parte a programului *Soluția finală** – Endlösung, iar exterminarea în masă a început în primăvara 1942; Auschwitz III (Monowitz), lagăr de muncă.

Avoda

(ebr. *vaoda* – *muncă*) Partid politic *sionist** israelian cu un program de centru stânga. Este membru al Internaționalei Socialiste și membru observator al Partidului Socialiștilor Europeni. A fost fondat în 1930 sub numele de Mapai (Poale Sion). El este responsabil pentru înființarea Hagana (forțe speciale care aveau ca obiectiv siguranța așezărilor evreiești în fața atacurilor teroriste). Liderul partidului a fost *David ben Gurion**. Partidul a guvernat fără întrerupere din 1948 până în 1977, când a pierdut alegerile în fața partidului *Likud**.

Azimă – Mața

(ebr. *mața*) Pâine tradițională evreiască, nedospită (fără drojdie) făcută de obicei din făină de grâu, de orz, de secară, sau de ovăz și apă. Este specifică sărbătorii de *pesah** - paște, în amintirea ieșirii din Egipt când pâine se cocea la soare.

Baie rituală

(ebr. *mikve*) Instituție a comunității evreiești unde se desfășoară ritualul evreiesc al purificării prin scufundarea în „apă vie” – (ebr. *mayim chayim*); loc de purificare – curățire pentru a participa la sărbători religioase, una dintre instituțiile fundamentale ale comunității evreiești alături de *sinagogă** – *beit kneset* și *casa de studiu* – *beit midrash*.

Bar/Bat Mițva

(*ful/fiica Legii*) Moment important în adolescența unui evreu. Reprezintă dobândirea statutului de persoană matură din punct de vedere religios, eveniment care se petrece la împlinirea vârstei de 13 ani la băieți și 12 ani la fete (Bat Mițva). După acest eveniment adolescentul evreu este socotit o persoană responsabilă care poate lua parte la toate aspectele vieții comunitare și religioase și răspunde pentru faptele sale.

Belzec

Lagăr de *exterminare** nazist din Polonia ocupată. A fost inaugurat în 1940 ca lagăr de muncă iar din 1942 s-a transformat în lagăr de exterminare.

Biblie – Tanah

(ebr. *ha sefarim*, grec. *biblion*) Cărți sfinte iudaice, corespunde aproximativ cu „Vechiul Testament” creștin. Cărțile conțin:

1. *Tora** - *Pentateuh**, cu cele cinci cărți: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, *Deuteronomul**;
2. Profeții;
3. Hagiografele.

Bolșevism

Curent politic comunist, radical, apărut în Rusia în 1903 și victorios în revoluția proletară din 1917. Regim politic dictatorial instaurat în Rusia și apoi în U.R.S.S.

Cabala

(ebr. *tradiție*) Doctrină iudaică constând în interpretarea mistico-alegorică a *Torei**. Cabala este parte a tradiției orale și conține dezbateri cu privire la creație, soartă, nemurirea sufletului și destinul ființei umane.

Canaan

Vechiul nume al Israelului, regiune geografică delimitată de Marea Mediterană, Munții Libanului, Valea Iordanului și deșertul Neghev. Alte nume – *Israel**, *Țara Făgăduinței**, *Palestina**.

Cașer

(ebr. *kașrut*) Reguli alimentare evreiești cu privire la unele alimente și combinații de alimente care sunt potrivite sau nu pentru consum: mamiferele domestice sau sălbatice care au copita despicată și rumegă, peștii sau orice vietate care înoată, are coloană vertebrală și solzi, păsările domestice și sălbatice care nu sunt de pradă. De asemenea se aleg animale sănătoase pentru sacrificiu, nu se sacrifică în același timp mama și puiul, se sacrifică rapid pentru ca animalul să nu sufere, se scurge sângele pentru că acesta este considerat impur și nu se amestecă laptele (produsele lactate) cu carnea (produsele din carne).

Cetățenie

Dreptul unei persoane de a fi cetățean

al unui stat. Acest drept este garantat prin legi sau prin *Constituție** și conferă drepturi (de a ocupa funcții publice, de a vota) dar și obligații și responsabilități (de a plăti taxe și de a efectua serviciul militar).

Chelmno

Lagăr de exterminare* nazist situat la 70 km de Łódź în Polonia. Lagărul a fost operațional din 8 decembrie 1941 până în aprilie 1943, când lagărul a fost închis iar camerele de gazare au fost aruncate în aer. În 1944 o parte au fost refăcute parțial și au avut o nouă perioadă de funcționare. Se estimează că în acest lagăr de exterminare au fost uciși mai mult de 200.000 de oameni, majoritatea evrei din *ghetoul** din Łódź.

Chivot – Arca Legământului

(ebr. *aron ha-kodeș*) În *iudaism** spațiu sfânt care adăpostea *Tablele Legilor** și *Tora**. Chivotul se afla în *Sfânta Sfintelor** a *Templului** din *Ierusalim**; după distrugerea Templului, Chivotul a devenit un spațiu fix în peretele *sinagogii**, sau mobil (cufăr) unde se păstrează sulurile Torei.

Circumcizie – Mila

(ebr. *mila*, lat. *circum* – în jurul + *caedere* – a tăia) Obicei religios, tradițional iudaic, care constă în îndepărtarea prepuțului la copiii de sex bărbătesc. Această practică este de origine biblică și simbolizează *Legământul** dintre *Abraham** și urmașii săi pe de o parte și Dumnezeu pe de alta.

Comunitate evreiască

Formă de organizare tradițională a

evreilor în *exil**. Are instituții specifice tradiționale - *sinagoga**, *baia rituală**, școala – beit seffer, măcelăria *cașer**.

Concentrare

Operațiune a regimului nazist și a aliaților acestuia de a separa populația evreiască de restul populației și de a o concentra – aduna în *lagăre** numite de concentrare, și ghetouri. Aceste spații au devenit și locuri de exterminare.

Constituție

(lat. *constitutio*) Lege fundamentală a unui stat prin care sunt reglementate principiile de bază ale organizării lui – forma de guvernământ, drepturile și obligațiile cetățenilor, funcționarea puterile în stat, sistemul electoral etc.

Convoi umanitar

Acțiuni umanitare din timpul războiului de independență din 1877–1878 și din timpul primului război mondial, desfășurate de evreii din România – donații de alimente, medicamente, păături, instrumente medicale.

Coran

(arab. *al-quran* – recitarea) Carte sfântă a *Islamului**, așa cum *Tora** este a evreilor și *Biblia** a creștinilor, pe care musulmanii o consideră cuvântul lui Dumnezeu revelat profetului Mahomed, într-o perioadă de 23 de ani, de arhanghelul Gabriel - Jibreel. Coranul conține 114 capitole cu un total de 6.236 de versete.

Declarația Balfour

Scrisoare pregătită din martie 1916 dar publicată în noiembrie 1917 de Arthur

James Balfour, ministrul de externe al Marii Britanii în cabinetul condus de Lloyd George. În mod clar scrisoarea exprima sprijinul guvernului britanic pentru obiectivul sionist „stabilirea în Palestina a unui cămin național al poporului evreu”. Scrisoarea obliga guvernul britanic să facă tot ce îi stă în putere pentru realizarea acestui obiectiv.

Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului

(26 august 1789) Manifest adoptat de Adunarea Națională a Franței și atașat noii *Constituții** din 1791. Documentul proclama egalitatea în fața legii și impozitelor, libertatea presei, libertatea religioasă și protecția împotriva abuzurilor de orice fel.

Deicid

(latin. *Deus* – Dumnezeu + *cida* – a ucide) Ucidere de Dumnezeu – principala acuzație adusă evreilor de creștinismul medieval, acuzație conform careia evreii (toți evreii sau liderii lor) sunt vinovați pentru judecarea și crucificarea lui *Iisus**. De la jumătatea secolului al XX-lea bisericile creștine au renunțat formal să mai acuze de deicid pe evrei și au renunțat să mai propăvăduiască iminenta lor *convetire** la *creștinism**.

Deportare

Acțiune abuzivă de mutare forțată, de alungare a unei persoane sau a unui grup de persoane în *exil**, într-o regiune îndepărtată.

Deuteronom

(ebr. *devarim* – cuvinte) A cincea și

ultima carte a *Pentateuhului**, parte a *Vechiului Testament** creștin.

Discriminare

A face deosebire, a judeca și a trata oamenii diferit în funcție de rasa, de cultura, de religia sau de sexul lor. Politică oficială, atitudine prin care un stat sau un grup de oameni nu acordă unor persoane toate drepturile și libertățile pe motive de rasă, religie, sex.

Drept între popoare

(ebr. *hasidi umot olam*) Titlu onorific prin care Statul Israel și Institutul *Yad Vashem** din *Ierusalim** îi omagiază pe neevreii care, cu riscul propriei vieți, au salvat evrei în timpul Holocaustului. Această recunoaștere se face prin acordarea unei medalii și prin plantarea unui pom pe alea Dreptilor de la Ierusalim.

Drepturi civile

Drepturi și responsabilități ale unui cetățean care rezultă din procesul de acordare a cetățeniei – dreptul la vot, dreptul la egalitatea șanselor, dreptul de a ocupa funcții publice, dreptul la protecție din partea instituțiilor statului.

Einsatzgruppen

(germ. *grupă de misiune*) Unități mobile ale trupelor „SS” germane care aveau ca misiune să extermine populația civilă evreiască, poloneză, ucraineană etc. rămasă în spatele frontului.

Emancipare

Proces istoric prin care evreii s-au eliberat și au căpătat *drepturi civile**

egale cu ceilalți cetățeni în țările în care locuiau. Procesul a început în secolul al XVIII-lea odată cu Revoluția Franceză, a continuat și în alte țări europene la mijlocul secolului al XIX-lea și s-a încheiat în estul Europei, inclusiv în România, după primul război mondial.

Exil

(ebr. *galut*, gr. *diaspora*) Orice loc, în afara Israelului, unde locuiesc comunități evreiești ca urmare a *expulzării** sau a plecării lor de bunăvoie de pe teritoriul unde locuiau.

Expulzare

Acțiune abuzivă și de forță prin care evreii, ca urmare a unor acuzații false, au fost obligați să părăsească anumite regiuni sau țări. Cele mai cunoscute sunt expulzările din Anglia – 1290, Franța – 1394, Spania – 1492 și Portugalia – 1497.

Exterminare

Operațiune prin care autoritățile unui stat, în mod deliberat și conform unui program bine stabilit, fac să dispară în întregime,ucid în masă o populație pe criterii de naționalitate, rasă, religie, opinii politice.

Extrema dreaptă

Curent politic extremist, parte a scenei politice, cu un program antisemit, rasist, naționalist și xenofob.

Filisteni

Popor antic, parte a „popoarelor mării”, populație istorică probabil de origine indo-europeană stabilită pe coasta de sud a *Canaanului** în secolul XIII î.Hr.

și cu care evreii au avut numeroase lupte. Cele mai importante cetăți filistine au fost Gaza, Așkelon, Ekron și Așdod. De la numele lor o parte a regiunii a fost cunoscută, după dispariția statului evreu, sub numele de *Palestina**.

Ghetou (în Europa Centrală) – Juderia (în Spania)

Zonă rezidențială, cartier evreiesc din cadrul unor orașe medievale sau moderne, impusă sau autoimpusă, supraaglomerată, care a fost folosită în epoca nazistă pentru separarea evreilor de restul populației. Primele zone rezidențiale evreiești au apărut în spațiul german și Spania în secolul al XIII-lea. Termenul „ghetou” derivă de la numele unei foste turnătorii de la Venezia, din secolul al XIV lea - **getto**.

Hahambașa

(ebr. *înțelepți*) Titulatură dată în Evul Mediu conducătorului religios al comunităților evreiești din Imperiul Otoman și din Țările Române.

Hanuka

(ebr. *dedicare*) Sărbătoare iudaică a luminii și a vieții care celebrează victoria istorică a evreilor conduși de familia Macabeilor împotriva seleucizilor elenizați din anul 165-163 î.Hr.

Hanukia

Sfeșnic cu opt brațe destinat ceremoniilor de *Hanuka**. Mai este cunoscută și ca *menora** de Hanuka.

Hasidism

(ebr. *hasidut* – *evlavie*) Mișcare evreiască de renaștere religioasă apărută

în secolul XVIII în Polonia și răspândită în tot centrul și estul Europei, inclusiv în spațiul românesc. Mișcarea a fost inițiată de *Israel ben Eliezer** (1700 – 1760). Fenomenul a fost una din reacțiile religioase și culturale la gravele tulburări - pogromuri care au afectat grav populația evreiască din Polonia, la mijlocul și în a doua jumătate a secolului XVII.

Haskala

(ebr. *sekhel* – *inteligență, spirit*) Mișcare de reformă culturală evreiască, apărută la sfârșitul secolului al XVIII-lea, odată cu *emanciparea** evreilor. Fenomenul a fost însoțit de tendințe de *asimilare**. Promotorul acestei mișcări a fost *Moses Mendelssohn** (1729–1786).

Holocaust - Shoah

Perioadă istorică tragică, cuprinsă între 1933–1945, în care regimul nazist din Germania și regimurile din țările aliate acesteia au planificat și aplicat un plan general de lichidare a tuturor evreilor din Europa. Acest plan a dus la uciderea a 6.000.000 de evrei europeni. Pentru autoritățile naziste germane aceasta trebuia să fie „*soluția finală*”* a problemei evreiești în Europa.

Idiș (iudeo-germană)

(germ. *Jüdisch*) Limbă germanică de comunicare și de cultură caracteristică evreilor *așchenazi**. Limba a apărut în spațiul german occidental și a fost larg răspândită în spațiul central și răsăritean european. Limba s-a format pe baza limbii germane medievale la care s-au adăugat împrumuturi din limbile slave, latine și baltice.

Ierusalim

(ebr. *Ierușalaim*) Capitala regatului evreu din antichitate și capitala statului Israel de astăzi, oraș sfânt al evreilor. Orașul a fost cucerit de regele *David** de la iebusiți. La Ierusalim a fost construit *Templul**. Întoarcerea la Ierusalim - *Sion** a fost principalul obiectiv religios și politic al evreilor încă din anii 69-70 d.Hr., când a avut loc ultima distrugere a *Templului**.

Integrare

Proces istoric politic și cultural prin care o *minoritate** religioasă, politică sau culturală preia elemente din cultura *majorității**, acceptă să facă parte din societatea majoritară ca parte integrantă.

Iom Kipur

(ebr. *yom kippur* – *ziua iertării, ziua căinței*) Cea mai importantă sărbătoare evreiască dedicată căinței și rugăciunii pentru iertarea păcatelor. Pentru aceasta se citesc și se spun rugăciuni și se ține post negru 24 ore.

Islam

(arab. *al-islam* – *supunere*) Religie *monoteistă**, influențată de creștinism și mozaism, întemeiată de profetul Mahomed (570-632) în secolul VII și bazată pe preceptele *Coranului**.

Israel

(ebr. *israel* – *cel care s-a luptat cu îngerul*) Nume pe care l-a primit *Iacob**, unul din *patriarhi**, după ce s-a luptat cu îngerul. Numele s-a extins apoi asupra tuturor evreilor și în 1948 a devenit numele statului evreu modern.

Jidani

Termen discriminatoriu și jignitor cu care erau numiți evreii în Principatele Române și apoi în România. Termenul a fost amplu folosit de propaganda antisemită românească înainte și în timpul *Holocaustului**.

Judenrat

(germ. *Consiliu evreiesc*) Corp administrativ evreiesc constituit la comanda autorităților naziste, care funcționa în fiecare ghetou sau localitate din teritoriile ocupate sau aflate sub influența Germaniei naziste.

Iredentism

Mișcare politică naționalisă ai cărei partizani urmăresc anexarea unor teritorii unde trăiesc conaționali de-ai lor.

Iudeocomunism, iudeobolșevism

Concept folosit de administrația română în timpul *Holocaustului** pentru a acuza pe evreii din România că sunt infideli, că simpatizează cu partidul comunist și că doresc instaurarea unui guvern de tip sovietic în România.

Împământenire

Prevedere legislativă pe baza careia s-a acordat evreilor dintr-o anumită țară *statutul** de cetățeni, și odată cu acesta și *drepturile civile** și politice.

Kibuț

(ebr. *kibbutzim* – *cei care locuiesc în kibuț*) Așezare de tip comunitar în Eretz *Israel** unde membrii comunității împart totul și trăiesc respectând legi comune; o variantă a cooperativei de producție cu

posibilitatea ca membrii ei să locuiască în incinta kibuțului. Primul kibuț a fost întemeiat în 1909 pe malul Iordanului. Kibuțurile au jucat un rol economic și social foarte important în economia Israelului.

Kipa

(idiș *yarmulke*) Acoperământ pentru cap, de formă circulară, cu diametrul mai mare sau mai mic, de culori și desene diferite, pe care bărbații evrei îl poartă la *sinagogă**, de *sabat** sau în viața de zi cu zi. Culoarea, desenul și mărimea arată vechimea și tradiția familiei.

Knesset

(ebr. *adunare*) Parlamentul unicameral al statului *Israel**, principal organ legislativ și executiv în care este ales președintele statului Israel. Knesset-ul este compus din 120 de membri aleși pentru un mandat de patru ani și emite legi, supraveghează activitatea guvernului, votează președintele Israelului, provoacă alegeri anticipate și îl revocă pe primul ministru, printr-un vot de neîncredere. Primul kneset a fost convocat pe 14 februarie 1949.

Ladino – sefardi, iudeospaniolă

Limbă romanică derivată din castiliana veche și *ebraică**, principala limbă de comunicare și de cultură în lumea evreiască *sefardă** a apărut în Spania medievală, dar s-a răspândit pe spații largi după expulzarea evreilor din Spania din 1492 în special în Nordul Africii și Orientul Apropiat.

Lagăr de concentrare și exterminare

(germ. *Konzentrationslager*) Locuri

unde erau concentrați și exterminați evreii și alte categorii etnice, religioase sau politice de către autoritățile naziste din Germania sau de către autoritățile țărilor aliate cu acestea în timpul *Holocaustului**. Lagăre de exterminare au fost amenajate la *Auschwitz**, *Belzec**, *Chelmo**, Majdanek, Sobibór, *Treblinka**.

Lateran

Colină a Romei, pe care se afla biserica Sf. Ioan. Alături de aceasta era palatul papilor, înainte de mutarea lor la Vatican.

Legământ

(ebr. *brit*) În *iudaism** înțelegere între două părți. Se cunosc legămintele lui *Abraham** cu Dumnezeu în legătură cu *Țara Făgăduinței** și cu *circumcizia** și cel al lui *Moise** de pe Muntele Sinai.

Legea Marghiloman

(*august 1918*) „Lege asupra naturalizării străinilor născuți în țară”, lege inițiată de prim-ministrul Al. Marghiloman care a încercat să reglementeze statutul evreilor din România.

Legi discriminatorii

Legi decretate de regimul nazist și de regimurile aliate acestuia prin care populația evreiască a fost exclusă din viața politică, economică și socială.

Likud

(ebr. *consolidare*) Partid politic sionist israelian de dreapta, de doctrină liberală. Originile partidului Likud se află în Partidul Revizionist Sionist condus de *Zeev Jabotinski**. Partidul Likud

s-a format în anul 1973 prin unirea mai multor forțe politice de dreapta – naționaliste. Primul prim ministru likud a fost Menachen Begin, ales în 1977 (în 1979 a fost semnatul păcii cu Egiptul).

Macpela

(ebr. *me-arat ha-machpela* – *peștera dublă a mormintelor*) Peștera *patriarhilor** de lângă Hebron pe care *Abraham** a cumpărat-o pentru a o înmormânta pe soția sa *Sara**. Aici au fost înmormântați *patriarhii** și soțiile lor. Peștera Macpela este unul dintre cele mai importante *locuri sfinte** ale evreilor.

Maidanek

Lagăr de concentrare* nazist situat lângă Lublin, în Polonia. A început să funcționeze în octombrie 1941. Se estimează că mai mult de 250.000 de oameni au fost uciși în acest lagăr, majoritatea evrei. Lagărul a fost desființat în iulie 1944.

Marea Criză Economică (1929 1933)

Fenomen economic cu importante consecințe politice, culturale și sociale în plan mondial. S-a declanșat în 29 octombrie 1929, în „joia neagră”, când a scăzut brusc valoarea tuturor acțiunilor cotate la bursa de pe Wall Street, din New York. A produs fenomene ca inflație, șomaj (30%) și falimentul majorității băncilor și întreprinderilor. Propaganda antisemită și naționalistă din Germania a găsit vinovați pentru declanșarea crizei pe evrei și pe reprezentanții

sistemului democratic. În Germania, la efectele crizei economice s-au adăugat și frustrările generate de primul război mondial iar în 1933, ultimul an al crizei, Adolf Hitler și Partidul Nazist reușesc să ajungă la putere.

Menora

Sfeșnic cu șapte brațe și șapte lumânări, obiect de cult evreiesc, principalul simbol al iudaismului. O menora de aur era așezată în *Templu**. Simbolul minorei este astăzi stema statului *Israel**.

Mesia

(ebr. *mašiah*) Urmaș al lui David, uns al lui Dumnezeu, lider carismatic care va reface regatul lui David și va instaura pacea universală.

Monoteism

(grec. *monon* – *singur*, *Theos* – *Zeu*) Credință religioasă bazată pe adorația unui singur Dumnezeu.

More Judaico

Jurământul pe care un evreu trebuia să-l presteze pentru ca mărturia sa să aibă valoare în fața judecătorului. Acest jurământ se presta la sinagogă într-o atmosferă sinistră și consta într-o procedură umilitoare și degradantă pentru ființa umană – în România prestarea acestui jurământ a funcționat din secolul XVIII până la începutul secolului XX.

Naționalism

Ideologie și atitudine care promovează atașamentul și dragostea față de țară și față de valorile naționale.

Naționalismul extremist

Curent naționalist extremist care a promovat ideile naționale în mod exclusivist, prin denigrarea și ura față de alte naționalități.

Nazism

Regim politic în Germania în perioada 1933 – 1945, caracterizat prin venirea la putere a Partidului Muncitoresc Național Socialist German condus de Adolf Hitler. Regimul a aplicat evreilor legi rasiale, *legi discriminatorii**, și i-a supus unui proces de *exterminare**.

Negaționism

Curent politic care neagă sau contestă existența *Holocaustului**.

Numerus clausus (numerus proportionalis)

Concept politic care cerea ca în viața socială, culturală și economică a țării evreii să nu reprezinte mai mult de 4,2%, atât cât erau procentual – demografic în România.

Numerus nullus

Concept politic elaborat de *extrema dreaptă** care pretindea că cvrcii trebuie eliminați – excluși complet din viața socială, culturală și economică a României.

Oleh – olimi

(ebr. *cei care urcă*) Evrei care fac *alia**, cei care se reîntorc și care se stabilesc în Eretz *Israel**.

Omor ritual

Crimă imaginară de care au fost acuzați evreii în Evul Mediu și Epoca Modernă. Evreii erau acuzați că de *Pesah** - Paște,

în fiecare an, omoară un copil creștin penru a repeta, astfel, crucificarea lui *Iisus** Hristos, pentru a-i folosi sângele la prepararea *azimei* – *mața**.

Palestina

(ebr. *Eretz Israel*, arab. *filasin*) O altă denumire pentru *Canaan**, *Țara Făgăduinței**, *Israel**. Denumirea vine de la *filisteni** și a fost folosită – ca noțiune geografică – începând cu Evul Mediu. Acoperă zona cuprinsă între valea Iordanului, Marea Mediterană, Munții Libanului și Deșertul Neghev.

Partid

Organizație politică având o ideologie (platformă program) și reprezintă anumite seturi de valori și interesele unui număr de cetățeni. Obiectivul unui partid este să joace un rol pe scena politică – să intre în parlament, să aibă *majoritate** parlamentară și să guverneze conform programului său.

Patriarhi - Matriarhe

(ebr. *avot*) Părinți fondatori ai poporului evreu: *Abraham**- căsătorit cu *Sara**, *Isaac**- căsătorit cu *Rebeca**, *Iacob**- căsătorit cu *Lea** și cu *Rahela**.

Pentateuh

(grec. *cele cinci cărți*) Traducerea greacă a termenului *Tora** cuprinzând „Legea lui Moise” alcătuită din cinci cărți.

Pesah

(ebr. *paște*) Una dintre marile sărbători evreiești care marchează un eveniment istoric – exodul și eliberarea din Egipt dar marchează și un eveniment calendaristic cu un accent agrar–

începutul anotimpului cald și al primelor recolte. Zi de mare pelerinaj la *Templul din Ierusalim** unde se depuneau ofrande lui Dumnezeu.

Pogrom

Termen de origine rusă care definește o izbucnire spontană sau premeditată de ură împotriva evreilor, manifestată prin violență fizică și distrugeri de bunuri materiale evreiești din partea populației majoritare, sprijinită de autorități. Unul dintre cele mai tragice pogromuri au avut loc în sudul Rusiei în anii 1881-1884, pogrom care a provocat o emigrare în masă a evreilor – 2 milioane de evrei au emigrat în S.U.A. între 1889 și 1920.

Profet

(ebr. *nevi*) Persoană carismatică, aleasă de Dumnezeu, care putea primi și transmite cuvântul lui Dumnezeu. Persoană, cu inspirație divină, care prezice viitorul, care admonesta poporul. Cei mai importanți profeți ai evreilor au fost – Ioșua, Samuel, Isaia, Ieremia, Ezekiel, Daniel.

Protocoalele Înțelepților Sionului

Documente false apărute în 1905 în Rusia, au fost plătuite de poliția secretă țaristă ca reacție la înființarea mișcării *sioniste**; evreii erau acuzați de complot pentru a stăpâni lumea. Materialele au fost folosite de *propaganda** nazistă în timpul *Holocaustului**.

Purim

(ebr. *soartă*) Sărbătoare evreiască dedicată salvării evreilor din Imperiul Persan în secolul V î.Hr. Se sărbătorește prin baluri mascate și prin jocuri.

Rabin

(ebr. *rabbi* – *învățător*) Autoritate religioasă iudaică, conducătorul spiritual al *comunității evreiești**, recunoscut prin înțelepciunea sa, prin experiența sa de viață și prin cunoșterea *Legilor** și a tradiției iudaice (v. *țadic**).

Rasă

Noțiune biologică cu ajutorul careia oamenii sunt clasificați în funcție de aspectul lor fizic și de caracterele secundare specifice – culoarea pielii, a părului, trăsăturile feței etc. Teoriile pseudoștiințifice rasiste susțineau că *arienii** (germanii) sunt o rasă superioară creatoare de civilizație, în timp ce evreii sunt o rasă inferioară consumatoare de civilizație.

Rasism

Concepție care susține ideea pseudoștiințifică a inegalității biologice și intelectuale a *raselor** umane și împărțirea acestora în “superioare” și „inferioare”. Rasismul susține că istoria este o luptă între rase iar particularitățile rasiale ale oamenilor au un rol determinant în dezvoltarea civilizației umane. Formă de *discriminare** – încălcare a unor drepturi – pe criterii de rasă.

Rebeliune

Insurecție împotriva ordinii stabilite, acțiuni de stradă violente ale unor grupuri de persoane înarmate și organizate care contestă regimul stabilit și încearcă să preia puterea. Cu această ocazie au loc *pogromuri**, devastări de proprietăți publice și private, furturi, violuri, asasinate.

Regim hortyst

Regim politic din Ungaria numit astfel după numele amiralului *Horthy** care a condus Ungaria între 1920-1944. Ca un campion al revizionismului maghiar (care milita pentru revizuirea granițelor stabilite de Tratatul de la Trianon). Ca aliat natural al lui Hitler, regimul s-a remarcat prin numeroase acțiuni împotriva minorităților naționale români, slovaci și evrei.

Revizionism

Curent istoric care urmărește revizuirea, reexaminarea și abordarea din perspective noi a proceselor și personalităților istorice.

Românizare

Politica autorităților române din perioada 1940-1944 de expropriere și eliminare a evreilor din societatea românească. Evreilor din România li s-au impus măsuri cu caracter *discriminatoriu** (legi de românizare) – confiscări de proprietăți, muncă forțată, evacuări abuzive din locuințe, concedieri ilegale, rechiziționări forțate, interdicții de toate tipurile.

Rondela

Semn distinctiv discriminatoriu de formă rotundă și de culoare galbenă pe care evreii au fost obligați să-l poarte pe haine conform hotărârilor conciliului IV de la *Lateran**. Prin aceasta papalitatea încerca să separe fizic pe evrei de neevrei.

Roș Hașana

(*începutul anului*) Sărbătoare evreiască care marchează anul nou evreiesc.

Sărbătoarea face parte din „zilele venerației” (ebr. *Yamim Noraim*), o perioadă de zece zile de sărbătoare care începe cu Roș Hașama – Anul Nou – continuă cu zilele iertării și se termină cu *Iom Kipur**.

Sanhedrinul convocat de Napoleon

(grec. *Synedrion* – *consiliu*) Consiliu format din 69 de membri cu atribute juridice, curtea supremă în Iudeea în timpul stăpânirii romane. Corp reprezentativ al evreilor francezi convocat de Napoleon I în 1806.

Sefarzi

(ebr. *Sfarad* – *Spania*) Tip de civilizație evreiască apărută în Spania medievală și caracterizată prin folosirea limbii *ladino* – *iudeospaniolă**. Din 1492 se răspândește și în Africa de Nord, Orientul Apropiat și Peninsula Balcanică.

Sfânta Sfintelor

Spațiul cel mai sfânt din partea cea mai sfântă a *Templului** sau a *sinagogilor**. Aici sunt adăpostite *Chivotul** și *Tablele Legii**.

Shoah

(ebr. *distrugere totală*) Termenul ebraic folosit pentru *Holocaust**. Înseamnă catastrofă – cataclism și definește cel mai bine proporțiile Holocaustului.

Sinagogă

(ebr. *beit kneset* – *casa adunării*, grec. *synagoge* – *loc de adunare*) Principală instituție a comunității evreiești, loc public de practicare a cultului iudaic, a activității religioase a comunității evreiești, loc de studiu, loc de întâlnire.

În sinagogă se află *Menora**, sulurile *Torei** adăpostite în *Sfânta Sfintelor**, flacăra veșnică, întodeauna pe peretele spre *Ierusalim**, masa-pupitru pe care se citește Tora și de unde vorbește *rabinul**.

Sion

(ebr. *Ṭion* – *înălțime*) Nume biblic sub care este cunoscut *Ierusalimul**. La început numele se referea doar la Muntele *Templului**, apoi numele s-a extins asupra întregului oraș Ierusalim.

Sionism

Mișcare politică de renaștere națională evreiască inițiată de *Theodor Hertzl**, apărută la sfârșitul secolul al XIX-lea și prin care se afirmă dreptul poporului evreu de a avea un cămin național evreiesc, un stat evreu în Eretz *Israel**. Primul congres sionist a avut loc la Basel în 1897.

Sobibór

Lagăr de exterminare* nazist situat lângă Lublin, în Polonia. Se estimează că în acest lagăr au fost uciși peste 250.000 de oameni, majoritatea evrei. A fost singurul lagăr în care a avut succes o revoltă împotriva autorităților pe 14 octombrie 1943. Din acest motiv lagărul a fost desființat.

Soluție finală

(germ. *endlösung*) Plan adoptat de autorităților naziste privind exterminarea fizică a evreilor.

„SA”

(germ. *Sturmabteilung* *divizia furtunii*) Organizație paramilitară a

artidului nazist cunoscută și sub numele de „cămășile brune”. A jucat un rol important în ascensiunea lui Adolf Hitler la putere (1933).

SS”

Term. *Schutzstaffel* – escadronul de asasinare) Organizație paramilitară a partidului nazist cunoscută și sub numele de „cămășile negre”. Era împărțită în mai multe unități: Biroul securității Statului (RSHA – *Reichssicherheitshauptamt*), Siguranța Statului (SD – *Sicherheitsdienst*), Grupa cu misiuni speciale (*Einsatzgruppen**), formațiunile „cap de mort” (SS-TV *Totenkopfverbände*) și poliția politică (Gestapo). Unitățile SS s-au făcut cunoscute de crime de război și crime împotriva umanității.

Statut

Situația legală, drepturile și responsabilitățile unei persoane sau unei comunități în raport cu instituțiile statului. Statutul evreilor se bazează pe dispoziții cu caracter oficial prin care autoritățile stabilesc poziția, rolul evreilor și al comunităților evreiești precum și raporturile acestora cu autoritățile

Stea a lui David

(ebr. *Magen David*) Stea – simbolul poporului evreu formată prin suprapunerea a două triunghiuri echilaterale. De obicei este de culoare albastră pe fond alb. În timpul Holocaustului* autoritățile naziste și au obligat populația să poarte, cusută pe haine,

o stea a lui *David** dar de culoare galbenă.

Sucot

(ebr. *sukkot* – corturi) Una dintre marile sărbători evreiești care marchează un eveniment istoric – peregrinările prin deșert înainte de întoarcerea în *Țara Făgăduinței** – dar marchează și un eveniment calendaristic, agrar – ziua recoltei și începutul anotimpului rece.

Svastica

Însemn al Partidului Național Socialist din Germania și al altor partide cu aceeași ideologie ultranaționalistă și antisemită*. Este un vechi semn solar *arian** indoeuropean folosit de *propaganda** nazistă germană pentru a marca astfel imaginara superioritate a *rasei** ariene (de fapt a germanilor) asupra altor rase (de fapt asupra altor popoare).

Șabat

(ebr. *shabbat* – a se odihni, a sta) Prima sărbătoare iudaică menționată de *Tora**, ziua a șaptea a săptămânii, zi care marchează încununarea creației, zi sfântă și de odihnă în tradiția iudaică. Șabatul începe vineri seara la apusul soarelui (când apar trei stele pe cer) și se petrece în familie. Se aprind lumânările *menorei**, se spun rugăciuni și urmează masa de Șabat. În ziua de Șabat evreii își vizitează familia și prietenii, înnoptează uneori unii la ceilalți, merg la *sinagogă**, cântă cântece, citesc, studiază-comentează *Tora*.

Șavuot

(*șapte săptămâni*) Una dintre marile sărbători evreiești care marchează un

eveniment istoric – primirea *Legilor** de către *Moise**, dar și un eveniment calendaristic cu un accent agrar – punctul culminant al secerișului și al anotimpului cald.

Șef rabin

Titlul șefului cultului mozaic. În România au fost dr. I. Niemirower, din 1940 Al. Șafran și din 1948, Mozes Rozen. Șef rabinul era senator de drept în Senatul României.

Ștetl

(idiș *shtetle*) Așezare semiurbană – târgușor caracteristic evreiesc, din zona de cultură *așchenază**.

Talit

(ebr. *tallit*) Șal de rugăciune pe care bărbații evrei religioși îl poartă pe cap și pe umeri în timpul ceremoniilor religioase.

Tablele Legilor

Cele două table din piatră primite de *Moise** pe Muntele Sinai. Pe ele erau scrise cele *Zece Porunci (Decalogul)**.

Talmud

Operă fundamentală a iudaismului, culegere de comentarii ale legii mozaice (*Tora*), scrise între sec. 5 î.Hr. și 5 d.Hr. Cuprinde două părți: *Mișna (Repetarea legii)*, explicație a *Torei*, și *Ghemara (Completarea legii)*, interpretare a *Mișnei*.

Templu

(ebr. *beit ha-mikdash*) Sanctuar central al religiei iudaice situat la *Ierusalim** și construit de regii *David** și *Solomon**. În timpul lui *Irod cel Mare** este din

nou refăcut dar în anii 69-70, în timpul revoltei iudeilor, este din nou distrus și așa a rămas până în zilele noastre.

Terorism

Reprezintă folosirea deliberată și sistematică a unor mijloace violente sau amenințări de natură să provoace teamă, neîncredere, panică și nesiguranță – atentate, răpiri, șantaj, amenințări, violențe fizice – ignorând orice norme umanitare, în vederea atingerii unui scop politic.

Tora – Pentateuh

(ebr. *torah* – învățătură, lege) Primele cinci cărți ale lui *Moise**.

1. Be-reșit „La început” → „Cartea Creației” (ebr.) → Geneza (grec.)
2. Șemot „Numele” → „Cartea Eliberării” (ebr.) → Exodul (grec.)
3. Va-ikra „El a chemat” → „Doctrina preoților”(ebr.) → Leviticul (grec.)
4. Be-midbar „În deșert” → „A cincea parte” (ebr.) → Numeri (grec.)
5. Devarim „Cuvintele” → „Repetarea Legii” (ebr.) → Deuteron (grec.)

Transnistria

Zonă geografică între râul Nistru și râul Bug care în perioada 1941-1944 a fost administrată de România. Aici au avut loc operațiuni de *concentrare**, *deportare**, *exterminare** a evreilor români și ucrainieni din Basarabia, Bucovina și Vechiul Regat și sudul Transilvaniei de către regimul *Antonescu**.

Treblinka

Al doilea mare lagăr de *concentrare** și *exterminare** nazist, parte a „*soluției finale*”*. Lagărul a funcționat din iulie

1942 până în octombrie 1943 și a fost locul unde au fost exterminați evreii din *ghetoul** din Varșovia. Se estimează că aici au fost uciși peste 850 000 de evrei din alte categorii etnice, religioase sau politice.

tzaddik

(ebr. *tzaddik* – drept, milostiv) *Rabin** *hasid**, persoană credicioasă și deosebit de înțeleaptă, liderul spiritual al unei *comunității** evreiești *hasidice**.

HaHaganah

(ebr. *Tsva Ha-Haganah Le-Yisrael* – armata de apărare a Israelului) Armata statului *Israel** înființată în 1948 pe structurile Hagada – brigăzile evreiești care are ca obiectiv „să apere existența, integritatea teritorială și suveranitatea statului Israel, să protejeze locuitorii raelului și să combată toate formele de terorism care amenință viața de zi cu zi”.

Tara Făgăduinței

Alt nume pentru *Canaan** și *Israel**. Regiune bogată și prosperă promisă de

Dumnezeu lui *Abraham** și urmașilor săi cu condiția respectării *legământului**.

Yad Vashem

(*amintirea numelor*) Institut israelian de comemorare a victimelor *Holocaustului** înființat în 1953 la *Ierusalim** prin „Legea Memoriei” dată de parlamentul israelian – *knesset**. Conține memorial, muzeu, galerie de artă, „sală a numelor”, arhivă, „valea comunităților distruse” și centru educațional. Institutul acordă titlul de *Drept Între Popoare**.

Zece Porunci (Decalogul)

(ebr. *Aseret ha Dibrot* – cele zece rostiri, grec. *dekalogoi* – zece cuvinte) Legi primite de *Moise** de la Dumnezeu pe Muntele Sinai și gravate pe *Tablele Legilor**.

Zidul plângerii - Zidul de Apus

(ebr. *Kotel HaMa'aravi* – zidul de vest) Porțiune din fostul zid de susținere al *Templului** din *Ierusalim**. Cel mai important dintre *locurile sfinte** evreiești.

PERSONALITĂȚI

Abraham

Primul dintre cei trei *patriarhi** și totodată primul *evreu**. A emigrat din Ur spre *Canaan**. Lui Abraham Dumnezeu îi promite *Țara Făgăduinței** în schimbul *legământului** și *circumciziei**. A fost căsătorit cu *Sara** și a avut ca fii pe *Isaac** și Ismael (cu Agar).

Abrabanel Isaac ben Iuda

(1437-1508) Ministru de finanțe, diplomat și filosof la curtea regilor Portugaliei și Spaniei. După *expulzare** se refugiază în Italia.

Akiva ben Iosif

(45-135) Mare învățat, specialist în *Hagada**. A participat activ la a doua revoltă a evreilor împotriva stăpânirii romane. Din acest motiv a fost condamnat la moarte și executat de autoritățile romane.

Antonescu, Ion

(1882-1946) General, mareșal, șef al statului major, atașat militar la Paris și Londra, conducător al statului român între 1940 și 1944. S-a identificat cu alianța cu Germania și războiul comun împotriva U.R.S.S. Este responsabil pentru Holocaustul evreilor din România și teritoriile administrate de aceasta în timpul celui de al doilea război mondial.

Baal Șem Tov – Israel ben Eliezer

(1700-1760) Mare rabin, întemeietorul mișcării spirituale evreiești *hasidismul**.

Balfour, Arthur James

(1848-1930) Om politic britanic – lider al partidului conservator, prim ministru (1902-1905), ministru al flotei (1915-1916) și ministru de externe (1916-1919). A condus delegația britanică, care a mers în Statele Unite pentru a cere acestora să se alăture Antantei. În 1917 a emis celebra *declarație Balfour** prin care se exprima sprijinul britanic pentru crearea unui stat evreiesc în Palestina. A fost de asemenea reprezentantul Marii Britanii la Conferința de Pace de la Versailles în 1919 și la deschiderea Ligii Națiunilor în 1920.

Barasch, Iuliu

(1815-1863) Medic, profesor la Școala de Medicină și Farmacie din București, intelectual, fondator al ziarului „Israelitului Român”. A fondat primul spital de copii din România. A fost de asemenea editorul unor publicații de popularizare a științei în limba română.

Ben Gurion, David

(1886-1973) Om politic israelian, președinte al Agenției Evreiești, liderul partidului sionist Mapai (de stânga), primul prim ministru al statului Israel (1948-1953, 1955-1963), este cel care a citit Declarația de independență a statului Israel la 14 mai 1948.

Ben Iehuda, Eliezer

(1858-1922) Medic și filolog, inițiator al renașterii limbii *ebraice** moderne și al

osirii ei în viața de zi cu zi, ca limbă națională a poporului evreu.

Demieux, Isaac Adolphe

(1876-1880) Om politic francez, luptător pentru drepturile evreilor. În calitate de președinte al *Alianței Israelite Universale** vizitează Bucureștiul pentru a interveni în favoarea eveilor în România pe lângă guvern și pe lângă regele Carol.

David

(1015-970 î.Hr.) Cel mai mare rege al *Israelului**. El a stabilit capitala la *Ierusalim** și a început construcția templului dar și a *Templului**. Mormântul său este pe Muntele *Sion** este unul din *locurile sfinte** ale evreilor.

Obrogeanu-Gherea, Constantin

(1855-1920) Intelectual marxist, critic literar, lider al Partidul Social Democrat în România. A scris și publicat în 1881 poezia „Ce vor socialiștii români” iar în 1906 „Din ideile fundamentale ale socialismului”.

Dreyfus Alfred

(1859-1935) Ofițer francez acuzat pe nedrept de spionaj în favoarea Germaniei în 1894, degradat în 1895 dar grațiat în 1899 și *reabilitat** în 1906. Procesul său a constituit o adevărată problemă politică – *Afacerea Dreyfus** – și a fost marcat de puternice reacții antisemite și stârnit polemici aprinse în legătură cu *scandalul** evreilor.

Filderman W., Dr.

(1882-1963) Unul din cei mai importanți conducători ai evreimii române, atât

în perioada interbelică, cât și în timpul Holocaustului, eminent jurist specializat în drept civil și internațional. Filderman era adeptul curentului asimilaționist, deputat în Parlamentul României interbelice, ales pe listele Partidului National Liberal. A fost deportat în *Transnistria** de unde s-a întors mulțumită presiunilor exercitate de Regina – mamă Elena.

Filon din Alexandria – Philo Iudaeus

(20 î.Hr.-54 d.Hr.) Filosof renumit, interpret al *Bibliei**, ilustru reprezentant al *iudaismului** elenistic al școlii din Alexandria.

Gaster, Moses

(1856-1939) Filolog și folclorist, susținător al *sionismului**. Din cauza luptei pentru cauza evreiască a fost expulzat în 1885 din România și s-a stabilit în Anglia unde a devenit profesor la Oxford și lider al comunității *sefarde** din Anglia. În 1883 a scris „Istoria literaturii populare românești”.

Herzl, Theodor

(1860-1904) Avocat, ziarist, întemeietorul Organizației *Sioniste** Mondiale. Asistă la procesul lui *Dreyfus** și la ieșirile antisemite care l-au însoțit și înțelege că singura modalitate de a pune capăt antisemitismului este crearea unui stat național evreiesc în *Palestina**.

Hitler, Adolf

(1889-1945) Liderul Partidului Național Socialist al Muncitorilor din Germania, cancelar și Führer al Germaniei în timpul celui de al III-lea Reich. El a aplicat o politică rasistă și a fost cel care a organizat

și a pus în practică „Soluția finală” – Holocaustul, exterminarea a milioane de evrei, romi, polonezi, ruși etc.

Horthy, Miklós

(1868-1957) Om politic și amiral ungur, regent al Ungariei de la 1 martie 1920 până la 5 octombrie 1944. După sfârșitul primului război mondial a organizat contrarevoluția împotriva guvernului comunist condus de Béla Kun și în 1920 a fost ales regent al Ungariei. În anii '30 a devenit un campion al revizionismului maghiar care dorea anularea Tratatului de la Trianon. În timpul războiului s-a alăturat lui Hitler și Mussolini.

Iacob

Al treilea dintre *patriarhi**, fiul lui *Isaac** și al *Rebeccăi**. A fost însurat cu *Lea** și *Rahela**. După ce s-a luptat cu îngerul capătă numele de *Israel**. A avut 12 fii care sunt întemeietorii celor 12 triburi ale lui Israel. A fost înmormântat în peștera *Macpela** alături de tatăl său *Isaac** și de mama sa *Rebeca**.

Iancu, Marcel

(1895-1984) Pictor și arhitect, prieten cu Tristan Tzara și cofondator al dadaismului. În 1922 s-a întors în România iar în 1941 din cauza valului de *antisemitism** a făcut *alia** în *Eretz Israel**.

Ieremia

(ebr. *Irmiahu*) Unul dintre marii profeți care a trăit în secolele VII-VI î.Hr. A profetizat și a fost martorul unor evenimente istorice dramatice – cucerirea regatului Iuda (partea de sud a vechiului regat al lui David și Solomon cu capitala

la *Ierusalim**) de către babilonieni și distrugerea *Templului** din Ierusalim de către aceștia.

Iisus din Nazaret

(6-4 / 29-33, ebr. *Ioshua Mesiah*, grec. *Christos*) Figură centrală a religiei creștine*, s-a născut la Betlehem, în Iudeea. Tradiția creștină îl consideră *Mesia** și fiul lui Dumnezeu. A propovăduit în Galileea și a fost acuzat de către autoritățile evreiești și romane de blasfemie și de conspirație. A fost crucificat la *Ierusalim** și conform tradiției creștine a înviat a treia zi.

Iosefus, Flavius

(38-100) Istoric și comandant evreu în timpul revoltei anti-romane din anii 66-70. Este martor ocular la cucerirea *Ierusalimului** și la distrugerea *Templului**. Se retrage la Roma unde scrie „Războiul iudeilor” și „Antichități iudaice”.

Iosif

Fiul patriarhului *Iacob** și al *Rahelai**. A ajuns demnitar în Egipt și – din cauza foametei din Israel – i-a chemat pe toți frații lui în Egipt.

Ioșua

(ebr. *Iehoșua*) Succesorul lui *Moise**, a condus pe evrei în cucerirea *Canaanului**.

Irod I cel Mare

(40 î.Hr.-4 d.Hr.) Rege al Iudeei aflat sub protecție romană. În timpul său statul Iudeu a atins ultima sa perioadă de glorie. Epocă de mari construcții publice – refacerea *Templului** din *Ierusalim**,

construirea orașului și a portului Caesareea – palate, apeducte, teatre.

Isaac

(ebr. *Iṯḥac*) Aldoileadintrepatriarhi*, fiul lui *Abraham** și al *Sarei**. S-a căsătorit cu *Rebeca** și a avut ca fiu pe *Iacob**. Nu a părăsit niciodată *Canaanul** și a fost înmormântat în peștera *Macpela**.

Isaia

(ebr. *Iešaiahu*) Unul dintre marii profeți care a trăit în secolul VIII î.Hr. A profețit și a fost martorul unor evenimente istorice dramatice - expansiunea Asiriei și asediul *Ierusalimului** de către armatele asiriene.

Iuda Macabeul

Între 167 și 160 î.Hr. a fost lider al revoltei evreilor împotriva seleucizilor din Siria care încercau să distrugă *iudaismul** printr-o elenizare forțată. Evenimentul istoric este celebrat de sărbătoarea *Hanuca** și marchează restaurarea statului evreu.

Jabotinski, Zeev Vladimir

(1880-1940) Lider al mișcării *sioniste** și al Partidului Revizionist (de drcapta), în opoziție cu gruparea sionistă *Avoda** condusă de *ben Gurion** (de stânga). În primul război mondial a avut ideea înființării unei legiuni evreiești care să lupte împotriva Imperiului Otoman pentru eliberarea *Palestinei**. S-a distins în luptele de la Galipoli și de pe valea Iordanului. În 1923 a demisionat din Organizația Mondială Sionistă și a întemeiat un nou partid sionist, Partidul Revizionist, și o nouă Organizație Mondială Sionistă în 1933. Principalele

sale obiective erau proclamarea unui stat evreu pe ambele maluri ale Iordanului și o emigrare masivă a evreilor în Eretz Israel.

Lea

Matriarhă a lui Israel, a devenit soția lui *Iacob** fiindcă tatăl său l-a păcălit pe Iacob și i-a dat-o de nevastă în locul surorii sale *Rahela**. A fost înmormântată în peștera *Macpela**.

Luther, Martin

(1483-1546) Teolog și reformator în domeniul religiei. A inițiat Reforma Protestantă, cu importante consecințe în istoria europeană, prin publicarea în 1517 a celor 19 teze cu privire la reformarea bisericii catolice. Este considerat părintele *antisemitismului** modern (deși *antiudaismul** medieval era religios iar antisemitismul modern este rasial și politic), prin lucrarea sa „Despre evrei și minciunile lor” în care face o sinteză a tuturor acuzațiilor false și a prejudecăților legate de evrei.

Maimonide, Moise – Moshe ben Maimon

(1135?-1204) *Rabin**, filosof și medic, cel mai important gânditor al *iudaismului** medieval *sefard**. S-a născut la Cordoba dar s-a refugiat cu familia în nordul Africii, la Fostat (Cairo). Principala sa operă a fost „Călăuza rătăciților”.

Mendelssohn, Moses

(1729-1786) Filosof și teoretician al *emancipării** și iluminismului iudaic – *haskala**. A tradus *Pentateuhul** în limba germană, lucrare care a accelerat procesul de *integrare** a evreilor în spațiul cultural german.

Moise

Profet* și legiutor care i-a scos pe evrei din sclavia egipteană și i-a îndreptat către *Țara Făgăduinței**. A primit *Tablele Legii** cu cele *zece porunci** de la Dumnezeu pe Muntele Sinai. A murit pe muntele Nebo de unde a privit Țara Făgăduinței fără a putea să pătrundă în ea.

Nahmanide

(1194-1270) Rabin, medic, filosof și sfetnic al regelui Aragonului. A fost nevoit să părăsească Aragonul și s-a retras la *Ierusalim** și Acco unde și-a completat și și-a continuat studiile asupra *Bibliei**.

Napoleon, Bonaparte

(1769-1821) Împărat al Franței, vizionar politic, militar de geniu, creator de instituții, inițiatorul unor reforme de sistem în Franța.

Paul din Tars

(ebr. *Saul*) Unul dintre cei mai importanți propovăduitori ai *creștinismului**. A călătorit în toată Mediterana Orientală și s-a adresat ncamurilor prin scrisori în care explica principiile *creștinismului**.

Popovici, Traian

(1892-1946) Primar al Cernăuțiului. În 1908, elev de liceu fiind, a sfidat interdicția guvernului austriac și a venit în Burdujeni, pentru a-l saluta pe profesorul Nicolae Iorga. În 1916 s-a înrolat voluntar în armata română. La câteva zile după numirea în funcția de primar, s-a opus ordinului primit de la Rioșanu și de la *Antonescu** de a crea un *ghetou** în care să fie închiși evreii

cernăuțeni. „În numele meu personal, cu calitatea de primar, protestez împotriva actului *deportării**”. În 1989, Institutul *Yad Vashem** de la *Ierusalim** i-a decernat avocatului Traian Popovici titlul de *Drept între Popoare**.

Rahela

Matriarhă a lui Israel, soția lui *Iacob** ca și sora sa *Lea**. A avut doi băieți – Iosif și Beniamin, întemeietorii triburilor evreiești cu același nume. Mormântul ei se găsește la Betlehem.

Rebeca

Matriarhă* a poporului evreu, soția lui *Isaac** și mama lui *Iacob** și Esau. A fost înmormântată în peștera *Macpela**.

Sabatai, Țvi

(1626-1676) Fals *Mesia** care a profitat de tensiunile din rândul evreilor europeni, generate de masacrele din anii 1648 ale cazacilor hatmanului cazac Hmelnițki.

Samuel

Profet* care i-a condus pe evrei înainte de *regalitate**. Poporul i-a cerut un rege și Samuel l-a uns rege pe Saul și apoi pe *David**.

Sara

Matriarhă* a lui Israel, soția lui *Abraham** și mama lui *Isaac**. Pentru a o înmormânta pe soția sa Sara, *Abraham** a cumpărat peștera *Macpela** din Hebron, peșteră care a devenit loc de înmormântare pentru toți *patriarhii** și soțiile lor. Peștera a fost primul pământ pe care l-a avut un evreu în *Țara Făgăduinței**.

Sebastian, Mihail – Iosif Hechter
(1907-1945) Ziarist, scriitor, dramaturg, evreu din România, născut la Brăila. Este autorul romanului „*De două mii de ani*” (1934) în care descrie atmosfera antisemită din România anilor ’20. Între anii 1935 și 1944 a ținut un „*Jurnal, 1935-1944: Anii fascismului*” în care descrie obiectiv și dezamăgit alunecarea societății românești spre *extrema dreaptă**.

Solomon
(1968-928 î.Hr.) Fiul și succesorul regelui *David** pe tronul *Israelului**. Cel mai important act al lui Solomon a fost construirea *Templului** din *Ierusalim**. La moartea sa regatul s-a împărțit în două – Israel și Iuda.

Spinoza, Baruh (Benedict)
(1632-1677) Filosof, unul dintre cei mai mari raționaliști, este considerat întemeietorul criticismului asupra *Bibliei**. Cea mai importantă opera a sa este „*Etica*”.

Stern, Adolph
(1848-1931) Jurist, diplomat, secretar al primului consul al S.U.A. în România, lider al evreilor din România, conducătorul Uniunii Evreilor Pământeni (devenită Uniunea Evreilor Români). La sfârșitul vieții a îmbrățișat cauza sionistă. A fost unul din fondatorii Partidului Național Evreiesc.

Șafran, Alexandru
(1911-2006) Născut la Bacău, din 3 martie 1940, la numai 29 de ani, a devenit Șef Rabin al Cultului Mozaic din România, funcție în virtutea căreia a fost numit senator de drept în Senatul României. La sfârșitul anului 1947, refuzând colaborarea cu autoritățile comuniste, a fost silit să părăsească România. Din 1948 a ocupat postul de Șef Rabin al Genevei.

Tzara, Tristan – Sami Rosenstock
(1896-1963) Poet și eseist, fondator al curentului dadaist, curent revoluționar și nihilist în artă. A scris primul text DADA „Prima mare aventură a dlui. Antipyrine” în 1916. În anul 1929 s-a implicat în reconcilierea unor curente culturale de avangardă și în timpul celui de al doilea război mondial s-a alăturat rezistenței franceze și în 1947 partidului comunist. A părăsit partidul în 1956 în semn de protest față de înăbușirea revoluției din Ungaria de către U.R.S.S.

Wiesel, Eliezer
(1928-) Supraviețuitor al *Holocaustului**, scriitor, activist politic. Este autorul a numeroase lucrări, cea mai importantă dintre ele fiind „*Noaptea*” în care descrie experiențele din timpul Holocaustului. În 1986 a fost laureat al Premiului Nobel pentru Pace.

BIBLIOGRAFIE

Achim V., 1998
Achim V., 2004

Ancel J., 1998
Ancel J., 2001

Ancel J., 2003

Benjamin L., 1993

Benjamin L., 1996

Benjamin L., 2002

Benjamin L., Spielman M., Stanciu M., 1990
Bines C., 1998

Cajal N., Kuller H., 2004

Cantemir D., 1973
Carp M., 1946

Ciucă M.D. edit., 1998

Eskenasy V., 1995

Glasberg Gold. R., 2003

Gyemant L., Benjamin L., 1999a
Gyemant L., Benjamin L., 1999b

Țiganii în istoria României, București, 1998
Documente privind deportarea Țiganilor în Transnistria, vol. I, II, București, 2004
Transnistria, vol. I, II, III, București, 1998
Contribuții la istoria României. Problema evreiască, vol. I, părțile 1, 2, 1933-1944, București, 2001
Contribuții la istoria României. Problema evreiască, vol. II, partea 1, 2, 1933-1944, București, 2003
Evreii din România între anii 1940-1944, vol. I, *Legislația antievreiască*, București, 1993
Evreii din România între anii 1940-1944, vol. II, *Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniștri*, București, 1996
Evreii din România în texte istoriografice, București, 2002
Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România, II/2, București, 1990
Din istoria imigrărilor în Israel 1882-1995, București, 1998
Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație, București, 2004
Descrierea Moldovei, București, 1973
Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România, 1940-1944, București, 1946
Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu, II, 1998
Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România, I, București, 1995
Timpul lacrimilor secate; Memoriile unei supraviețuitoare, București, 2003
Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România, III, 1, București, 1999
Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România, III, 2, București, 1999

ied H., 2002	<i>Drumul la și de la Auschwitz. Cioburi dintr-o viață</i> , București, 2002
ied H., 2003	<i>Întoarcere la viață</i> , București, 2003
ied H., 2004	<i>Pendulul vieții</i> , București, 2004
iling T., Ionescu M., anid R. (edit.), 2005	<i>Raport final al Comisiei Internaționale pentru studierea Holocaustului în România</i> , Iași, 2005
lberg R., 1997	<i>Exterminarea evreilor din Europa</i> , vol. I, II, București, 1997
ncu C., 1996	<i>Evreii din România (1866-1919) de la excludere la emancipare</i> , București, 1996
ncu C., 1998	<i>Emanciparea evreilor din România (1913-1919) de la inegalitatea civică la drepturile de minoritate. Originalitatea unei lupte începând cu războaiele balcanice și până la Conferința de Pace de la Paris</i> , Edit. Hasefer, București, 1998
ncu C., 2000	<i>Evreii din România (1919-1938) de la emancipare la marginalizare</i> , Edit. Hasefer, București, 2000
ncu C., 2001	<i>Shoah în România. Evreii în timpul regimului Antonescu (1940-1944). Documente diplomatice franceze inedite</i> , Iași, 2001
anid R., 1998	<i>Evreii sub regimul Antonescu</i> , București, 1998
rga N., 1913	<i>Istoria Evreilor în Țările noastre</i> , București, 1913
rga N., 1923	<i>Despre problema evreiască</i> , în „Egalitatea”, București, 1923
hanson P., 1999	<i>O istorie a evreilor</i> , Edit. Hasefer, București, 1999
orber-Bercovici M., 1995	<i>Jurnal de Ghetou</i> , București, 1995
otek J., Rigoult P., 2000	<i>Secolul lagărelor</i> , București, 2000
uller H., 1996	<i>Presa evreiască bucureșteană 1857-1994</i> , București, 1996
uller H., 2000	<i>O istorie a evreilor din România în date</i> , vol. I, II, București, 2000
stig O., 2002	<i>Dicționar de lagăr</i> , București, 2002
stig O., 2003	<i>Ecouri din Holocaust în literatura universală</i> , București, 2003
arton Al., 2000	<i>Am scăpat de la Auschwitz</i> , București, 2000
stasă L., rga A., 2001 (edit)	<i>Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România (1919-1944)</i> , Cluj, 2001

Oișteanu A., 2001	<i>Imaginea evreului în literatura română. Studiu de imagologie în context est-central european</i> , București, 2001
Ornea Z., 1996	<i>Anii treizeci. Extrema dreapă românească</i> , București, 1996
Palty S., 2002	<i>Evrei, treceți Nistrul!</i> , București, 2002
Pippidi A., 2004	<i>Holocaustul evreilor romani. Din mărturiile supraviețuitorilor</i> , București, 2004
Prager V., 2001	<i>Dicționar enciclopedic de iudaism. Schiță istorică a poporului evreu</i> , București, 2001
Rosen A., 1995	<i>Participarea evreilor la dezvoltarea industrială a Bucureștiului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în anul 1938</i> , București, 1995
Rosen A., 2002	<i>Contribuția evreilor la progresul industrial în România interbelică</i> , București, 2002
Rozen M., 2004	<i>Holocaust sub guvernarea Antonescu. Date istorice și statistice privind evreii din România în perioada 1940-1944</i> , București, 2004
Scurtu I., 1996	<i>Minoritățile naționale din România 1925-1931. Documente</i> , II, Arhivele Naționale ale României, București, 1996
Scurtu I., 1999a	<i>Minoritățile naționale din România 1931-1938. Documente</i> , III, Arhivele Naționale ale României, București, 1999
Scurtu I., 1999b	<i>Minoritari și majoritari, în Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)</i> , București, 1999
Scurtu I., 2003	<i>Istoria românilor</i> , 8, România întregită (1918-1940), București, 2003
Scurtu I., Boar L., 1995	<i>Minoritățile naționale din România 1918-1925. Documente</i> , I, București, Arhivele Statului din România, 1995
Scurtu I. și colab., 2002	<i>Istoria românilor între anii 1918–1940</i> (www.unibuc.ro/eBooks/istorie/istorie1918-1940.htm)
Scurtu I. și colab., 2003	<i>Enciclopedia Partidelor Politice din România</i> , 1859-2003, București, 2003
Sebastian M., 1985	<i>Teatru</i> , București, 1985
Sebastian M., 2002	<i>Jurnal 1935-1944</i> , București, 2002
Sebastian M., 2003	<i>De două mii de ani. Cum am devenit huligan</i> , București, 2003

erbănescu I., 1997a	<i>Evreii din România între anii 1940-1944</i> , vol. III, 1942-1944: <i>Perioada unei mari restriști</i> , partea I, București, 1997
erbănescu I., 1997b	<i>Evreii din România între anii 1940-1944</i> , vol. III, 1942-1944: <i>Perioada unei mari restriști</i> , partea a II-a, București, 1997
erbănescu I., 1998	<i>Evreii din România între anii 1940-1944</i> , vol. IV, 1943-1944: <i>Bilanțul tragediei – renașterea speranței</i> , București, 1998
iperco A., 2005	<i>Holocaust în România. Soarta evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria 1941-1942</i> , București, 2005
roncotă C., 2005	<i>Omul de taină al mareșalului</i> , București, 2005
ățomir E., 1937	<i>Contribuțiuni la studiul evreilor ca element producător în economia națională</i> , București, 1937
ane Gh., 1930	<i>Economia de schimb în Principatele Române</i> , (București, 1930)
eletin Șt., 1991	<i>Burghezia română. Originea și rolul ei istoric</i> , București, 1991
Vigoder G., 2001	<i>Evreii în lume. Dicționar bibliografic</i> , București, 2001
	<i>History teaching in Austria. The Nazi Era and the Holocaust</i> , Vienna, 2000
** 1991	<i>Martiriul evreilor din România 1940-1944. Documente și mărturii</i> , București, 1991
**	<i>Ideea care ucide, Dimensiunile ideologiei legionare</i> , București, 1994
**	www.ushmm.org – Teaching about Holocaust, a resource Book for Educators, United States Holocaust Museum
**	www.yadvashem.org – The International School for Holocaust Studies
**	www.jewishencyclopedia.com – Jewish encyclopedia on the Internet
**	www.shoa.de
**	http://jewishhistory.huji.ac.il/links/texts.htm
**	– Online Texts and Documents Related to Jewish History
	www.fordham.edu/halsall/jewish/jewishsbok.html
	Internet Jewish History Sourcebook
	www.jewishvirtuallibrary.org – jewish virtual library
	www.wikipedia.org – Wikipedia, the free encyclopedia

CASA CORPULUI DIDACTIC ILFOV¹

BIBLIOTECA

Nr. Inv..... Nr. plan: 4706/2007
Format: 16/70x100. Nr. coli: 11,75
Bun de tipar: noiembrie 2007

Tiparul executat la ALUTUS S.A., Miercurea-Ciuc